T.C.
YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ATATÜRK İLKELERİ VE İNKILAP TARİHİ ANA BİLİM DALI
ATATÜRK İLKELERİ VE İNKILAP TARİHİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DEMOKRAT PARTİ DÖNEMİNİN İLK GENELKURMAY BAŞKANI: MEHMET NURİ YAMUT VE TÜRK SİLAHLI KUVVETLERİ'NDE DÖNÜŞÜM (1950-1954)

İSMAİL BURÇAK
15701007

TEZ DANIŞMANI
Doç. Dr. MEHMET BEŞİKÇİ

İSTANBUL
2019

,

T.C.
YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ATATÜRK İLKELERİ VE İNKILAP TARİHİ ANA BİLİM
DALI ATATÜRK İLKELERİ VE İNKILAP TARİHİ YÜKSEK
LİSANS PROGRAMI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DEMOKRAT PARTİ DÖNEMİNİN İLK GENELKURMAY BAŞKANI: MEHMET NURİ YAMUT VE TÜRK SİLAHLI KUVVETLERİ'NDE DÖNÜŞÜM (1950-1954)

İSMAİL BURÇAK
15701007

Tezin Enstitüye Verildiği Tarih:
Tezin Savunulduğu Tarih:
Tez Oy Birliği / ~~Oy Çokluğu~~ ile Başarılı Bulunmuştur

	Unvan Ad Soyad	İmza
Tez Danışmanı	: Doç. Dr. Mehmet Beşikçi	
Jüri Üyeleri	: Doç. Dr. Ercan Karakoç	
	: Doç Dr. Gültekin Yıldız	

İSTANBUL
Ocak 2019

ÖZ

DEMOKRAT PARTİ DÖNEMİNİN İLK GENELKURMAY BAŞKANI: MEHMET NURİ YAMUT VE TÜRK SİLAHLI KUVVETLERİ'NDE DÖNÜŞÜM (1950-1954)
İsmail Burçak
Ocak, 2019

Bu çalışma Demokrat Parti döneminin ilk Genelkurmay Başkanı olan Mehmet Nuri Yamut döneminde Türk Silahlı Kuvvetleri'nde yaşanan değişim, dönüşüm ve modernizasyon sürecine odaklanmaktadır. Yamut'un Genelkurmay Başkanlığı dönemi, 37 yıllık tek parti döneminden sonra iktidara gelen Demokrat Parti'nin Türk Ordusu'nu ilgilendiren etkin politikalar yürüttüğü bir dönem olması nedeniyle ayrı bir önem taşımaktadır. Bu dönemde Türk Ordusu Kore Savaşı'na katılmış, iç siyasetin dışında kalarak anayasal çizgide kalmış, eğitim, harekât, lojistik vb. birçok bakımdan 1800'lü yılların sonlarından itibaren uygulanan Alman ekolünden Amerikan ekolüne geçmiş, NATO gibi savunma organizasyonuna girilmesiyle, kabuğundan sıyrılarak uluslararası harekâtlara katılmaya başlamıştır. Genelkurmay Başkanı olarak 1950-1954 arasının önemli bir asker figürü olan ve siyasetçi olarak da 1954-1960 arasında milletvekili olan M. Nuri Yamut özelinde bu kritik dönüşüm sürecine odaklanan bu tez, M. Nuri Yamut'un, Genelkurmay Başkanlığı döneminde siyasi iktidarla uyumlu bir komutan profilinde olması, bu yoğun askeri ve siyasi dönüşümü kolaylaştırıcı, hatta hızlandırıcı bir etki yaptığını ortaya koymaktadır. Tez çalışmasının kaynaklarını, döneme dair monografik çalışmaların yanı sıra, Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, M. Nuri Yamut'un kişisel evrakı, dönemin başlıca gazete ve dergileri, dönemin tanığı olan asker ve siyasetçilerin hatıratı ve ayrıca, gerek Yamut'un aile bireyleriyle gerekse de dönemi yaşamış asker ve siyasetçilerle yapılan sözlü tarih görüşmeleri oluşturmaktadır.

Anahtar kelimeler: Mehmet Nuri Yamut, Demokrat Parti, Genelkurmay Başkanı, NATO, Kore Savaşı, Türk Silahlı Kuvvetleri, Yassıada, 1960 Darbesi.

ABSTRACT

THE FIRST CHIEF OF STAFF OF THE DEMOCRAT PARTY PERIOD: MEHMET NURİ YAMUT AND THE TRANSFORMATION IN THE TURKISH ARMED FORCES (1950-1954)

İsmail Burçak
January, 2019

This study focuses on the process of change, transformation and modernization concerning the Turkish Armed Forces during the years when Mehmet Nuri Yamut served as the Chief of Turkish General Staff (1950–1954). This period, when Yamut served as the Chief of Staff, was particularly critical as the Democrat Party was democratically elected to the government after the 37-year single-party rule and carried out active policies that brought about important changes in the Turkish Armed Forces. In this period, the Turkish Armed Forces contributed a combatant force to the Korean War, its organization structure changed from the Prussian to American school, and it joined NATO and began to carry out international missions. The study argues that, M. Nuri Yamut, who served as the Chief of Staff in the period of 1950-1954 and then joined politics as an MP of the Democrat Party in the period of 1954-1960, worked quite in tune with the government, and this profile of a military leader working in close cooperation with the political power actually facilitated and expedited the transformation process concerning the Turkish Armed Forces during these years. The sources of the study consists of the Prime Ministry Republic Archives, the personal files of M. Nuri Yamut, memoirs of contemporary soldiers and politicians, and oral history interviews with Yamut‟s family members and contemporary soldiers and politicians, as well as secondary literature on the era under study.

K**eywords:** Mehmet Nuri Yamut, Democrat Party, Chief of Staff, NATO, Korean War, Turkish Armed Forces, Yassıada, Military Coup of 1960.

ÖNSÖZ

Öncelikle neden bu konuyu seçtiğimi açıklamak istiyorum: Literatür taraması yaptığımda ve müteakiben konuyu belirleyip çalışmalara başladığımda Türk tarih yazımında Yamut'a ait hususlarda bazı müphemlikler (boşluk, eksiklik, yetersizlik, yanlışlık vb.) olduğunu gördüm ve bu çalışmayla Türk tarih yazımına katkıda bulunmak istedim. Ayrıca Türk Silahlı Kuvvetleri'nin 1947'de başlayan ABD yardımlarının etkisiyle modernleşme çabaları konularında Yamut'un önce ilk Kara Kuvvetleri Komutanlığı ve müteakiben Genelkurmay Başkanlığı yaptığı dönemde bu yardımların, Kore Savaşı'nın ve NATO'ya girişin TSK üzerindeki etkilerini irdeleyerek, yardımların paradoksal izlerini ve sonuçlarını Yamut özelinden ortaya koymak istedim.

Bu tez çalışması çok daha iyi yapılabilirdi. Ancak;

Genelkurmay Başkanı Orgeneral M. Nuri Yamut'un yazdığı bir hatırat olup olmadığı bilinmemektedir, zira böyle bir hatırat, torunu Haldun Şahingiray'daki dokümanlar arasında bulunmamaktadır.

Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı'na yapılan yazılı müracaata, "2. Dünya Savaşı sonuna kadar süren dönemin arşiv belgelerinin tasniflendiği, Kore Savaşı'ndan günümüze kadar olan belgelerin ise tasniflenmediği, bu nedenle araştırmacıların istifadesine sunulamadığı" cevabı verilmiştir. Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı'nın kütüphanesinde yapılan araştırmalarda ise bizatihi Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı yayını olan kitapların bulunamadığı görülmüştür.

Genelkurmay Başkanlığı'na Yamut'un şahsi dosyasındaki askeri sır niteliği olmayan ve kamuoyunun öğrenmesinde sakınca bulunmayan bilgilere ulaşabilmek için yazılı dilekçe yapılan müracaata, "Yamut'un şahsi dosyasındaki bilgilerin Özel gizlilik derecesi taşıdığı gerekçesiyle olumsuz görüldüğü" şeklinde şifahi cevap verilmiştir.

1950'li yıllarda görev yapmış emekli askerlerin bazılarıyla sözlü tarih çalışması yapılmıştır. Kabul edenler kadar kabul etmeyenler de olmuştur. Çalışma öncesinde; gizlilik taşımayan konular konuşulacağı, istemedikleri hususların konuşulmayacağı kendilerine söylenmesine ve kendilerinin rızası dışında not alınmayacağı, görüntülü ve sesli kayıt yapılmayacağı güvencesi verilmesine rağmen, bazıları kayıt dışı sohbetlerde söylediklerinin kayıt altına alınmasından çekindikleri için sözlü tarih çalışmasını kabul etmemişlerdir.

Emekli askerlerden üçü ile yapılan sözlü tarih çalışması, Bilkent/Ankara'da bulunan Türk Silahlı Kuvvetleri Bakımevinde gerçekleşmiştir. Bu çalışma yapılırken tesisin komutanının "Böyle bir çalışmaya ikinci gün devam edilebilmesi için Genelkurmay Başkanlığı'ndan izin alınması gerektiğini" bildirmesi üzerine Genelkurmay Başkanlığı'na Haziran 2018'de dilekçe ile yapılan müracaat, Genelkurmay tarafından 'olumsuz' şeklinde şifahi olarak bildirilmiştir.

Yamut'un askerlik safahatı çıkarılarak Bilkent/Ankara'da bulunan Milli Savunma Bakanlığı Arşiv Müdürlüğü'ne dilekçe ile müracaat edilmiş; Balkan, 1. Dünya ve İstiklal Harplerinde Yamut'un görev yapmış olduğu birliklerde Yamut'a ilişkin bilgiler tespit edilerek verilmesi istenmiş, Milli Savunma Bakanlığı Arşiv Müdürlüğü'nden verilen yazılı cevapta; 'Orgeneral M. Nuri Yamut'a ilişkin bilgilere rastlanmadığı' cevabı alınmıştır.

Türkiye'de gerek askeri kurumlar gerekse de askerler üzerine bilimsel çalışma yapan araştırmacıların önüne çıkan bu gibi olumsuz engellemeler ne yazık ki günümüzde de devam etmektedir ve bu engeller bilimsel çalışmaların hedeflediği kaynaklara tam olarak ulaşmasını kısıtlamaktadır. Ayrıca, eklemek gerekir ki, bu tür engellemeler tek tek çalışmalara münhasır olmayıp yaygın bir haldedir ve birçok araştırmacı benzer kısıtlamalardan şikayet etmektedir.

Yukarıda açıklanan nedenlerle, tezin oluşmasında hedeflenen tüm kaynaklara ulaşılamamış olmakla birlikte, erişilebilen kaynaklar yine de önemli bir çeşitlilik arz etmiştir. Bunlar, Başbakanlık Cumhuriyet Arşivleri evrakları, inceleme evrakları (kitaplar, dönemin sivil ve asker kişilerinin kitaplarındaki yazılı hatırat, döneme ait gazeteler, dergiler, yazılmış yüksek lisans ve doktora tezleri), Yamut'un torunu Sayın Haldun Şahingiray'dan temin edilebilen evraklar ve resimler, dönemin canlı tanıkları olan emekli askerlerin ve Yamut'un torununun sözlü hatıratı ve internet makaleleri olmuştur.

Tez konumun belirlenmesi ve tezimin yazılmasında büyük emeği geçen tez danışmanım Doç. Dr. Mehmet Beşikçi'ye, tez jürisinde yer alarak metinleri inceleyen ve değerli eleştirileri ile yönlendirmelerde bulunan Doç. Dr. Ercan Karakoç'a, ve Doç. Dr. Gültekin Yıldız'a, araştırma hususunda bana fikirler veren Prof. Dr. Cemalettin Taşkıran, Dr. Ali Denizli ve Dr. Erhan Çiftçi'ye teşekkür ederim. Ayrıca sözlü tarih teklifimi kabul ederek, tezimin en önemli kaynağı olan Orgeneral Mehmet Nuri Yamut'un resim, belge ve şahsi eşyaları gibi özel vesikalarını ve hatıralarını benimle paylaşan Orgeneral Mehmet Nuri Yamut'un değerli torunu Haldun Şahingiray'a onun muhterem eşi Serap Şahingiray'a ve benimle sözlü tarih çalışması yapan değerli emekli Türk Silahlı Kuvvetleri mensuplarına saygı ve şükranlarımı sunmak, bu süreçte bana her türlü desteği veren sevgili eşim Dilek Burçak'a minnettar olduğumu belirtmek isterim.

İstanbul; Ocak 2019 İsmail Burçak

İÇİNDEKİLER

Sayfa Nu.

ÖZ.....**iii**

ABSTRACT.....**iv**

ÖN SÖZ.....**v**

KISALTMALAR.....**ix**

1. GİRİŞ…….....1

2. 1950'LERE GİRİŞTE TÜRK SİLAHLI KUVVETLERİ, TÜRK DIŞ SİYASETİ VE SİYASİ KARARLARIN TÜRK SİLAHLI KUVVETLERİ'NE ETKİLERİ….....11

2.1. 2. Dünya Savaşı Sonrasında Dünyanın Türkiye'yi İlgilendiren Bölümünde Meydana Gelen Olaylar ve Türkiye'nin Siyasi Durumu……11

2.2. Türkiye'nin Çok Partili Hayata Geçişi ve Birleşmiş Milletlere Üyeliği.....19

2.3. Türk Silahlı Kuvvetleri'nin Yenilenmesi ve Modernizasyonu Çabaları; Truman Doktrini, Marshall Yardımı ……..….....21

3. ORGENERAL MEHMET NURİ YAMUT'UN BİYOGRAFİSİ.....44

3.1. Çocukluk ve Gençlik Yılları……...44

3.2. Askeri Okul Yılları Dönemi…….....47

3.3. Kıta Subaylığı Dönemi……..……..48

3.4. Mehmet Nuri Yamut'un Çanakkale Şehitler Anıtı…….....58

4. ORGENERAL MEHMET NURİ YAMUT'UN GENELKURMAY BAŞKANLIĞI'NA GİDEN SÜREÇ:……..…….....61

4.1. 14 Mayıs 1950 Seçimleri ve Demokrat Parti'nin İktidara Gelmesi…….....61

4.2. Demokrat Parti'nin Endişeleri ve Orduda Tasfiyeler.....66

5. ORGENERAL MEHMET NURİ YAMUT'UN GENELKURMAY BAŞKANLIĞI DÖNEMİNDE TÜRKİYE VE DÜNYADA MEYDANA GELEN ÖNEMLİ GELİŞMELER VE İCRAATI……..…….....74

5.1. Türkiye ve Dünyada Meydana Gelen Önemli Gelişmeler….....74

5.2. Orgeneral Mehmet Nuri Yamut'un Genelkurmay Başkanlığı Döneminde Türk Silahlı Kuvvetleri……79

5.3. Orgeneral Mehmet Nuri Yamut'un Genelkurmay Başkanlığı Döneminde Amerika Birleşik Devletleri'nin Yardımları ve Türk Silahlı Kuvvetleri'nin Modernizasyonu…….……91

5.4. Mehter Takımının Yeniden Kurulması..…….....147

5.5. Kore Savaşı ve Türkiye'nin Kore'ye Asker Göndermesi.....149

5.6. Türkiye'nin NATO'ya Üyeliği.....188

5.7. Nükleer Silahlar…….212

6. ORGENERAL MEHMET NURİ YAMUT-DEMOKRAT PARTİ İLİŞKİLERİ, TÜRK SİLAHLI KUVVETLERİ'NDEN İSTİFASI VE SİYASETE GİRİŞİ ……..……..215

6.1. Emekliliği, Milletvekili Adaylığı ve 2 Mayıs 1954 Seçimleri.....215

6.2. 27 Ekim 1957 Seçimleri……218

6.3. 1957 Seçimlerinden Yassıada'ya…….....220

6.4 Mehmet Nuri Yamut'un Tutuklanması ve Vefatı…….225

7. SONUÇ……...…….232

KAYNAKÇA.....242

EKLER……257

KISALTMALAR

ABD **:** Amerika Birleşik Devletleri

bkz. **:** Bakınız

BM **:** Birleşmiş Milletler

CENTO **:** Merkezi Antlaşma Teşkilatı; önceki adı ile Bağdat Paktı

CHP **:** Cumhuriyet Halk Partisi

DP **:** Demokrat Parti

HEK **:** Hurda Enkaz Köhne

JAMMAT Joint American Mission For Military Aid To Turkey **:** Türkiye'deki Amerikan Askeri Yardım Heyeti

JUSMMAT Joint United States Mission For Military Aid To Turkey**:** Birleşik Devletler Türkiye'ye Askeri Yardım Misyonu

mm. **:** Milimetre

NATO **:** Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü

TBMM **:** Türkiye Büyük Millet Meclisi

TMK : Teşkilat Malzeme Kadro

1. GİRİŞ

Tarih geçmişteki olayları inceleyerek günümüze ışık tutması ve geleceğimize yön vermesi sebebiyle birey ve ulusların yaşadığı tecrübelerden oluşan bellek bankasıdır. Ne var ki Türkiye'de bilhassa yakın tarih söz konusu olduğunda, tarih yazımında ciddi eksiklikler ve boşluklar söz konusudur. Bu eksiklik ve boşlukların önemli bir olumsuz sonucu ise toplumun kendi tarihini tam olarak anlayamaması ve bu tarihle tam olarak yüzleşememesidir; böyle olduğunda tarih, gerek siyasi çarpıtmalara gerekse de güncel siyasi ihtiyaçlara cevap vermesi için taraflı ve yüzeysel yorumlara açık hale gelmektedir.

Tarih yazımı; bir ulus yaratmak için 1930'lar Türkiye'sinde olduğu gibi ulusu özne alan" milliyetçi" tarih anlayışından şovenist milliyetçiliğe, 1960'lar Türkiye'sinde olduğu gibi bireyi özne alan "sol" tarih anlayışından askeri vesayet yorumlarına kadar uzanan kısıtlayıcı müdahaleler neticesinde gerektiği kadar iyileşememiştir. Bunun neticesinde çeşitli tarihsel kişilikler bir yandan abartılıp mitleştirilirken, kurumlarla bireyler arasındaki ilişkiler soğukkanlı incelenememiş, bazı tarihsel şahsiyetler ise tamamen görmezden gelinmiştir.

Bu çalışma; tarihin arka planında kalmış, Türk Silahlı Kuvvetleri'nin modernleşme, değişim ve dönüşümünün yoğunlaştığı ve kendisinin Genelkurmay Başkanlığı döneminde önemli askeri ve siyasi olayların cereyan ettiği, 6. Genelkurmay Başkanı Orgeneral Mehmet Nuri Yamut'a ilişkin Türk tarih yazımında bulunan boşlukların doldurulmasına katkıda bulunmak, Türkiye'nin ve Türk Silahlı Kuvvetleri'nin 2. Dünya Savaşı'ndan sonra ve kendisinin Genelkurmay Başkanlığı döneminde geçirdiği değişim ve dönüşümünü, Nuri Yamut zarfı içerisinden incelemek için yapılmıştır.

Altıncı Genelkurmay Başkanı M. Nuri Yamut'a dair gerek tarih yazımında, gerekse de askeri kurumsal hafızadaki suskunluk ve ilgisizlik dikkat çekici ve yadırgatıcıdır. Zira T.C. Genelkurmay Başkanlığı'nın resmi internet sitesinde dahi kendisinin biyografisinin üstünkörü hazırlanmış olduğu görülmektedir. Bu sitede; Balkan Savaşları'nda esarete düşme şeklinden, Çanakkale Savaşları'nda bağlı

bulunduğu 2. Kolordu'nun Zığındere'de görev yaptığından ve orada yaralandığından, 1916'da Doğu cephesinde bulunduğundan, 1954 ve 1957 seçimlerinde Demokrat Parti'den milletvekili seçildiğinden, kendisinin maddi fedakârlıkla yaptırdığı Çanakkale'deki şehitler için yaptırdığı Nuri Yamut Anıtı'ndan ve 27 Mayıs 1960 darbesinin kurbanlarından birisi olduğundan bahsedilmemiştir.

Bu tez çalışması; 1 Temmuz 1949-5 Haziran 1950 tarihleri arasında Türkiye'nin İlk Kara Kuvvetleri Komutanlığı'nı,[1] 1950-1954 yılları arasında ise Türkiye'nin 6. Genelkurmay Başkanlığı'nı yapmış olan Yamut'un Genelkurmay Başkanlığı icraatı özelinde soğuk savaş olarak adlandırılan ve bazen Kore örneğinde olduğu gibi sıcak savaşa da dönüşen 1945 sonrası ve 1950'li yıllarda Türkiye'nin ve Türk Silahlı Kuvvetleri'nin değişimini inceleyerek günümüze dair sonuçlarını analiz etmeyi amaçlamaktadır.

Şüphesiz ki Türk Ordusu, bilhassa modernleşme sürecinde teknik, taktik vb. parametrelerde meydana gelen gelişmelere bağlı olarak birçok değişim ve dönüşüm yaşamıştır. Ancak 1947'lerden itibaren Türk Ordusu'nda başlayan ve Yamut'un önce Kara Kuvvetleri Komutanlığı ve müteakiben Genelkurmay Başkanlığı dönemini de kapsayan 1950'lerde devam eden değişim ve dönüşüm, Türklerin askeri tarihindeki en derin ve kapsamlı dönüşümlerden biridir.

Dönüşümün gerekliliği hususunda 1950 tarihli bir çalışmasında o dönem Kurmay Binbaşı rütbesindeki Hamza Gürgüç[2]: "Yeni koşullar milletçe bazı alanlardaki görüş, düşünce ve hareketlerimizi tazelememizi icap ettiriyor.

[1] Genelkurmay başkanlığı çağdaş devletlerin teşkilat prensiplerine uygun olarak 30 Mayıs 1949'da Milli Savunma Bakanı'na bağlandı. 1 Temmuz 1949'a kadar Türk Silahlı Kuvvetleri'nde kuvvet komutanlıkları yoktu. Kara, hava ve deniz unsurları Genelkurmay Başkanlığı'na bağlı idi. Kara unsurlarında ordu müfettişlikleri (Ordu Komutanlıkları) bulunmaktaydı ve bunlar Genelkurmay Başkanlığına bağlı idi. 1949 yılında Amerika Birleşik Devletleri'nin ordu sistemine uygun olarak kara, deniz ve hava kuvvetleri komutanlıkları kurulurken, küçük karargâhlarda "S" (Staff: Erkân, Kurmay Heyeti), tümen, kolordu ve ordularda "G" (General staff: Kurmay heyeti) ve büyük karargâhlarda "J"(Joint: Müşterek Karargâh) gibi karargâh bölümleri oluşturuldu (S1/G1/JI personel, S2/G2/J2 istihbarat, S3/G3/J3 harekât ve eğitim, S4/G4/J4 ikmal subayıdır). Ayrıca bkz. "Genelkurmay Başkanlığı Teşkilatı, **Cumhuriyet**, 27 Mayıs 1949, 1, 3.

[2] "1913 yılında doğdu. Harp Okulu mezunudur. 1933 yılında mezuniyetinden sonra yurt içi ve yurt dışında değişik rütbelerle çeşitli görevlerde bulunmuş, 1970'de Orgeneralliğe terfi etmiş ve Yüksek Askeri Şura Üyeliği görevine atanmıştır. Orgeneral rütbesinde 3. Ordu Komutanı iken ve 1974 yılında emekliye ayrılmıştır. 25.11.1974-13.07.1978 tarihleri arasında Millî İstihbarat Teşkilâtı Müsteşarlığı görevinde bulunmuştur," http://www.kimkimdir.net.tr/kisiler/hamza-gurguc, (Erişim Tarihi, 5.11.2018). Ayrıca bkz. http://www.mit.gov.tr/mustesarlar.html (Erişim Tarihi 20.01. 2019)

Yenilenmeye muhtaç olan hususlar arasında askerliği ilgilendirenleri de vardır." sonucuna varmıştı.[3]

Tez çalışmasında Yamut ve dönemi üzerine odaklanılmasının nedenlerini aşağıdaki gibi izah etmek mümkündür:

- Yamut'un; Osmanlı İmparatorluğu'nun en sancılı, yorucu ve uzun bir asrında geç Osmanlı imparatorluğu ve müteakiben erken Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulduğu 19. Yüzyıl sonu ve 20. Yüzyıl ortalarında dünya ve Türkiye ölçeğinde birçok olaya ve değişime hem tanıklık eden ve hem de olaylara yön veren nesilden olması;

- Yamut'un Demokrat Parti'nin ilk ve aynı zamanda 14 Mayıs 1950-2 Mayıs 1954 arası seçimleri ile yükseliş yaşadığı dönemin Genelkurmay Başkanı olması;

- Yamut'un; Balkan, 1. Dünya ve Kurtuluş Savaş'larını yaşamış ve "Prusya Ekolü"nde[4] yetişmiş bir komutan olmasına rağmen Türk Silahlı Kuvvetleri'nin; önce 1947 Truman Doktrini ve müteakiben 1948'de başlayan Marshall yardımları ile kendisinin Genelkurmay Başkanlığı döneminde silah, araç ve malzeme yönünden

---

[3] Serhat Güvenç, "Amerika Birleşik Devletleri Askeri Yardımı ve Türk Ordusu'nun Dönüşümü," ed, Evren Balta, Paker ve İsmet Akça, **Türkiye'de Ordu, Devlet ve Güvenlik Siyaseti,** (İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2010), 262.

[4] 1877-1878 Osmanlı Rus savaşında Osmanlı İmparatorluğu ordularının yenilgisi; ordunun teşkilatlanmasının, subay ve erlerinin eğitiminin yeterli olmadığını gösterdi. Bunun üzerine Osmanlı İmparatorluğu, zamanının güçlü askeri gücü olan Prusya'ya (Almanya) başvurarak yardım istedi. Bu tarihten sonra Osmanlı İmparatorluğu Ordusu; genelkurmay teşkilatlanması, subay eğitim ve öğretimi, ordunun reorganizasyonu, sevk ve idaresi ve silahlandırılması ile asker alma kanunu bakımından "Prusya Ekolü"ne evirilmiştir. bkz. Necati Tacan, **Tanzimat ve Ordu**, (İstanbul: Maarif Matbaası, 1940), 8, 9, ayrıca bkz. "Prusya/Alman modeli 1970-1871 Prusya-Fransa Savaşı, Amerikan modeli ise 2. Dünya Savaşı'nın geçerlilikleri sınandıktan sonra birer paradigmaya dönüşmüştür. Türkiye her iki modele göre askeri dönüşümü denemiş olması nedeniyle, önemli ve ilginç bir örnek sunmaktadır. Güvenç, **age**, Ed. Paker ve Akça, **age**, 256.

Prusya modelinin öne çıkan özellikleri:

- Katı disiplin anlayışı ve itaat kültürü,

- Ordu-Millet anlayışı,

- Siyasetle bağıntı bakımından harbi esas sayma, (Topyekûn harp),

- Kısa sürede ve kesin sonuç almak için büyük birliklerle operatif manevra uygulamaları,

- Muharebe görevlerinin nasıl gerçekleştirileceğine dair komutana büyük ölçüde inisiyatif bırakılması,

Amerikan modelinin temel nitelikleri:

- Müşterek harp (Kara, hava, deniz kuvvetleri arasında belli bir kuvvete öncelik verilmez),

- Kaynak bolluğuna ve ileri teknolojili silahlara dayalı yıpratma stratejilerine öncelik verilmesi,

- Muharebe görevinin nasıl gerçekleştirileceğinin talimnamelerde ayrıntılı olarak düzenlenmesi,

- Uzun bir seferberlik süreciyle harbe hazır olunabilmesi nedeniyle, zaman kazanabilmek için mekândan geçici olarak feragat edebilme-ilk aşamada taktik yenilgileri peşin olarak kabullenme.

Amerika Birleşik Devletleri'ne bağımlılığının, taktik ve stratejik yönden ise "Amerikan Ekolü"ne doğru yön değiştirmesinin hızlanarak devam etmesi;

- Yamut'un Genelkurmay Başkanlığı döneminde Türkiye'nin ve Türk Silahlı Kuvvetleri'nin politik, askeri, ekonomik, toplumsal vb. birçok yönden değişim yaşamasıdır. Bunlardan bazıları; Türkiye'de 14 Mayıs 1950 seçimleri ile iktidar ve muhalefetin el değiştirmesi, ilk kez yurt dışına, yani Kore'ye, savaşmak için asker gönderilmesi ve müteakiben NATO'ya üye olunmasıdır.

M. Nuri Yamut'un, Genelkurmay Başkanlığı döneminde siyasi iktidarla uyumlu bir komutan profilinde olması, bu yoğun askeri ve siyasi dönüşümü kolaylaştırıcı, hatta hızlandırıcı bir etki yapmıştır.

Dört bölümden meydana gelen bu tez çalışmasının Giriş bölümünde, Yamut'un da hayatını kapsayan zaman dilimi olan 19. Yüzyıl sonu ve 20. Yüzyıl ortalarına-1950'lere-kadar Türkiye'de ve dünyanın Türkiye'yi ilgilendiren bölgelerinde meydana gelen önemli siyasi gelişmeler ile Türk Silahlı Kuvvetleri'nin 1950'lere kadar genel durumu ortaya konulmuştur. Birinci Bölümde, 1950'lere girişte Türk Silahlı Kuvvetleri'nin durumu, Türk dış siyaseti ve siyasette alınan kararların Türk Silahlı Kuvvetleri'ne etkileri mercek altına alınmıştır. İkinci Bölümde, genel olarak Orgeneral M. Nuri Yamut'un biyografisine ve özel olarak da, Yamut tarafından inşa ettirilen ve kendi adını taşıyan Çanakkale Şehitler Anıtı'nın hikâyesine yoğunlaşılmıştır. Üçüncü Bölümde, Yamut'un Genelkurmay Başkanlığı'na giden süreç ve Yamut'un Genelkurmay Başkanlığı esnasında meydana gelen siyasi, askeri olaylar ve icraatı meseleleri üzerinde durulmuştur. Dördüncü Bölümde Yamut ile Demokrat Parti arasındaki ilişkiler ve Yamut'un, Türk Silahlı Kuvvetleri'nden istifası ve siyasete girişi ve vefatına giden yol incelenmiştir.

Tezde İncelenen tarih aralığı; esas itibarıyla Yamut'un hayatını kapsayan yıllar olmakla birlikte ağırlıklı olarak 2. Dünya Savaşı'nın sonrası ve Yamut'un Genelkurmay Başkanlığı'nın bitimi arasındaki dönem, ele alınan bölge ise Türkiye ve Türkiye'yi etkileyen Dünya'da meydana gelen olayların meydana geldiği alanlar olmuştur.

Tezin yazımında faydalanılan kaynaklar; Başbakanlık Cumhuriyet arşivlerinden elde edilen dokumanlar, Yamut'un Genelkurmay Başkanlığı döneminde görev yapan asker personelin anılarını ihtiva eden kitaplar, döneme

ilişkin yazılmış kitaplar, *Kartallar* gibi spor dergisi ile siyaseti hicveden *Akbaba* gibi mizah dergisi, dönemin hükümete yakın *Zafer Gazetesi*, muhalefete yakın *Ulus Gazetesi* başta olmak üzere diğer gazeteler, tezin konusuna paralel yazılmış doktora yüksek lisans dergileri ve internet sitelerinden akademisyenlerin yazmış olduğu makaleler, dönemin canlı tanığı olan ve Türk Silahlı Kuvvetleri'nde görev yapmış askeri personel ile yapılan sözlü tarih çalışmaları, Orgeneral M. Nuri Yamut'un torunundan temin edilmiş belge ve fotoğraflardır.

Ordu-Siyaset İlişkisi

Devlet meşru şiddet kullanımını tekelinde tutan aygıttır. Devlet otoritesinin ülke içindeki yaptırımları gerçekleştirebilmesi için "profesyonel emniyet kuvvetleri" yeterli olmakla birlikte, başka devletlerin (ya da şiddet kullanma kapasitesine sahip otoritelerin) muhtemel saldırılarına karşı kendini korumak veya genişletmek için silahlı kuvvetlere ihtiyacı vardır. Bu durum ordu-siyaset ilişkilerini gündeme getirmektedir.[5]

Siyasal sistem ve gelişme düzeyi ne olursa olsun, ordu her ülkede bir tür baskı grubu olarak siyasal yaşamda ağırlık taşır. Bu niteliği ile de siyasal süreçlere de azalan ya da artan ölçülerde etki yapar.[6] Ordunun toplumsal güçler dengesindeki önemi, geri kalmışlık ölçüsünde ve bunalım dönemlerinde daha da artar. Sivil seçkinlerin güçsüzlüğü asker seçkinlerin önemini büyütür. Karşı koyacak, denge oluşturacak bir gücün ya da güçlerin yokluğu askeri darbeleri ve askere dayalı rejimleri kolaylaştırır. Güçlü partilerin, sendikaların, derneklerin, etkili ve bağımsız kitle iletişim araçlarının bulunmayışı karşısında, iyi örgütlenmiş tek güç olarak, ordunun ağırlığı çok artar.[7]

Askerin konumu ve işlevi siyaset üzerinde belirleyici bir rol oynamıştır. Bu durum, Türkiye'nin özgün koşullarının doğurduğu bir sonuçtur. Ancak, siyasetin de asker üzerinde çeşitli etkileri olmuştur. Bu karşılıklı etkileşimi belirleyen, toplumun soruna bakış açısı ve dış dinamiklerdir.[8]

---

[5] Ümit Özdağ, **Atatürk ve İnönü Dönemlerinde Ordu-Siyaset İlişkisi**, (İstanbul: Bilgeoguz Yayınları, 2006), 11-12.

[6] Ahmet Taner Kışlalı, **Siyasal Çatışma ve Uzlaşma**, 2. Baskı (Ankara: İmge Kitabevi, 1993), 261.

[7] **age**, 260.

[8] İsmail Hakkı Pekin, **Asker ve Siyaset, Osmanlı'dan Günümüze Asker-Siyaset İlişkileri**, (Ankara: Kaynak Yayınları, 2017), 37.

Ordu rejimin ve devletin meşrulaştırılması çalışmalarına katılmış, mecburi askerlik sistemi yoluyla nüfusun yarısına, belki de daha fazlasına resmi ideolojiyi taşımış, kendi düşünsel yapısı istikametinde (ki bu zaman zaman milletin efkâr-ı umumiyesiyle uyuşmamıştır) toplumsal bir baskı kültürü tesis etmiştir. Türk Silahlı Kuvvetleri, Türkiye'de rejimin kurucusu, resmi ideolojinin (Kemalizm'in) asli taşıyıcısı olarak kabul edilegelmiştir.[9]

Mevcut yüksek otoriteyi/devleti destekleyen ordu, bu yüksek otoriteye karşı olan siyasal parti, grup, zümre ve sınıfların karşısındır ve böylelikle siyasal mücadelede taraftır. Ordunun tarafsızlığı da son kertede siyasal bir tavırdır. Ordu bu tavrı ile mevcut yüksek otorite/devlet ile bu otoriteyi ele geçirmeye çalışan gruplar arasında fark gözetmediği işaretini vermektedir.[10]

Osmanlı İmparatorluğu Ordusu, Osmanlı İmparatorluğu'nda modernleşme çalışmalarının başlatıldığı ilk kurumdur. Ordu, geç Osmanlı İmparatorluğu, İstiklal Harbi ve erken cumhuriyet dönemlerinde etkin bir rol üstlenmiştir. Türk Ordusu bu rolü bağlamında kurucu ideoloji Kemalizm ve Türkiye Cumhuriyetinin rejimi olan Cumhuriyet ile kara, hava ve deniz tüm Türk yurdunu ve koruma ve kollama görevlerini [11] Cumhuriyet döneminde sürdürmüştür**.** Türk Silahlı Kuvvetleri, Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulduğu günden, zikredilen rolünün kaldırıldığı yakın zamana kadar kendisine sorumluluk yükleyen bu rol ile kendisinin siyasetten uzak durması gereken konumu arasındaki gerilimli konumda kalmıştır. Nitekim Ordunun siyasetten uzak kalması, kendi asli görevini yapabilmesi için de gereklidir.[12]

---

[9] **age**, 73; ayrıca bkz. "Her ne kadar 1923–1960 döneminde askerî darbe meydana gelmemişse de, bu dönem içerisinde, askerlerin siyasete ziyadesiyle müdahil bir konumda bulunduklarını söyleyebilmek mümkündür." Mustafa Uluçakar, "Türkiye'de Sivil-Asker İlişkileri ve Ordunun Demokratik Kontrolü," (Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, 2013,) 111.

[10] Özdağ, **age**, 12-13.

[11] "Türk Silahlı Kuvvetleri'nin rolü 1935 tarihli İç Hizmet Kanununun 34. maddesiyle belirlenmiş ve 1960 tarihli aynı adlı kanunla tekrarlanmıştır. Buna göre Türk Silahlı Kuvvetleri'nin görevi: Türk yurdunu ve Türkiye Cumhuriyeti'ni korumak ve kollamaktır," William Hale, Çev. Ahmet Fethi, **Türkiye'de Ordu ve Siyaset**, (İstanbul: Alfa Yayınları, 2014), 120; ayrıca bkz. "TSK İç Hizmet Kanunu'nun 35. Maddesi 'Silahlı Kuvvetlerin vazifesi, Türk Yurdunu ve Anayasa ile tayin edilmiş olan Türkiye Cumhuriyeti'ni korumak ve kollamaktır, "Yaprak Gürsoy, **Türkiye'de Sivil Asker İlişkilerinin Dönüşümü**, Ed. Mustafa Aydın, (İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2012), 9.

[12] "Osmanlı Ordusunun mağlubiyetlerinin başlıca sebepleri arasında ordunun siyasetle uğraşması bulunmaktadır, " Fahri Belen, **Nereden Geliyoruz Nereye Gidiyoruz**, (Ankara: Yayım Yeri Yok, 1956), 181.

Türk Silahlı Kuvvetleri, teorik düzlemde her ne kadar demokrasinin yanında olsa da, Türk siyasi hayatının aktörlerinden biri olmuş, siyasete yön vermiştir. Siyasal sistem/devlet sistemi içinde idari, mali ve politik olarak özerktir ve merkezi bir yapıdadır. Askeri vesayet geleneği devlet içi mutlak özerklik ve ordu içi aşırı merkezcilik üzerine oturan askeri bünyeye kendisini denetlememe, buna karşılık siyaseti sürekli denetleme imkânı veren bir yapı olarak var olmuştur.[13]

Türk Ordusu'nun içinden gelen kurucu lider Atatürk; Türk Ordusu'nun, tarihin her döneminde siyasetle iç içe olduğunu ve siyasete yön verdiğini, orduyu kontrol etmenin önemini bilmekteydi. İstiklal harbi sonrasında en yakın silah arkadaşlarını siyasetin dışında tutmak amacıyla, milletvekilliklerinden ya da ordu komutanlıklarından birini seçmeleri için onları zorladı.[14] Atatürk'ün ölümüne kadar ordu kendisine bağlı bir konumda oldu. Ordu mensupları için siyasi faaliyetler suç haline getirildi. Tek-parti CHP dönemi boyunca ordu hükümetin icraatlarını destekleyen bir kurum haline getirildi. Devrimlerin uygulanmasında ve yeni rejimin yukarıdan aşağıya doğru içselleştirilmesinin sağlanmasında Türk Silahlı Kuvvetleri adeta sivil siyasi otoritenin bir aracı olarak kullanıldı. Böylece Kurtuluş Savaşı yılları esnasında olağanüstü savaş koşulları sebebiyle de siyasette bulunan, savaşın da etkisiyle giderek daha merkezi ve özerk bir hal alan ordu 1923 sonrası peyderpey yönetimin yasama kolundan yasal olarak uzaklaştırılmış oldu. Askerler geri planda

[13] Ali Bayramoğlu, "Türkiye Siyasi Sisteminde Ordunun Rolü, Devlet Geleneği, Geleceğe Dair Genel Bir Çerçeve." Ed. Nihal Boztekin, **Türkiye Siyasetinde Ordunun Rolü**, (İstanbul: Heinrich Böll Stiftung Derneği Türkiye Temsilciliği, 2010), 12-13.

[14] William Hale, Çev. Ahmet Fethi, **Türkiye'de Ordu ve Siyaset**, (İstanbul: Alfa Yayınları, 2014), 111; ayrıca bkz. "Türkiye'de yanlış olarak genel kabul gören bir düşünce Atatürk'ün ordunun siyasetle ilgilenmemesi gerektiği kanaatinde olduğudur. Atatürk'ün ordunun politikadaki etkinliğini sınırlamak ya da sona erdirmek istediği de doğru değildir" Kurtuluş Kayalı, **Ordu ve Siyaset 27 Mayıs-12 Mart**, 7. Baskı (İstanbul: İletişim Yayınları, 2018), 42.

kaldılar.[15] Bu dönemde ordu, Genelkurmay Başkanı Fevzi Çakmak'ın emri altında Mustafa Kemal Paşa'ya bağlandı.[16]

Siyasi güç tarafından orduyu kontrol etmek amacıyla başta Genelkurmay Başkanı olmak üzere ordunun yüksek komuta kademelerine kendisiyle uyumlu olacağını düşündüğü askerlerin yüksek makamlara getirildiği ve orada tutulduğu görülmektedir. Örneğin Fevzi Çakmak Paşa'nın 23 yıl Genelkurmay Başkanlığı yapması; Atatürk'ün ve daha sonra İnönü'nün güvendiği Çakmak Paşa vasıtasıyla ordunun kontrol edilmesi amacını taşımaktadır. Tabi bu durum aynı zamanda ordunun Çakmak Paşa'nın Genelkurmay Başkanlığı zamanında siyasetin denetimi dışında bir nevi özerk bir durumda bulunmasına neden olmuştur. 1923-1938 yılları arasındaki dönem Ümit Özdağ tarafından "askersiz militarizm" olarak nitelenmiş; ordu siyasal iktidardan bağımsız bir olgu olarak değil, kendisini özdeşleştirdiği iktidarın emrinde bizzat siyasal yaşama müdahale eden rejimin aktif koruyucusu olduğu bir güç olarak tanımlanmıştır.[17] Atatürk döneminde ordunun Cumhuriyete sadakatini sağlamada Fevzi Çakmak önemli bir rol oynamıştır.[18] Fevzi Paşa'nın

---

[15] Suat Güder, "10. Genelkurmay Başkanı Rüştü Erdelhun'un Hayatı ve Genelkurmay Başkanlığı Döneminde Demokrat Parti-Ordu İlişkileri**"** (Yüksek Lisans Tezi, Turgut Özal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2014), 9, 11; ayrıca bkz. "Cumhuriyetin kuruluşunda bizzat başkumandanın Cumhurbaşkanı seçilmesi Atatürk'ün Cumhurbaşkanı olarak emir ve komuta gücünü koruması (Atatürk ordudan 1927'de emekli olmuştur), Orgeneral İsmet İnönü'nün Başbakan olduğunda rütbesini taşımaya devam etmesi, pek çok siyasetçi ve milletvekilinin muvazzaf yüksek rütbeli subaylar olması, Milli Mücadele'nin komuta kademesinin Cumhuriyetten sonra da neredeyse kesintisiz şekilde ordu komuta kademesinde kalması ordunun siyasete etkisine örneklerdir," Cemil Koçak, **Türkiye'de İki Partili Siyasi Sistemin Kuruluş Yılları (1945-1950) Dönüşüm Ordu, Din, Hukuk, Ekonomi, Politika**, cilt 4, (İstanbul: İletişim Yayınları, 2015), 122-123.

[16] Uğur Mumcu, **Kâzım Karabekir Anlatıyor**, 5. Baskı, (İstanbul: Tekin Yayınevi, 1990), 154; bkz. Pekin, **age**, 161. "Pekin'e göre 19 Aralık 1923' de çıkarılan yasa, TBMM'ye seçilen ve seçilecek general ve subayların ordudan 10 gün içinde ayrılmalarını), Erkan-ı Harbiye-i Umumiye Vekâlet'inin kaldırılması vb. uygulamalar Fevzi Paşa'nın emrinde Atatürk'e bağlılığı ordunun siyasetin dışına çıkmasını sağlamıştır."; bkz. bu konuda Doğan Akyaz farklı görüşe sahiptir. "Ordunun Cumhuriyetin ilk yılarında siyasetin dışına çekildiği görüşü, genel bir kabul olarak ileri sürülenin aksine ordunun siyasal sistem içindeki işlevi bağlamında düşünüldüğünde geçerliğini kaybetmektedir. İstiklal harbinde oynadığı rol ve daha sonra ve daha sonra Kemalist devrimin destekleyici silah gücü ve dayanağı olması ordunun siyasetin içinde ve önemli belirleyicisi olduğuna işarettir," Doğan Akyaz, **Askeri Müdahalelerin Orduya Etkisi**, (İstanbul: İletişim Yayınları, 2002), 33-34; Bununla birlikte ayrıca bkz. "Mustafa Kemal; "Ordu muhakkak siyasetten çekilmelidir. Aksi takdirde, bir kuvvet olma vasfını kaybedecektir. Bu ise memleket için felaket olur demiştir," İlker Başbuğ, **Osmanlı'dan Cumhuriyete Güç Odaklarının Mücadelesi**, (İstanbul: Kırmızı Kedi, 2018), 271.

[17] Özdağ, **age,** 43; ayrıca bkz. "Ordu 1944'e kadar Mareşal Çakmak'ın komutasında Atatürk'e karşı sorumlu ve fakat hükümet kontrolü dışında rejime tam destek sağlamıştır, "Cemil Koçak, **Türkiye'de İki Partili Siyasi Sistemin Kuruluş Yılları (1945-1950) Dönüşüm Ordu, Din, Hukuk, Ekonomi, Politika,** cilt 4, (İstanbul: İletişim Yayınları, 2015), 38.

[18] Hale, **age**, 118;"Fevzi Çakmak, Genelkurmay Başkanlığı döneminde siyasetin dışında kalmaya özen göstermiş, Atatürk'ün ölümünden sonra yapılacak cumhurbaşkanlığı seçimlerde kendisine yapılan

kişilik özellikleri ile birlikte "Büyük Erkân-ı Harbiye Riyaseti" devlet içinde ayrıcalıklı bir yer olarak gelişmiş ve 1944'e kadar öyle kalmıştır.[19]

Bu durum 1944 yılına kadar bu şekilde devam etti. 2. Dünya Savaşı'nın başladığı yıllarda ordunun mevcut duruma hazırlıksız[20] yakalanması, genç subayların ordunun içinde bulunduğu geri kalmışlık halini görmeleri, Fevzi Paşa Genelkurmay Başkanı olduğu sürece orduyu sivil denetime sokmaktaki zorluk, savaş sonunda ordunun modernleştirilmesi ve gençleştirilmesi gereğinin ortaya çıkmış olması, müttefikler lehine gelişen savaşta müttefik yanlısı bir görüntü vermek vb. sebeplerle Cumhurbaşkanı İsmet İnönü Fevzi Paşa'yı emekliye sevk etti. [21]

Fevzi Çakmak'ın emekliye ayrılışı/edilişi ordunun politika ile ilişkisini artıran olaylardan biri olmuş, orduyu belli bir politikanın destekçisi olmaktan çıkarıp çelişik eğilimlere destek yapmıştır.[22] Ümit Özdağ'ın tespitine göre, 1944'e kadar Kemalist Devrimin bekçisi rolündeki ordu 1944-1950 arasında iktidar ortaklığından çıkarıldığı dönem olmuştur.[23]

Bu tarihten sonra özellikle Amerikan sisteminin benimsenmesini müteakip, siyasetin ordu personeli üzerinde emeklilik, atama vb. yönlerden etkili olmaya

---

telkinlere rağmen aday olmamış ve Türk Silahlı Kuvvetleri'nin tarafsız kalacağını bildirmiştir. bkz. Güder, **age**, 11-12; ayrıca bkz. Necdet Ekinci, **2. Dünya Savaşı'ndan Sonra Türkiye'de Çok Partili Düzene Geçişte Dış Etkenler**, (İstanbul: Toplumsal Dönüşüm Yayınları, 1997), 123.

[19] Hikmet Özdemir, **Türkiye Cumhuriyeti'nde Rejim ve Asker İlişkisi Üzerine Bir İnceleme**, (İstanbul: İz Yayıncılık,1995), 73.

[20] bkz. "1941 Şubat'ında İngiltere'den istenen savaş malzemesi listesinde; yarım milyon matara, yarım milyon yemek kabı, bir milyon çift ayakkabı bulunduğu düşünülürse savaşa ne kadar hazırlıksız yakalandığı ortaya çıkmaktadır," Özdağ, **age**, 132; bkz. "Cumhuriyet döneminin bütün kurumlarından sadece ordu hiç değişmemişti. 1. Dünya Savaşı ve Ulusal Bağımsızlık Savaşı'nın zihniyetini muhafaza etmişti Ordu ve bütün olarak da ülke 2. Dünya Savaşı sırasındaki silahlı tarafsızlık yıllarına bütünüyle hazırlıksızdı," Feroz Ahmad, **Demokrasi Sürecinde Türkiye 1945-1980**, 5. Baskı, (İstanbul: Hil Yayın, 2015), 156; bkz. "Ülkenin bütçe imkânlarının büyük kısmının milli savunma ihtiyaçlarına ayrılmasına karşın ordunun silah ve teçhizat bakımından dünya standartlarından ne ölçüde geride kaldığı 2. Dünya Savaşı yıllarında somut olarak görülmüştü," Cemil Koçak, **Türkiye'de İki Partili Siyasi Sistemin Kuruluş Yılları (1945-1950) Dönüşüm Ordu, Din, Hukuk, Ekonomi, Politika**, cilt 4, (İstanbul: İletişim Yayınları, 2015), 127; ayrıca bkz. "Çakmak, Türk Ordusu'nun 2. Dünya Savaşı'na girebilecek durumda olmadığını, ordunun vaziyetini İnönü'ye anlatmıştır," Rahmi Akbaş, **Mareşal Fevzi Çakmak 1876-1950**, 2. Basım (İstanbul: Ötüken Neşriyat, 2011), 346.

[21] Hale, **age**, 123; ayrıca bkz. "Fevzi Paşa müttefiklerin gözünde Alman yanlısı, modernleşme çabalarına katılmak istemeyen, tutucuydu," Akbaş, **age**, 355.

[22] Kayalı, **age**, 61.

[23] Akyaz, **age**, 40; ayrıca bkz. "2. Dünya Savaşı'nda, savaş sonrasında ve 1950'li yıllarda da ordunun politika dışı olduğunu söylemek doğru olmaz. 1950'ye kadar Türk siyasal hayatında başat güç olan ordu, bundan sonra daha önceki değişikliklerin savunuculuğunu ve geliştiriciliğini değil, yeni durumun ortaya çıkardığı işlevleri yüklenmiştir," Kayalı, **age**, 57.

başladığı söylenebilir. Bu tezin konusunu oluşturan Demokrat Parti iktidarının özellikle Yamut ve 1960'lara kadar süren dönemde siyasetin ordu üzerinde bu anlamda etkisinin varlığından söz etmek mümkündür. Her ne kadar daha sonraki dönemlerde durumu değişecekse de, bu dönemde ordunun iktidar üzerindeki etkisi çok azalmış ve ordu anayasal çizgisine çekilmiştir.

2. 1950'LERE GİRİŞTE TÜRK SİLAHLI KUVVETLERİ, TÜRK DIŞ SİYASETİ VE SİYASİ KARARLARIN TÜRK SİLAHLI KUVVETLERİ'NE ETKİLERİ

2.1. II. Dünya Savaşı Sonrasında Dünyanın Türkiye'yi İlgilendiren Bölümünde Meydana Gelen Olaylar ve Türkiye'nin Siyasi Durumu

1950'ler dünya ve Türkiye'sini anlamak için 1940'lar dünya ve Türkiye'sini incelemek gerekmektedir. 1939-1945 yılları arasında 2. Dünya Savaşı yaşanmıştır. 1945'lerden itibaren dünya yeniden şekillenmektedir. Mihver devletlere karşı birlikte savaşmış ülkeler arasında, savaş ve dünyanın bundan sonraki alacağı hal konusunda daha 2. Dünya Savaşı bitmeden Casablanca, Washinghton, Quebec, Kahire, Moskova, Tahran, Yalta ve Potsdam konferansları yapılmıştır. Özellikle 4-11 Şubat 1945 tarihleri arasında yapılan Yalta konferansı bu açıdan önemlidir. Daha öncekiler savaşın gidişatına odaklanmışken Yalta savaş devam ederken savaş sonrası sorunlarının ve ortaya çıkmış olan görüş ayrılıklarının ete kemiğe bürünmüş halini teşkil etmiştir.[24]

Dünyada yeni denge oluşmuş ve dünya ülkeleri; Doğu Bloğu/Komünist Blok-Batı Bloğu/Kapitalist Blok/Demokrasi Bloğu ve 1955'lerden itibaren de Bağlantısızlar şeklinde kutuplaşmıştır. Doğu Bloğu Sovyetler Birliği liderliğinde, Batı bloğu ise ABD liderliğinde ideolojik, ekonomik, askeri siyasi vb**.** her bakımdan şekillenmiştir.

Türkiye, savaşan iki tarafın da baskılarına rağmen denge siyaseti ile savaş dışı kalmayı başarmıştır. Türkiye savaşın sonunda oluşacak Birleşmiş Milletlere kurucu üye olmak, demokrasi cephesinde yer almak amacıyla Almanya'nın yenileceğinin belli olduğu savaşın sonuna doğru fiili olmayan sembolik niteliği taşıyan savaş ilan etmiştir. Türkiye'nin önceliği kendi güvenliğinin tehlikeye girmemesiydi. Türkiye

[24] Metin İlhan, "2. Dünya Savaşı'nda ve Dünya Siyasetinde Önemli Bir Kilometre Taşı: Yalta Konferansı ve Türkiye'ye Yansımaları," Ed. Ercan Karakoç, **Osmanlıdan Cumhuriyete Genç Bakışlar** (İstanbul: Ofis Yayın Matbaacılık, 2015), 191.

mihver devletleri olan Faşist bloğun yıkılmasını istemekle birlikte Sovyetlerin başını çektiği komünist bloğun da zafer elde etmesini arzulamamaktaydı. Fiilen savaşa girmemiş de olsa Türkiye savaş sırasında 1940 sayımına göre 17.820.950 toplam nüfusunun[25] % 10' una yakını olan 1,5 milyon askeri seferber etmiş ve silahaltında bulundurmuştur.[26]Milli Müdafaa Vekâletinin Ulusal bütçe payının % 30'dan % 50'ye çıkarmış, bu durum ekonomik ve sosyal boyutlarda Türkiye için önemli bir yük getirmiştir. Bunun sonuçları; vergilerin artması, enflasyonun yükselmesi ve karaborsacılık vb. olmuştur. Böylece Türkiye savaşın ağırlığını en fazla hisseden ülkelerden olmuştur. Savaş sırasında kaynak bulmak için Kasım 1942'de çıkarılan ve gayrimüslim vatandaşlarımızın aleyhine onlara ağır yük getiren uygulama onların Türk devletine olan güvenlerinin onarılmaz şekilde sarsılmasına yol açmıştır.[27] Türkiye savaşa girmemiş olmasına rağmen neredeyse savaşa giren devletler kadar savaşın olumsuz sonuçlarından etkilenmiştir.[28]

Savaşın sonunda Avrupa'nın ortalarına dayanan, Almanya'nın ve başkenti Berlin'in ikiye bölünmesine neden olan Sovyetler Birliği liderliğindeki komünist blok, Bulgaristan[29] ile de Türkiye sınırına dayanmaktaydı. Bu durum da Türkiye hem kuzeybatıdan ve hem de kuzeydoğudan komünist blok ile komşu oluyordu.

Türkiye ile Sovyetler Birliği arasında, İstiklal Harbi esnasında imzalanan 16 Mart 1921 tarihli Moskova Antlaşması ile başlayan savaş sonunda da devam eden, 1925 yılında Tarafsızlık ve Dostluk Antlaşması hayata geçirilen dostluk, savaşın seyrine paralel olarak değişkenlik arz etmiştir. Sovyetler Birliği ile Almanya savaş

---

[25] http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1059/ (Erişim Tarihi 24.05.2017).

[26] Erik Jan Zürcher, **Modernleşen Türkiye'nin Tarihi**, Çev. Yasemin Saner, 31. Baskı (İstanbul: İletişim Yayınları 2015), 293.

[27] **age**, 295.

[28] bkz.**"**2. Dünya Harbi sırasında hastalıktan 22663 er ölmüş. Milli Savunma Bakanlığı ölüm nisbetinin Amerikan Ordusu'ndaki nispetin aynısı olduğunu söyledi," **Son Posta**, 7 Nisan 1951, 1.

[29] bkz. "1945 sonrası ve özellikle 1950'lerde Türkiye'nin bir başka problem yaşadığı ülke-komşusu Bulgaristan'dır. Bu yıllarda ABD'nin peyki gibi politikalar güden Türkiye ile Sovyetler'in peyki olan Bulgaristan komşu olmalarına rağmen karşıt bloklarda yer almaktadırlar. Nitekim Bulgaristan'ın Türkiye düşmanlığının bir örneği 250 bin Türk'ün göç ettirilmesinde görülmektedir. Bulgaristan, ülkesindeki 250 bin Türk asıllı Bulgar vatandaşını Türkiye'nin zor durumda kalması için Türkiye'nin Kore'ye asker gönderdiği 1950 Eylül'ünden başlayarak Türkiye'ye göç ettirmiştir." Mümtaz Faik Fenik, "Bulgarların Yeni Bir Küstahlıgı," **Zafer**, 24 Eylül 1950, 4; bkz. Rıfat Uçarol, **Siyasi Tarih (1789-1994)**, (İstanbul: Filiz Kitabevi, 1995), 490; ayrıca bkz. Muharrem Gümüş, "1950-1960 Arası Türk Dış Politikası" (Yüksek Lisans Tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2006), 49; "Türkiye bu sebeple bu yıllarda ağır ekonomik ve toplumsal sorunlar yaşamıştır, Irkdaşlarımıza Yapılan Para Yardımı Üç Milyon Lirayı Geçti," **Son Posta**, 26 Ocak 1951, 1.

sırasında ters düşünce, Sovyet tarafı Dostluk Anlaşması'nı yürürlükte tutmaya gayret göstermiştir. Fakat 1942 yılında gerçekleşen Stalingrad Savaşları ile Ruslar Almanlara karşı üstünlük sağlayınca, Sovyetlerin Türkiye üzerinde baskısı da artmaya başlamıştır. Savaş sonrasında ise ABD ve Sovyetler Birliği arasında yaşanan Soğuk Savaş sürecinde Türkiye'nin de içerisinde yer aldığı Orta Doğu çatışmaların önemli merkezlerinden birisi haline gelmiştir.[30]

Sovyetler Birliği'nin öncülü olan Çarlık Rusya'sı 231 yıl Osmanlı İmparatorluğu'na düşmanlık etmişti. Ancak 1. Dünya Savaşı'ndan sonra Çarlık Rusya'sının yerini alan Kızıl Rusya/Komünist Sovyetler Birliği ile Türkiye Cumhuriyeti dost olmuş, dostluk bu iki devletin dış politikasına temel olmuştu. Her iki devlet de emperyalizm karşıtı idi.[31] Ne var ki 2. Dünya Savaşı'ndan sonra Sovyetler Birliği de öncülü Çarlık Rusya'sının izinden gitmekte ve emperyalist politikalar gütmeye başlamaktaydı.

Bu nedenle Türkiye Dışişleri Bakanı Fuat Köprülü'nün ifadesiyle dünyanın neresinde olursa olsun Sovyet saldırısına karşı tavır alacaktı, ABD ve Türkiye bu konuda uyanık davranmak zorundaydı ve Rusya'nın Yakın ve Ortadoğu'daki ülkeleri ele geçirebilmesini engellemek için Rus baskısına aynı şekilde karşılık göstermesinin kaçınılmazdı.[32]

Türkiye ile ilgili iyi niyet taşımayan Sovyet yaklaşımlarının ilk sinyalleri 4-11 Şubat 1945 tarihleri arasında gerçekleşen Yalta Konferansı'nda kendini göstermişti. Konferansta Sovyet lideri Josef Stalin, Montrö Boğazlar Sözleşmesi'nin geçerliliğini kaybettiğini ve yenilenmesi gerekliliğini gündeme getirmiş, ABD Başkanı Franklin Roosevelt, Stalin'in önerisini tasdik ederek Rusların sıcak denizlere rahatça inme hakkına sahip olması gerektiğini belirtmiş, İngiltere Başbakanı Winston Churchill ise daha temkinli yaklaşarak yapılacak değişikliklerin Türkiye'nin bağımsızlığı ve toprak bütünlüğüne uygun olmasını istemişti.[33]

---

[30] Sabit Dokuyan, "2. Dünya Savaşı Sonrasında Sovyetler Birliği'nin Türkiye'den İstekleri," **Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi**, Yıl 9, No. 18, (Güz 2013), 120.

[31] Hüsnü Emir Erkilet, **2. Cihan Harbi ve Türkiye**, (İstanbul: Kenan Matbaası, 1945), 21.

[32] Muharrem Gümüş, "1950-1960 Arası Türk Dış Politikası" (Yüksek Lisans Tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2006), 54.

[33] Dokuyan,**age,** 120, 121.

Yalta Konferansından sonra Türkiye'ye karşı baskısını artıran Sovyetler Birliği, 24 Şubat 1945 tarihinde Türkiye'nin Moskova Büyükelçisi Selim Sarper ile Sovyet Dışişleri Bakanı Molotov'un yaptığı görüşmeler sırasında, Boğazlar konusunda Türkiye ile ikili olarak görüşmek isteğini dile getirmiştir. Sarper ise Montrö Boğazlar Sözleşmesinin çok taraflı bir antlaşma olduğunu belirterek teklife sıcak bakamayacaklarını belirtmiştir. 19 Mart 1945 tarihinde Molotov, Sarper ile bir daha görüşerek; Sovyet hükümetinin yeni oluşan şartlar ve harbin getirdiği ortam dolayısıyla 17 Aralık 1925 tarihli Türkiye–Sovyetler Birliği Antlaşması'nı feshettiğini bildirmiştir.[34]

Türkiye'nin anlaşmanın yenilenmesi için sarf ettiği iyi niyetli çabaları karşılık bulmamış, Molotov Sarper'e 7 Haziran 1945 tarihindeki yeni görüşmede, feshedilen 1925 yılına ait antlaşmanın yerine yeni bir anlaşma imzalanabileceğini, bunun için 16 Mart 1921 tarihli Moskova Antlaşması ile belirlenen Türkiye-Sovyetler Birliği sınırında Sovyetler Birliği lehine düzeltmeler yapılmasının, Kars ve Ardahan'ın, Gürcistan ve Ermenistan'a bırakılmasının gerekli olduğunu söylemiştir.[35]

Türkiye Sovyet talep ve tehditlerine tek başına da olsa karşı durmaya kararlıdır. Bu konuda Kazım Karabekir 20 Aralık 1945'de Mecliste yaptığı konuşmada: "Kars'ın verilmesinin Türkiye'nin işgalini kolaylaştıracak bir kapı olacağını ve bunun mümkün olmadığını vurgulamış" ve "Kars yaylası milli belkemiğimizdir. Kırdırırsak yine mahvoluruz. Eğer Ruslar bizden istemekte devam ederlerse hiç şüphe yoktur ki dövüşeceğiz. Fakat istikbal bize olduğu kadar kendileri için de karanlık olur. Cihan yıkılıncaya ve tek bir Türk kalıncaya kadar varımızı yoğumuzu ortaya koyarak uğraşacağız. Paramızı dişimizden tırnağımıza kadar silahlanmaya sarf edeceğiz. Bu takdirde iki taraf da hayattan, beşeriyetten, medeniyetten nasibini alacak değildir."[36] Bu konuşma, Türkiye'nin üzerindeki baskının şiddetini, Türkiye'nin kararlılığını ve silahlı kuvvetlerinin güçlendirilmesi başta olmak üzere gereken her bedeli göze aldığını göstermesi bakımından önemlidir.

Sovyetler Birliği'nin Boğazlarla ilgili talepleri 7-25 Temmuz ve 28 Temmuz-2 Ağustos 1945 tarihleri arasında ABD, İngiltere ve Sovyetler Birliği'nin katılımıyla

[34] **age**, 121.

[35] **age**, 122.

[36] TBMMTD, 20 Aralık 1945, 7. Dönem, Cilt 20, 259.

toplanan Potsdam Konferansı'nda da gündeme gelmiş ABD'nin Sovyetler ile arasında bu konuda görüş farklılığının bulunduğu görülmüştür. ABD'ne göre Boğazlar ABD'ni ve bütün dünyayı ilgilendiren bir meseledir, Türkiye'nin doğusundan Sovyetlere verilmesi talebi olan toprak verme sorunu ise Türklerle Rusların kendi başlarına oturup çözmeleri gereken bir sorundur.[37] Ancak ABD, konferanstan bir süre sonra bu görüşünü değiştirmeye yönelmiş, Türkiye'nin toprak bütünlüğü ile ilgilenmeye başlamıştır. Bunun en önemli nedeni Orta Doğu ile ilgili gelişmeler, Sovyetler Birliği'nin İran üzerinde uyguladığı baskıdır. Gerek İran'ın jeopolitik konumu, gerekse bu ülkenin petrol kaynaklarının Batı dünyası için önemi, ABD'nin Sovyetler Birliği'ne yönelik yumuşak politikasını gözden geçirmesine neden olmuştur.[38]

2. Dünya Savaşı'ndan günümüze kadar üç aşamadan geçen Türkiye-ABD ilişkileri, birinci aşamasını yaşamaya başlamaktaydı ve bu aşama; ABD'nin Sovyetler Birliği ile çatışma dönemiydi. Bu dönemde ABD'nin Türkiye'ye yüklediği rolün kapsamını ABD'nin dünya hegemonyası hedefine bağlı olarak geliştirdiği stratejisi belirlemekteydi.[39]

Öte yandan uluslararası ortak güvenlik şemsiyesi altında olmayan ve kendini yalnız hisseden Türkiye üzerindeki Sovyetler Birliği'nin baskısı 1945-1947 yılları arasında iyice artmakta, bu durum, Türkiye'nin batı ile işbirliğini artırmasına ve güvenlik arayışlarına sebep olmaktaydı.

"Kurtuluş Savaşı'nda ve onu izleyen yıllarda Türk Dış Politikasının temel taşı olan Sovyet 'dostluğu', yerini Sovyet 'korkusuna' bırakmıştı. Artık bütün hesaplar, planlar kuzeyden gelecek tehlikeden nasıl kurtulunacağı ve Sovyetler Birliği'nin nasıl durdurulabileceği üzerine kurulmaktaydı. Bu durum Türk devlet adamlarının, politikacılarının ve askeri komutanlarını etkisi altına alan bir psikoz haline dönüşecek ve Türkiye'nin emperyalist devletlerin kanatları altına sığınmasının gerekçesi olacaktır.[40]

---

[37] Hulusi Köse, "2. Dünya Savaşı Sonrası Türkiye Amerika İlişkileri (1945-50)" (Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, 2010), 34.

[38] Faruk Sönmezoğlu, **2. Dünya Savaşı'ndan Günümüze Türk Dış Politikası**, (İstanbul: Dergâh Yayınları,2006), 36.

[39] Hasan Bögün, **ABD ve AB Belgeleriyle Türk Ordusu**, (İstanbul: Kaynak Yayınları, 2007), 17.

[40] Mahmut Dikerdem, **Hariciye Çarkı**, (İstanbul: Cem Yayınevi, 1989), 35.

ABD, Sovyetler Birliğinin Türkiye'ye olan baskısı karşısında Türkiye'nin yanında olduğu mesajını vermek için 5-9 Nisan 1946 tarihleri arasında zamanın en güçlü ve en yeni savaş gemilerinden biri olan ve 2. Dünya Savaşı'nı bitiren anlaşmanın imzalandığı Missouri zıhlısı ile geçen yılın kasım ayında vefat etmiş olan Türk Büyükelçisi Münir Ertegün'ünün cenazesini İstanbul'a getirmekteydi.[41] Bu ziyarete ilişkin *Cumhuriyet* Gazetesi'nde Burhan Felek'in Amerikalı misafirlere hitaben yazdığı yazı, Türkiye'nin on yıllar boyunca ABD ile sürdüreceği ilişkin bir özeti gibiydi:

> "Uzun yoldan geldin! Kısa konuşalım. Bu güzel ziyaret bizim yalnız siyasi tarihimizde değil her birimizin ömründe bir yıldız olarak parlayacaktır. Bayraklarımızın remizlerini asumandan, hayatımızı hakikatten aldık. Emelimiz yurtta sulh, cihanda sulhtur. Bu emel birliğinde yan yanayız Sam Amca! Ne kadar iyi ettin de geldin. Birbirimizi gördük, tanıdık ve eskisinden daha çok sevdik. Hoş geldin Sam Amca! Buyurun, başımızda ve gönlümüzde yerin var."[42]

Bu ziyaret, Türkiye'nin yalnızlıktan kurtuluşunun sembolü idi. Nitekim ABD Türkiye ile yaptığı 7 Mayıs 1946 anlaşması ile "Ödünç verme ve Kiralama Yasası" ile yaptığı yardımların borçlarını siliyor, Türkiye ise Amerika Birleşik Devletleri'ne 4,5 milyon dolar ödeyerek adı geçen yasa çerçevesinde almış olduğu tüm araç-gereç ve malzemeyi mülkiyetine geçiriyordu.[43]

1947 yılında gündeme gelen Truman Doktrini ve Marshall Planı girişimleri ise Türkiye ile Sovyetler Birliği arasındaki ilişkileri derinden etkilemiştir. Sovyetler Birliği'nin, Truman Doktrininin açıklanması sonrasında Türkiye'yi Amerika'nın denetimine girmekle suçlaması üzerine, Türk tarafı bunu reddederek, güvenliği için gerekli ittifaklara girebileceğini belirtmiştir.[44]

1948 yılı ayrıca Türk-Sovyet ilişkilerinde bir belirsizliğin de yaşandığı yıl olmuştur. Önceki yıllarda Türkiye'den çeşitli isteklerde bulunan Sovyetler Birliği'nin

---

[41] Ünlüsoy, **age,** 144; bkz. **Cumhuriyet**, 11 Mart 1946, 1, 3; ayrıca bkz. Cemil Koçak, **Türkiye'de İki Partili Siyasal Sistemin Kuruluş Yılları 1945-1950, İktidar ve Demokratlar**, Cilt 2. (İstanbul: İletişim Yayınları, 2012), 276-279.

[42] Burhan Felek, "Ben Missouri'liyim," **Son Posta**, 7 Nisan 1946, 2.

[43] Köse, **age**, 77;(Mayıs 1946 tarihli Anlaşma'nın tam metni için bkz. Fahir Armaoğlu, **Belgelerle Türk-Amerikan Münasebetleri**, (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1991), 144-147; ayrıca bkz. Cemil Koçak, **Türkiye'de İki Partili Siyasal Sistemin Kuruluş Yılları 1945-1950, İktidar ve Demokratlar,** Cilt 2. (İstanbul: İletişim Yayınları, 2012), 297.

[44] Mehmet Gönlübol, Cem Sar, Ahmet Şükrü Esmer ve diğerleri, **Olaylarla Türk Dış Politikası (1919-1973)**, (Ankara: Sevinç Matbaası, 1974), 423.

bir sonraki hamlesi kestirilememiştir. Bu belirsizlik Türkiye'de tedirginlik yaratmış ve Türk Ordusu'nun askeri gücünü silahaltında tutması zorunluluğunu beraberinde getirmiştir.[45]

1948 yılından sonra, 1951 yılına kadar, Türk-Sovyet ilişkileri bir durgunluk evresi geçirmiştir. İki devlet arasındaki ilişkiler konusunda hiçbir gelişme yaşanmamıştır. 1950 yılında işbaşına gelen DP iktidarının hükümet programında da Sovyetler Birliği ile ilgili bir ifade yoktur. Yeni hükümetin Dışişleri Bakanı Fuat Köprülü yaptığı açıklamalarda, iki kutuplu dünyada hürriyet cephesine (Batı devletlerine) geçmeyenlerin ileride sıkıntıya düşeceklerini dile getirmiştir. Böylece DP iktidarının da, Sovyetler Birliği'ne değil de Batı Bloğuna yakın bir siyaset izleyeceği ortaya çıkmıştır. Türkiye'nin NATO içerisinde yer almaya çalışması ve Kore Savaşı'na asker göndermesi ve NATO'ya üyeliği ise sonraki süreçte Türk-Sovyet ilişkilerinde yeni bir gerginlik ortamı doğurmuş, bu durum Türkiye'nin tehdit algısında birinci sırada Sovyetler Birliği'nin bulunmasına ve askeri gücünü bu eksende düzenlemesine yol açmıştır. Türkiye'nin çıkarları batı ve ABD çıkarları ile doğru orantılı bir hal almıştır.[46]

Türkiye; 2. Dünya Savaşı'na kadar süper güç olan İngiltere'nin, savaştan galip çıksa da hırpalanmış olması ve bu durumunu kaybetmiş nedeniyle bu tehditle başa çıkabilecek tek güç olarak yeni süper güç olan ABD'ni görmüş, bu durum Türkiye'yi ABD ile ilişkilerini geliştirmeye yöneltmiştir. Türkiye'yi bu dönemde ABD ile ilişki kurmaya iten diğer nedenler ise; askeri modernizasyon ve ekonomik açıdan ihtiyaç duyduğu dış yardım, siyasi olarak da uluslararası alanda duyduğu yalnızlıktır.[47] Türkiye kendisini yalnız ve güvensiz hissediyordu.[48]

2. Dünya Savaşı sonrası/soğuk savaş[49] olarak adlandırılan bu süreçte Türkiye, kendisini Batı Bloğunda tanımlamış, bekasını sağlamak düşüncesiyle bu blokta yer

---

[45] **age**, 132.

[46] Sabit Dokuyan, "1945-1950 Yılları Arasında Türkiye" (Doktora Tezi, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2013), 27.

[47] Köse, **age**, v.

[48] Cem Eroğul, **Demokrat Parti, Tarihi ve İdeolojisi, (İstanbul: Yordam Kitap, 2013**), 78.

[49] bkz. "Soğuk savaş dönemi ile birlikte ABD Sovyetler Birliği'ni çevreleme politikası takip etmiştir," Akyaz, **age**, (İstanbul: İletişim Yayınları, 2002), 46-47; aynı dönemde "Sovyetler Birliği ise sıcak denizlere inme politikası izlemiştir." Sabit Dokuyan, "1945-1950 Yılları Arasında Türkiye" (Doktora Tezi, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2013), 31; Türkiye, (Nicholas Spykman 1893-1943)'ın ortaya koyduğu "Kenar Kuşak Teorisi" gereği ABD'nin Sovyetler Birliği'ni çevreleme

almak için çaba sarf etmiş, Tek partinin (CHP) yer aldığı Cumhuriyet rejimini çok partili sisteme geçirmiş, Tuman Doktrini ve Marshall planı kapsamında aldığı Amerikan yardımları ile Türk Silahlı Kuvvetleri başta olmak üzere tüm kurumlarını batı normlarına göre düzenlemiştir. Soğuk Savaş, Türkiye'nin sadece NATO'ya katılmasına yol açmakla kalmamış, Türkiye'nin kültürünün ve siyasal rejiminin daha belirgin bir şekilde Batı'ya yönelmesini sağlamış, Türkiye, 2. Dünya Savaşı'ndan sonra Batı'ya daha fazla yaklaştıkça, Irak, İran ve Pakistan'la birlikte içinde yer aldığı CENTO gibi NATO üyeliğinin gerektirdiği yakın temaslar hariç Müslüman komşularından da bir o kadar uzaklaşmıştır.[50] İsmet İnönü'nün 1964'te ABD Başkanı Johnson'un mektubuna cevaben söylediği öne sürülen ünlü sözündeki gibi yeni bir dünya kurulmakta ve Türkiye yeni Dünyada yerini almaya çalışmaktadır.

ABD'nin ise Türkiye'ye ilişkin politikası başlangıçta, savaş sonrası Türkiye'nin güvenliği değil, kendi menfaatleri gereği Karadeniz ve Boğazların güvenliğine yönelik olmuştur. Ancak 1946 yılından itibaren ilişkiler yeni bir boyut kazanmıştır. Sovyetler Birliği'nin Avrupa'nın ortalarına kadar varan fiili ve ideolojik genişleme çabaları ve Ortadoğu ve Doğu Akdeniz'e yönelik yayılmacı politikası ABD'ni komünizmin Akdeniz ve Ege denizine ulaşacağı düşüncesi ile Türkiye'ye ve Yunanistan'a ayrı bir önem vermeye itmiş, kuruluşundan itibaren Monroe Doktrinini benimseyen ABD, bu stratejisini 1947 yılından itibaren değiştirmeye başlamıştır. Yunanistan ve Türkiye'ye askeri yardımla başlattığı Truman Yardımını daha sonra Avrupa'nın ekonomik kalkınmasına yönelik Marshall Planı ile devam ettirmiş ve ABD bu yeni dış politikasını NATO ile Batı ittifakına dönüştürmüştür.[51]

1945 yılının yeni düzeni yaratmaktaki rolü bloklar politikasının doğması ile bitmedi; belki ondan daha önemli olmak üzere 3. dünya ülkelerinin hızlı uyanışlarına sahne oldu. Mayıs ayında Suriye Fransa'ya başkaldırdı, Ekim'de Mısır ile Cava İngiltere ile Hollanda'ya isyan ettiler. Bu hareketler hemen başarı sağlamadıysa da milli kurtuluş savaşlarının artık önüne geçilmez bir sel gibi gelişeceğini gösterdi. Asya, patlamaya hazır bir kazan gibi kaynıyordu. Koca Japonya'yı iki darbede yere seren atom bombalarının dahi zapt edemeyeceği bir kaynama! Zira yarım milyonluk

---

politikasındaki kenar kuşak ülkelerinin kilit ülkesiydi. Bu nedenlerle Türkiye, söz konusu dönemde iki süper devletin politikasının çatışma alanındaki bir ülke olmuştur: ayrıca bkz. Özdağ, **age**, 156.

[50] Kemal H. Karpat, **Türk Dış Politikası Tarihi**, 3. Baskı, (İstanbul: Timaş Yayınları, 2017), 162.

[51] Köse, **age**, v.

muazzam kütlesiyle Çin artık sahneye çıkmıştı. Olanca şiddetiyle yeniden alevlenen iç savaş, dünyanın bu en kalabalık ülkesini, kuvvetler dengesini sarsacak yeni bir güç haline getirmekte idi.[52]

2.2. Türkiye'nin Çok-Partili Hayata Geçişi ve Birleşmiş Milletlere Üyeliği

Avrupa'da savaş sonuna yaklaşılırken üç büyüklerin, 1945 Şubatı başlarında Yalta Konferansında aldıkları bir karar uyarınca, henüz Birleşmiş Milletler Bildirgesini imza etmemiş devletlerin, San Fransisco Konferansına katılabilmek için 1 Mart 1945'den önce Almanya ve Japonya'ya savaş ilan etmeleri ve Birleşmiş Milletler Bildirgelerini imzalamaları gerekiyordu.[53] Şubat 1945'de yapılan Yalta Konferansının ardından 20 Şubat'da İngiliz Büyükelçisi, Türk Dışişleri Bakanı Hasan Saka'yı ziyaret ederek Yalta'da 1 Mart 1945'e kadar Almanya'ya savaş ilan etmemiş ülkelerin San Fransisco Konferansına çağrılmayacağı kararının alındığını bildirdi. Bunun üzerine Türkiye, 23 Şubat 1945'de Almanya'ya savaş ilan ederek Birleşmiş Milletler Beyannamesini imzaladı, 5 Mart'ta San Fransisco Konferansına resmen çağrıldı ve 25 Nisan'da toplantıya katılarak Birleşmiş Milletlerin 46 kurucu üyesi içinde yerini aldı.[54]

Atatürk'ün liderliğinde İstiklal Harbi'ni yapan, Türkiye Cumhuriyeti'ni kuran 1924 ve 1930'da iki defa muhalefet denemesi olsa da 1950'ye kadar 27 yıl tek başına iktidar olan Cumhuriyet Halk Partisi için hiçbir şeyin artık eskisi gibi olmayacağı dönem 2. Dünya Savaşı'nın bittiği 1945 yılından itibaren başlamıştı. Savaşı demokrasi cephesi kazanmıştı. Kişi ya da parti tek başına mutlak güçlerin egemen olamayacağı dönem başlamıştı. "Führer, Duçe, Milli Şef dönemi" kapanmıştı. Nitekim İsmet İnönü 1 Kasım 1945'de Meclis açılış nutkunda "Bizim tek eksiğimiz hükümet karşısında bir parti bulunmamasıdır." demekteydi.[55]

---

[52] Eroğul, **age**, 3.

[53] İsmail Soysal, **Türkiye'nin Uluslararası Siyasal Bağıtları Cilt II (1945-1990) Kesim A (Çok Taraflı Bağıtlar)**, (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1991), 23.

[54] İlhan Tekeli ve Selim İlkin, **Dış Siyaseti ve Askeri Stratejileriyle 2. Dünya Savaşı Türkiye'si**, 2. Baskı, (İstanbul: İletişim Yayınları, 2014), 533.

[55] Eroğul, **age**, 8.

7 Ocak 1946'da CHP içinden dört milletvekili takrir vererek[56] partilerinden ayrılıp resmen DP'yi kurmuş, 21 Temmuz 1946 seçimleri sonucunda 465 milletvekilliğinden 62'sini alarak muhalefet partisi olarak TBMM'ye girmişti.[57]

1946 seçimlerinde olmasa da 14 Mayıs 1950 seçimlerinde İktidara gelen DP, 1960 ihtilaline kadar 10 yıl Türkiye'yi tek başına yönetti. Bu 10 yıllık dönemi üçe ayırmak mümkündür. Bunlar; ekonomik iyileşmenin Türkiye'de özellikle tarım kesiminde olmak üzere arttığı, DP'nin halkın gözünde yükseldiği 1950-1954 arası dönemi, oylarını artırmış olsa da DP'nin uygulamalarının durağanlaştığı 1954-1957 arası dönemi, DP'nin inişe geçtiği, toplumun tüm kesimlerinde DP'ye verilen desteğin gittikçe azaldığı ve bu nedenle de DP'nin hırçınlaştığı ve demokrasiden uzaklaşarak otoriterleştiği 1957-1960 arası dönemidir.

DP iktidara gelişiyle birlikte; "Devri sabık yaratmayacağız" prensibine bağlı kalarak ve ilk iş olarak af kanunu çıkardıktan sonra Matbuat Kanununda hemen hemen ortadan kaldırırcasına köklü tadiller yapmış,[58] Türk Silahlı Kuvvetlerinde tasfiye (6 Haziran 1950)[59] gibi radikal ve Arapça ezan yasağını kaldırmak (16 Haziran 1950) vb. gibi popülist[60] icraatlara girişmiştir.[61]

Demokrasi halesi ile iktidara gelen DP'nin gerçek çizgileri zaman içinde ortaya çıkmaya başlayacaktı: Batı ile siyasal ilişkiler kurma, Amerikancılık, yabancı sermayecilik, aşrı özel girişimcilik ve gericiliğe hoşgörü.[62]

---

[56] "Dörtlü Takrir: CHP'nin, ülkede egemen sınıflarından olan toprak sahiplerini tedirgin edecek olan Toprak Reformu ve Ormanların Devletleştirilmesine ilişkin çıkarmayı planladığı kanuna muhalif olan, Celal Bayar, Adnan Menderes, Refik Koraltan ve Fuat Köprülü'nün 7 Haziran 1945'de partinin meclis grubunda verdiği, partinin 12 Haziran'da görüştüğü önergedir," **age**, 4-5.

[57] **age**, 16, 23.

[58] Samet Ağaoğlu, **Marmara'da Bir Ada**, (Basım Yeri ve Yılı Yok), 165.

[59] "Ordu Yüksek Komuta Heyetinde Geniş Değişiklikler Yapıldı," **Son Posta**, 7 Haziran 1950, 1; "Orduda yapılan geniş değişiklik," **Zafer**, 08 Haziran 1950, 1.; ayrıca bkz. Avni Özgürel, **Osmanlı'dan Cumhuriyete İktidar Oyunu**, (İstanbul: Etkileşim Yayınları, 2009), 245-246.

[60] Bayram Koca "Ellili Yıllarda Merkez Sağ: Demokrat Parti'nin Özgürlük İle İstismar Arasındaki Dini Politikaları," Ed. Mete Kaan Kaynar, **Türkiye'nin 1950'li Yılları**, (İstanbul: İletişim Yayınları, 2015), 302; ayrıca Eroğul, **age,** 90.

[61] bkz. "Aslında Atatürk devrimlerinden tavizler, 2. Dünya Savaşı'ndan sonra CHP döneminde başlamıştı. Örneğin Türbelerin açılması ile ilgili yasa önerisi, 21 Ocak 1950 tarihinde TBMM'ye CHPli Başbakan Şemsettin Günaltay tarafından sunulmuştu." Cemil Koçak, **Demokrat Parti Karşısında CHP, Bir Muhalefetin Analizi**, (İstanbul: Timaş Yayınları, 2017), 115.

[62] Eroğul, **age**, 91, 101.

2.3. Türk Silahlı Kuvvetleri'nin Yenilenmesi ve Modernizasyon Çabaları, Truman Doktrini ve Marshall Yardımı

Ülkeler dünya üzerinde bulunduğu coğrafi konuma ve bu konumlarının dikte ettireceği siyasete ve stratejiye göre silahlı kuvvelerindeki kara, deniz ve hava unsurlarını teşkil ederler. Türk Ordusu'nun 2. Dünya Savaşı öncesi genel durumuna bakıldığında; ordu nitelik ve nicelik bakımından 1. Dünya Savaşı orduları standardının biraz üzerindeydi. Envanterlerinde hala 1. Dünya ve Kurtuluş Savaşı'nda kullanılan araç, gereç, silah ve malzemeyi bulunduruyordu. Tank, tanksavar ve uçaksavar birlikleri yok denecek kadar azdı. Deniz ve hava kuvvetleri de yeterli değildi.[63] Bu eksikliğini, 2. Dünya Savaşı'nın hemen öncesi dönemden başlayarak yurt içi, yurt dışı kaynaklardan kendi mali olanaklarıyla ve yaptığı ittifak antlaşması çerçevesinde, İngiliz ve Fransızlardan sağladığı yardımlarla gidermeye çalışmıştı. Bunun yanı sıra müttefiklerin kadro dışı bırakarak, Türkiye'ye verdiği silah ve malzeme ile donatılmış birlikler, teknik güç ve özellikle de muharebe gücü bakımından arzu edilen seviyeye ulaştırılamamıştı. Zorunlu askerlik hizmetine tabi mükelleflerin eğitimi sınırlı olduğu için, onu modern silahları kullanacak küçük ünitelerin operasyonlarında sorumluluk alacak biçimde vasıflı bir seviyeye çıkarmak çok zordu. Her dönemde askere çağrılan okul mezunlarının hemen hemen hepsini sırasıyla jandarma, deniz kuvvetleri ve hava kuvvetleri alıyor, geri kalanlarda kara kuvvetlerine veriliyordu. Bu durumda, tankların, kamyonların ve elektronik iletişim donanımının kullanılabilmesi için insan eğitmek konusunda kara kuvvetlerinin büyük dezavantajı vardı.[64]

2. Dünya Savaşı esnasında Türk yüksek komuta heyeti Kurtuluş Savaşı'nın askeri liderleri ve devamıydı. Bu tespiti ordunun elindeki silah ve malzemeler için de söylemek mümkündü. Askeri literatürde, "at mı, motor mu" tartışmaları yapılan bu dönemlerde Türk topçusu bütünüyle koşulu ve katana denilen ağır atlarla çekiliyordu. 2. Dünya Savaşı sırasında Türk Ordusu'nun elinde bulunan ateşli silahlar sanki bir silah müzesi görünümü vermekteydi. Tank, uçaksavar, tanksavar topu, zırhlı araç, kamyon ve otomobil sayısı son derece yetersizdi. Tabur, alay ve

[63] Cengiz, **age**, 125; ayrıca bkz. Güngör Cebecioğlu, **2. Dünya Savaşı ve Türk Silahlı Kuvvetleri**, Altıncı Askeri Tarih Semineri Bildirileri, (20-22 Ekim 1997), (Ankara: Genelkurmay Yayınları, 1998), 370.

[64] Cengiz, **age**, 125, 126, ayrıca bkz. G. McGhee, **ABD-Türkiye-NATO-Ortadoğu,** 91-95.

tümen ikmal kuruluşları tamamen hayvan ve tekerlekli tahta arabalara dayanıyordu. Piyade alaylarında telsiz bulunmamakta, tek irtibat aracı olarak sahra telefonu kullanılmaktaydı. Türk Ordusu'nun gerçek gücünü piyadesi oluşturuyordu. Müteakip dönemlerde müttefikler tarafından karşılanacak olan bu silah ve araçların yokluğunda Türk Ordusu'nun bir taarruz ordusu olmadığı açıkça görülmekteydi.[65]

2. Dünya Savaşı yıllarında Genelkurmay İstihbarat Şubesinde Görevli subay olan Sükan'ın anlatımı ile:

> "Aslında bir deri bir kemikten oluşan canlı varlıklar görünümündeki bu ordu harekât ve manevra yeteneğinden yoksun bulunuyordu. Silah araç ve gereçleri yok denecek kadar az ve modern savaşın gerisinin çok gerisinde kalmış eski tiplerden müteşekkil idi. Örneğin piyade tüfekleri 1898 modeli Mavzer idi. Yiyecek ve yem kıtlığından atlar ve katırlar birbirlerinin kuyruklarını yemeye çalışıyor, ikmal yollarında at arabaları ve deve kolları bulunuyordu." Savaş öncesi ve savaş esnasındaki çabalara rağmen ordunun durumunda değişiklik olmamış Türk Silahlı Kuvvetleri demode görünümünü savaş sonrası yıllarda da muhafaza etmiştir."[66]

2. Dünya Savaşı ile birlikte yeni silah sistemleri, hem hedefte sağladığı etki, hem de atış menzilleriyle savaş alanının boyutunu tamamen değiştirmiştir. Bunun karşılığında savunma stratejileri; nükleer silâh bulundurma, havada üstün bir güce, etkili bir radar sistemine, sivil savunma için sığınaklara sahip olmayı gerektirmiştir. Normal olarak tüm bunlar, büyük bütçeleri gerektiriyordu. Savunma harcamalarının yükselmesi, ordu ile birlikte sermaye çevreleri arasındaki ilişkileri artırmış, topyekûn savaş doktrini ile birlikte harbin yönetim anlayışı değişerek harp karargâhların içinde siviller de bulunmaya başlamış ve silahlı kuvvetler siyasi platformda daha belirgin bir hale gelmiştir. İnsan yoğunluğundan makine yoğunluklu bir yapıya dönüşen kuvvetlerle, tüm düşman kuvvetlerine ve düşman cephesinin gerisine taarruz ve nüfuz ederek, hızla düşmanı savaş dışı bırakma metotlarını muharebe sahasında uygulama imkânı veren 2. Dünya Savaşı, beraberinde getirdiği yeni stratejileri böylece ekonomi, politika ve diplomasi sahasına da sokmuştur. Artık savaş sadece strateji ile değil, yüksek strateji ve uluslararası ilişkiler ile sonuç bulacaktır.[67]

---

[65] Akkaya, **age**, 149; bkz. Hale, **age**, 119; ayrıca bkz."1946 Ağustosu'nda Kars'taki 1. Topçu Alayı'na atanan Dündar Seyhan, Kars Müstahkem Mevki Topçu Alayı'nda bulunan mantelli top mermilerinin 1. Dünya Savaşı'nda Rus ordularından kalan mermiler olduğunu anlatır," Özdağ, **age**, 101.

[66] Özdağ, **age**, 133, 134.

[67] **age**, 166, 167.

2. Dünya Savaşı Türk Ordusu'nun silah, araç, gereç ve teçhizatının modern olmaktan uzak olduğunu, personelinin ise modern bir harp için gerekli eğitimden yoksun olduğunu ortaya çıkardı. İleri ülkelerin orduları makine ve teknoloji yoğun bir yapılanma içerisinde iken Türk Silahlı Kuvvetleri emek yoğun bir yapıyı yani piyade odaklı yapıyı hala muhafaza ediyordu.

Türk Ordusu'nun 2. Dünya Savaşı esnasındaki durumunu o yıllarda subay olarak Türkiye'nin Trakya topraklarında görevli Kenan Evren hatıratında şu şekilde belirtiyordu:

> "Almanların Yunanistan'a taarruzları başladı. Bulgaristan hududunu savunma görevi alan 10. Kolordu böylece çok müşkül durumda kalmıştı. Yunanistan topraklarından vaki olabilecek bir Alman taarruzunda kolordunun gerisi kesilebilir ve zırhlı, mekanize Alman birlikleri karşısında kolordu çekilme imkânı bulamadan imha olabilirdi. İşte bu tehlikeden dolayıdır ki kolordunun Hadımköy mevzilerine çekilmesi kararı verildi. Bizim 32. Tümen de Yunan hududuna karşı kolordunun çekilmesini koruma görevi almıştı. Evvela Pehlivanköy'e, bilahare Çöpköy'e ve arkasından Çokal Köyü'ne intikal ettik. Çekilirken halkın perişan hali hala gözlerimin önündedir… Halk panik içerisinde idi. Birçok aile evlerini eşyası ile birlikte bırakıp Anadolu'ya göç etmişler. Pazarda her şey yok pahasına satıldığı halde alıcı bulamıyor. Tümen komutanı pazarda halka karşı bir konuşma yaparak telaşa kapılmamalarını, askeri zaruretler dolayısıyla bu harekâtın yapıldığını tekrar dönüleceğini söylediyse de faydası olmadı. Halk sokaklara dökülmüş, bizi bırakıp nereye gidiyorsunuz diye ağlıyordu. Yapılacak bir şey yoktu. O gün için bu karar doğru bir karardı. Geniş Trakya arazisinde zırhlı ve motorlu Alman birlikleri karşısında, yaya ve atlı hatta öküz kollarından teşekkül eden birliklerimizin yok olma tehlikesiyle karşı karşıya kalmasından ise, Hadımköy ve Koru Gamos hatlarında savunmak çok daha garantili bir hareket tarzı idi. Tümenimizde motorlu araç olarak bir tek Alman yapısı Ştover marka bir binek aracı ile bir de kamyon vardı. Onlar da tümen komutanının binek aracı ve erzak taşımak için verilmiş kamyon idi. Tümendeki cephane paylarının taşınması için Tümenin atlı arabalarının kapasitesi yetersiz olduğundan köylülerin öküz arabalarına el atmak zorunda kaldık… İşte böyle bir tümen ile zırhlı ve motorlu bir düşman tümeniyle açık arazide nasıl muharebe edebilirdi. Onun için tahkimli mevzilere girip ölünceye kadar o tahkim edilmiş mevzilerde savaşmayı daha uygun görmüşlerdi ki kanaatimce doğru bir karardı… Başka da çıkar yol yoktu. Orduya kısa sürede hareket kabiliyeti ve zırh gücü kazandırmak mümkün değildi. Alman ordusu ile ancak böyle tahkim edilmiş mevzilerde ölüm kalım savaşı verilebilirdi. Çekilme harekâtı sırasında çektiğimiz sıkıntıları, ekmeksiz ve aç kaldığımız günleri, adi ve patika halindeki yollarda gideceği yeri bulamayan, bu sebeple geciken birlikleri burada zikretmek istemiyorum. O

> Tarihteki ordumuz ile bugünkü ordumuzu mukayese edecek olursak aradaki farkı belirtmek yüzlerce sahifeyi alır."[68]

Türk Ordusu düşmanın taarruzuna karşı ateş gücü zırh koruması ve hareket yeteneğine değil, tahkimata güveniyordu. Kenan Evren hatıratında bu durumla ilgili olarak şunları söylemekteydi:

> "5 Nisan 1946 günü Erzurum'daki piyade alayında altı ay sürecek staja başladım. Kısa bir süre sonrasında Sovyetlerin boğazlarla doğuda Kars ve Ardahan üzerindeki istekleri doruk noktasına gelmişti. Bir Sovyet saldırına karşı doğuda da savunma mevzilerinin beton tahkimatla takviye edilmesi emri verildi."[69]

Türkiye Cumhuriyeti ve Ordusu kurulduğu günden itibaren uzun süre yokluklar ve kıtlıklar ile mücadele etmiştir. Bu durum tezin konusunu teşkil eden yıllarda da böyleydi ve bu nedenle Türk askeri personeli az kaynakla çok iş yapmaya ve bunun için de tasarrufa yönelmekteydi. Kenan Evren hatıratında bununla ilgili olarak şu tespitlerde bulunmaktaydı:

> "Her şeyde tasarruf vardı. Tümen karargâhında çalışırken ödeneksizlikten zarf kâğıdı alınamazdı. Gelen zarflar atılmaz ters çevrilir, yeniden yapıştırılır yine kullanılır, kâğıt da tek taraflı yazılmış kâğıtların arka yüzleri de kullanılır ve hatta eski defterler kesilerek kâğıdından istifade edilirdi. İşte o dönem Genelkurmay Başkanı Orgeneral Abdurrahman Nafiz de tasarrufa bu derece riayet eden komutanlar arasındaydı. Aslında eski komutanların hemen hepsi bu düşüncenin sahibi idiler."[70]

2. Dünya Savaşı ile birlikte modern ordularda bir kısım piyade bile zırhlı araca bindirilmiş ve tankların hareketine uyumlu hale getirilmişti. Böylece hedefe hızla ilerleyen, hareket kabiliyeti ve darbe etkisi yüksek, zırh koruması sağlanmış manevra birlikleri ile aynı şekilde ateş destek vasıtası olan çekili ve kundağı motorlu[71] topçu da manevra birliklerine süratli ve etkili ateş desteği sağlayabilecek onların hareketine süratle intibak ederek çabuk mevzi değiştirebilecek hale gelmiştir. Bu savaşta zırhlı araçlar, savaş uçağı, uçak gemileri ve denizaltıların önemli bir kuvvet çarpanı olduğu ortaya çıkmıştır.

---

[68] Kenan Evren, **Kenan Evren'in Anıları**, 1. Kitap, (İstanbul: Milliyet Yayınları, 1990), 69.

[69] **age**, 81.

[70] **age**, 85.

[71] Kundağı motorlu top: Paletli/tekerlekli (genellikle paletli) araç üzerinde olan top silahı. Başka bir aracın çekerek götürmesine gerek kalmadan birkaç atış yaptıktan sonra yeri düşman tarafından belli olduğu için topun süratle başka bir mevziiye intikalini sağlaması ve bu yeni mevziden ateş desteğine devam etmesini sağlayan sistem.

Belirtilen bu koşullar karşısında Türk Silahlı Kuvvetleri'nin hızla yenilenmesi ve modernleştirilmesi gerekmekteydi. Gerçi modernleşme çabaları hep vardı. Ancak yine de yetersiz kalınmıştı. Türk Silahlı Kuvvetleri'nin yenilenmesi ve modernizasyonuna; Türk Silahlı Kuvvetleri'nin kullandığı hem silah araç, gereç ve teçhizatın, hem de personel ve düşüncenin modernizasyonu olarak bakmak gerekmektedir.

2. Dünya Savaşı yıllarında Türk Ordusu'nun silahları incelendiğinde daha çok Alman yapımı silahların kullanıldığı, bunun yanında İngiliz uçaksavar toplarının bulunduğu görülmektedir. Bu durum deniz ve hava kuvvetlerinde de böyleydi.[72]

Türkiye'nin İngiltere'den silah, malzeme ve teçhizat taleplerini karşılama çalışmaları 2. Dünya Savaşı içerisinde devam etmiş, alınan askeri malzemeler ile zorunlu ihtiyaç için olan teşkilatlanmalar yapılmış, eski malzemelerin yerine yenileri konmuş, malzemelere hurda işlemi yapılmamış, bunlardan da yararlanma yoluna gidilmiştir.[73] Türkiye izlediği tarafsızlık politikası ile ordusunun modernizasyonu kapsamında savaşan her iki taraftan da yardım görmüştür.[74]

İngilizlerden alınan yardımlara ilişkin; teslimat montaj ve kullanım, nakliye ve depolama konularında birçok aksaklık meydana gelmiş, ayrıca bu malzemelerin envanter dışı kalmış ve kullanılmış ve birçoğunun arızalı olması, yedek parça ve fabrika üretim sıkıntısı çeken Türkiye'de sıkıntı yaratmıştır. Alınan teçhizat ve malzemeler bir bütün halinde gelmemiş (Örneğin Top ile beraber nişangâhı, mermisi, yedek malzeme vb. gelmemiş), yedek parçalarının tasnifi için Türk Ordusu'nda İngilizce bilen personel azlığı da ayrıca sorun olmuştu. Askeri malzemenin eksik ve plansız gönderilmesi bunların birliklere sevkine engel olduğundan eğitim ve teşkilat işleri de aksamış bu malzemelerin depolarda atıl vaziyette beklemesine sebep olmuş, bu durum bu malzemelerin varlığı ile yokluğu arasında bir fark olmamasına neden olmuştur.[75]

---

[72] Hüsnü Özlü, **2. Dünya Savaşı'nda İngiliz Heyetleriyle yapılan Görüşmeler ve İngiltere'den Alınan Askeri Yardımların Sonuçları**, 60, (Erişim Tarihi 14.01.2017).

[73] **age**, 81.

[74] Türkiye; ABD ve İngiltere gibi müttefik devletler yanında, Almanlardan da, ordusu için yardım almıştır. "Türk diplomasisinin en büyük başarılarından biri de savaşan her iki taraftan da silah temin etmiş olmasıdır. Türkiye'ye Almanlar da silah siparişinde kullanılmak üzere 1942 yazında 100 milyon reichmarklık üzere bir kredi açmışlardı," Selim Deringil, **Denge Oyunu İkinci Dünya Savaşı'nda Türkiye'nin Dış Politikası, (**İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 1994), 175.

[75] **age**, 96.

1939-1945 arasında, İngiliz sistemi Türk askeri yapılanma ve düşünüşünde kısa süreliğine etkili olmuştur.[76]

2. Dünya Savaşı'nda başlayan ve belirli aralıklarla devam eden askeri yardımlar çeşitli safhalardan geçerek 1941 yılında Atlantik Şartı'nda savaştan sonra da devam edeceği yönünde teminat altına alınmıştır. Truman Doktrini ile askeri, Marshall Planı ile yardımların iktisadi amaçları belirlenmiş, Atlantik Paktı'nın kurulmasından sonra askeri yardımları koordine etmek üzere iki komite kurulmuştur. Askeri yardımlar 2. Dünya Savaşı ve sonrasında yoğunluk kazanmıştır.[77]

Özellikle zırhlı birliklerin etkisiyle, savaş sırasında uygulanan yıldırım harbi ve topyekûn harp doktrini, zırhlı ve motorlu birliklerin muharebe meydanlarında yaptıkları tahripler, karşı silahlarda ve muharebe araçlarında birçok önemli ihtiyaçları ortaya çıkarmıştır. Bu durum karşısında noksanları anlaşılan Türk Silahlı Kuvvetleri için, Genelkurmay Başkanlığı emrinde çalıştırılacak "Zırhlı Birlikler Müşavirliği "ne ait kadro 12 Temmuz 1946 tarihinde onaylanmıştır.[78]

Alman askeri yazar G. Von Gleich askeri yardımları "politik tedbir" olarak niteler.[79] Gerçekten de askeri yardımların politik amacı ve sonucu vardır. Dış yardım, gelişmiş ülkelerin ya da uluslararası kuruluşların, kalkınmakta ve gelir düzeyi düşük olan ülkelere bedelsiz ya da uygun koşullarla sağladığı yardımlardır. Bu yardımlarda ticari kar amacı güdülmez ve yardımı yapan ülkeler bir takım beklentilere girer. Yardımların ekonomik, siyasi ve askeri boyutları vardır. Bu boyutlar çerçevesinde özellikle yardım veren ülkeler bu konuyu dış politikanın bir aracı olarak kullanırlar.[80]

2. Dünya Savaşı'nda ordunun yetersizliğinin görülmesi, daha savaş bitmeden Türkiye'ye, balkanlara ve Ortadoğu'ya yönelen Sovyet tehdidi[81] Türkiye'yi ABD'ne

---

[76] Serhat Güvenç, "Amerika Birleşik Devletleri Askeri Yardımı ve Türk Ordusu'nun Dönüşümü,"ed. Paker ve Akça, **age**, 260.

[77] Özlü, **age**, 61.

[78] Akkaya, **age**, 188.

[79] Özlü, **age**, 58.

[80] **age**, 58.

[81] "Türkiye'ye karşı yayılmacı niyetler beslediğini daha 1939 da 2. Dünya Savaşı başladıktan hemen sonra açığa vuran Sovyetler Birliği, niyetlerini 2. Dünya Savaşı'nın bitişinden sonra da resmi notalarla ifade etmişti, "Altan Öymen, **Öfkeli Yıllar**, 11. Baskı, (İstanbul: Doğan Egmont, 2014), 109.

yakınlaşma çabası içerisine itmiş,[82] ABD'ni de savaş esnasından başlamak üzere Türkiye'ye yardıma yöneltmiştir. ABD, Türkiye ile bir anlaşma yapmadan, 7 Kasım 1941'den başlamak üzere ABD'nin Kiralama ve Ödünç Verme Kanunu'na dayanarak savaş boyunca 95 milyon dolarlık yardım yapmış ve bunu 23 Şubat 1945'de anlaşmaya dayandırmıştır. Anlaşmanın maddeleri, henüz verilmesi belirlenmeyen savunma malzemelerinin nasıl kullanılacağından geri verilmelerine, patent ve haklarından doğması muhtemel ödemelerin Amerikan Hükümeti'ne nasıl yapılacağına kadar Türkiye'nin uyması gereken şartları kapsıyordu.[83] Anlaşmanın 3. maddesi ABD başkanının izni olmadan verilen malzemenin başkasına devredilemeyeceğini, beşinci maddesi de olağanüstü şartlar bittiğinde Türkiye'nin bunları ABD'ne iadesini öngörmekteydi. 23 Şubat 1946 anlaşmasına göre de ABD savaş artığı malzemelerinden kurtuluyor, Türkiye ise bu malzemelerin yedek parçalarını ABD'nden temin etme yükümlülüğü altına girerken, ABD malzemenin bozuk ya da kırık çıkması durumunda yükümlülük altına girmiyordu. Malzemelerin kullanım hakkı Türkiye'de iken mülkiyeti ABD'nde idi. Ayrıca anlaşma gereği ABD'ne aktarılacak paraları ABD Türkiye'de kültür ve eğitim alanında kullanabilecekti. ABD'nin savaş içinde Türkiye'ye aktardığı yardımlar 8 Mayıs 1946 tarihli anlaşma ile 4,5 milyon dolara indirilmiştir.[84]

11 Mart 1941 tarihli Ödünç verme ve kiralama kanunu kapsamında Türkiye ve ABD gibi bağımsız iki ülke arasında "eşitlik" ilkesine göre yapılan anlaşmada Türkiye çok ağır yükümlülükler altına girmiştir.[85] Anlaşmada Türkiye'nin hak ve çıkarlarını koruyan maddelere yer verilmemiştir.[86] Anlaşmanın maddelerindeki muğlak ifadeler Türkiye'nin aleyhine hususlar içermiş, Türk hükümetinin satın almak için seçeceği malzemenin "mahallinde oldu gibi" yani bozuk, kırık işlemez, tamire muhtaç ne durumdaysa öyle alınması yer almıştır.[87] Bu anlaşmada ABD kendi şartlarını açıkça ortaya koyarken, Türkiye hiçbir sınır ve şart koymadan Amerikan

[82] "Stalin'in 1945'de başlayan Türkiye'ye yönelik saldırgan davranışları, genelde Batıyla ve özelde ABD ile yakınlaşmayı kolaylaştırdı. Truman Doktrini ve Marshall Planı, Türkiye'yi bütünleştirme sürecini başlattı. Bu süreç Türkiye'nin 1952'de NATO'ya üye olmasıyla en üst düzeye ulaştı," Feroz Ahmad, **Modern Türkiye'nin Oluşumu**, 15. Basım (İstanbul: Kaynak Yayınları, 2016), 131.

[83] Erendor, **age**, 371.

[84] Dokuyan, **1945-1950 Yılları Arasında Türkiye..,**.444.

[85] Haydar Tunçkanat, **İkili Anlaşmaların İçyüzü**, (Ankara: Ekim Yayınları, 1970), 25.

[86] **age**, 25.

[87] **age**, 25.

şartlarını aynen kabul etmiştir. Bundan yararlanmasını bilen Amerika bu anlaşmayı basamak yaparak bundan sonraki anlaşmalarda daha fazla imtiyazlar, haklar ve tavizler koparmış, bir plan içerisinde amacına sabırla ilerlemiştir.[88]

2. Dünya Savaşı'nın bitiminde Türkiye'nin 250 milyon dolarlık, yani 1946 ithalat hacminin iki mislinden daha fazla bir döviz rezervi ve 100 milyon dolara yakın bir ticaret fazlası bulunmaktadır. Türkiye hiç ihtiyacı olmadığı halde Truman doktrini ve Marshall planı çerçevesinde yoğun bir dış yardım arama çabasına girmiştir.[89]

27 Şubat 1946 tarihli 10 milyon dolarlık kredi anlaşmasının imzalandığı sıralarda Türk Hükümetinin kasalarında 245 milyon dolarlık döviz vardır. Bu anlaşmayla ABD Türkiye'ye 10 milyon dolarlık savaş artığını % 2 faizle tasfiye halinde vermektedir. 2. Dünya Savaşı'nda İngilizlerden aldığımız uçakların uçurabilmesi için gerekli yedek parçayı savaş sonrası devrede 3-4 katına aldık. ABD'nden alınan savaş artığı malzemenin büyük bir kısmından faydalanılamamış yararlanılan küçük bir kısmı içinde ABD'ne yedek parça karşılığı değerlerinin 3-4 katı döviz ödenmiştir. ABD Türkiye'yi hem Amerika'nın ileri karakolu, hem de iyi bir pazarı olarak değerlendirmiştir.[90]

ABD yardımları eğitim alanına da etki etti ve Türkiye'den eğitim amacıyla ABD'ye öğrenciler gönderildi. ABD'de eğitim alanların yurda dönüp önemli

---

[88] **age**, 26.

[89] Zeki Erdoğan, "1950-1960 Döneminde Türkiye'de İzlenen İktisat Politikalarının Analizi,"(Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2008), 34; bkz. Korkut Boratav, **Türkiye İktisat Tarihi 1908-2002**, 8. Basım, (Ankara: İmge Yayınevi, 2003), 99; ayrıca bkz. Metin Aydoğan, **Bitmeyen Oyun (Türkiye'yi Bekleyen Tehlikeler)**, 38. Baskı, (İzmir: Umut Yayınları, Yayın yılı yok), 43-44.

[90] Tunçkanat, **age**, 28, 30, 40; bkz. "ABD, 2. Dünya Savaşı'ndan kalan ve dünyanın değişik yerlerinde depoladığı muazzam boyutlu savaş artığı malzemeyi ya satacak ya da çürümeye terk edecekti. Türkiye'ye 10 milyon dolarlık kredi açıyor ve bu krediyi nakit para olarak değil malzeme olarak veriyor, faiz işletiyor, 10 eşit taksitle nakit olarak geri alıyordu. Mahallinde malzemeyi olduğu gibi teslim ediyor ve herhangi bir teminat vermiyordu. Malzemelerin mülkiyeti de ABD'nde kalıyor ve ABD Başkanı'nı istemesi halinde geri verilmesini öngörüyordu. Bu Anlaşmanın Türkiye Cumhuriyeti'nin dış borcunun olmadığı ve devletin hazinesinde 245 milyon dolarlık altın ve döviz stokunun bulunduğu döneminde imzalanmış olması da anlaşılabilir değildir," Aydoğan, **age,** 43-44; bkz. Mithat Atabay, "Türkiye'nin dış ticaret dengesi 1930'dan 1947'ye kadar fazla verdi. 1948 yılı sonrası bu durum tersine döndü. 1958 yılında Türkiye İMF'yi ilk kez davet etti ve borç ertelemesi istedi,"**20. Yüzyılda Türkiye ve Balkanlar (Savaş, Barış, Göç ve Dramın Tarihi)**, (İstanbul: Kriter Yayınevi, 2012),197; ayrıca bkz. "Türkiye Savaş tehlikesinden uzak kalmış, ekonomik konjonktürün icabı olarak bir takım sıkıntılara katlanmıştır Ama külliyetli döviz stoku biriktirebilmiştir, Türkiye'nin altın stoku 245 milyon dolardı. Ancak dönemin hükümetine göre bu, kara günler için saklanmalıydı" Metin Toker, **Türkiye Üzerinde 1945 Kâbusu**, (Ankara: Akis Yayınları, 1971), 117,118.

mevkilerde görev yapanları genellikle Türkiye'nin ABD ile yakınlaşmasını destekleyici bir konumda oldular.[91] Benzer bir tespiti, Amerika'ya eğitime giden ve dönen bir kısım Türk Silahlı Kuvvetleri personeli için de söylemek mümkündür. Nitekim Amerikan yardımı kapsamında 1947'li yıllardan itibaren Amerikan eğitim sistemi ile yetiştirilen genç subaylarda ve özellikle kurmay subaylarda ABD yanlısı bir tavır hatta zaman zaman Amerikan hayranlığı gözlemlenmiştir.[92]

O tarihlerde Amerika'nın askeri ve iktisadi yardımının Türkiye'yi süratle kuvvetlendirip kalkındıracağı kanaati kuvvetli ve yaygındı. Bu nedenle anlaşmaların ağır ve bağlayıcı şartlarıyla, ileride doğurması muhtemel tehlike ve sakıncaları üzerinde yeteri kadar durulmadığı görülmekteydi.[93] 23 Haziran 1953 tarihli Askeri Kolaylıklar Anlaşması'na göre Amerikalıların Türkiye'de uygun bulacakları yerlerde kuracakları üs ve tesislerin yerleri, Türk Hükümeti tarafından sağlanacaktır. Yani bunların istimlak bedelleri Türkiye bütçesinden ödenecektir. Üs ve tesislerde bulunan Amerikan kuvvetleri de NATO'ya değil Amerika'ya bağlıdır ve oradan emirler alırlar. Adana'daki İncirlik gibi bazı tesisler 2 Ocak 1957 tarihli Türk ve Amerikan Garnizon Komutanları için müşterek talimata göre yönetilir. Türkiye'de mevcut Amerikan birliklerinin anlaşmalar dışı kullanılmasından Türkiye için doğabilecek mahzurları zamanında önleyebilecek bir teminat mevcut değildir.[94]

Amerikan askerî yardımı kapsamında gelen araç, gereçlerin teknik konuları dışında, eğitim sisteminde önemli değişiklikler yapılmıştır. Örneğin, kara kuvvetlerinde, uçaksavar, radar, tıp, ulaştırma, mühendislik, askeri yönetim konularında, deniz kuvvetlerinde deniz üstü ve denizaltı muharebeleri konusunda, hava kuvvetlerinde radar sistemleri pilot eğitimi ve meteoroloji konularında özel eğitim veren okullar açılmıştır. Birçok subay ve astsubay eğitim için yurt dışına

---

[91] **age**, 51-52; ayrıca bkz. "Binlerce Türk Amerika'ya eğitilmek-etkilenmek için gitti, yüzlerce Amerikalı da Türkiye'ye eğitmek-etkilemek için geldi. Amerika'ya gönderilen Türklerin hemen günü Türkiye'ye döndüklerinde üst düzey görevlere getirildi ve bunlar Amerikan yanlısı bir tutum izlediler, Amerika'da eğitim görmek bürokrasi, siyaset ya da medya da (Askeriyede de denilebilir) yükselmenin ayrıcalığı haline geldi," Aydoğan, **age**, 47.

[92] Aydoğan, **age**, 4; bkz. Recep Şükrü Apuhan, **27 Mayıs'tan Yassıada Mahkemelerine Menderes, Resmi Tarihi Değiştirecek Belgeler**, (İstanbul: Timaş Yayınları, 2010), 69; ayrıca bkz."1947'de Truman doktrini ile başlayan ordunun Amerikan yöntem ve prensiplerine göre yeniden yapılanma süreci 1952'de NATO'ya giriş ile hızlanarak devam etmiş, bu durum küçük-subaylar arasındaki ayrımın teknolojik bilgiye göre derinleşmesine sebep olmuştur," Akyaz, **age**, 43.

[93] **age**,197.

[94] **age**, 309.

gönderilmiştir. Kuvvet komutanlıkları kurulmuş, ordu müfettişlikleri kaldırılarak bunların yerine ordu komutanlıkları ihdas edilmiş ve ordunun personel mevcudu 700.000'den 400.000'e indirilmiştir.[95]

2. Dünya Savaşı'ndan sonra ve ABD askeri yardımlarıyla Türk Silahlı Kuvvetleri'nin rejim içindeki konumunda ve bünyesinde de bir dizi değişiklik meydana gelmiştir. Bu değişiklikler;

-Amerika Birleşik Devletleri'nin ve Batı'nın savunma sisteminde yer almak için hazırlıkların yapılmasıyla, milli savunma anlayışındaki milli-bağımsızlıkçı tutumdan uzaklaşılıp Alman askeri doktrininin bırakılması, bunun yerine Amerikan askeri doktrininin benimsenmesi,

- Subayların, CHP-DP arasındaki siyasi çatışmada ağırlıklı olarak CHP karşıtı bir tutum almasıyla ordu içindeki gizli örgütlerin tekrar çalışmaya başlaması ve yüksek komuta heyetinde CHP ve DP'li hiziplerin belirmesi,[96]

1948'in Türk Ordusu, donatım ve örgütlenmeyle 1920'lerdekinden çok az farklıydı. 2. Dünya Savaşı sırasındaki kimi rastgele donatımlara karşın taşıma işlerinin büyük çoğunluğu hala atlarla yapılıyordu. Çok az tank vardı ve silahlarının büyük çoğunluğu 1. Dünya Savaşı'ndan kalmaydı. Hem acemi erlerin hem de astsubayların yaşam koşulları kötüydü. Fevzi Çakmak'ın uzun süren Genelkurmay Başkanlığı yenilenmeyi ve girişkenliği engellemişti. Neredeyse terfiler yetenekten çok kıdeme göre yapıldı ve bunun sonucunda da ordunun üst kademeleri aşırı şişti ve modern savaş sanatında fiilen hiçbir eğitimi olmayan insanlarla doldu. Ordudaki bu yavanlık devletin sivil kadrolarındaki hızlı değişimle çakıştı. ABD Türkiye'nin Batı ittifakındaki yükümlülüklerini yerine getirebilmesi için yeni donanım, top, taşıyıcı, tank ve savaş uçağı akıtmaya başladı. Batılı güçlerin NATO'ya izin vermeye zorlamasının bir aracı olarak Türkiye Kore Savaşı'na Birleşmiş Milletler kuvvetlerinin bir parçası olarak katıldı. Fakat ülkedeki eğitimli birliklerin uzak doğuya gönderilmesiyle ordunun ülkedeki durumunun iyi olmaktan uzak olduğu da ortaya çıktı. Daha iyi eğitim ve bu donanımı kullananların daha hızlı terfii olmadan yeni donanım faydasızdı. 1952 yılı başlarında ABD'nin sağladığı askeri araçların % 40-50'sinin, bakım yetersizliği nedeniyle hizmet dışı kaldığı bildiriliyordu. Ancak

[95] Akkaya, **age**, 188.

[96] **age**, 191, 192.

eğitimdeki gelişmeleri denetleyip doğrudan Ankara'daki genelkurmaya rapor eden Amerikalı ekiplerin gönderilmesiyle sorun aşılabildi.[97]

Türk-Amerikan ilişkilerinin alacağı istikamet ve kaderi 22 Mayıs 1947'de İmzalanan "ABD'nin Türkiye'ye Yardım Anlaşmasıyla" belirlenmişti. Amerikan ordusunun hazırlayarak kendi hükümetine verdiği rapora göre ABD; Türkiye'nin Sovyetler Birliği'nin baskısına direnme istek ve yeteneklerini artırmalı, askeri potansiyelini yükseltmeliydi ve raporda;

- Türkiye'nin kara kuvvetlerini hava taarruzlarına karşı güçlendirme konusuna ağırlık verilmesi,
- Türkiye topraklarında savunma yapmaya uygun donanım tasarımlanması,
- Türklerin kendi mühimmatlarını operasyona sokup geliştirmesiyle silah edinmesine uygun bir program düşünülmesi (Türklerin halen elindeki silahların % 80'i Alman yapımıydı.)
- Ekonomik ve askeri yardımı birleştirerek Türklerin yalnız kendi silahlarını sağlamalarını değil, seçilen iletişim ve lojistik olanakları geliştirmelerini de mümkün kılarak Türk kuvvetlerinin harekete geçirilmesinden doğacak ekonomik yükün hafifletilmesi,
- İngiltere ile birlikte uçak ve daha başka savaş gereçlerinin planlanması (Çünkü Türkiye'nin görünür bir gelecekte bütün askeri ihtiyaçları karşılayacak sanayileri geliştirmesi olanaksız gibidir.)
- Rusya Türkiye'yi barış döneminde emip yutabilirse bizim Ortadoğu'yu savaşla savunma yeteneğimiz tümüyle yok olur[98] denilmekteydi.

George Mc. Ghee'ye göre de Türkiye'nin Ortadoğu güvenliği açısından önemi en başta 600 bin kişilik ordusuna, sonra da halkının demokrasiye birlik içinde adanmışlığına dayanmaktadır. Tabii aynı zamanda ülkenin coğrafi mevkiinden de kaynaklanmaktadır. Türkiye, İran ve Irak'ın kuzeyindeki dağ geçitleri işgalci Sovyet birliklerinin karadan Ortadoğu'ya ve Basra Körfezi'ne inebileceği tek yolu oluşturmaktadır ve Ortadoğu, 1952'den bu yana, Türk Silahlı Kuvvetleri'nin NATO garantisi sayesinde, NATO güçlerini bölgeye çekmeye hazır olabilmesi sayesinde korunabilmiştir. Tüm Ortadoğu bölgesinin güvenliği, Yunanistan ile savaş sırasındaki o riskli tarafsızlık ve yalnızlık politikası nedeniyle ekonomik bakımdan zayıf düşmüş bulunan, çok az ve çok modası geçmiş silahlara sahip ordusu olan

[97] Hale, **age**, 135; ayrıca bkz. "2. Dünya Savaşı sonrası yılları… Edirne Sınır Taburu… Benim komutumla dört tüfek birden uçağa ateşe başladı. Ama biraz sonra ateş edemez olmuşlardı. Çünkü 1. Dünya Savaşı'ndan kalmış bu eski silahlar tutukluk yapmışlardı," Nevzat Bölügiray, **Geçmişten Geleceğe Anılar**, (İstanbul: Tekin Yayınları, 2009), 28-29.

[98] Mehmet Saray, **Sovyet Tehdidi Karşısında Türkiye'nin NATO'ya girişi**, (Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları,2000), 154, 155; ayrıca bkz. Mc. Ghee, **age**, 22-23.

Türkiye'nin bekasına bağlıydı.[99] İran, Türkiye ve Yunanistan'daki zayıflıkları yoklayıp duran Sovyetler Birliği ve Balkan müttefikleri kesinlikle henüz zayıf durumda olan yeni Arap devletlerine de sızmaya çalışacaklardı. Bunda başarılı olurlarsa, Batı Avrupa artık Ortadoğu petrolünü satın alabilmek için Sovyetler Birliği'nin kapısını çalmak zorunda kalacak, üstelik bu yörenin ötesinde yatan Asya ve Afrika toprakları da her türlü tehlikeye apaçık duruma gelecekti.[100]

George Mc. Ghee, Yamut'un Türk Ordusu'nun planlarına ilişkin görüşünü hatıratında şöyle özetliyordu:

> "Ortadoğu'nun savunmasına ilişkin Aralık ayı sonlarında Ankara'da Türk ve ABD askeri yetkilileri arasında yüksek düzeyde yapılan ve Genelkurmay Başkanı Yamut, Milli Savunma Bakanı İnce ile Türkiye misyonu başkanı General Duke Arnold'un katıldığı toplantıda Yamut, bölge ülkelerinin bir bölgesel savunma için ne gibi katkılarının beklenebileceğini özetledi. Yamut, "Abadan-Süveyş yöresinin Kıbrıs'ın ilk adımda daha güvenlikleri tehdit edilmeden güven altına alınması gerektiğine kesinlikle inanıyordu. Bir saldırı durumunda Türkiye'nin Trakya'da, mümkün olduğunca uzun bir zaman kazanma savaşı vereceğini, doğuya çekilmek zorunda kalındığı zaman da Türkiye'nin kuzeyindeki dağları savunarak birbirini izleyen zaman kazanma savaşları yapacağını, düşmana azami kayıplar verdireceğini söyledi. Yamut ayrıca, Türk kuvvetlerinin, İran'dan güneye doğru inen herhangi bir düşmana da tehlike oluşturduğuna işaret etti. Eğer Ruslar Türkiye'ye doğrudan saldırırlarsa Türk kuvvetlerinin Türk kuvvetlerinin İskenderun bölgesine çekileceğini ekledi, oraların gelecekteki savunma için silah olarak derhal toparlanması gerektiğini belirtti. Yamut'un tahminlerine göre Rusya Türkiye'ye karşı bir zafer kazanmak için bir hayli kuvvete ihtiyaç duyacaktı ve Türkiye'nin doğu cephesinde savaşabilme yeteneği Rusların Ortadoğu petrol alanlarına inerken, normalde gerekenden çok daha fazla kuvveti konuşlandırmasını gerektirecekti. Bölge ülkelerinin savunma kapasiteleri hakkında Yamut, Yunanistan'ın tüm iyi niyetine rağmen kilit bir rol oynayacak kuvvete sahip olmadığına işaret etti. Arap ülkelerinin de kaçınılmaz olarak bölge savunmasına katılmak zorunda kalacağını söyledi. İran, Irak ve diğer bölge ülkeleriyle ilgili savunma planlarının derhal hazırlanması gerektiğine dikkat çekti. Bu yapılmadığı takdirde bölgede savunma planlaması boşluğu olacaktı. Bu noktayı vurgulamak için Yamut bir varsayım sunmuş, Rus birliklerinin Nepal'den Hindistan'a doğru inmesi halinde Rusların Bakü bölgesinin petrolüne ve motorlu ulaşım donanımına çok ihtiyacı olacağına değinmişti. Bölgenin güvenliğini sağlamak için

[99] George Mc. Ghee, **Amerika Birleşik Devletleri-Türkiye-NATO-Ortadoğu**, Çev. Belkıs Çorakçı, (Ankara: Bilgi Yayınları, 1992), 18, 20, 30.

[100] **age**, 31.

Sovyetler, Kürtleri kışkırtıp İran Azerbaycan'ında iktidarı ele geçirmelerini, Bakü'nün güneyinde bir tampon devlet görevi yapmalarını isteyebilirler."[101]

Türkiye, kuvvetli bir ordunun ihtiyaçlarını karşılayabilmek için Amerika ne verirse kabul etmeye yöneldi. Amerikalıların verdiği bilgi, malzeme, silah, postal ve çorap memnuniyetle kabul edildi. Türkiye büyük bir samimiyet ve saflıkla ordusunun eğitim, organizasyonu ve modernizasyonu için ABD ile tam bir işbirliği içerisine girdi. NATO üyesi ülkelerden ordusunun modernleştirilmesi ve ekonomisinin geliştirilmesi için yardım alma beklentisi oluştu. Gelecek yardımlarla Türkiye "Küçük Amerika" olacaktı. Fakat bu yardımlar Türkiye'yi ne kalkındırdı ne de aç bıraktı. Türkiye bütçesinden en büyük payı savunması için ayırmayı sürdürdü. Yarım milyonun üzerindeki ordusunu hazır tutmaya devam etti. Atatürk tarafından başlatılan savunma sanayisi köreltildi ve yok edildi. Ordunun silah, araç ve teçhizatının NATO ve ABD tarafından karşılanması Türkiye'yi milli savunma konularında dışa bağımlı hale getirdi. Türkiye'nin İncirlik başta olmak üzere NATO'ya girişi ile yapımına hız verilen Çiğli, Sinop, Karamürsel, Diyarbakır, Samsun, Trabzon ve Ankara-Gölbaşı gibi üsler ile NATO Güneydoğu Komutanlığı Karargâhı olarak seçilen olarak İzmir gibi birimlerde görev yapmak için sivil-asker çok sayıda ABD personeli Türkiye'ye geldi. Bu durum bu personelin başta hukuki olmak üzere birçok problemlere yol açtı. O kadar ki bu personelin sayısı 1970'lere kadar 25 bine ulaşmıştı.[102]

Amerikalı askeri yetkililer, askeri eğitim sisteminde de köklü bir reformu öne çıkardılar. Diğer birçok teknik konuların dışında kara kuvvetlerinde uçaksavarlar, sinyaller, tıp, askeri yönetim ve mühendislik konularında, deniz kuvvetlerinde deniz üstü ve denizaltı savaşları konusunda ve hava kuvvetlerinde pilot eğitimi, radyo havacılığı ve meteoroloji konularında özel eğitim veren okullar açıldı. Terfileri salt kıdemden çok eğitim ve yeteneğin kanıtlanmasına bağlı hale getirmek amacıyla genelkurmayda yeni bir personel bölümü kuruldu. Türk Silahlı Kuvvetleri'nin

[101] Mc. Ghee,**age**, 138-139.

[102] Saray, **age**, 158, 159; ayrıca bkz. "ABD tarafından verilen her şey eski-yeni denilmeden alınır. Hatta hükümeti Amerikan Ordusu'nun envanterden çıkardığı silahları aldığı için suçlaması gereken muhalefet şöyle diyebilmektedir: "Amerikan Ordusu'nun halen M-1 tüfeklerini tam otomatik tüfeklerle değiştirdiğini işitmekteyiz. Amerikalı dostlarımızın, ellerinde fazla bulunan M-1 tüfeklerini mevcut yardım programlarına ilave olarak yeni bir program dahilinde ordumuza hibe etmeleri çok yerinde olacaktır," Ümit Özdağ, **Menderes Döneminde Ordu-Siyaset İlişkileri ve 27 Mayıs İhtilali**, (İstanbul: Boyut Yayıncılık, 1997), 51.

zirvesindeki komuta yapısı bugüne kadar korunan modele uygun olarak modernleştirildi. Genelkurmayın altında kara, hava, deniz ve jandarma komutanlıkları olmak üzere dört kuvvet komutanlığı oluşturuldu. Orduda eski müfettişlikler kaldırıldı. Yerlerine coğrafi olarak konuşlandırılmış dört ordu kuruldu. İstanbul'da üslenen 1. Ordu, Konya'da üslenen 2. Ordu, Erzurum'da üslenen 3. Ordu ve 4. Ordu/Ege Ordusu.[103]

Ordu malına düzenli ve planlı kademe bakımı uygulanması da bu yardımlar sonrasındadır. Topçu ateşlerinin tanziminde, ileri gözetleyicilere dayanan yöntemler ve atış usulleri gelmiştir. Savaş öncesinde silah ve malzemedeki çeşitlilik azalmış, yardımlar sonrasında silah ve malzeme standardı sağlanmıştır.[104]

Truman Doktrini sonrasında başlayan Amerikan yardımlarıyla birlikte, Amerikan subay, astsubay ve erler "uzman" adı altında Türk Silahlı Kuvvetleri karargâh ve birliklerinde göreve başlamışlardır. Yardım kapsamında verilen silah, araç ve gereçlerin kullanılması, bakımı ve lojistik destek hakkında Türk subay, astsubay ve erlerine kurslar açılarak eğitilmeleri sağlanmış, bir kısım personel Amerika'da yerinde eğitime tabi tutulmak için oraya gönderilmiştir. Savaş ve öncesinde Alman ve İngiliz askeri doktrinleri ışığında düzenlenmiş kadro, kuruluş ve teşkilatı, eğitim sistemlerinin, talimnamelerin[105] değiştirilmesi için geniş bir hazırlığa girişilmiştir.[106]

Savaştan edinilen tecrübeler ile Amerikan talimnameleri ışığında yayımlanan milli taktik ve teknik talimnameler eski talimnamelerin yerini almış ve bunlara uygun bir eğitim uygulanmaya başlanmıştır. Eskiden çok basit, ilkel durumda olan topçu ateş idare ve komuta muhabere sistemi güvenli şekle sokularak, atış esasları önemli değişikliklere uğramıştır. Birinci hat birliklerinde (cephedeki piyade bölükleri yanında) bulunan topçu ileri gözetleyicisi ve topçu taburu ateş idare merkezinin kıymetlendirmesi esaslarına göre taburunun ateş idaresi yeniden yapılandırılmıştır.[107]

---

[103] Hale, **age**, 136.

[104] Akkaya, **age**, 192.

[105] Bir ordunun harp anlayışını ya da tarzını uygularken gözettiği esas ve usulleri yani askeri doktrinini ortaya koyan metinlerdir. Ordunun hangi sınıflardan oluşacağını, kuruluşlarını, eğitimini, donatımını ve nasıl muharebe edeceği gibi hususları düzenler.

[106] Cengiz, **age**, 192.

[107] Akkaya, **age**, 192.

Talimnamelerin Türk Ordusu'na uyarlanmasında Türk Ordusu'nun gereksinimleri ile askeri imkân ve kabiliyetleri dikkate alınmıştır. Örneğin 1939 tarihli Türk Ordusu'nun Sevk ve idare Talimnamesini değiştiren ve Amerikan "FM 100-5 Field Operations talimnamesinden uyarlanarak 1950'de yayımlanan "Sevk ve Muharebe Talimnamesinde o dönemde Amerikan Ordusu'nun kuruluşunda yer alan ancak Türk Ordusu'nun kuruluşunda bulunmayan Zırhlı Tümen ya da Hava İndirme Tümeni gibi birliklere yer verildiği gibi Türk Ordusu'nda bulunan ama Amerikan Ordusu'nda bulunmayan süvari tümeni harekâtına ilişkin bölüm de yer almıştır. Öte yandan söz konusu talimnamede harbe konu mekanların tanımlanmasında getirilen ayrım, Cumhuriyet dönemi Türk Ordusu'na hakim olan "Hattı müdafaa yoktur, sathı müdafaa vardır" düşüncesinden sapma anlamına gelmekteydi. Amerikan Askeri Yardım Kurulu, Türk Genelkurmayı ile arasında talimnameler konusunda derin görüş ayrılıkları olduğundan yakınmaktaydı. NATO üyeliğiyle beraber Amerikan talimnameleri tercüme edilerek aynen yürürlüğe konmuştur.[108]

İyi bir savaşçı olan Alman Ordusu'nu ve onun savaş kurallarını örnek alan Türk Kara Ordusu artık ABD askeri doktrin ve teşkilatına göre düzenlenmekteydi. 2. Dünya Savaşı'ndan önce, Fransız havacılığının etkisi altında kalan ve kara ordusu gibi teşkilatlandırılan (bölük, tabur, alay vb.) hava kuvvetleri, savaş esnasında İngiltere'de eğitim gören Türk subaylarının yurda dönüşleriyle birlikte İngiliz hava kuvvetlerini örnek alınarak teşkilatlanmıştı. Aynı şekilde deniz kuvvetlerinde de İngiliz denizciliği örnek alınarak teşkilat ve eğitim ona göre düzenlenmişti.[109]

Esasen Türk Silahlı Kuvvetleri'nin modernleşmesine olan ihtiyaç daha çok alt kademeden gelmiştir. Ordudaki genç subaylar ile İstiklal Harbi'nden kalma yüksek rütbeli subaylar arasında bu konuda sıkıntılar daha 2. Dünya Savaşı sırasında başlamıştı. Savaşın başlarında Alman ordularının başarıları genç subaylar tarafından gıpta ile izleniyordu. Türk Silahlı Kuvvetleri'nin geri kalmışlığının sorumlusu olarak Cumhurbaşkanı İnönü ve Genelkurmay Başkanı Fevzi Çakmak'ı görmekteydiler ve bunlara karşı örgütlenmeye başlamışlardı.[110] Yüksek rütbedeki personelin genç

[108] bkz. Güvenç, **age**, Ed. Paker ve Akça, **age,** 272-273.

[109] Akkaya, **age**, 192.

[110] Dokuyan, **1945-1950 Yılları Arasında Türkiye…,** 433, 440; ayrıca bkz. "Yaklaşan 2. Dünya Savaşı tehlikesi gereği savunma harcamalarının devlet gelirlerinin % 43'üne ulaşmasına rağmen Türk Ordusu savaş boyunca Batılı orduların standartlarına ulaşamamıştır. Bu durum subay heyetinin

personele nazaran modern şartların gerisinde kalındığı tespiti Kore Savaşı sonrası da yapılacaktır. Kore Gazisi Yüzbaşı Celkan bunu:

> "Zihniyet değişmedi ki fark olsun. Eğitim yüksek seviyedeki rütbelilerde daha düşük seviyedeki rütbelilere nazaran geri idi."[111] cümlesiyle özetliyordu.

Türk Silahlı Kuvvetleri içerisinde birçok DP taraftarı subay olmasına, bazı Amiral ve generallerin DP'den seçilmesine rağmen ordunun CHP'nin en büyük destekçisi olduğu, en azından üst komutanlar söz konusu olduğu sürece sivil yönetime sadık kalınması gerektiği şeklindeki Atatürk geleneğinin sürdürülmesi düşünceleriyle[112] Yamut'un Genelkurmay Başkanlığı'na giden yolun kilometre taşı olan ve DP'nin iktidara gelişinin ilk haftası içerisinde yaşanan ordu içindeki yüksek rütbeli askerlerin tasfiyesi yaşanmıştır. Bu, Türkiye Cumhuriyeti Ordusu'nda yaşanan ilk büyük çaplı tasfiyedir.[113]

Bu tasfiyede DP'nin gerekçesi orduda bir kısım CHP'ne bağlı askerin seçim sonuçlarını beğenmeyerek darbe yapacağı düşüncesi idi. Bu açıdan bakıldığında DP yöneticileri Bayar ve Menderes'in; Yamut'un ve tasfiye edilmeyen askerlerin CHP'ne mutlak bağlı bir asker olmadığı şeklinde kanaate haiz olduğu söylenebilir. Ayrıca tasfiye operasyonu sonrasında Bayar, Menderes ve DP'ye girerek Bayındırlık Bakanlığına getirilmiş emekli General Fahri Belen'in Yamut'u ziyaret etmesi, Belen'in yapılan operasyonda etkisi olduğu yönünde değerlendirilmiştir. Bir önceki

---

yüksek kumanda heyetine ve devlet yönetimine güvenin sarsılmasına yol açmıştır." Akyaz, **age**, 39-40.

[111] Kamil Celkan İle Yapılan Sözlü Tarih Görüşmesi (İzmir,29 Eylül 2017).

[112] Hale, Çev. Ahmet Fethi, **age**, 132; ayrıca bkz. "Bu tasfiyeler Ümit Özdağ'a göre yüksek kumanda heyetinde gençleştirme amacıyla yapılmamıştır," Pekin, **age**, 166.

[113] bkz. "Menderes bir darbe şeklinde sadakatlerinde şüphe ettiği yüksek kumanda heyetinde tasfiyeye gitmiştir. Tasfiye yapılırken DP'nin ordudaki belli bir hizipten destek aldığı şüphesizdir. Tasfiyeden sonra Yamut'un, Bayar, Menderes ve Bayındırlık Bakanı Fahri Belen (Emekli Korgeneral) ziyaret edilmesi Belen'in tasfiyede bilfiil rol aldığının kanıtı olarak görülmüştür. Ancak tasfiye kumanda heyetinin gençleştirilmesini sağlayamamıştır. Çünkü tasfiye CHP ve DP'li general hizipleri arasında birkaç yıldır devam eden bir nevi hesaplaşmadan ibaretti. Menderes için ordunun gençleştirilmesi ya da orduda reformdan ziyade Yüksek komuta heyetinin sadakatini güvenceye almak önemliydi," Akyaz, **age**, 66, 73; "Yamut'un tasfiye edilmeyip Genelkurmay Başkanlığına getirilmesini, hizipleşmede kendisinin DP tarafında durduğu ve Menderes tarafından Yamut'un DP'ye sadakatinin olacağına inanıldığı şeklinde okumak mümkündür." Nitekim bkz. "DP Yüksek komutadan gelebilecek tehlikeyi bertaraf ettiğini düşünen DP'nin halkın nazarında İnönü'ye ve CHP'ye kopmaz derecede bağlı olduğu düşünülen ordunun demokratik siyasi yaşama çekilmesi gerekiyordu. Genelkurmay Başkanı Yamut, 20 Haziran 1950'de çeşitli rütbeler arasında var olan katı tabakalaşmaya son vermek ve daha liberal bir atmosfer yaratmak için hemen orduya demokrasi getireceğini ilan etti," Feroz Ahmad, **Demokrasi Sürecinde Türkiye 1945-1980**, 5. Baskı, (İstanbul: Hil Yayın, 2015), 159-160.

Genelkurmay Başkanı Orgeneral Nafiz Gürman ile Belen arasındaki geçmişe dayanan bir anlaşmazlığın bulunduğu iddiaları da Belen Faktörünü desteklemiştir.[114]

Fevzi Paşa'nın emekliye sevk edilmesi ile başlayan orduda modernleşme, gençleşme, yenilik, değişim ve ordunun sivil denetime tabi olması süreci DP iktidarı (Yamut'un Genelkurmay Başkanlığı) döneminde hızlanarak devam etmiştir. 30 Mayıs 1949 yılında çıkarılan yasa ile kuvvet komutanlıkları oluşturulmuş, Genelkurmay Başkanlığı-Ordu Komutanlıkları arasındaki irtibat kuvvet komutanlıkları vasıtasıyla sürdürülmüş, daha önce ordu komutanlıkları harekât ve eğitim yönünden Genelkurmay Başkanlığı'na, personel ve lojistik destek bakımından ise Milli Savunma Bakanlığı'na olan bağlılık, bu tarihten itibaren Kara Kuvvetleri Komutanlığı'na geçmiş, Kara Kuvvetleri Komutanlığı tüm sınıf okulları ve eğitim merkezlerini bünyesine alarak yapılanmıştır. Bu dönemde yapılan en önemli eleştiri ordunun ABD'nin isteği doğrultusunda sivil otoritenin kontrolü altına alınması olmuştur.[115] Ayrıca topyekûn müdafaa için, Başbakanın başkanlığı altında Milli Savunma Yüksek Kurulu oluşturulmuştur.[116]

Türk Ordusu'nun modernizasyonu kapsamında Makine Kimya Endüstrisi'ne ilişkin envanter çalışması yapılmış, Askeri Fabrikalar Umum Müdürlüğü olarak yapılanan askeri savunma sistemleri ve askeri fabrikalar 8 Mart 1950 tarihinde çıkarılan 5591 sayılı kanun ile Makine Kimya Endüstrisi'ne devredilmiştir.[117]

Türk Silahlı Kuvvetleri'nin silah, araç gereç, doktrin, taktik ve strateji açısından modernleşmesi süreci; silah araç ve gereçlerin yedek parçalarının ABD'nden temin edilmesine, bunların kullanılması için Türk Silahlı Kuvvetleri personeline verilecek eğitimlerin Amerikan personeli tarafından verilmesine ve dolayısıyla Türk Silahlı Kuvvetleri'nin her bakımdan ABD'ne bağlı ve bağımlı hale gelmesine neden olmuştur.

Sovyet taleplerinin ve tehditlerinin arttığı 1946'dan sonra Türkiye, CHP iktidarı döneminden başlayarak başta güvenlik olmak üzere Batı'nın tüm kurum ve

---

[114] Hikmet Özdemir, **Atatürk'ten Günümüze Cumhurbaşkanı Seçimleri**, (İstanbul: Remzi Kitabevi, 2007, 142.

[115] Pınarbaşı, **age**, 21-22.

[116] "Topyekûn müdafaa için, Milli Savunma Yüksek Kurulu, Başbakanın başkanlığı altında kurulacak bu teşekküle ait kanun," **Zafer**, 14 Mayıs 1949, 1.

[117] Pınarbaşı, **age**, 42.

kuruluşlarına eklemlenmek arzusunu taşımaktaydı ve bunun için ortaya çıkan fırsatlardan istifade etmek istiyordu. Türkiye Truman Doktrini ve Marshall Planı'nın ortaya çıkması Türkiye'ye aradığı fırsatı vermiştir.

Truman Doktrini, Marshall Yardımı

Bu konular; tezin konusu olan 6. Genelkurmay Başkanı Yamut'un; Ordu, Kara Kuvvetleri ve Genelkurmay Başkanlığı dönemlerinde devam etmesi, yardımların; Yamut'un Türk Silahlı Kuvvetleri'ni sevk ve idaresinde etkileri olması ve müteakip yıllarda Türk Silahlı Kuvvetleri'nin şekillenmesine yön vermesi nedeniyle konu bağlamında ele alınmıştır.

2. Dünya Harbi esnasında ABD Türkiye'ye yardım yapmışsa da, ABD'nin Truman Doktrinine kadar Türkiye'ye olan bakışı "İlgisizlik", Türkiye'nin duygusu ise "Yalnızlık" kelimeleriyle açıklanabilir. Çünkü ABD, 1945-1947 arasında Sovyetler Birliği'nin Türkiye'ye olan baskılarına ilgisizlik göstermiştir.

Sovyetler Birliği'nin o yıllardaki baskısı sadece Türkiye üzerinde değil, aynı zamanda Yunanistan'ın da üzerindeydi. 1947'lerde Yunan maliyesi kötü, Yunan ordusu da komünist gerillalarla mücadele halindedir ve komünist gerillalardaki silahlar O tarihte Yunan Ordusu'nun silahlarından daha iyidir. Bulgaristan Sovyetler Birliği'nin kontrolü altında komünist bir ülkedir.[118]

Bu nedenlerle, ABD, İngiltere'nin de teklifiyle[119] Türkiye ve Yunanistan'a Sovyetler Birliği'nin nüfuz alanına düşmemesi için Truman doktrini ile 22 Mayıs

[118] Sezai Orkunt, **Türkiye- ABD Askeri İlişkileri**, (İstanbul: Milliyet Yayınları, 1978), 134.

[119] Bağcı, **age,** 5; ayrıca bkz. "İngiltere'nin Washington Büyükelçiliğinin 21 Şubat 1947 tarihli ABD Dışişleri Bakanlığına gönderdiği rapor kapsamında İngiliz Genelkurmay Başkanlığı da Türkiye'nin stratejik önemini incelemiş ve Türk Ordusu'nun durumunu ele almıştı. Rapora göre: Türk askeri gücü hâlihazırdaki durumuyla birinci sınıf bir askeri gücün saldırısına karşı etkin direnç gösterebilecek durumda değildi. Türk Ordusu'na sadece modern silahların sağlanması Türkiye'nin direnç gücünü yükseltmek için başarılı olamazdı. Yapılması gereken ilk şey, Türkiye'deki hayli dar ve sınırlı kuvvetlerin organizasyon kalitesini ve standardını yükseltmekti. Türkiye'nin organizasyon yeteneği geliştirilmeliydi; bunun için Ankara'yı bilgilendirmek lazımdı; ordunun her üç kuvvetinin de eğitim standardı yükseltilmeliydi. Ancak bundan sonradır ki ihtiyaç görülen askeri malzemenin öngörülmesi daha kolay olacaktı. İngiliz Genelkurmay Başkanlığı Türk Ordusu'nun çok geniş ve büyük miktarda yeniden donatılması gerektiğini düşünüyordu," Cemil Koçak, **Türkiye'de İki Partili Siyasi Sistemin Kuruluş Yılları Rejim Krizi,** Cilt 3 (İstanbul: İletişim Yayınları, 2013), 421-422.

1947'den itibaren yardım etmeye başladı.[120] ABD'nden Türkiye'ye askeri yardım 1948 Şubatından sonra Türkiye'ye gelmeye başladı.[121]

Türkiye'ye yapılan yardım, 1947'den 1951'e kadar yardım toplamda 400 milyon dolara ulaşmıştı. 2. Dünya Savaşı esnasında İngiltere'den alınan malzeme ve teçhizat gibi ABD'den alınan bu malzeme ve teçhizatın da çoğu savaşta kullanılmışlardı. Ancak yine de Türk Silahlı Kuvvetleri'nin elindekilerden daha modern idi. Fakat bunların bakım ve onarım masrafları "Astarı yüzünden pahalı" denilecek derecede yük getirmiştir. Bu konuda o dönemde subay olarak görev yapmış M. Talat Cin şöyle demektedir:

> "Devleti idare edenler tarafından 1950 senesinde Kore Harbi başladığında Amerika'dan yardım alabilmek için Kore'ye asker göndermemiz yanlış bir politikaydı. O yardım da dahil olmak üzere hiçbir menfaatimiz olmadı. O Yardım ettikleri silahlar, malzemeler bir iki senede eskidi, çürüğe çıktı. Astarı yüzünü geçti. Evsafını kaybetmiş silahlar geldi. Silah bakımından gelişmemizi önledi."[122]

ABD'nin yardımları, Türkiye'yi aynı zamanda ekonomik ve siyasi bakımdan da bu ülkeye bağımlı hale getirmiştir.[123] Türkiye yardımların alınmaya başlandığı 1947 yılından dokuz yıl sonra, ABD'nin "dünyadaki en bağımlı ve en sadık müttefiki" haline gelmiştir.[124] Silah ve malzemenin sağlama kaynağı artık tekti ve ABD askeri yardımlarıyla standardizasyon sağlanabilirdi.[125] Türk Silahlı Kuvvetleri'nin ihtiyaç listeleri, kuvvet projeksiyonları askeri yardım fonlarını her zaman aştığından ve ABD silah envanterindeki malzemelerin yabancısı olduğumuzdan Amerikan Yardım Heyetinin tavsiyeleri müşterek planlamada nihai şekli oluşturmaktaydı.[126]

---

[120] Mehmet Sait Cıla, "2. Dünya Savaşı sonrası Türkiye-Amerika Birleşik Devletleri İlişkileri"(Yüksek Lisans Tezi, Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2014), 55.

[121] **age,** 62.

[122] M. Talat Cin İle Yapılan Sözlü Tarih Görüşmesi (Ankara: 08 Aralık 2017).

[123] Cıla, **age**, 63.

[124] Mahmut Aslan, "ABD'nin 2. Dünya Savaşı Sonrası Uyguladığı Dış Politikası'nın Türkiye'ye Etkileri (1945-1952)"(Yüksek Lisans Tezi, Ufuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2014), 69; bkz. "İyi ki yelkeni açtım amca, Yoksa akıntıya kürek çekip duracaktım," **Akbaba**, Yıl 25, No 160, 1; ayrıca bkz. "Sulh: İnşallah açar, ABD: İnşallah, yoksa öteki anahtarı kullanacağım." **Akbaba**, Yıl 25, No 159, 1.

[125] Orkunt, **age**, 139-140.

[126] **age**, 140.

Askeri yardımlarla, mekanik silahlar yerini elektrik ve elektronik teknolojilere bırakmış, tamiri yardımsız mümkün olmayan daha çabuk arıza veren ama daha etkili silahlar yer almaya başlamış, bu durum adaptasyon ihtiyacını ortaya çıkarmış, karmaşık silahların kullanım, bakım ve onarımın öğrenilmesi ve gelişmelerin takip edilmesi; ABD'ne bağımlılığın uzun süreli olacağı, yapılacak iş ve işlemlerde Türk tarafının teknik bakımdan yetersiz durumda olduğu ve Amerikalı uzmanların Türkiye adına karar vermesi neticesini doğurmuştur.[127] Türk askeri okullarında da Amerika'dan gönderilen silahların kullanımı, bakımı ve taşınmasına yönelik eğitimler verilmiştir.[128]

Truman doktrininin uygulanışı Marshall Planı olarak da bilinen ve ABD tarafından 1948 Nisan ayında başlatılan yardım programı içerisine sokularak sonlandırılmıştır.[129] Truman doktrini ile Türkiye, ABD'nden zannedildiği gibi yüksek miktarda yardım almamıştır. Yardım miktarı 1947-1949 yılları arasında 152.500 dolardır. Yardımın Türkiye için anlamı, süper güç ABD'nin yanında olduğunu hissetmekti.[130] Truman Doktrini iki taraf arasında bir askeri bağ oluşturmakta ise de bu bağ ittifak niteliğinde değildi ve ABD'nin tek taraflı iradesine dayanmaktaydı.[131]

Truman Doktrininin uygulamaya konulması ile birlikte Karadeniz sahillerinde radar istasyonları, roket üslerinin kurulmasında, askere hizmete alınanların okuma ve yazma öğrenmeleri için ders kitaplarının hazırlanmasına kadar geniş bir yelpazede Türk-Amerikan işbirliği gerçekleşmekteydi. 1947-1962 yılları arasında Türkiye'ye olan Amerikan askeri yardım miktarı 2,228 milyon dolar olarak tahmin edilmektedir.[132]

Marshall yardımının kapsamı Truman Doktrininden daha geniştir ve Avrupa'nın Sovyetler Birliği'ne karşı kendi savunmasını başarabilmesi ve ekonomik sıkıntılarını aşması için ABD tarafından verilen desteği kapsar. Marshall Planı;

---

[127] Dokuyan, **1945-1950 Yılları Arasında Türkiye…**,450, 451.

[128] **age**, 450.

[129] **age**, 450, 451.

[130] Erdoğan, **age**, 27.

[131] Ayhan Bağlan, "1950-1960 Dönemi Türkiye-ABD İlişkileri"(Yüksek Lisans Tezi, Ufuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2014), 48.

[132] Erendor, **age,** 376.

Truman Doktrinini tamamlıyordu ve ABD'nden yardım alan ülkeler kulübü içinde bulunmasına imkân vermesi nedeniyle Türkiye için büyük önem taşıyordu. Bu nedenle konu basının yakın takibindeydi.[133]

Kore Savaşı'nın başlamasıyla, Avrupa'ya yönelik ekonomik yardımlar, askeri yardımlara dönüştürüldü ve NATO çerçevesinde verilmeye başladı. Marshall Planı da 1953'te resmen sona erdirildi.[134]

Askeri yardımlar; pansuman tedbirlerden olmuş, yerli ve milli harp sanayiinin kurulmasını geciktirmiştir. Emekli General Sıtkı Aydınel şöyle diyordu:

> "Bir ara Kırıkkale fabrikaları düdüklü tencere yapmaya kalktı. Amerikan yardımı Marshall yardımı bizi geri bıraktı."[135]

ABD'nin yardım programının üç hedefi vardı: ABD'nin Türkiye'yi desteklediği konusunda Türk hükümetinin ve Türk halkının güvenini kazanmak, Sovyetler Birliği veya peyklerinin saldırısı karşısında Türk Silahlı Kuvvetlerinin gücünü geliştirmek ve Türk Ordusu'nun insan gücü ihtiyacını azaltmak. Bunun için de ordunun hareket yeteneğini ve ateş gücünü artırmak gerekiyordu.[136]

Amerikan askeri yardımları; Türk Ordusu'nun modernizasyonuna önemli ölçüde katkı sunmaktan ziyade, ordunun silah, araç, gereç, teçhizat ve yedek parça yönünden dışa bağımlılığını artırmış, bu durum Türkiye'nin dış siyasetinde ABD

---

[133] "İngiltere ile anlaşma, 3 milyon sterlin değerinde mal. Karşılığını Marshall planındaki krediye mahsup edeceğiz, biz ödemeyeceğiz," **Zafer,** 05 Mayıs 1949, 1; "İhmal ve lakaydı yüzünden Marshall planında yaya kalıyoruz, projeler zamanında Paris'e gönderilmedi, bu yüzden tenkisat tehlikede," **Zafer**, 16 Mayıs 1949, 1; **Zafer,** "Marshall Planı ve Türkiye, projelerin gecikmesine dair Nurullah Sümer'in muhabirimize izahatlar," 17 Mayıs 1949, 1; " Yardım miktarı azaltıldı. Marshall yardımı suya mı düşüyor? Türkiye'ye yapılacak yardım kesildi. Türkiye ve Yunanistan'a beraberce ancak 45 milyon dolarlık yardım yapılacakmış," **Zafer**, 13 Temmuz 1949, 1;"Marshall planından yeni yardım," **Zafer,** 27 Ağustos 1949, 1; "1952'den sonra da Marshall Planı devam edecek," **Zafer**, 04 Nisan 1950, 3; "Askeri yardımdan sonra Marshall yardımı da % 66 nispetinde artırılacak," **Son Posta**, 27 Aralık 1950, 1; "Karşılıklı paralar fonundan ordu için 100 milyon lira serbest bırakıldı," **Zafer**, 07 Ağustos 1952, 1.

[134] Erhan Çağrı, "Ortaya Çıkışı ve Uygulanışıyla Marshall Planı," **Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi,** Cilt 51**,** No 1-4, (Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi, 1997), 286.

[135] Sıtkı Aydınel İle Yapılan Sözlü Tarih Görüşmesi (Ankara: 9 Haziran 2017).

[136] Cemil Koçak, **Türkiye'de İki Partili Siyasal Sistemin Kuruluş Yılları (1945-1950) CHP İktidarının Sonu,** Cilt 6, (İstanbul: İletişim Yayınları, 2017), 101.

başta olmak üzere Batı'nın yörüngesine girmesine deyim yerindeyse bağımsızlığından ödün vermesine neden olmuştur.[137]

1947 yılında Truman Doktrini ve Marshall Yardımı ile başlayan Amerikan askeri yardımı, birçok doğal sonuçları da beraberinde getirdi. Ankara'da bir "Amerikan Askeri Yardım Kurulu" faaliyete geçti. Bu kurula bağlı olarak tümenlere kadar her büyük karargâha birer askeri ekip verildi. ABD Askeri Yardım Kurulu, Türkiye'deki faaliyetlerini organize ederken, silahlı kuvvetler içerisinde kara, deniz ve hava olmak üzere üç gruba ayrıldı ve kara grubunun başındaki en kıdemli personel genel koordinatörlük görevini üslendi.[138]

Amerikan silah ve malzemesinin kullanılmasını öğretmek için, ordunun çeşitli okullarında Amerikalıların kontrolünde kurslar açıldı ve birçok subay ve astsubay aynı amaçla Batı Almanya'ya ve Amerika'ya kurslara gönderildiler. Bu kurslardan amaç, kıtalarda yeni malzemenin öğretimini yapacak öğretmenleri yetiştirmekti. Bu öğretmenler kıtada açılacak kursları idare edeceklerdi.[139]

Lisan zorlukları, işin güçlüğünü daha çok arttırıyordu. İlk olarak İngilizce bilen tercümanlar, daktilograflar ve desinatörleri toplamak ve ABD'nin talimname ve tarifnamelerini tercüme ettirmek ve kurslar için eğitim ve ders programları hazırlamak gerekiyordu.[140] 1947-1951 yılları arasında 25.000 Türk subay, astsubay ve er ekipmanın kullanımı konusunda kurs görmüştür.[141]

Dönemin en önemli gerilla harbi uzmanı Yarbay M. Francois D'Eliscu Türkiye'deki ilk gerilla kursunu yönetmiştir.[142] Amerikan yardım heyetlerinin gelmesi ile sadece Kore'ye gönderilecek tugayda değil, aynı zamanda Kara Kuvvetlerimizde komando eğitimlerine başlandı. Amerikalıların sıkı bir eleme ve

---

[137] bkz. "Machiavelli'nin asırlar önce belirttiği gibi, orantısız güce sahip olan iki ülke arasındaki ittifak siyaseten risklidir ve kaçınılması gerekir. Birbirlerine güç olarak denk ülkeler haricinde kurulan ittifaklar mutlaka şartların zorlaması ve eşit olamayan kazanımlar esasına dayalı olarak sürdürülür," M. Vedat Gürbüz, **Türk-Amerikan İlişkilerinde İttifak Sürecinin Başlaması,** http:// **dergi park.gov.tr**/download/article-file/289162, 140. (Erişim Tarihi 16.11.1016).

[138] Cengiz, **age**, 111.

[139] **age,** 113.

[140] **age**, 114.

[141] **age**, 115.

[142] bkz.Güvenç, **age**, Ed. Paker ve Akça, **age**, 265, ayrıca Türk Silahlı Kuvvetleri'nde günümüzde "Gerilla Harbi" tabiri yerine "Gayri Nizami Harp" terimi kullanılmaktadır.

eğitimle yetiştirdiği teğmenler, her piyade tümeninde bir gerilla bölüğü kurup eğiteceklerdi.[143]

Amerikalı Profesör Richard Robinson ABD yardımı konusunda şu değerlendirmede bulunmaktadır:

> "Truman Doktrinin uygulamak üzere 1948'lerde Amerikan yardımının tesisiyle Türk Ordusu, generallerin, onlardan çok daha yüksek ücret ve imtiyaza sahip Amerikalı çavuşlar tarafından eğitime tutulması gibi acayip bir durum karşısında kalmıştır. Türk askerlerine 'önceden görmedikleri ve işitmedikleri tipte teçhizatın kullanılması ve modern kuruluşlar' öğretilmeliydi."[144]

1940'lı yılların ikinci yarısından itibaren terk edilmeye başlanan tarafsızlık ilkesi 1950'lere gelindiğinde aktif Amerikancılığa bırakmıştır. Türkiye Amerikan yardımları ile genelde NATO'nun özelde ise Amerika'nın ileri karakolu haline dönüşmeye başlamıştır. Bu durum Cumhurbaşkanı Celal Bayar tarafından ABD'ne yaptığı bir gezi sırasında ifade edilmiştir. Ona göre, askeri yardımlar "manevi bir kuvvet basamağını manevi bir müdafaa tabyasına, bir ileri karakolu, bir cephe hattına inkılap ettirmektedir.[145]

Amerikan askeri yardımı ile ilgili olarak Yamut, Times muhabirine Ağustos 1947'de verdiği bir beyanatta ise ordudaki insan unsuru fazlalığının azaltılabilmesi için ordunun ateş gücünün artırılması gerektiğini ifade etmiştir.[146] Bu beyanattan anlaşıldığına göre Yamut, askeri yardımlara karşı değildir.

---

[143] Bahtiyar Yalta, **Kunu-ri Muharebeleri ve Geri Çekilmeler**, (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2005), 50.

[144] Akyaz, **age**, 51.

[145] Ali Balcı, **Türkiye Dış Politikası,** (İstanbul: Alfa Basım, 2007), 101.

[146] Akkaya, **age**, 178,179.

3. ORGENERAL MEHMET NURİ YAMUT'UN BİYOGRAFİSİ

3.1. Çocukluk ve Gençlik Yılları

Yamut,[147] 1890 yılında dağların ırmakların deniz ile bütünleştiği, değişen iklimin disipliniyle sert mizaçlı sağlam ve dayanıklı insanların etnik, dini vb. tüm farklılıklarına rağmen bir arada yaşadıkları kozmopolit bir Makedonya kenti olan Selanik'te dünyaya geldi.[148] Kendisinin tuttuğu soy ağacı grafiğine göre dedesi Mustafa Çelebi, babası Mahmut efendi, annesi Emire Hanımdı.

Selanik, Osmanlı imparatorluğu'nun en modern, en hareketli ve en renkli kentlerinden biriydi. Lord Kinross, 1880'li yıllardaki Selanik kentini ve Yamut'un üzerinde de muhtemel etkisi olan Mustafa Kemal üzerindeki etkisini şöyle anlatmaktadır:

> Dağ eteklerinden yukarıya doğru tırmanan büyük durgun körfezin sularına yayılan Selanik, çevresindeki Roma, Bizans ve Türk surlarının sınırlarını çoktan aşmış, çağdaş Batı ülkelerindeki rıhtım ve bulvarları boyunca gelişmeye başlamıştı. Coğrafi durumu ve bundan doğan tarihi ona kozmopolit bir şehir niteliği vermişti. Yıkık istihkâmların üzerindeki karmakarışık çatıların arasından minareler ve çan kuleleri yükselirdi. Halkı kat kat yaşar gibiydi. Müslüman mahallesi en yukarıdan tepeyi çevreleyen ortaçağ surlarından başlar, Arnavut kaldırımlı dik dolambaçlı sokaklardan meydana gelen bir labirent halinde aşağıya doru inerdi. Bunun altında ve limanın çevresinde nüfusun aşağı yukarı yarısını oluşturan Museviler otururlardı. Bunlardan 'dönme' denilen bir kısmı Müslümanlığı kabul etmişlerdi.

[147] "Anneannemin Yamut boyundan gelir dediğini hatırlıyorum. Ama kesin emin değilim," Haldun Şahingiray İle Yapılan Sözlü Tarih Görüşmesi, İstanbul, 11 Ağustos 2017;bkz."Türkmenler boylar halinde yaşıyorlardı. Her Türkmen boyu büyüklüklerine göre ana kollara, sonra uruglara ve uruglar da obalara ayrılıyordu. Türkmen ilinin belli başlı boyları şunlar idi: 1. Ali-Eli, 2. Ata, 3. Çavdar (Çavundur), 4. Emrali (İmreli), 5. Ersarı, 6. Göklen, 7. Sakar (Kara), 8. Salur, 9. Sarık, 10. Teke, 11. Yamut,"Mustafa Açа, **Oğuznamecilik Geleneği ve Andalıp Oğuznamesi**, (Konya: Köymen Yayınları, 2013), 48; ayrıca bkz. "Harzemşahlar İmparatorluğu boyları-Oymakları-Urugları içerisinde; Halaçlar Kanglı, Kıpçak, Eymür ve diğer Türkmen kabileleri (Yamut, Çavdur, Hasan ili, Ata, Teke, Salor, İmralı, Yumruklu, Köklan, Er-Sarı, Sakar, oymakları)bulunur. Bu Türkmen Kabileleri 'Hıyva Türkmenleri' olarak anılır. Şükrü Kaya Seferoğlu, Adnan Müderrisoğlu, **Türk Devletleri Tarihi (Etnolojik Bir Deneme)**, (Ankara: Azerbaycan Kültür Derneği Yayınları, 1986), 99-100.

[148] bkz. Ek – 1, Ek – 7; bkz. "Ailesinden temin edilen notlarda 1890 yılının 1891 olarak düzeltildiği görülmektedir." "Ek – 18'e göre(Mahmut oğlu Mehmet Nuri, Doğduğu Memleket ve Tevellüt Tarihi: Selanik-1306 (1890), Nüfusa Kayıtlı Olduğu Yer: Üsküdar yazılıdır; ayrıca bkz. Sinan Meydan, **Atatürk İle Allah Arasında**, (İstanbul: İnkılap Kitabevi, 2015), 33.

> Rum Mahallesi, ikisi arasında şehrin merkezini kaplar, denizle dağ arasında çeşitli yönlere doğru Bulgar, Ermeni, Ulah, ya da çingenelerin ve en önemlisi her milletten Frenklerin mahalleleri uzanırdı. Frenkler; İngiltere, Fransa, Avusturya, İtalya ve Portekiz'in zengin tüccarlarıyla güçlü konsoloslarıydı. Tepenin eteklerinde Rum kiliselerinin çan seslerini duyabilecek kadar yakında oturan Yamut, tıpkı Mustafa Kemal gibi yabancıların yaşama tarzına alışarak onları uyanık ve ihtiyatlı bir şekilde değerlendirmesini öğrenerek büyüdü.[149]

Selanik'te Bizans döneminden kalan Rumlardan başka, Bulgarlar ve çeşitli Balkan milletlerine mensup insanlar, çok sayıda yabancı asıllı Levantenler ve Türkler yaşamaktaydı. Selanik'e 18 Ağustos 1875'de gelen ve birkaç gün kalan Fransız mimarlık tarihçisi A. Choisy buradaki halkı şu cümlelerle anlatmaktadır:

> Buradaki kadar değişik, birbiri ile bağdaşmayan ve asla kaynaşmayan, üstelik birbirinden nefret eden, fakat aynı toprak üzerinde yaşamak zorunda olduklarından, birbirlerine zoraki yakınlaşan, ancak kendilerine has özellikleri de bu kadar belli eden insan topluluğuna başka hiçbir yerde rastlanmaz"[150] Bu nedenle Türkler Selanik'te küçük bir azınlık olmalarına rağmen, gayrimüslim cemaatlerle yan yana yaşamalarından dolayı Osmanlı İmparatorluğu'nda Jön Türk Devrimi'nden sonra Türk Milliyetçiliğinin odak noktalarından biri haline geldi.[151] 1895'de yapılan nüfus sayımına göre Selanik de 24.528 Müslüman, 11.706Rum, 1111 Bulgar ve 34.495 Yahudi ve az sayıda Katolik ve Ermeni yaşamaktadır.[152]

Osmanlı İmparatorluğu'nun itici gücü olması nedeniyle İmparatorlukta peş peşe önemli olaylara sahne olan Makedonya'nın en önemli kenti Selanik'te Yahudiler çoğunluğu oluşturuyordu. Bu nedenle "İsrail'in annesi", "Balkanların Kudüs'ü" ya da daha keskin bir ifadeyle tarihçilerin gözünde Balkanların Sefarad'ıydı.[153] 1902'de yapılan nüfus sayımına göre 120.000 olan nüfusun 62.000'i Yahudi'ydi.[154]

Osmanlı İmparatorluğu'nun Batı kapısında bulunan Makedonya ve kenti Selanik, Batı'da ortaya çıkan her yeni fikrin ve Batı'nın kültürel dokusunun önce bu bölgenin insanlarını etkilediği, kültürel hayatın en canlı olduğu, Balkanların en güzel,

---

[149] Meydan, **age**, 36, 37; ayrıca bkz. **Lord Kinross, Atatürk, Bir Milletin Doğuşu**, (İstanbul: 1994), 23, 24.

[150] **age**, 37; ayrıca bkz. A. Choisy, **L'asie Mineure et les Turcs en 1875, souvenirs de Voyage,**(Paris: 1876), Eyice, **age,** 465.

[151] Ed. Gilles Veinstein, Çev. Cüneyt Akalın, **Selanik 1850-1918**, (İstanbul: İletişim Yayınları,2014), 146.

[152] Eyice**, age,** 38.

[153] Ed. Veinstein, Çev. Akalın, **age**, 7-8.

[154] **age**, 80.

en büyük ve en işlek limanına sahip bir şehri idi. Selanik kültürel dokusu zengin, liberal görünümü her geçen gün artan bir yerdi. Kentte tiyatro, gazino ve eğlence yerleri o döneme göre hayli fazlaydı. Selanik'in coğrafi konumu buranın ekonomik açıdan da canlı bir kent olmasına yol açmıştı. Selanik 1871'de demiryolu ile Üsküp'e bağlanmış, bu yol 1888'de Belgrad demiryolu ile birleşmiş, 1890'da Selanik Manastır ve 1896'da İstanbul'a bağlanmıştır. Selanik Güneybatı Asya'nın en önemli Ticaret merkezi haline gelmiş, ekonomik gücü inanılmaz derecede artmış ve Osmanlı İmparatorluğu'nun en önde gelen ithalat ve ihracat merkezi haline gelmiştir. Kentin düz kesiminde 1863'de atlı olarak işletilen tramvay, 1907'de elektrikliye çevrilmiştir. O dönem İstanbul'da bile elektrikli tramvay hattı bulunmamaktaydı.[155] 20. Yüzyıl başında Selanik nüfus bakımından İstanbul, İzmir ve Beyrut'un ardından 4. sıradaydı.[156]

Selanik, Osmanlı modernleşmesinin merkezi durumundadır. Selanik, 2. Abdülhamid (1876-1909) döneminde merkezin baskısından uzak kaldığından, anayasacı ve hürriyetçi fikirlerin gelişip kök saldığı bir yer haline gelmiştir. Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemine damgasını vuran İttihat ve Terakki Cemiyeti bu kentte örgütlenmiştir. İttihat ve Terakki taraftarları buraya "Kabe-i Hürriyet" "Meht-i Hürriyet" gibi adlar vermişlerdir. 2. Meşrutiyetten sonra tahttan uzaklaştırılan 2. Abdülhamit'in sürgün yeri de bu kent olacaktır.[157]

Yamut'un da içinde yer aldığı, Milli Mücadeleyi yapan ve Cumhuriyeti kuran kadroların beşiği olan Selanik, Makedonya ile birlikte o dönemlerde içten içe kaynamaktadır. Osmanlı İmparatorluğu'nun son Avrupa toprakları olan Makedonya ve Selanik; Fransız Devriminin rüzgârlarıyla ve Rusya, İngiltere, Avusturya-Macaristan İmparatorluğu gibi emperyalist güçlerin etkileriyle Hıristiyanların Müslümanlara ve Yunanlılara; Slavların, Türklere ve birbirlerine karşı ayaklandıkları Rumeli'nin tümünü oluşturan unsurların birbirlerinden kopup dağıldıkları süreç içerisindedir.[158]

[155] Meydan, **age**, 40; ayrıca bkz. Eyice, **age**, 467, 468, 489.

[156] Veinstein,ed.,**age**, 134.

[157] **age**, 41.

[158] **age**, 41.

Yamut; Milli Mücadele'nin lideri Mustafa Kemal'den 9 yıl sonra,yukarıda betimlenen Selanik'te, 1890 yılında, İmparatorluğun çöküş döneminde dünyaya gözlerini açmıştır. Selanik, imparatorluğun çöküşünün görülebildiği kenttir. Yamut, hemşerisi Mustafa Kemal gibi burada imparatorluğun günden güne nasıl dağıldığını, bizzat görerek, yaşayarak, içten içe tepki duyarak ve yüzlerce yıllık koca bir çınarın gözlerinin önünde büyük bir gürültüyle nasıl yıkıldığı asla unutmayarak büyümüştür.[159]

3.2. Askeri Okul Yılları Dönemi

Yamut; Şubat 1899-30 Ekim 1903 tarihleri arasında Selanik Askeri Rüştiyesinde, 1903-1905 tarihleri arasında Manastır Askeri İdadisinde eğitim gördü.[160] 1905 tarihinde Manastır Harp Okulu'na[161] girdi. O dönem Osmanlı aydınları gibi askeri okullarda pozitivzm ve materyalizm akımlarından etkilenmeye başladı. Çağdaşı Mustafa Kemal ve diğer nesildaşları gibi Batı'nın Büchmer gibi materyalist düşüncelerinin, müspet bilimlerle toplum problemlerinin çözülebileceğine inanan pozitivistlerin ve Darvin'in Evrim teorisinin sosyal bilimlere yansımasının etkisi altında yetişti.[162]

Yamut, 1905 tarihinde girdiği Manastır Harp Okulunu 19 Ağustos 1908'de okulu bitirdi ve piyade mülazım (teğmen) sınıf, rütbe ve P (1908-7) sicil numarası ile mezun oldu.[163] Yamut'un okul yıllarındaki durumuna ilişkin şahsi dosyasına ulaşmak, bu doğrultudaki başvurumuza olumsuz yanıt veren Genelkurmay Başkanlığı'nın tutumu yüzünden mümkün olmadığından, kendisinden çok uzun olmayan geçmişte askeri okullarda okumuş İsmet İnönü'nün hatıratından alıntı ile bu konuda bir miktar fikir sahibi olmak mümkündür:

> "Bizim Erkan-ı Harbiye sınıfları, üstümüzdeki birkaç sene ile altımızdaki seneler meslek tarihinde dikkat çekmiş olan sınıflardır. Seferlerle Erkan-ı Harbiye ve ulaştırma vazifeleriyle meşgul olan meslek esnasında siyasi hadiseler, devletlerin kaderleri ve mukayeseleri ile meşgul olunurdu. Okutulan derslerin eksikliklerini, hocaların kıymetlerini genç subaylar

[159] **age**, 43.

[160] bkz. Ek – 18.

[161] bkz. Ek – 2.

[162] Meydan, **age**, 140.

[163] **Harp Akademileri Yıllığı 142. Yıl**, 1948-1990, 60-61.

inceden inceye tetkik ederlerdi. Biz tahsil zamanımızın 16-22 yaşını padişaha sadakati, ilmin ve irfanın başı olarak öğreten bir devirde geçirdik. Biz, pek mahdut olan sakınılacak hafiyeleri bilirdik ve birbirimizle aklımıza geleni serbestçe konuşurduk. Siyaset isnatlarıyla tahkik altına alınmayanımız azdır. Ama umumi olarak az çok disiplin hapislerinden sonra hepimiz Erkan-ı Harbiye tahsilini bitirdik."[164]

Yamut 19 Ağustos 1908-1 Mart 1909 tarihleri arasında teğmen rütbesi ile kurmay namzedi olarak bulundu.

3.3. Kıta Subaylığı Dönemi

İlk kıtası Selanik'teki Nizamiye Alayı 17. Nişancı Taburu 1. ve 2. Bölükleri Takım Komutanlığıdır.[165] Bu birlikte 20 Mart 1909-13 Ekim 1911 tarihleri arasında görev yaptı.[166] Piyade Teğmen Yamut, 1909'da İstanbul'da çıkan 31 Mart hadisesi üzerine takım komutanı olarak birliği ile birlikte İstanbul'a gelerek 1911 yılına kadar burada kalmıştır.

Yamut'un askerlik yaşantısı başlangıçtan itibaren Türk Ordusu'nda değişimlerin yaşandığı dönemlerden oluşmaktadır ve bunun ilk örneğini teğmen oluşunda yaşamıştır. İnönü'nün hatıratında:

"1909 yazının en büyük hadisesi ordu teşkilatının esaslı bir surette değiştirilmesidir. O zamana kadar bir ordu 16'şar taburlu bir nizamiye tümeninden ve redif tümenlerinden mürekkepti. Şimdi bir ordu kolordulardan mürekkep olacak ve her kolorduda üçer alaylı sekiz ve dokuzar taburlu üç tümen bulunacaktı. He tümende bir nişancı taburu ve her kolorduda bir nişancı alayı bulunacaktı. Tümenlerin topçu ve istihkâm gibi bütün teşkilatı daha sulh zamanında kendi emirlerine verilecekti."[167]

Piyade Teğmen Yamut, 14 Ekim 1911'de üsteğmen olarak, Manastır'daki 6. kolordu 50. Piyade Alayı 3. Bölüğe tayin olmuş, Ağustos 1913'e kadar bu birlikte görev yapmıştır. [168]

1912 yılında başlayan Balkan Harbinde Kumanova Muharebelerine katıldığı sırada hastalanmış ve Manastır Hastanesi'ne sevk edilmiş, burada iken Manastır'ın

[164] Ed. Sabahattin Selek, **İsmet İnönü Hatıralar**, (Ankara: Bilgi Yayınevi, 2014), 27.

[165] bkz. Ek – 7.

[166] bkz. Ek – 18.

[167] Selek, **age**, 59.

[168] bkz. Ek – 7; ayrıca bkz. Ek – 18.

işgali dolayısı ile esir[169] olmuş ve Sırbistan'a sevk edilmiştir. Sekiz ay esarette kaldıktan sonra 19 Ağustos 1913'te esaretten yurda dönerek Edirne'deki mürettep 8. Kolorduya tayin olmuştur.

Edirne'deki mürettep 8. Kolordudan Harp Akademisine girerek birinci sınıfı okuduktan sonra 1. Dünya Savaşı'nın çıkması dolayısıyla 21 Temmuz 1914'de İşkodra Tümeni Kurmay Mülhaklığına[170] tayin edilmiştir.[171]

Balkan harbini müteakip Enver Paşa'nın orduyu gençleştirme kapsamında yaşlı komutan ve subayları tasfiyesi ile birlikte içinde Yamut'un da bulunduğu genç nesil subaylar rütbelerinden daha yüksek makamlarda görev yapmışlardır. Nitekim bu konuda İsmet İnönü hatıratında şöyle yazmıştır:

> "Enver Paşa Balkan Harbini yapan orduyu kâmilen değiştirmişti. Muharebede bulunan kumandanların hemen hepsi emekliye ayrılmış ve yeni ordu miralayların kolordu komutanı, kaymakamların tümen komutanı, yeni generallerden ordu komutanı tayin edilmiş, kurmay kadroları daha küçük rütbelilerin eline geçmiştir."[172]

Enver Paşa'nın yaptığı ıslahatla yabancı büyük devlet askeri heyetinin Türk Ordusu'nda bulunması tarihin bir tekerrürü olarak kendisinin Genelkurmay Başkanlığı döneminde de sürüyor olacaktır. Tek farkla: Bu defa büyük devlet Almanya yerine Amerika olacaktı. İsmet Paşa hatıratında şunu yazmıştır:

> "1913 ordu ıslahatının en önemli olaylarından biri de bir Alman generali kumandasında büyük bir ıslahat heyetinin orduya getirilmiş olmasıdır."[173]

Yamut, İşkodra Tümeni'yle dört ay Asya Grubunda, yedi ay Çanakkale Zığındere Muharebelerine katılmıştır.[174] Bu konuda Yamut'un torunu Haldun Şahingiray sözlü tarih görüşmesinde şunları söylemiştir:

---

[169] http://www.t**sk.tr/TskHakkinda/NuriYamut** (Erişim Tarihi 09.08. 2016) sitesi de dahil olmak üzere internet sitelerinde sadece "esir düşmüştür" şeklinde belirtilmekte, esir düşme şekli ifade edilmemekte, dolayısıyla bu ifadeden birliği ile savaşırken esir düştüğü anlamı çıkmaktadır. Kendi notlarına göre esaret durumu yukarıdaki gibidir.

[170] Mülhak: Bir askeri karargâhta subay yardımcısı anlamındadır. O Tarihte Üsteğmen M. Nuri, Harp Akademisi'nin 1. sınıfını bitirmiş ancak 1. Dünya Savaşı'nın çıkması dolayısıyla kurmaylık tahsili yarım kalmıştır. Bu nedenle anılan karargâhda kurmay yardımcısı olarak görev almıştır. Mülhak askeri anlamı dışında ilhak edilmiş/bir bütüne sonradan eklenmiş anlamındadır.

[171] bkz. Ek – 18: 1914-1916 tarihleri arasında 1. İşkodra Tümeni'nde kurmay olarak görev yaptığı yazılıdır.

[172] Selek, **age**, 84.

[173] **age**, 85.

> Çanakkale'de savaştı göğsünde şarapnel yarası vardı. Yanında göğüs cebinde küçük bir kutu içinde Kur'an vardı. O Kur'anı savaşlar dahil her zaman taşımıştır. O Kuran'ın onu koruduğuna inanırdı. Anneannemin anlattığına göre en şiddetli muharebenin yaşandığı Çanakkle'de Zığındere'de çarpışmış ve yaralanmış.[175]

Yamut, gösterdiği yüksek muvaffakiyet dolayısıyla bir sene harp kıdemi ve bir harp madalyası ile taltif edilmiştir.[176] 1916 Yılının Mayıs ayında tümeni ile Kafkas cephesine gelerek Ognut Bölgesinde ve aynı senenin Aralık Ayında Çapakçukur'daki 2. Kolordu Harekât Şubesi'nde vazife görmüştür. Bu esnada Çapakçukur/Muş Muharebelerine bilfiil katılmıştır.[177] 1916 Yılı Temmuz Ayı'nda Ruslarla yapılan muharebede, Gönük Boğazında, 124. Alay 3. Tabur[178] ve 70. Alay 4. Taburundan geri çekilen bir kısım eratla iki makineli tüfekten mürekkep müfrezenin muvakkaten kumandasını üzerine alarak gösterdiği yararlılıktan dolayı kendisi dokuz ay harp kıdemi ile taltif edilmiş ve 1 Mart 1917'den[179] muteber olmak üzere yüzbaşılığa yükseltilmiştir.[180]

1. Dünya Harbi'ndeki Irak cephesinde sırasıyla; Temmuz-Eylül 1916 tarihleri arasında Murat Mihverindeki Muharebelere (Muş-Kulp 12-15 Temmuz, Muş-Bitlis 2-9 Ağustos, Çapakçur 5 Ağustos, Oğrut 27 Ağustos) yüzbaşı rütbesinde 2. Ordu Kurmayı olarak, 6. Ordu bölgesindeki Temmuz-Aralık 1917 tarihleri arasında yapılan 1. Remadiye Muharebeleri'ne (11 Temmuz)-2. Remadiye Muharebeleri (21-24 Eylül) yüzbaşı rütbesinde 18. Kolordu Harekât Şube Müdürü olarak görev yapmıştır.[181] 1917 Ağustosunda atandığı Irak 6. Ordu 18. Kolordu Harekât 1. Şubesi'nde 17 Haziran 1918 tarihine kadar vazife görmüştür. Bu müddet içinde

---

[174] bkz Ek- 18: Büyük Harp diye adlandırılan 1. Dünya Savaşı'nda Çanakkale cephesinde Sağ Cenah (Zığındere ve Kirte)'de Erkan Yeri (Kurmay Karargâhı)'nde görev yaptığı belirtilmiştir.

[175] Haldun Şahingirayİle Yapılan Sözlü Tarih Görüşmesi.

[176] bkz. Ek – 7.

[177] **Harp Akademileri Yıllığı**, **age**, 60-61.

[178] bkz. Ek – 7.

[179] Torunundan temin edilen bir başka belge Ek – 37 üzerinde 1 Aralık 1916 yazılıdır. Normal rütbe bekleme süresine göre 1 Mart 1917 olan yüzbaşılığa yükselme tarihinin 9 Ay harp kıdemi bu tarihte gerçekleştiği değerlendirilmektedir.

[180] bkz Ek – 7.

[181] İsmet Görgülü, **On Yıllı Harbin Kadrosu 1912-1922**, (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1993), 119, 170; bkz. **Harp Akademileri Yıllığı**, **age**, 60-61; ayrıca bkz "Büyük Harp diye adlandırılan 1. Dünya Savaşı'nda Kafkas Cephesi olarak adlandırılan Celigöl, Oğrut, Kiğı bölgelerinde kurmay karargâhında, Irak cephesinde görev yaptığı yazılıdır." bkz. Ek – 18.

katıldığı muharebelerdeki üstün muvaffakiyetinden dolayı 11 Nisan 1918'de bir Muharebe Gümüş Liyakat Madalyası ile ve 11 Ekim 1918'de de Alman Salip (Haç) Nişanı ile taltif edilmiştir.[182]

22 Haziran 1918 tarihinden itibaren 14. Tümen Kurmay Başkanlığı vekâletini yapmış ve 6 Mart 1919'dan[183] itibaren eksik kalan kurmay tahsilini ikmalden sonra 6 Temmuz 1920'de bitirerek kurmay olmuş.[184] 8 Ocak 1921'den itibaren Harp Tarihi Şubesinde vazife görmüştür.[185]

İstiklal Harbi'ne katılmak için 2 Şubat 1921'de İstanbul'dan deniz yoluyla İnebolu'ya müteakiben Ankara'ya gitmiş[186] ve ilk olarak Kocaeli Harekât Şubesi'ne memur edilmiştir. 1 Mart 1921'de binbaşılığa yükselmiş, 2. İnönü Muharebesi'nde topçu ile takviyeli iki piyade alayına bilfiil komuta etmiştir. 7. Tümen Kurmay Başkanı olarak 15 Mayıs 1921'de (Nasuhçal/Eskişehir), 28 Ağustos 1921'de Sakarya Muharebelerine ve Sakarya Savaşı'ndan sonra 17 Eylül-10 Ekim 1921 tarihleri arasında yapılan takip harekâtına katılmıştır.[187] Bu muharebede Çatalkaya Mevkii'nde yaralanmıştır. Muharebe gümüş imtiyaz ve bilahare İstiklal Madalyaları ile taltif edilmiştir.[188]

---

[182] bkz. Ek – 7; ayrıca bkz. "Ağustos 1918-Eylül 1918 tarihleri arasında yüzbaşı rütbesinde Dicle Grubu Erkân-ı Harp Reisi (Kurmay Başkanı)" olarak görev yapmıştır." Bkz. Ek – 18.

[183] bkz. Ek – 7.

[184] "67. Dönem 1919-1920 mezunları (6 Temmuz 1920)" olarak mezuniyetleri bildirilmiştir. "Bu sınıf 1. Dünya Savaşı'nın başlangıcında birinci yıl öğrenimini tamamlayarak cepheye gönderilmiştir." **Harp Akademileri Yıllığı, age,** 60, 61; bkz."Savaş sırasında kurmay subaylara ihtiyaç olduğundan İstanbul Kâğıthane'de Çağlayan Köşkü'nde 3 aylık bir öğrenimden sonra imtihan edilerek kurmay sınıfına nakledilmiştir. On beş gün topçu atış okulu kursuna da katılmışlardır. Savaşın sonunda Teşvikiye'de Şerif Paşa Konağı'ndaki okulda kurmay olarak 2. ve 3. yıl derslerini görerek okulu bitirmişlerdir. Ondan sonra diplomalarını almışlardır" diye not düşülmüştür. **Genelkurmay Başkanlığı Türk Silahlı Kuvvetleri General ve Amiralleri Albümü 1923-1996**, (Harp Akademileri Komutanlığı Yayınları Genelkurmay Basımevi, 1996), 8; ayrıca bkz. "Diploma No:100 dür." Bkz. Ek – 18.

[185] bkz. Ek – 7; ayrıca bkz. Ek – 18.

[186] "Bu belgeler Yamut'un seyahat izin belgeleridir. Bu belgelere göre Yamut, tacir olarak Anadolu'ya gitmektedir. Belgede Ankara'ya vardığına dair imza bulunmaktadır." Bkz. Ek – 1.

[187] İsmet Görgülü, **age**, 271, 280, 293; bkz. **Harp Akademileri Yıllığı**, **age,** 60-61; ayrıca bkz. "Sakarya, Türktepe, Çatalkoyunlar bölgelerinde görev yaptığı yazılıdır." Bkz. Ek – 18.

[188] bkz. Ek – 7; "1 Ocak 1921-1 Nisan 1921 tarihleri arasında binbaşı rütbesiyle Kocaeli Grubu Erkan-ı Harbiye Reisi, 1 Nisan 1821-7 Mayıs 1921 tarihleri arasında Düzce'de binbaşı rütbesiyle mürettep kolordu kurmay başkanı olarak görev yapmıştır." Bkz. Ek – 18; ayrıca bkz. "İnönü Muharebelerinde Batı cephesi kuvvetleri Batı, Güney ve Kocaeli Grubu olmak üzere üçe bölünmüştü. Kocaeli Grubu 7. Tümenden ibaretti ve düşmana kuzeyden taarruzi hareketlerde bulunuyordu," Said Arif Terzioğlu, **Türk Ordusu**, (Basım Yeri Yok: Yayınevi Yok, Basım Yılı Yok), 66.

26-30 Ağustos 1922 tarihleri arasında binbaşı rütbesinde 7. Tümen Kurmay Başkanı olarak, Büyük Taarruza katılmış,[189] bu muharebede gösterdiği başarılardan dolayı fevkaladeden (30 Ağustos Zaferinin ertesi günü) 31 Ağustos 1922'de Yarbaylığa yükseltilmiştir.[190]

İstiklal Harbi'nin sonlanmasından sonra Adana, Bergama, Balıkesir bölgelerinde 7. Tümen Kurmayı görevinde, 1923'de 7. Kolordu (Diyarbakır) Kurmay Başkanı Vekâleti görevinde bulunmuştur. Bu sırada 1924'de Hakkâri bölgesinde çıkan Nasturi İsyanı'nın bastırılması harekâtında görev yapmıştır.[191]

Bu arada kendisi gibi Selanikli, Bursa eski valilerinden İsmail Hakkı Beyin kızı Bayan Cavidan ile 27 Kasım 1924 yılında İstanbul'da evlendi.[192] Yamut'un Torunu Haldun Şahingiray'a ait Nufus kayıt örneğine göre 30 Ağustos 1928 tarihinde tek evladı olan kızı Güsfent dünyaya geldi.[193] Kızına o kadar düşkündü ki İstanbul Şişli'de yaptırdığı dört katlı apartmana onun ismini verdi. Kızının denizci subayı Mehmet Tarık Şahingiray ile evliliğinden tek torunu olan Haldun Şahingiray dünyaya geldi.[194]

4 Nisan 1922-4 Ağustos 1927 tarihleri arasında Harp Akademisi Kurmay Başkanlığı (İstanbul), görevlerinde bulunmuş, 4 Ağustos 1927-8 Eylül 1928 tarihleri arasında 2. Kolordu 4. Fırka (Tümen) 40. Alay Komutanlığı (Balıkesir) görevini müteakip, 30 Ağustos 1928'de Miralay (Albay) rütbesine yükseltilmiştir.[195]

---

[189] **Harp Akademileri Yıllığı**, **age,** 1948-1990, 60-61.

[190] bkz. Ek – 7 ve Ek – 11; ayrıca bkz. "7. Tümen Kurmay Başkanlığı görevini; 7 Mayıs 1921-30 Ağustos 1922 tarihleri arasında Binbaşı rütbesinde, 30 Ağustos 1922-Aralık 1923 tarihleri arasında Kaymakam (Yarbay) rütbesinde icra etmiştir.), Ek – 18.

[191] bkz. Ek – 7, Teşrinievel 1339-4 Nisan 1341 (1923-1925) tarihleri arasında Kaymakam (Yarbay) rütbesi ile 7. kolordu Kurmay Başkanlığı (Diyarbakır)'da görev yaptığı yazılıdır; bkz. "Ocak 1923-4 Nisan 1925 tarihleri arasında 7. Kolordu Kurmay Başkanlığı yaptığı belirtilmiştir." Ek – 18'de, ayrıca "Çölemerik, Beytüşşebap, Mardin bölgelerinde icra edilen harekâta Ağustos 1924'de katıldığı belirtilmiştir."

[192] bkz. Ek – 29. Ayrıca bkz. "Cavidan'ın ablası Handan, Atatürk'ün evleneceği Uşakizadelerden Latife Hanımın erkek kardeşi İsmail Uşakizade ile evlenmiştir,"Şahingiray İle Yapılan Sözlü Tarih Görüşmesi.

[193] "Bayan Cavidan Yamut'un nüfus bilgilerine göre Kızı Güsfent 1925 doğumludur." bkz. Ek – 29.

[194] "Mehmet Tarık Şahingiray MİT İstanbul Bölge Başkanlığı da yapmıştır." bkz**. Hürriyet**, 13 Aralık 2012, 39; ayrıca bkz. Ek – 29.

[195] bkz. Ek – 18.

8 Eylül 1928-27 Nisan 1929 tarihleri arasında Afganistan'da (Kandahar) görev ifa etmiştir.[196] 22 Şubat 1929'da Türkiye'nin Afganistan Kabil büyükelçiliğinden aldığı diplomatik pasaport ile Sovyetler Birliği, Çekoslovakya, Almanya, Polonya, Hırvatistan ve Slovenya (O zamanlar Yugoslavya) ziyaretlerinden sonra Türkiye'ye dönmüştür.[197] Mayıs 1929-10 Ağustos 1930 tarihleri arasında Büyük Erkan-ı Harbiye (Genelkurmay) 7. Şube Müdürlüğü,[198] 10 Ağustos 1930-14 Kasım 1931 tarihleri arasında 3. Kolordu 61. Tümen 190. Alay Komutanlığı (Tekirdağ),[199] 14 Kasım 1931-10 Şubat 1932 tarihleri arasında 5. Tümen 5. Liva (Tugay) Komutanlığı (Muğla), 10 Şubat 1932-10 Mart 1933 tarihleri arasında 18. Dağ Tugayı Komutanlığı (Muğla), 10 Mart 1933-24 Temmuz 1934 tarihleri arasında 2. Ordu Kurmay Başkanlığı (Konya),[200] 30 Temmuz 1934-23 Mart 1935 tarihleri arasında 9. Tümen Piyade Tugayı Komutanlığı (Sarıkamış) görevlerini icra etmiştir.[201]

30 Ağustos 1935'de Tuğgeneral rütbesine yükselerek 9. Tümen Piyade Tugayı Komutanlığı (Sarıkamış) görevine devam etmiş, 23 Mart 1935'den itibaren Tuğgeneral rütbesiyle, 30 Ağustos 1936'da yükseldiği tümgeneral rütbesiyle 9. Tümen Komutanlığı görevini yürütmüştür.[202]

1937-1938 yılları arasında tümgeneral rütbesi ile 57. Tümen Komutanlığı (Bornova/İzmir) görevlerinde bulunmuştur.[203] Bu rütbede iken Atatürk'ün 10 Kasım 1938'de İstanbul-Dolmabahçe'de vefatının ardından Ankara'ya nakline kadar aynı yerin muayede salonunda naaşının konulduğu katafalkın başında ihtiram nöbeti tutan kendisi ile birlikte ikisi general, dördü yüksek rütbeli toplam 6 subaydan birisidir

[196] bkz. Ek – 7; ayrıca bkz. Ek – 18.

[197] bkz. Ek – 5.

[198] bkz. Ek – 7; Ek – 18.

[199] zkz. Ek – 7; Ek – 18.

[200] "Bu görevdeyken 2. Ordu Komutanı, İstiklal Harbi'nin ünlü Süvari Kolordusu Komutanı Orgeneral Fahrettin Altay tarafından kendisine 9.12.1933 tarihli imzalı resmi verilmiştir." EK-26; ayrıca bkz. EK-18.

[201] bkz. Ek – 7; Ek – 18.

[202] **BCA 30-11-1-0/107-35-6**,"Bazı General, subay ve askeri memurların terfileri"; ayrıca bkz. Ek – 7.

[203] bkz. Ek – 7.

Ailesinden temin edilen fotoğraflar arasında Atatürk'ün naaşının Dolmabahçe'den Sarayburnu'na kadar çekilerek götürüldüğü resimlerde kendisi de bulunmaktadır.[204]

1938-1939 yılları arasında İstanbul'da Büyük Komuta Kursu gördü.[205] 30 Ağustos 1939'da Korgeneral rütbesine yükseltildi. Bu rütbede iken 1939-1940 yılları arasında sırasıyla 10. Kolordu (Edirne) 1940-1944 yılları arasında 2. Kolordu[206] (Gelibolu/Çanakkale) 1944-1945 yılları arasında 12. Kolordu (İzmir) komutanlıkları görevinde bulundu.[207]

30 Ağustos 1945'de yükseldiği orgeneral rütbesi[208] ile 2. Ordu (Balıkesir)[209] ve 1946'dan itibaren 1. Ordu (İstanbul) Müfettişliği (Komutanlığı) görevlerinde bulundu.[210]

Yamut, 1946 yılının Ağustos ayında atandığı bu görevde iken "Genelkurmay Başkanı Salih Omurtak'ın geçirdiği felç sonucunda ağır rahatsızlanması üzerine yerine vekâleten, üç aylık bir süre için Genelkurmay Başkanlığı'na atandı. Yamut

---

[204] **BCA 30-11-1-1-0/114-21-12**, **"**Milli Müdafaa Vekâleti Levazım İşleri ve Ordu Dairesi Başkanlıkları, İstihkâm Müfettişliği, İzmir Müstahkem Mevki Komutanlığı ile 57. ve 9. Tümen Komutanlıklarına Tayinler."; "Atatürk'ün Manevi Huzurunda," **Cumhuriyet**, 17 İkinciteşrin 1938, 1; ayrıca bkz. Ek – 24.

[205] bkz. Ek – 7, Ek – 18.

[206] **BCA 30-11-0/129-10-5**, "Bazı komutanların nakil ve tayinleri"; EK-7, bkz. Kendi el yazısı ile tuttuğu notlar arasında 1941-1943 yılları arasında görev yaptığı yer belirtilmemiştir. Ancak 1945'e kadar korgeneral rütbesinde olduğuna, 1944'den sonra 12. Kolordu Komutanlığı yaptığına ve Çanakkale Şehitler anıtının temelini 2. Kolordu Komutanı iken 1943 yılında attığına göre, 1944'e kadar 2. Kolordu Komutanlığı (Gelibolu/Çanakkale) görevini icra ettiği değerlendirilmektedir. EK-18.

[207] bkz. Ek – 7, Ek – 18.

[208] bkz. Ek – 7; **Cumhuriyet**, 30 Ağustos 1945, 1; ayrıca bkz. Ek – 18.

[209] **BCA 30-11-1-0/177-24-4**,30 Ağustos 1945 tarihinde terfi edecek subay ve memurlar ile l945 Harp Okulu mezunlarının terfileri," **BCA 30-18-1-2/109**, "Yüksek Askeri Şura üyeliklerine Orgeneral Abdurrahman Nafiz Gürman ve Mustafa Muğlalı'nın, 2. ve 3. Ordu Müfettişliklerine Yamut ve Sabit Noyon'un tayini."; "bu görevde iken Başbakan Şemsettin Günaltay tarafından 22.09.1945 tarihinde, Milli Savunma Bakanı Ali Rıza Artunkal tarafından 17.09.1945 tarihinde kendisine başarı ve sevgi dileklerini içeren tebrikler gönderilmiştir, Genelkurmay Başkanı Orgeneral Kazım Orbay da 17.09.1945 tarihinde yeni görevi ve rütbesi dolayısıyla kutlama mektubu göndermiştir. Mektup kutlamanın ötesinde Yamut'tan sitayişle bahseden övgü dolu cümleler içermektedir. Ayrıca Cumhurbaşkanı İsmet İnönü tarafından da 19.09.1945'de Yamut'a tebrik mesajı gönderilmiştir. (Cumhurbaşkanı İsmet İnönü daha önceleri de Yamut Tümgeneral rütbesindeyken de kendisini yakınen tanımakta ve değer vermektedir. 4 Mart Cumartesi günü Dolmabahçe'de vereceği çay ziyafetine kendisini ve eşini davet etmesi bunun bir örneğidir.), EK-26.

[210] bkz. Ek – 7, Ek – 18; ayrıca bkz. "İnönü'nün not defterinde "10 Ağustos 1947 Pazar, N. Yamut ile görüşme" notu vardır." Ed. Ahmet Demirel, **İsmet İnönü, Defterler 1919-1973**, (İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2016, 347; Bu nottan da anlaşılmaktadır ki Yamut, siyasi erklerle daha 1. Ordu Komutanı iken yakın ilişkiler kurmakta, Cumhurbaşkanı ile askeri hiyerarşi dışında direkt olarak görüşmektedir. Kendisinin aynı şekilde DP yöneticileri ile de yakın temasta olduğu söylenebilir. Bu durum kendisinin CHP döneminde üç aylık vekâlet olarak, DP döneminde ise asaleten Genelkurmay Başkanlığına getirilmesinde etkili olacaktır.

Ağustos ayının ortasında yeni görevine başladı. Bir yıl sonra Genelkurmay Başkanlığı mevkiinde yeni bir değişiklik daha olacak ve Orgeneral Abdurrahman Nafiz Gürman 8 Haziran 1949'da bu göreve getirilecektir."[211]

Bu görevde iken 5-10 Nisan 1947 tarihleri arasında Yunanistan'da Yunan Kralı 2. George'un cenaze törenine katılmış ve Türkiye'yi temsil etmiştir.[212] Yine bu görevde iken 16 Temmuz 1948'de bir Amerikan ordu grubunun İstanbul ziyareti esnasında heyete gösterdiği misafirperverlik, nezaketten dolayı kendisine Tümgeneral Mc.Bridge ve Ordu Nezareti Müsteşarı William H. Drapper tarafından yazılmış bir birer teşekkür mektubu gönderilmiştir.[213]

"O zamana kadar adı Kara Müsteşarlığı olan ve 1 Temmuz 1949'da Kara Kuvvetleri Komutanlığı adına dönüştürülen Kara Kuvvetleri Komutanlığı'na atanmış, Kara Kuvvetleri Komutanlığı'nı kurmuş ve 01 Temmuz 1949-05 Haziran

---

[211] Cemil Koçak, **Türkiye'de İki Partili Siyasi Sistemin Kuruluş Yılları (1945-1950) Dönüşüm Ordu, Din, Hukuk, Ekonomi, Politika,** cilt 4, (İstanbul: İletişim Yayınları, 2015), 85; bkz. "Aslında CHP döneminde de Abdurrahman Nafiz Gürman yerine Yamut asaleten atanabilirdi. Bunun sebebini Nihat Erim'in bu konuda 9 Haziran 1949 tarihli günlük notundaki şu satırlardan anlaşılmaktadır.: "Milli Savunma Bakanı Çakır Nuri Yamut'u istemedi. Başbakan ile Çakır Abdurrahman Nafiz Gürman için ısrar ettiler. Şimdiye kadar Omurtak'a Yamut vekâlet ediyordu. Çakır Yamut'un yerine Erzurum'daki İzzet (İzzettin demek istiyor) Aksalur'u istiyordu. İnönü orduda kıdemin büyük ehemmiyeti olduğunu söyledi ve daha kıdemlisi varken kıdemsize seçmek için fevkalade kabiliyet ve sebep lazım dedi. Neticede Orgenerallerin kıdem sırasına bakıldı. Kazım Orbay başta geliyordu. Fakat oğlunun cinayet işlemiş olması göz önünde tutularak ondan sonra Abdurrahman Nafiz Gürman geliyordu. Bunu önce İnönü pek tutmadı. Başbakan ile Çakır ısrar edince kabul etti." Cemil Koçak, **Türkiye'de İki Partili Siyasi Sistemin Kuruluş Yılları (1945-1950) Dönüşüm Ordu, Din, Hukuk, Ekonomi, Politika**, cilt 4, (İstanbul: İletişim Yayınları, 2015), 85; ayrıca bkz. "Kurmay Yüzbaşı Bekir Tunay şunları aktarıyordu: "Belki üst kademeler arasında ona (İnönü) yakın olanlar vardı. Ama bu bile çeşitli nedenlerle zedelenmiş durumdaydı. Nitekim Nuri Yamut Paşa'nın Genelkurmay Başkanlığı'na vekâlet ettiği günlerdi. Asaleten atanmasından çok söz edilir olmuştu. Öyle ki her an köşkten bir haber bekler durumdaydık. Bir toplantıdan çıkmışlardı. Paşa (O esnada Genelkurmay 2. Başkanı Orgeneral Muzaffer Tuğsavul) "ne var ne yok?" diye sordular. "Sayın Gürman Genelkurmay Başkanı olmuş" dedim. Doğruca Yamut Paşa'nın odasına gitmişti. Sonra beni istediler. "Nereden duydun? dediler. Ben de Başbakanlıktan dedim. Nuri Paşa "Ben bu orduda çalışmam demişlerdi" Cemil Koçak, **Türkiye'de İki Partili Siyasi Sistemin Kuruluş Yılları (1945-1950) Dönüşüm Ordu, Din, Hukuk, Ekonomi, Politika**, cilt 4, (İstanbul: İletişim Yayınları, 2015), 150.

[212] **BCA 30-18-1-2/113-28-13**, "Yunan Kralı 2. Jorj'un cenaze töreninde Cumhurbaşkanımızla Hükümetimizi temsil etmek üzere Atina'ya gönderilecek olan Yamut ile, Necati Özdeniz'e gündelik verilmesi,"; **BCA 30-18-1-2/114-51-3** "Yunan Kralı 2. George'un cenaze törenine katılan Yamut ve Tüma. Necati Özdeniz'i Atina'ya götürüp getiren DHY ait uçağın masraflarının Maliye Bakanlığı 1947 yılı bütçesinin 451. bölümünden ödenmesi"; **BCA 30-18-1-2/114-51-3**, "Yunan Kralı 2. George'un cenaze törenine katılan Yamut ve Tümamiral Necati Özdeniz'i Atina'ya götürüp getiren DHY ait uçağın masraflarının Maliye Bakanlığı 1947 yılı bütçesinin 451. bölümünden ödenmesi," bkz. Ek – 21; ayrıca bkz. **Ayın Tarihi**, 6 Nisan 1947, No 161, 108.

[213] bkz. Ek – 26.

1950 tarihleri arasında Türkiye'nin ilk Kara Kuvvetleri Komutanlığı görevini yapmıştır.[214]

Yamut'un "Seferi Hizmetleri" yani askerlik hayatının savaş/çatışma ile geçen bölümleri (Balkan, 1. Dünya, İstiklal Harpleri) ve ayrıca ayaklanmaları bastırma (31 Mart Ayaklanması ve Nasturi ayaklanması) kapsamındaki iç güvenlik harekâtı sürelerinin toplamı-yaklaşık 10 yılı-muharebe meydanlarında geçmiştir.[215]

Yamut; tüm askerlik yaşamı boyunca her rütbesinde, Kıta'sının beyni ve onun itici gücü olan bir komutan olmuş, birliğinin eğitim, atış spor, bakım, tatbikat, moral faaliyetleri, törenler vb. faaliyetlerine katılmış; Balkan Harbi, 1. Dünya Harbi, İstiklal Harbi ve ayaklanmaları bastırma harekatı (Nasturi İsyanı) tecrübeleri dahil bir çok konudaki bilgilerini astlarına aktararak onların yetişmesini sağlamıştır.[216]

Yamut, askerlik yaşamı esnasında sadece birliğindeki personel ile değil, aynı zamanda sivil mülki erkân ile de sıcak ilişkiler içerisinde olmuştur. Öyle ki İzmir'de 12. Kolordu Komutanı iken Sümerbank'ın Halkapınar tesislerinin temel atma töreninde protokoldeki yerini almış,[217] İstanbul'da 1. Ordu Müfettişi iken bir iş adamı tarafından yapılan Barbaros ilkokulunun açılış törenine katılmıştır,[218] Genelkurmay Başkanı iken 26 Temmuz 1951 tarihinde Çatalgazi Termik Enerji santrali İşletmesine tebrik mesajı göndermiştir.[219] Çünkü o sadece Türk Silahlı Kuvvetleri'nin ilerlemesi için çalışan bir komutan değil, ülkesinin diğer kurum ve kuruluşlarının da gelişmesi için çalışan vatan ve millet aşığı bir insandı.

---

[214] bkz. Ek – 7;**www.tsk.tr./ Türk Silahlı Kuvvetleri Hakkında Tarihçe.** (Erişim tarihi 13.12.2017), **http://www.kkk.tsk.tr/ Komutanlarimiz/ Komutanlarimiz.aspx.** 13.12.2017,"Bu adreste 3Ocak 1949 tarihinde kara kuvvetleri komutanlığına atandı. 1 Haziran 1949 tarihine kadar Kara Kuvvetleri Komutanlığı ile birlikte Genelkurmay Başkanlığı Vekâletini de yürüttü." İbaresi bulunmaktadır. Harp Akademileri Yıllığı, **age,** 60, 61'de "3 Ocak 1949 tarihinde kara kuvvetleri komutanlığına atandı. 1 Temmuz 1949 tarihine kadar aynı zamanda Genelkurmay Başkanlığı vekili görevini de yürüttü" ibaresi bulunmaktadır. Bu vekâlet Genelkurmay Başkanı Orgeneral Abdullah Nafiz Gürman'ın ABD ziyareti nedeniyledir.

[215] "Esasen sadece Yamut değil, Cumhuriyetin Osmanlı İmparatorluğu'ndan devir aldığı subaylar, kesintisiz denilebilecek şekilde 10 yıl savaşmış bir subay heyetinin üyeleridirler. Bu subay heyetinin kendine güveni yüksektir. Bununla beraber aşırı özgüvenin beraberinde getireceği tehlike disiplinsizlikten meşru iktidara karşı koymaya kadar uzanabilir," Özdağ, **age**, 113.

[216] bkz. Ek – 11.

[217] bkz. Ek – 25.

[218] bkz. Ek – 25.

[219] bkz. Ek – 26.

İstiklal Madalyası,[220] Çanakkale Muharebeleri Madalyası, Muharebe Gümüş Liyakat Madalyası,[221] Muharebe Gümüş İmtiyaz Madalyası,[222] Muharebe Altın Liyakat Madalyası[223] ve Alman Demir Haç Nişanı sahibiydi.[224] Bu madalyalarına ek olarak; 6 Eylül 1915 yılında teğmen rütbesinde Çanakkale muharebelerinden dolayı bir sene seferi kıdem zammı, 19 Nisan 1917 tarihinde yüzbaşı rütbesinde Kafkas Muharebelerinden dolayı dokuz ay seferi kıdem zammı, 12 Haziran 1920 tarihinde yüzbaşı rütbesinde dört yıl kurmay kıdem zammı verilmiştir.[225] 6 Haziran 1950 tarihinde atandığı Erkan-ı Harbiye-i Umumiye Riyaseti (Genelkurmay Başkanlığı) görevini 10 Nisan 1954'e kadar yürüttü. 10 Nisan 1954 tarihinde kendi isteği ile emekli oldu.[226] 16 Nisan 1954 tarihli 2396 sayılı Emekli Sandığı kararına göre 51 yıl dört ay 17 gün fiili, 10 yıl altı ay 24 gün itibari olmak üzere 62 yıl Türk Silahlı Kuvvetleri'ne hizmet etmişti.[227] Genelkurmay Başkanlığı esnasında hükümetle tam bir uyum içerisinde çalışmış, öyle ki Başbakan Adnan Menderes tarafından 1951 Ağustos'unda kendisine imzalı bir resim verilmiştir. Ayrıca Cumhurbaşkanı Celal Bayar ile birçok yurt içi ve dışı gezilere katılmıştır.[228] Genelkurmay Başkanlığı esnasında kendisine yukarıda sayılan madalya ve nişanlara ek olarak madalya ve nişanlar da verilmiştir.[229] Bunlardan bir tanesi 14 Ağustos 1951'de Amerikan "The Legion Of Merit" (Liyakat Madalyası)'dır. Bu madalya Amerika Birleşik Devletleri Büyükelçiliğinde tertip edilen törenle Amerikan Askeri Yardım Kurul Başkanı

---

[220] bkz. Ek – 6; ayrıca bkz. "Bu madalya kendisine yarbay rütbesinde iken 1927 yılında verilmiştir," Ek – 18, Ek – 20.

[221] "Bu madalya kendisine yüzbaşı rütbesinde iken 11 Nisan 1918 yılında verilmiştir," Ek – 18, Ek – 20.

[222] "Bu madalya kendisine binbaşı rütbesinde iken 12 Eylül 1921 yılında verilmiştir," Ek – 18, Ek – 20.

[223] "Bu madalya kendisine binbaşı rütbesinde iken 1921 yılında verilmiştir," Ek – 18, Ek – 20.

[224] http://www.tsk.tr/**Türk Silahlı Kuvvetleri Hakkinda/NuriYamut**; bkz. "Bu madalya kendisine yüzbaşı rütbesinde iken 11 Ekim 1918 yılında verilmiştir," Ek – 18, Ek – 20.

[225] bkz. Ek – 18.

[226] "Genelkurmayda Mühim Değişiklik, Genelkurmay Başkanlığı'na Yamut, 2. Başkan'lığa Şahap Gürler getirildi. Kara, deniz ve hava kuvvetleri komutanları da değiştirildi. Diğer komuta heyetlerinde de değişiklikler yapılacak," **Zafer**, 7 Haziran 1950, 1, 6; "**Harp Akademileri Yıllığı** 1948-1990, Harp Akademileri Yayınları, 60, 61.

[227] bkz. Ek – 3; **Milliyet**, 13 Nisan 1954, 1.

[228] 26 Haziran 1951'de Cumhurbaşkanı Celal Bayar ile birlikte hürriyet şehidi Mithat Paşa'nın defin törenine katılmış, bunun için Ankara'dan İstanbul'a Cumhurbaşkanı ile birlikte özel vagon ile intikal etmiştir. Ayrıca bkz. **Ayın Tarihi**, 1-30 Haziran 1951, No 211, 39.

[229] bkz. Ek – 15.

Tümgeneral H. Arnold tarafından boynuna takılmıştı.[230] Yine Genelkurmay Başkanlığı esnasında Amerikalı General Ridgway'den 15 Eylül 1952 tarihli ve Amiral Carney'den 4 Temmuz 1954 tarihli teşekkür mektupları almış, Kore Birleşmiş Milletler Kuvvetleri Komutanı ünlü Amerikalı General Mc.Arthur imzalı resmini göndermiştir.[231] Ayrıca Yunan Kralı tarafından Feniks Nişanı verilmiştir.[232]

3.4. Mehmet Nuri Yamut'un Çanakkale Şehitler Anıtı

Yamut'un hayatı, vatan ve millet sevgisinin yüksekliğini maddi ve manevi özverileriyle gösterdiği birçok örnekle doludur. Bunlardan bir tanesi de Nuri Yamut Çanakkale Şehitler Anıtı'dır.

Yamut, Çanakkale Şehitler Anıtı, Alçıtepe köyünün batı yönünde ve köye yaklaşık iki km. uzaklıkta, Sargıyeri Şehitliği'ni geçtikten sonra karayolunun bitiminde yer almaktadır. Şehitliğin bulunduğu vadi, Çanakkale Savaşları'nın en kanlı geçtiği noktalardan biridir. 28 Haziran 1915 ile 5 Temmuz 1915 tarihleri arasında yaşanan bu boğuşmalarda 16.000'e yakın şehit verilmiştir.[233] Bu muharebelerde Yamut genç bir teğmen olarak görev yapmıştır. Çok şiddetli çarpışmalara sahne olan bu bölgede, hayatını kaybeden askerlerin bedenlerinden kalanlar, 1934-1936 yılları arasında Alçıtepe köyünde yerleşimin ve tarımsal faaliyetlerin yapıldığı noktalarda ortaya çıkmıştır.[234]

Bölgede hayatını kaybeden askerlerimizden çoğunun bedenleri, her iki tarafın ön hatları arasındaki insansız bölgede kalmış ve bunlar Çanakkale Kara Muharebelerinin sona erdiği 9 Ocak 1916 tarihine kadar gömülememişlerdir. 9 Ocak 1916 sonrasındaki dönemde de buradaki şehitlerimizin çoğu ya toplanmamış, ya da olduğu yerde üzerine bir miktar toprak atılmak suretiyle arazide bırakılmıştır.[235]

Gelibolu'da 1940-1944 tarihleri arasında 2. Kolordu Komutanlığı görevi esnasında Yamut, Çanakkale Savaşı alanlarını gezerken her yerin şehit kemikleri ile

---

[230] bkz. Ek – 20; ayrıca bkz. "Genelkurmay Başkanı Orgeneral Nuri Yamut'a Amerikan Liyakat Madalyası Komutanlık Rütbesi" verilmiştir," **Akşam**, 4 Eylül 1951, 1.

[231] bkz. Ek – 26.

[232] bkz. Ek – 26.

[233] http:**//catab.kulturturizm.gov.tr/TR,129467/nuri-yamut-aniti.**html (Erişim Tarihi, 12.09.2016).

[234] http://**catab.kulturturizm.gov.tr/TR,129467/nuri-yamut-aniti**.html (Erişim Tarihi, 12.09.2016).

[235] http://www.**atlasdergisi.com/arsiv/kitaplar/canakkale-gezi-rehberi**/28/101/1, (Erişim Tarihi 12.09.2016).

kaplı olduğunu, şehitlerimizin kafataslarından piramitler yapıldığını ve kemiklerin dağ gibi yığıldığını görür. Gördükleri karşısında kahrolan ve şehit kemiklerinin bu şekilde açıkta kalmasına gönlü razı olmayan Yamut, buraya bir şehitlik yaptırmaya karar verir. Zığındere Şehitleri"nin kemikleri dualarla toplatılır, ardından halen kendisinin adı ile anılan Yamut Anıtı"nın anıtın ortasında bulunan mermer lahdin altına gömülür. Bir platform üzerine kırmızı taştan yapılmış olan anıtın yüksekliği 8,5 m., genişliği 8,60 m., tabanda 17x15 m. ebatlarındadır. 1.555 m²'lik bir alanı kaplamaktadır. Etrafı duvarlarla çevrili ve içinde çam ağaçları bulunan bir bahçesi vardır. Anıtın mimarı Asım Kömürcüoğlu'dur.[236] Anıt; kızı Güsfent Şahingiray'ın mektubunda belirttiğine göre babasının Çanakkale Savaşı'nda yaralandığı yerdedir.[237] 2. Kolordu Komutanı ve anıtın finansörü Yamut, anıtın yapılmasında ilk harcını atma şerefini eşi Cavidan Yamut'a vermiştir.[238] Bu anıtın altında, kemiklerin toplanmasından sonra yapılan tespite göre 10.000 civarında insana ait kemik olduğu tahmin edilmektedir. 1943 yılında yapılan anıt; Alçıtepe köyünde Saroz Körfezi'ne hâkim bir tepededir. Bu anıt Mehmet Çavuş Abidesi[239]'nden sonraki ilk özel anıttır. Yamut'un, bu anıtı yaptırmak için İstanbul'daki iki evini sattığı söylenir.[240]

İnternet sitelerinde bu anıta ilişkin bilgilerde, Yamut'un anıtın finansmanı için şahsi mülkiyetindeki İstanbul'daki iki evini sattığı belirtilmektedir. Anne tarafından torunu Haldun Şahingiray'ın kendisiyle sözlü tarih kapsamında yapılan çalışmamızda verdiği bilgiye göre satılan iki ev İstanbul'da değil İzmir-Karşıyaka'dadır.[241] Şahingiray bu konuda şöyle diyordu:

> "Yaralandığı denizi gören bir yerde 2. Kolordu Komutanı olarak 1943 yılında dolaşırken her tarafta kemiklerin ve kafataslarının dolu olduğunu görmüş, üzülmüş, etkilenmiş ve buraya bir abide yaptırmak istemiş. Dost düşman tüm kemikleri toplamış. Bu abideyi yaptırmak için

---

[236] http://**www.canakkaleabidelertur.com/blog/item/347-nuri-yamut-anıt-ve-sehitligi**, (Erişim Tarihi 12.09.2016).

[237] "Yamut'un anıtı yaralandığı yerde yaptırmış olmasından, kendi anısını da kalıcı kılmak istediği sonucunu çıkarmak mümkündür."

[238] bkz. Ek – 28.

[239] bkz. "Anıt 1919'da 10. Jandarma Er Okulu tarafından Gazi Mehmet Çavuş ile şehit 25 askerin anısına Cesarettepe'ye inşa edilmiştir.", http://**www.canakkalekutup.gov.tr**/TR,84251/mehmet-cavus-sehitligi.html. (Erişim Tarihi 14.03.2016).

[240] http://**catab.kulturturizm.gov.tr/TR,129467/nuri-yamut-aniti.**html (Erişim Tarihi 12.09.2016).

[241] Kızı Güsfent Şahingirayın el yazısı ile TBMM Başkanlığı'na verdiği cevap yazısı için bkz. Ek – 36; ayrıca bkz. "İzmir'de Karşıyaka Osmanzade'de hemşiremle müşterek bir ev" diye not bulunması bu evin şehitler anıtı için satışına eşinin de onay verdiğini göstermektedir," Ek – 18.

> İzmir'deki iki tane kendine ait evi satarak yaptırmış adını da "Şehitlik" olarak yazdırmış. Kendi adını vermemiş. 12-13 m yüksekliği vardır. Üstünü açık yaptırıyor yağmur yağsın diye. Harcını da anneannem koymuş. Anneannem sık sık ziyaret ederdi. Köylüler Yamut Paşa'nın yaptırdığını bildiği için İnternette adı böyle geçti."[242]

Yamut, kişisel maddi fedakârlıkla yaptırdığı bu anıtta sadece Türk şehitlerin kemiklerini değil mevta olmuş düşman askerlerinin de kemiklerini bir arada gömdürmüştür. Bu davranış, bir başka Çanakkale gazisi Atatürk'ün Anzak askerlerinin annelerine yazdığı mektupta belirttiği "Bu memleketin topraklarında kanlarını döken kahramanlar! Burada, dost bir vatanın toprağındasınız. Huzur ve sükûn içinde uyuyunuz. Sizler, Mehmetçiklerle yan yana koyun koyunasınız. Uzak diyarlardan evlatlarını harbe gönderen analar! Gözyaşlarınızı dindiriniz. Evlatlarınız bizim bağrımızdadır. Huzur içindedirler ve rahat uyuyacaklardır. Onlar bu topraklarda canlarını verdikten sonra, artık bizim evlatlarımız olmuşlardır" sözünün de bir benzerini göstermektedir.[243]

[242] Şahingiray ile Yapılan Sözlü Tarih Görüşmesi.

[243] http:/ /www. **canakkalesehitlik.net/ataturk-anzak-anneleri-mektuplari.** html (Erişim Tarihi 12.09.2016).

4. ORGENERAL MEHMET NURİ YAMUT'UN GENELKURMAY BAŞKANLIĞI'NA GİDEN SÜREÇ

4.1. 14 Mayıs 1950 Seçimleri ve Demokrat Parti'nin İktidara Gelmesi

2. Dünya Savaşı'nın ardından demokratik ülkeler safında yer alan Türkiye, tek parti CHP'nin içerisinden doğan DP'nin muhalefet partisi olarak ortaya çıkmasına sahne oldu. 1950 seçimlerinde ise halkın iradesiyle DP iktidar oldu ve siyasette sivil kökenli siyasetçilerin ağırlığı arttı.[244]

O dönemde Türk Silahlı Kuvvetleri'nde subay olan Kenan Evren ordu ve 1950 seçimlerine ilişkin şu tespitlerde bulunmaktaydı:

> "1950 seçimleri yaklaştı. O tarihte subay ve astsubayların oy verme hakkı yoktu. Ancak eşlerimiz oy kullanırdı. Subay ve astsubaylar oy kullanamıyor diye politikanın dışında değildik…. Harp yıllarındaki o sıkıntıları halk bir türlü unutamamıştı, kurtarıcı arıyordu. Onu da bulmuştu: DP. Ona bağlanmıştı. Ordunun büyük çoğunluğu DP'den yana idi. İşte böyle bir ortam içerisinde 14 Mayıs 1950 seçimleri yapıldı ve sonuçta DP büyük bir zafer kazanarak Atatürk döneminden beri tek parti olarak iktidarı sürdüren CHP'den almıştı. Bu seçim böyle neticelendikten sonra yüksek komuta heyetinin zamanın Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'ye gittikleri ve emrederlerse müdahale edebilecekleri, fakat İnönü'nün bunu tasvip etmediği bir dedikodu olarak söylendi. Doğru mudur, yanlış mıdır bilemem. Ancak Genelkurmay Başkanı Orgeneral Abdurrahman Nafiz, netice belli olur olmaz istifasını hemen vermiş ve Genelkurmay Başkanlığı'ndan çekilmişti. Böylece yeni iktidarın kendisini o makamdan almalarına fırsat vermemişti."[245]

Recep Şükrü Apuhan da kitabında bu konuda şunları ifade etmektedir:

> "Parti müfettişi Irmak telefona geldi. 1. Ordu Komutanı Aziz Noyan ona şöyle diyordu: "Cumhurbaşkanı hazretleri yeşil ışık yakarsa komünistlerin seçime hile karıştırdığı varsayımıyla duruma müdahale edebiliriz. Milli Şef'in emirlerini bekliyoruz." Cumhurbaşkanı başyaveri İsmet Paşa'nın cevabını bildirdi: "Milli irade nasıl tecelli etmişse

[244] Kemal H. Karpat, **Osmanlı'dan Günümüze Asker ve Siyaset**, 2. Baskı, (İstanbul: Timaş Yayınları, 2015), 235; Tevfik Çavdar, **Türkiye'nin Demokrasi Tarihi**, 5. Baskı, (Ankara: İmge Kitabevi Yayınları, 2013), 13.

[245] Evren, **age**, 86.

buna başta kendisi olmak üzere bütün devlet birimlerinin saygı göstermesi gerektiğinin bir defa daha bilinmesini istiyorum."[246]

Apuhan ayrıca 1950 seçimleri sonrasındaki askeri hareketlenmenin Orgeneral Noyan'ın girişimlerinden ibaret olmadığını, Orhan Erkanlı'nın, bir grup komutanın İnönü'ye giderek "emrinizdeyiz" dediğini, bir başka grup subayın da Bayar'a gidip "iktidarı devretmezlerse emrinizdeyiz" dediğini ilave etmiştir.[247] Bu durum ordunun bir kısmının o zamanki muhalefet ve diğer kısmının da iktidar lehine müdahalede bulunma eğilimini ortaya koymaktadır.

Kenan Evren gibi o dönemin bir başka genç subayı Talat Aydemir de bu iktidar değişikliğinden başlangıçta oldukça memnundur. Aydemir hatıratında:

"Memlekette demokrasinin arzu edilen demokrasi idaresinin yerleşmesini canı gönülden arzu ediyordum. Nihayet tek partili hayattan kurtulup çok partili sisteme geçince ben de memleketin istikbali hakkında büyük ümitler belirdi. Muhalefetin icra tarzı fikirlerime uygun geldiği için, daima her zaman her yerde fikren destekliyordum. 1950 senesine kadar bu ümitlerle avundum… 1950 senesi memlekete hayırlı istikamet kazandırmıştı. Fakat iki sene sonra ümitlerim kırılmaya başladı. Bu sıralarda Harp Akademisi tahsilimi bitirmiş Erkan-ı Harbiye-i Umumiye Riyasetine tayin edilmiştim."[248] demektedir.

Bu süreçte Türk Silahlı Kuvvetleri içerisinde subaylar arasında gizli gruplaşmalar mevcuttu. Ordunun görüşleri ikiye bölünmüştü. Birçoğu tek parti devletinin yok olmasından açıkça endişelenirken, bazı subaylar da liberalizmden yanaydılar. 1946 yazında Ankara'da Albay Seyfi Kurtbek ve Binbaşı Cemal Yıldırım liderliğinde liberalizmden yana subaylardan oluşan 10 kişilik bir grup kuruldu. Bu grubun kurdukları örgütlerine önderlik edecek ve bu sayede orduda güvenirlik ve otorite sağlayacakları bir muvazzaf generale ihtiyaçları vardı.[249]

Binbaşı Cemal Yıldırım, Gelibolu'daki Kolordu Komutanı General Fahri Belen'i buldu. Fahri Belen 1950 başlarında Celal Bayar'a ulaştı ve hükümetin seçimlere hile karıştırmaya çalışması durumunda ordunun buna karşı çıkacağı güvencesi verdi. Hemen ardından Belen ve Kurtbek DP adayları olarak seçimlere

[246] Apuhan, **age**, 87-89.

[247] **age**, 89; bkz. Pekin, **age**, 165; ayrıca bkz. Ali Fuad Başgil, **27 Mayıs İhtilali ve Sebepleri**, 7. Basım, (İstanbul: Yağmur Yayınları, 2017), 151.

[248] Talat Aydemir, **Hatıratım**, 2. Baskı, (İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2017), 17.

[249] Hale, Çev. Ahmet Fethi, **age**, 130.

girmek üzere ordudan istifa ettiler. Belen, Bayındırlık Bakanlığı'yla ödüllendirildi, Kurtbek Ağustos 1950'de Ulaştırma Bakanı oldu.[250]

Türk Silahlı Kuvvetleri içerisindeki kıpırdanmalar devam etmekteydi. CHP içindeki liberallerden olan Nihat Erim 1. Ordu Komutanı Asım Tınaztepe'nin çok partili siyasetten endişe ettiğini İnönü'ye bildirdi. İnönü liberalleşmenin önemli olduğunu ve siyasetin dışında kalmaları gerektiğini konusunda Tınaztepe ve generallerle görüştü. İnönü kendisi ile seçimlerin iptali için görüşen ve darbe yapmayı öneren dört üst rütbeli komutanın isteğini geri çevirdi. Genelkurmay Başkanı Orgeneral Abdullah Nafiz Gürman da ordunun seçim sonuçlarına saygılı olacağını söyledi. Panik yatıştı. Ordu içindeki gruplar dağıldı.[251] 14 Mayıs 1950 seçimlerinin dürüst ve özgür bir biçimde yapılmasında iktidarın el değiştirmesinde ordunun belirleyici bir etkisi olduğu tartışmasız bir gerçektir.[252]

DP'nin ilk hükümeti 21 Mayıs 1950'de kuruldu.[253] DP dönemi büyük umutlarla başladı. Celal Bayar Cumhurbaşkanı, Refik Koraltan TBMM Başkanı Adnan Menderes, Başbakan, Fuat Köprülü ise Dışişleri Bakanı oldu. DP muhalefetteyken demokratikleşme vaadinde bulunuyordu, bu vaatlerin arasında grev hakkı bile vardı. Ne var ki iktidara geldikten kısa bir süre sonra bu vaatler unutuldu. DP Parti bütün gücünü iktisadi kalkınmaya verdi. Zaten koşullar da buna elverişliydi. 1950'de patlak veren Kore Savaşı dünyada birtakım hammaddenin ve tarımsal ürünlerin fiyatlarını yükseltmişti.[254]

Truman Doktrini, Marshall Yardımı ve Avrupa Konseyi üyeliği Türkiye'nin bir ara yaşadığı yalnızlığa son vermiş, 1952'de NATO'ya üye üyelik gibi bir dış siyaset başarısı elde edilmişti. Türkiye ve DP iktidarı için işler iyi gidiyordu. Buna rağmen DP'nin (Bayar ve Menderes) bir huzursuzluğu, hırçınlığı vardı. Kendilerini

---

[250] **age,** 130.

[251] **age,** 131; ayrıca bkz."CHP'nin seçimi ve iktidarı yitirmesi üzerine bir grup yüksek rütbeli subayın bizzat İnönü'ye seçim sonuçlarının görmezden gelinmesi ve CHP iktidarının devamına ilişkin önerilerde bulundukları duyulduğunda Seyfi Kurtbek de Bayar'a ordunun CHP'nin değil kendi ellerinde olduğu teminatını verecektir," Cemil Koçak, **Türkiye'de İki Partili Siyasi Sistemin Kuruluş Yılları (1945-1950) Dönüşüm Ordu, Din, Hukuk, Ekonomi, Politika**, cilt 4, (İstanbul: İletişim Yayınları, 2015), 140-141.

[252] Çetin Yetkin, **Karşı Devrim 1945-1950**, 2. Basım, (İstanbul: Otopsi Yayınları, 2003), 605.

[253] Samet Ağaoğlu, **Arkadaşım Menderes-İpin Gölgesindeki Günler**, (İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2011), 80.

[254] Ed. Sina Akşin ve diğerleri, **Siyasal Tarih (1950-1960, Yakınçağ Türkiye Tarihi 1 (1908-1980)**, (İstanbul: Milliyet Doğan Gazetecilik, Yayım Yılı Yok), 215.

güven içinde hissetmiyorlardı. İktidara geldikten sonra bile iktidardan ayrılabileceklerinin rahatsızlığını duyuyorlardı. CHP'ne bağlı örgüt olan Halkevleri ve halkodaları devletleştirildi, taşınmazları hazineye devredildi. 14 Aralık 1953'de CHP'nin bütün mal varlığını "haksız intisap" diye nitelendirerek hazineye devretti, Atatürk ve devrimlerinin aleyhinde oldukları gerekçesiyle 8 Temmuz 1953'de Millet Partisini de kapattırdı.[255]

"Yeter söz milletin!" sloganıyla 14 Mayıs 1950 seçimlerinde oyların % 55,2'ini alarak (CHP % 39,6 Millet Partisi % 4,6 bağımsız % 0.6) [256] DP'nin iktidara gelmesi ile 27 yıllık CHP iktidarının sürdürdüğü politikalarda (dış siyaset, çok partili hayat, ekonomi, sosyal hayat vb.) değişikliler gözlemlenmiştir. Ekonomi alanında CHP'nin aşırı devletçilik politikası yerine özel sektöre destek verilen liberal politikaya yönelinmiş, Marshall yardımın etkisiyle tarım desteklenmiş, köylüye kullanılmayan arazi ve traktör verilmiş, karayolu ve köprüler yapımı artırılmış, bu durum ticaret ve ekonomiyi geliştirmiştir. Bu iyi tablonun rüzgârıyla 2 Mayıs 1954 seçimlerinde de DP % 58,4 oy ve 503 milletvekili ile iktidar olmuş, CHP ise % 35,1'e gerileyerek 31 milletvekili CMP ise % 5,3 oy ile 5 milletvekili, bağımsızlar % 0,6 oy ile 2 milletvekili çıkarmıştır. 1957 seçim sonuçlarına göre DP % 48,6 oy ile 424 milletvekili, CHP % 41,4 oy ile 178 milletvekili, CMP % 6,5 oy ile 4 milletvekili, HP % 3,5 oy ile 4 milletvekili çıkarmıştır.[257]

Subayların maddi sıkıntıları DP döneminde de devam etmekteydi. Bölügiray hatıratında:

> "DP döneminde giderek zenginleşen bir sınıfın varlığına tanık olmaktan, ben de her subay gibi son derece rahatsız ve öfkeliydim. Dolmuş şoförlerine bakıyorum, maaşımız hiç değilse bir şoförün kazancı kadar olsaydı bu sefaleti çeker miydik?"[258] diyordu.

Kenan Kocatürk ise bu konuda hatıratında şöyle diyordu:

---

[255] **age**, 216.

[256] http://**www.ysk.gov.tr/ysk/faces/HaberDetay**?training_id. (Erişim Tarihi 07.08.2017). Ayrıca bkz. "1950 seçimleri Türkiye Cumhuriyeti tarihinde asıl demokratik seçimlerin yapılmaya başlandığı tarihtir (CHP 22 Temmuz 1946 seçimlerine hile karıştırmıştı)," Süleyman Kocabaş, **Darbelerin Zararları ve Darbeler Tarihimiz 1876-2016**, (Kayseri: Mutlu Basın Yayın, 2016), 133.

[257] http://**www.ysk.gov.tr/ysk/faces/HaberDetay?**training_id. (Erişim Tarihi 07.08.2017).

[258] Bölügiray, **age**, 66; ayrıca bkz. "Orduda subayların ekonomik durumu da ihtilal gerekçesi olarak nitelenmiştir. Subaylar 1950-1960 arasında statü ve prestij açısından en alt noktaya gerilemişlerse de durumları zaten Cumhuriyet döneminin başından beri zaten sürekli biçimde gerilemekteydi," Kayalı, **age**, 67.

"Subaylar ancak bodrum katlarında oturabiliyorlardı. Üst katlarda normal bir daireyi görmek istediğim zaman ev sahibi göstermek zahmetine bile katlanmıyor O daire size göre değil! Pahalıdır' diyorlardı. Sokaklarda resmi kıyafetli subaylara çokça rastlanırdı. Çünkü çoğunun sivil elbisesi yoktu. Gazino gibi eğlence yerlerinde ancak en ucuz içki olarak gazoz içebildiklerinden subaylara "gazozcu" denirdi."[259]

"Genç subaylar ordunun alt kademesinde yığılma olduğunu iktidarın bunu çözmek için terfii sürelerini uzatmış olmasını ve ayrıca maaşlarının düşük olmasından dolayı maddi sıkıntı çekmelerini görüyorlardı. Terfi ve emekliliklerin yanında, ordu mensupları sık sık atanmaları nedeniyle ekonomik sıkıntıları daha çok hissediyorlar, o dönemdeki lojman yokluğunun da etkisiyle, ordu mensupları toplum içerisindeki sosyal mevkiini korumakta oldukça zorlanıyordu. Subayların bir kısmı geçim zorluğu nedeniyle geceleri taksi şoförlüğü dahi yapıyordu."[260]

"Ataşemiliterlik içim seçme imtihanı usulü kaldırılmıştı. Benim yerime Kazım Orbay'ın yakını Yarbay Rahmi Paşakay atanmıştı. Mareşalin devrinde bizimle beraber imtihana girenlerden yazılı da bile muvaffak olamayan, ya da muvaffak olup sözlüye girebildiklerinde zaif derece aldığından MİT'e bile seçilemeyenlerin ataşemiliterliklere tayin edildikleri söyleniyordu… Mareşal Fevzi Çakmak'ın ordunun başından ayrıldıktan sonra manevi değerlerde hafiften bir yıpranma başlamıştı. Gösterişçilik, kayırma ve kaydırma ön plana çıkmış, liyakat ve dürüstlük ikinci plana düşmüştü. Bize verilen kurmaylık ahlakının tam tersi, kendisini olduğundan üstün gösterenler, işini uydurabilenler kazanıyordu."[261]

Kenan Kocatürk hatıratında;

"Orduda ufak büyük yolsuzlukları, hırsızlıkları, haksızlıkları yapanlar hiyerarşik disiplini korumak endişesiyle ya da üstlerin şefkat ve merhamet duygularıyla örtbas ediliyordu. Bunun sonucu olarak suiistimallere müsait bir vasat hâsıl oluyor, bu durum orduyu içten kemiriyordu. Dürüstlüğü ile tanınan Abdurrahman Nafiz Paşa gibi bir Genelkurmay Başkanı bile "Ne kadar haklı olursa olsun bir kurmay subayın kendi komutanını ihbar ve şikâyeti kabul edilemez" demekteydi.

[259] Kenan Kocatürk, **Bir Subayın Anıları 1909-1999 Bitmemiş Senfoni**, (İstanbul: Kastaş Yayınları, 1999), 226.

[260] **age**, 226; ayrıca bkz. "15.6.1947'de çıkarılan kanun ile asteğmen, teğmen, üsteğmen ve yüzbaşı rütbelerinden oluşan "astsubaylar" grubunda kalma süresinin üç yıl daha artarken emeklilik süreleri gelmiş generallerin Bakanlar Kurulu kararı ile görevlerine devam edebilmesi, genç subaylar üzerinde olumsuz etki yapmıştır," Özdağ, **age**, 152.

[261] **age**, 366-367.

4.2. Demokrat Parti'nin endişeleri ve Orduda Tasfiyeler

DP'nin iktidara geldiği 14 Mayıs 1950'de Türk Silahlı Kuvvetleri'nin başında 5. Genelkurmay Başkanı Orgeneral Abdurrahman Nafiz Gürman[262] bulunmaktadır. Seçimlerden sonra Gürman Cumhurbaşkanı Celal Bayar'a ordunun seçim sonuçlarına saygılı olacağını bildirmesine rağmen, yüksek komuta kademesinin olağan dışı zamanda Mayıs ayı içerisinde (Olağan yüksek askeri şura toplantıları Şubat ve Temmuz aylarında olmak üzere yılda iki defa yapılmaktadır) Ankara'da bir araya gelmesi, 5 Haziran 1950'de bir albayın[263] Menderes'i ziyaret ederek İnönü'ye bağlı generallerin darbe hazırlığı içerisinde olduklarını ve darbenin muhtemelen 8-9 Haziran gecesi olacağının bildirmesi üzerine Menderes, Milli Savunma Bakanı ve kendisine yakın milletvekilleri ile durum değerlendirmesi yapmış, Cumhurbaşkanı ile Çankaya Köşkünde görüşmüştür. Albayın ihbarının ertesi günü İnönü'ye yakın olduğu değerlendirilen ordunun yüksek komuta kademesi başta Genelkurmay Başkanı Orgeneral Nafiz Gürman olmak üzere, 2. Ordu Komutanı Orgeneral Muzaffer Tuğsavul, Orgeneral Salih Omurtak, Orgeneral Kazım Orbay, Orgeneral Hakkı Oğuz, Orgeneral Muzaffer Ergüder, Korgeneral Mehmet Nuri Berköz, Korgeneral Asım Altuğ, Tümgeneral Ali Rıza Gürcan, Tümgeneral Celalettin Sorguç, Hava Tümgeneral Hafız İhsan Esiner, Tümgeneral Niyazi Mumcuoğlu, Tümgeneral Mustafa Şevki Altunay, Tümgeneral Rasim Birtürk, Tuğgeneral Ömer Lütfü Köksal, Tuğgeneral Halis Çekirge, Tuğgeneral Alaaddin Özsan ve 150 albay birkaç ay içerisinde emekliye sevk edilmiş, deniz kuvvetleri komutanı Oramiral Mehmet Ali Ülgen, ve hava kuvvetleri komutanı Orgeneral Zeki Doğan merkeze alınmış, bu süreç askeri teamüller dışında, orduda sekizden fazla General (14 General

[262] bkz. "5. ve CHP'nin son Genelkurmay Başkanı Abdurrahman Nafiz Gürman İnönü'nün Harp Okulundan sınıf arkadaşıdır," Akyaz, **age**, 61.

[263] Seyfi Kurtbek: Demokrat Parti muhalefette iken de Demokrat Parti ile gayri resmi ilişki kurdu. Orduya ilişkin radikal çözüm önerilerini ve askeri konuları Celal Bayar'a aktardı. 8 Nisan 1950'de DP'ye katıldı. Menderes tarafından önce ulaştırma Bakanlığına daha sonra 8 Kasım 1952'de DP'nin ordunun modernleştirilmesi konusunda uyumlu çalışacağını düşünerek Milli Savunma Bakanlığı'na getirildi. Ordunun modernleştirilmesi kapsamındaki çözüm önerilerinin başında yüksek komuta kademesinde bir kez daha tasfiye yapılarak gençleştirme yapılması, daha esnek terfii sistemi bulunuyordu. Fakat Bayındırlık Bakanı Emekli Korgeneral Fahri Belen'in planı yüksek komuta kademesine bildirmesi üzerine Menderes bu girişimden vazgeçmiş, Seyfi Kurtbek'e de planın ertelenmesini önermiş, bunun üzerine Seyfi Kurtbek 27 Temmuz 1953'de istifa etmiştir; ayrıca bkz. "Albayın uyarısı temizliği başlatmış olabilir. Fakat İnönü'nün silah ve sınıf arkadaşı Abdurrahman Nafiz Gürman Genelkurmay Başkanı iken Menderes'in iktidarda kendini güvende hissetmiş olması olası değildir. Menderes'in kendisine sadık, ya da en azından siyasi olarak tarafsız kişileri sorumlu mevkilere getirmesi doğaldı. Bu kadar dramatik olmasa da aynısını sivil yönetimde de yaptı," Feroz Ahmad, **Demokrasi Sürecinde Türkiye 1945-1980**, 5. Baskı, (İstanbul: Hil Yayın, 2015), 159.

bulunmaktaydı) gerekçesiyle yapılmıştır. Tasfiyenin ardından Genelkurmay Başkanlığı'na Yamut, 2. Başkan'lığa Korgeneral Şahap Gürler, Hava Kuvvetleri Komutanlığı'na vekâleten Muzaffer Göksenin atanmıştır.[264] Başbakan Menderes kendisine bağlı ya da tarafsız olduğunu düşündüğü yüksek komuta heyetini göreve getirerek ordudan gelebilecek müdahalelere karşı iktidarını güvence altına aldığını düşünmekteydi. Zira Milli Savunma Bakanı Şefik Şevket İnce, 13 Haziran 1950 tarihli grup toplantısında bunu ifa etmekteydi.[265] Aynı gün Menderes "İktidara gelişimiz henüz bir ay bile olmadığı halde CHP orduyu aleyhimize tahrik etmek yoluna sapmıştır." diyordu.[266]

DP hükümeti, ABD yardım heyeti ile Türk Genelkurmayı arasındaki ilişkilerden de emin olmak istiyordu. Kore savaşının başlamasından üç gün sonra 28 Haziran 1950'de JAMMAT Başkanı Tümgeneral H.L. Mc. Bridge ile Dışişleri Bakanı Köprülü Kore savaşına dair görüşme gerçekleştirdi. Bu görüşmede askeri konular görüşülürken Köprülü Mc. Bridge'den ABD heyeti ile genelkurmay arasındaki ilişkilerin yüksek komutada yapılan son değişikliklerden sonra değişip gelişmediği konusunda bilgi vermesini istedi. Tümgeneral H.L. Mc. Bridge, Yamut'un Genelkurmay Başkanlığı'na atanmasından duyduğu memnuniyeti Bakan'a iletti. Onun göreve atanması ile birlikte iki taraf arasındaki işbirliğinin daha da gelişeceğine şüphelerinin olmadığını ifade etti. Burada dikkat çekici olan DP Hükümetinin Genelkurmay Başkanlığı'nda yapılan değişiklikten sonra Türkiye ile ABD arasındaki askeri ilişkilerin gidişatını öğrenmek istemesiydi. Anlaşılan bir önceki dönemde bu konuda sıkıntılar yaşanmıştı. DP'nin iktidara gelmesinden sonra yaşanılan bu değişim bu alanda da kendini hissettirecekti.[267] Tümgeneral H.L. Mc. Bridge yeni hükümetten umutluydu ve yeni Genelkurmay Başkanlığı'na (Yamut'a) güven duymaktaydı. Onunla yaptığı bir görüşmede Yamut'un Balkan Savaşı (1912-1913) günlerinde ordunun gençleştirilmesinin doğru bir iş olduğunu ifade

[264] "Genelkurmayda mühim değişiklik. Genelkurmay Başkanlığı'na Yamut, 2. Başkan'lığa Korgeneral Şahap Gürler getirildi kara, deniz ve hava kuvvet komutanlıkları da değiştirildi. Diğer komuta heyetlerinde de değişiklikler yapılacak," **Zafer**, 07 Haziran 1950, 1. 6; "Ordu yüksek komuta heyetinde geniş ölçüde değişiklik yapılıyor," **Ulus**, 07 Haziran 1950, 1; "Yüksek komutada yapılan değişiklik," **Ulus**, 08 Haziran 1950, 1.

[265] Pınarbaşı, **age,** 45, 46.

[266] Apuhan, **age**, 95.

[267] Recep Murat Geçikli, **Menderes Hükümetleri Dönemi Türkiye-Amerika Birleşik Devletleri İlişkileri (1950-1960)**, (İstanbul: İstiklal Yayınları, 2016), 62, 63.

etmiş, Türkiye'de siyasi ve askeri liderlerin ABD yardımının en etkili şekilde kullanılmasını sağlamak için ciddi olarak çaba gösterdiklerini söylemişti.[268] Bu açıklamalardan, Yamut'un Genelkurmay Başkanlığı'na getirilmesinde Amerika'nın etkisi olduğu sonucunu çıkarmak mümkündür.

6 Haziran 1950'deki tasfiyeyle; ordunun sivil yönetime sadık kalması gerektiği şeklindeki Atatürk geleneği sürdürülmüş, orduyu siyasetten uzak tutma işlemi tamamlanmış ve Fevzi Çakmak'ın 1944'de emekli edilmesiyle başlayan Mayıs 1949'da Genelkurmay Başkanı'nın başbakan yerine Milli Savunma Bakanı'na karşı sorumlu hale getirilmesiyle devam eden "Türkiye'nin demokratik ülkelerdeki pratikle bağdaşır hale getirilmesi süreci" tamamlanmış oldu. Genelkurmay Başkanı Milli Savunma Bakanı'nın önerisiyle atanacak ya da görevden alınacaktı. Ancak bu durumun, Orduda 1950'den sonra komutanların statülerinin önemsizleştirildiği duygusuna kapılmalarına ve dolayısıyla hoşnutsuzluğa yol açmış olduğunu söylemek mümkündür.[269]

6 Haziran 1950'de ordunun yüksek kademesindeki tasfiyelerin ardında iki eski subay vardı. İkisi de seçimlerden kısa bir süre önce Türk Silahlı Kuvvetleri'nden istifa etti. İkisi de üniformalarını çıkararak DP'den aday olup Meclis'e girdi. İkisi de Menderes kabinesinde bakan oldu. Bayar ve Menderes, ordu içindeki "İnönücü Paşalar"ı tasfiye etmek istemişti. Türk Silahlı Kuvvetleri'ndeki tüm "İnönü'ye bağlı subayları" emekliye sevk etmeyi kafasına koyan Bayar ve Menderes, operasyonlarına hiç son vermediler. İki ay sonra, 9 Ağustos 1950'de Emekli Kurmay Albay Seyfi Kurtbek, Ulaştırma Bakanlığı'ndan alınıp Milli Savunma Bakanlığı'na oturtuldu. Gazeteler Emekli Albay Kurtbek'i, Enver Paşa'ya benzetiyorlardı; Türk Silahlı Kuvvetleri'ni topyekûn değiştireceğini yazıyorlardı. Milli Savunma Bakanı Kurtbek, bu kez "Orduda reform" projesi hazırladı. Teklifini Bayar ve Menderes'e kabul ettirdi. Menderes, Bakan Kurtbek'i öve öve bitiremiyordu. Hatta işi daha da ileri götürüp, Sultan 3. Selim'den esinlenerek bu projeye "ikinci Nizam-ı Cedid" adını vermişti. Kara Kuvvetleri Komutanı Yamut, 6 Haziran darbesinde tasfiye edilmeyen tek kuvvet komutanıydı.[270] DP, Cumhuriyet tarihinin o güne değin görülen en kapsamlı ve en hızlısı olan bu tasfiyeyi yaparken ordunun desteğini de almıştır. Yeni

[268] **age**, 131.

[269] Hale, **age**, 132.

[270] Pekin, **age**, 165.

Genelkurmay Başkanı Yamut, tasfiye işleminden hemen sonra Cumhurbaşkanı Bayar, Başbakan Menderes ve Bayındırlık Bakanı Fahri Belen (Emekli Korgeneral) tarafından ziyaret edilmiştir.[271]

Bu tasfiyelerin ardında ordu içerisinde "İnönücü" askerlerin bulunduğuna ilişkin yaygın düşünce bulunmaktadır. Emekli edilen 5. Genelkurmay Başkanı Abdurrahman Nafiz Gürman da bunlar arasındadır. Kenan Evren, Yamut'a ilişkin intibalarını hatıratında şöyle belirtmektedir:

> Yamut da orduda sevilen, dengeli, yumuşak tabiatlı ve bilgili komutanlarımız arasında yer alırdı. Vazifeye başladıktan sonra bütün subayları genelkurmayın arka bahçesinde topladı (o tarihte genelkurmay binası içerisinde bütün subayları toplayacak bir salon yoktu). Demokratik sisteme geçildiğini, bunun memleketimiz için hayırlı olduğunu, ordunun politik çalkantılara karışılmaması gerektiğini, herkesin görevini sürdürmesini içeren bir konuşma yaptı. Esasen subay kitlesinin çoğunluğu özellikle genç subaylar neticeden memnun idiler. Memnun olmayanlar daha ziyade yaşlı ve eski döneme sıkı sıkıya bağlı ve bu çok partili sistemin memlekete fayda sağlamayacağı inancını besleyen kesimdi.[272]

Her ne kadar 68 yaşındaki Orgeneral Gürman'ın yerine 60 yaşındaki Orgeneral Yamut getirilmiş olsa da diğer yüksek kademedeki personelin yerine daha yaşlı personelin getirilmiş olması sebebiyle tasfiyenin yüksek kumanda heyetini gençleştirdiği söylenemez. Bu tasfiyenin amacı CHP yanlısı subayları tasfiye etmekle sınırlı kalmış, komutanlar arasındaki hizipler savaşı iktidarın desteğini aşan hizbin galibiyeti ile bitmiştir.[273]

General hiziplerinin çarpışması sonucunda beliren yeni yüksek kumanda heyeti üyeler askeri yeterlilik esasına göre değil, mensup oldukları hizbe göre bu görevlere geliyorlardı. Tasfiye sonunda amaç ordunun reformu olmadığı için, yeni ordu şefleri kendi dışlarında hazırlanan ve muhtemelen kendi konumlarını da tehlikeye sokacak reform taleplerini reddediyorlardı. Esasen bu muhafazakâr tutum DP iktidarının ordunun sorunlarına müdahale etmekte gösterdikleri gönülsüzlükle birleşince ordu için kısır döngü başlamıştır.[274]

---

[271] Ümit Özdağ, **Menderes Döneminde Ordu-Siyaset İlişkileri ve 27 Mayıs İhtilali**, (İstanbul: Boyut Yayıncılık, 1997), 24-25.

[272] Evren, **age**, 86.

[273] Özdağ, **age,** 25.

[274] **age**, 32.

DP iktidarının ilk yıllarından itibaren ordu iki gruba ayrıldı denilebilir: Çoğunluğu üst rütbeli generallerden ve subaylardan oluşan DP yanlılarıyla büyük çoğunluğu genç subaylardan oluşan DP karşıtları.[275] DP öncesi ve sonrasında Ordunun tutumu, siyasi gelişmeler ve partiler karşısında homojen olmamıştır. Bu homojen dışılık; Çakmak'ın emekliye sevk edilişi ve Atatürk sonrası durumda ortaya çıkmıştır. Ordu bütünüyle belli bir politikanın destekçisi olmaktan çıkıp çelişik eğilimlere destek yapmıştır.[276]

DP'nin iktidara gelir gelmez Türk Silahlı Kuvvetleri yüksek kademesinde yaptığı tasfiye hakkında TBMM Eski Başkanı ve Yassıada duruşmalarında sanıkların avukatı Hüsamettin Cindoruk şöyle demektedir:

> "DP'nin iktidara gelir gelmez ordunun yüksek komuta heyetinde yaptığı tasfiyelere ilişkin bildiğim şudur. 14 Mayıs 50'den önce bu generallerden bir ikisinin İnönü'ye başvurarak "İsterseniz bu seçimleri kaybedeceğiniz anlaşılıyor. El koyalım."[277] gibi bir teşebbüste bulunduğu söylenmişti. Hatta gene Seyfi Kurtbek diye bir albay vardı. DP ulaştırma bakanı yaptı onu. Daha sonra Milli Savunma Bakanlığı'na getirdi. Kıymetli biri olarak ismi duyulmuş kurmay subay. Onun bu konuda bir takım rivayetleri Celal Bayar'a intikal ettirdiği söylenmiştir. Ama mestur değildir. Elimde bir vesika yok, bir atıfta da bulunamam. Zannediyorum bilhassa Celal Bayar'ın tecrübeleri var ordu ile İnönü'nün iltisakları hakkında. Böyle biliyorsunuz İttihat ve Terakki döneminde çok ordu darbesi olmuş, bir tedbir olarak onu yaptıklarını zannediyorum. Ama Abdurrahman Nafiz Paşa daima hürmet görmüştür, DP döneminde hürmet görmüştür hiç bir sıkıntıya düşmemiştir. Asker ve DP arasındaki ilişkiler 10 sene çok iyi gitmiştir. Nitekim dikkat ederseniz 27 Mayısı da bir müfreze yapmıştır. Bir cunta yapmıştır."[278]

1950'li yılların başından itibaren Türk Silahlı Kuvvetleri'nin komuta mevkileri kademeli olarak gençleştirilmeye başlanmıştır. Bunun ilk başlangıç uygulaması Ağustos 1951 terfi ve emeklilik kararlarında görülmektedir. Bunun neticesinde, 4 Eylül 1951 tarihinde 30 yılını dolduran, 55 yaşını aşan 44 general (3 Orgeneral, 2 Korgeneral, 13 Tümgeneral, 26 Tuğgeneral) ve 77 Albay emekliye

---

[275] Bölügiray, **age**, 77.

[276] Cemil Koçak, **Türkiye'de İki Partili Siyasi Sistemin Kuruluş Yılları (1945-1950) Dönüşüm Ordu, Din, Hukuk, Ekonomi, Politika)**, cilt 4, (İstanbul: İletişim Yayınları, 2015), 15, 38.

[277] Orduda 1950 seçimlerinden önceki hareketlenmenin sadece İnönü iktidarı lehine değil, DP muhalefeti lehine de olduğu anlaşılmaktadır. bkz."1950 seçimlerinden az önce birkaç subayın Halk partisi ve İnönü'yü iktidardan darbe ile uzaklaştırmak teklifini Bayar ve Menderes "Bizim için iktidar ancak seçim yoluyla geldiği zaman meşrudur." diyerek reddetmişlerdi. Bu subaylar daha sonra 27 Mayıs ihtilaline katılacaktır," Ağaoğlu, **Arkadaşım Menderes-İpin Gölgesindeki Günler**, **age**, 45.

[278] Hüsamettin Cindoruk İle Yapılan Sözlü Tarih Görüşmesi (İstanbul: 12 Ekim 2017).

ayrılmıştır. DP'nin Türk Silahlı Kuvvetleri'nde ikinci tasfiye harekâtı Temmuz 1952'de gerçekleşmiş, bu bağlamda 22 generalin emekliye sevk edilmesi, bunların arasında emeklilik gerekçesi olarak ilmi yetersizlik gösterilen Genelkurmay 2. Başkanı Şahap Gürler'in bulunması, bunun yanında eski bir asker olan Emekli Albay Seyfi Kurtbek'in Milli Savunma Bakanlığı'na getirilmesi, daha önemlisi Seyfi Kurtbek'in tutum ve davranışları ile ordu içerisinde rahatsızlık devam etmiştir.[279]

Aslında Menderes için Türk Silahlı Kuvvetleri'nin yeniden düzenlenmesi bir öncelik değildi. Mevcut durumu korumaktan ve yüksek rütbeli subaylarla ters düşmemekten memnundu. İçlerinden en önde geleni Pentagon'da iyi tanınan Yamut başta olmak üzere bazı önemli generalleri partisine kazandırmaya çalışarak İnönü taraftarı generallerden gelecek bir tehditten muaf olacağını düşünüyordu.[280]

Celal Bayar ise Türk Ordusu hakkında kendisinin ve Başvekilin düşüncelerini şöyle özetliyordu:

> "Menderes büyük ve kuvvetli bir Türkiye ideali taşıyordu ve ordu, bu idealin en önemli parçalarından biriydi. Bu nedenle Başvekil olduğu günden başlayarak orduya düşünce ve çalışmalarında büyük yer ayırmıştır. Ordu Devlet Başkanı olarak benim de üzerinde titizlikle durduğum bir konu idi. Genelkurmay Başkanlığı'ndan ve Milli Savunma Bakanlığı'ndan ordumuz üzerindeki gerekli bilgileri topluyordum. Menderes bendeki bilgileri doğrulayarak şunları söyledi: Hükümet olarak bütçenin ötesinde bir ilgi işle orduyu ele almak kararındayım. Ordunun pek çok teknik ihtiyaçları var. Bunları emin etmek gerekir. Ordu personelinin imkânları sınırlıdır. Askeri ataşeliklerden öte, dünya orduları ve halklarıyla ilişkisi yok gibidir. Eğitim ve atış gücümüzün artması için 2. Dünya Savaşı tecrübelerinden faydalanmaları, bu savaşa katılmış dost memleketlerin ordularıyla ilişki kurmaları gereklidir. Yeni silahlara sahip olmak yetmez. Bu silahları kullanmak için yeni bir zihniyete sahip olmak gerektiğini düşünüyorum. Ordunun erine kışlası, subayına meskeni yoktur. Kışlasız çadırlarda barınan bir orduya nasıl modern bir ordu diyebiliriz. Milli Savunma Vekiline

[279] Akkaya, **age**, 200; bkz."1952'de DP'nin yapılması planlanan ordu reformu sonucunda 7 bin subay ordudan çıkarıldı." Kemal H. Karpat, **Osmanlı'dan Günümüze Asker ve Siyaset**, 2. Baskı (İstanbul: Timaş Yayınları, 2015), 243; bkz. "DP temizlik ile generallere güven duyarken, düşük rütbeli subayları ihmal etmişti. 1952de NATO'ya girişten sonra bu subaylar daha önce sahip olmadıkları bir önem kazandılar. Bu durum 1. Dünya Savaşı sonrası dönemde eğitim görmüş yaşlı generallerin başa çıkamadığı modern atom ve nükleer savaş bilimini öğrenmek için gerekli zihni esnekliğe sahip kurmay subaylar için özellikle geçerliydi. NATO üyeliği Türk Silahlı kuvvetlerini teknolojik olarak böldü; Menderes'in generallerle uzlaşması ise rütbe ve sosyo-ekonomik statü açısından böldü," Feroz Ahmad, **Demokrasi Sürecinde Türkiye 1945-1980**, 5. Baskı, (İstanbul: Hil Yayın, 2015), 162; bkz. "108 Albay Emekliye Ayrıldı, Hazırlanan İkinci Listede Albay ve Yarbaylardan Başka Binbaşılar da bulunmaktadır," **Akşam**, 7 Nisan 1952, 1; ayrıca bkz. "30 Hizmet Yılını Dolduran ve 55 Yaşını İkmal Eden 44 General Emekliye Sevk Edildi," **Akşam**, 4 Eylül 1951, 1.

[280] Feroz Ahmad, **Kimlik Peşinde Türkiye**, 5. Baskı, , Çev. Sedat Cem Karadeli (İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları , 2014), 121.

> gerekenleri söyledim. Hazırlanıyorum." DP'nin bir aylık vekili ordu için bunları söylüyordu."[281] 18 Temmuzda Deniz Kuvvetlerimizin Marmara'da bir tatbikatı vardı. Bu tatbikat gerçekten başarılı idi. İnsan gücünü iyi çalıştığı apaçık görünüyordu. Buna teknik gücü eklemek gerekti. Kumandanlarla Yalova'ya geçtik Başvekil, Genelkurmay Başkanı, Milli Savunma Vekili, Kuvvet Komutanları, benim başkanlığımda topladılar. Orduda yapılması gerekenleri konuştuk. Eldeki imkânlar ihtiyaçlara nispetle fındık gibi kalıyordu. Fakat asla yılgın değildik. Bütün bunların sırası ile orduya sağlanacağını temin ettim. Altı saat süren toplantı sona erdikten sonra Başvekil ile yalnız kaldık. Bana: Yardımlarınızla bütün bu ihtiyaçları karşılayacağız, hatta fazlasını da inşallah sağlayacağız. Bu hizmete susamış mübarek insanlar adeta elsiz, ayaksız bırakılır mı? Dedi. Ordunun ihtiyaçlarına ve personeline karşı düşüncesi bu idi. Dış itibarın sağlanmasında bir de kuvvetli, morali ve ateş gücü yüksek orduya sahip olmak lazımdır. Bu nedenle Menderes Başvekil olarak orduya gözbebeği gibi bakmış, ihtiyaçlarıyla yakından ilgilenmiştir."[282]

diye ilave ediyordu. Bununla birlikte Feroz Ahmad'a göre;

> Çok partili sistemde ordu, daha önce sahip olduğu gibi aynı siyasi ve toplumsal itibara sahip değildi. Hükümetin öncelikler listesinde ön sıralarda değildi. DP için ordu, ekonomik kalkınmayı sağlayacak bir kurum değildi ve ordu, dış politikanın önemli bir aracıydı ve önemli ölçüde NATO tarafından ve Amerikan hibeleriyle finanse edilmesi gereken bir kurumdu.[283]

Türk Silahlı Kuvvetleri'nde başlayan gençleşme, modernleşme ve reform çabaları birçok orta ve alt rütbeli subaylar için yeterli değildi. Özellikle eski ve otoriter tarzlara bağlı generalleri etkisizleştirmek için üst rütbelerde temizlik yapılmadan duruyordu. Kasım 1952'de Milli Savunma Bakanlığı'na atandıktan sonra Seyfi Kurtbek bu görüşün ciddi bir taraftarı olarak ortaya çıktı. Ertesi baharda üst düzey subay tayfasının tamamen temizlenmesini ve daha esnek bir terfi programını öngören kapsamlı bir reform programı hazırladı. Ancak Kurtbek Temmuz 1953'de istifaya zorlanarak programı rafa kaldırıldı.[284]

Menderes'in Seyfi Kurtbek'in planını uygulayarak komutanların öfkesine neden olmama kararı, ordunun tepesindekilerin temizlenmesini şiddetle destekleyen alt rütbeli subayların siyasi faaliyetlerini yoğunlaştıracak ve sonunda hükümetin

---

[281] Bayar, **age**, 117-118.

[282] **age**, 118, 120.

[283] Feroz Ahmad, **Demokrasi Sürecinde Türkiye 1945-1980**, 5. Baskı, (İstanbul: Hil Yayın, 2015), 163.

[284] Hale, **age**, 137.

devrilmesine neden olacaktı. Bu kuşak; otoriter ve muhafazakâr komutanların hâkimiyetinden rahatsızlık duyan, tutkulu ve sabırsız, 19. Yüzyıldaki öncülleri genç subaylar gibi askeri reformlarla farklılaşıp radikalleşen, 1. Dünya Savaşı'ndan beri ilk kez Batı ordularındaki meslektaşları ile düzenli ilişki içinde olan, yabancı komutanların orta düzey komutanlara Prusya tarzı hiyerarşik otorite geleneğinin devam ettiği Türkiye'de izin verilenden daha fazla bireysel inisiyatif alanı tanıdıklarını ve diğer NATO ordularında kendilerinkinden daha iyi olduğunu gören bir kuşaktı.[285]

[285] **age**, 137, 138.

5. ORGENERAL MEHMET NURİ YAMUT'UN GENELKURMAY BAŞKANLIĞI DÖNEMİNDE TÜRKİYE VE DÜNYADA MEYDANA GELEN ÖNEMLİ GELİŞMELER VE İCRAATI

5.1. Türkiye ve Dünyada Meydana Gelen Önemli Gelişmeler

Türkiye ve Yunanistan 2. Dünya Savaşı sonrası soğuk savaş döneminin şartlarında 1930'lardaki Atatürk-Venizelos döneminden sonra yeniden birbirlerine yakınlaşmışlar farklı miktarda da olsa Kore'ye asker göndermişler, 1952'de birlikte NATO'ya üye olmuşlardır. Türkiye ve Yunanistan'ın aynı ittifakta yer almaları ilişkileri samimi bir hale getirmiş ve Balkan İttifakı'na götürmüş, 1955'den sonra ortaya çıkacak Kıbrıs sorunun kadar ilişkiler bu şekilde olmuştur.[286]

Türkiye 1951 sonbaharında NATO'ya girmesi kesinleştikten sonra bir yandan İngiltere'ye verdiği söz gereğince Ortadoğu ile ilgilenmeye başlarken, öte yandan ABD'nin teşviki ile Balkanlarda da diplomatik çabalara girişti. ABD bu sırada Sovyetler Birliği ile ilişkileri gergin olan Yugoslavya'nın durumu üzerinde önemle duruyor Türkiye-Yunanistan ve Yugoslavya arasında bir Balkan Paktı kurulmasını görmüş ve bu bakımdan Atina ve Ankara'yı Belgrad'la yaklaşmaya teşvik etmiştir.[287]

NATO'ya üyelikten sonra 1952 yılında Türk-Yunan devlet adamları karşılıklı olarak birbirlerini üst düzeyde ziyaret ettiler. Görüşmelerde işbirliği yapılmasına kara verilen alanlardan biri de askeri konulardı. Bu ziyaretlerden 26 Nisan 1952'de yapılanına Başbakan Adnan Menderes ve Dışişleri Bakanı ile birlikte Genelkurmay Başkanı Yamut da katıldı. Bir hafta süren bu ziyarette Türkiye ile Yunanistan'ın

---

[286] Hakan Uzun, **1919-1950 Yılları Arasında Türkiye-Yunanistan İlişkileri,** Gazi Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi, Cilt 5, No 2,(2004), 46, 47.

[287] Mehmet Gönlübol, A. Haluk Ülmen, A. Suat Bilge, Duygu Sezer, **Olaylarla Türk Dış Politikası (1919-1995) 1945-1965 Dönemi,** 10. Baskı, (Ankara: Siyasal Yayınları, 2014), 237; ayrıca bkz. "Atatürk'ten beri kurulmasında faydalar gördüğümüz Balkan Paktı teşebbüslerine giriştik. Bulgaristan Sovyet Bloğuna kaymış olduğundan paktın önemli bir üyesi eksilmişti. Fakat Yunanistan ve Yugoslavya ile birlikte anlaşabilir ve Akdeniz Paktı'nın çekirdeği teşkil edilebilirdi. Yalnız kalmaya niyetimiz olmadığını dünyaya anlatmaya çalışıyorduk," Bayar, **age**, 131.

bölgelerinde yapacakları askeri işbirliğine Yugoslavya'nın da dahil edilmesi gelmektedir. Aynı kapsamda yürütülen görüşmeler sonucunda Türkiye, Yunanistan ve Yugoslavya arasında 25 Şubat 1953'te imzalanan anlaşmanın 2. maddesi gereği savunma konularında birlikte hareket etme, 3. maddesi gereği üç ülkenin Genelkurmay Başkanlarının aralarında işbirliği yapması öngörülmekteydi.[288]

Nihayet 28 Şubat 1953'de Türkiye Yunanistan ve Yugoslavya arasında bir saldırı halinde taraflar arasında işbirliğini öngören anlaşma imzalandı.[289]

Fakat Stalin'in ölümüyle yumuşayan Sovyet politikası ile Yugoslavya savunmasını Batı ile takviye etmek ihtiyacını duymaz olduğu için bu anlaşma kâğıt üzerinde kalmıştır.[290] Bu pakt, 1934 yılındaki 1. Balkan Paktı gibi mikro düzeyde bölgesel nitelikte görünmesine rağmen makro düzeyde Sovyetlerin çevrelenmesinin devamı niteliğinde olması bakımından küresel planın bir parçasıdır.

Türkiye Stalin'in ölümünden sonra Sovyet politikasına Yugoslavya'nın gösterdiği gerçekçi tepkinin aksine, bu tepkiyi değerlendirmekten aciz kaldı veya daha kötüsü bile bile gerçeğe göz yumdu. Sovyetler 1945'deki hatalarını anlamışlardı. Türkiye'nin egemen çevreleri bu dönüşü küçümsediler. Türk burjuvazisi Atatürk'ün dış politikasını değiştirmek için bu hatayı azami derecede sömürmüş ve Batı'ya kayışı meşru göstermek amacıyla bir Sovyet heyulası yaratmaya özel çaba harcamıştı. Sovyetlerin artık tehlike yaratmadığını kabul etmek, bu kayışın meşruiyetine gölge düşürmek olurdu. Tek çare Sovyet yumuşamasına göz kapamaktı. DP Hükümetleri de öyle yaptı. Türkiye artık Milli Kurtuluş Savaşı'nı vermiş ülke değil, emperyalizmin dümen suyuna bağlanmış bir çeşit uydu durumundaydı.[291]

Yamut'un Genelkurmay Başkanlığı dönemi; DP hükümetinin tek başına iktidarda olduğu, CHP'nin son dönemlerinde başlayan ve DP'nin iktidara gelişiyle artarak devam eden 'Batı'ya eklemlenme' dış politikasının artarak sürdüğü ve

---

[288] Ramazan Baş, "2. Dünya Savaşı Yıllarında ve Sonrasında Türk-Yunan İlişkilerinde Dostluk Örnekleri (1939-1954)" (Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2015), 105, 106, 107.

[289] Eroğul, **age**, 108, 109; ayrıca bkz. "Türkiye-Yunanistan- Yugoslavya Arasında Üçlü Pakt İmzalanıyor," **Akşam**, 28 Şubat 1953, 1.

[290] **age**, 108, 109.

[291] **age**, 108, 109.

Türkiye'nin sıkıyönetimsiz yaşayabildiği 1947-1955 yılları arasında olması nedeniyle ayrıca önemlidir.[292]

Türkiye'nin Batı yanlısı dış siyaseti, ülkenin ekonomik gelişmesi için gerekli dış sermaye yatırımlarını cezbetme siyasetiyle tamamlandı. CHP denetim engellerini kaldırarak yabancı sermayeyi ülkeye çekme sürecini başlatmış, 1 Mart 1950'de Yabancı yatırımları Teşvik Kanunu çıkarmıştı. DP 1951 ve 1954'de daha liberal yasalar çıkardı. Mart 1954'de petrol endüstrisindeki devlet tekelini bile kaldırdı, bu sektörü yabancı yatırımlara açtı.[293]

1950'li yılları önceki yıllardan ayıran bir özellik ise Türkiye'nin Ortadoğu siyasetine aktif olarak dönmesi olmuştur. Ortadoğu, dünya siyasetinin önemli gelişmelerine ve ABD ile Sovyetlerin vekâlet savaşına sahne olmuş, DP iktidarı ABD yanlısı siyaset izlemiştir. Bu kapsamda Ortadoğu'da çıkan sorunlara DP taraf tutmuş ve müdahil olmuştur.[294]

Türkiye İsrail'i tanıyan ilk Müslüman ülke oldu ve Batı çıkarlarına hizmet etmeyi ve Arap ülkelerini Sovyetler Birliğine karşı kampta toplamayı amaçlayan talihsiz Ortadoğu Savunma Örgütü'nün kurulması sürecinde liderliği üslendi. Bu, Araplar için İsrail'in, Batılı destekçileri ile birlikte tek dış tehdidi oluşturduğu dönemdi. Kısa bir süre sonra Türkiye Arap ülkelerinin çoğunda "Emperyalist Batı'nın Tezgâhı" olarak görülen Bağdat Paktı'nın oluşturulmasında başı çeken devlet oldu. Böyle yaparak Türkiye yalnızca Arap ülkeleri ile ilişkilerini soğutmakla kalmadı, fakat aynı zamanda Atatürk'ün en önemli dış politika amacından da sapmış oldu: Türkiye'nin ülkesel bütünlüğünü ve güvenliğini korumak ve ilgisiz Ortadoğu karmaşasından uzak kalmak. Güçlü ve karalı bir Türkiye Arap devletlerini doğrudan Sovyet tehdidinden koruyan bir "ayrılmaz" güvenlik ve böylece Sovyetler Birliği ile ilişkilerinde "lüks" bir rahatlık sağlamıştır.[295] Bununla birlikte felsefesi Türkiye ile

[292] Ed. Mehmet Ö Alkan, **Osmanlı'dan Günümüze Darbeler**, (İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2017), 77.

[293] bkz. Ahmad, **Modern Türkiye'nin Oluşumu**, **age,** 145.

[294] Kaynar, **age**, 100.

[295] Ed. Melek Fırat, Oral Sander, **Türkiye'nin Dış Politikası**, (Ankara: İmge Kitabevi Yayınları, 1998), 220-221; ayrıca bkz. "1947'de Filistin'in Birleşmiş Milletler'de taksimine Araplarla birlikte karşı çıkan Türkiye, Amerika'dan yardım almaya başladıktan sonra tutumunu değiştirmiş ve 28 Mart 1949'da İsrail'i tanımıştır," Mehmet Gönlübol ve diğerleri, **age**, 236.

Batılı güçler arasında kopmaz bağlar oluşturmak olan DP yönetiminde Türkiye, artık Arapların gözünde her zamankinden daha çok "düşman kamp" taydı.[296]

1950'li yıllarda DP iktidarı dış konuları kendi iktidar stratejisi açısından içselleştirerek araçsallaştırmıştır. Bunun en bariz örneğini Kore Savaşı'na katılım kararında görmekteyiz. Dünya Siyaseti konusu "Milli Mesele" olarak tanımlanmış aynı şekilde bazı iç konuları da dışsallaştırmıştır. Bunun da en iyi örneğini Türkiye'nin bir iç sorunu olan 6-7 Eylül olaylarında görmekteyiz. Bu olaylar da "Beynelminel Komünizm tahriki" gibi gösterilerek "hariçten mülhem yıkıcı faaliyetlerin tecellisi" gibi tanımlanmıştır.[297] Zaten "komünizm tehlikesi" 1945'lerden başlayarak 1950'ler boyunca da en büyük tehdit olarak belirlenmiş, "komünist/kızıl" kelimeleri aşağılama sıfatları olmuştur. O kadar ki komünist olmak bile suç gibi tanımlanmıştır.[298] Komünizmle ve onun türevi olarak sola karşı mücadele etmek; Türk siyasetinde öncelikli olarak bir ideolojik amaç değil, vatanı böldürmeme ve toprakları koruma mücadelesiydi.[299]

1950'li yılları önceki yılları ayıran bir başka özellik de siyasal İslamcılığın gelişmesidir. Bu yılların başında siyasal özgürlüklerin genişlemesi Takrir-i Sükûn döneminde kapatılan yayınların yeniden başlamasına olanak tanımıştır. Bu durum dinsel içerikli siyasal taleplerin siyasallaşmasını ve yasa dışı eylemlerin artmasını sağlamıştır.[300]

1950'li yıllarda iktidar olan DP dinsel söylemlere başvurmuş bu kapsamda Kore Savaşı'na katılım kararını meşrulaştırmak için "Kore yolu Allah yoludur, Kore savaşı cihat ve gaza mahiyetindedir" gibi temalar kullanmışlardır. DP tarafından yayınlanan kitaplarda "Ahlak ve hürriyet koruyucusu olarak" tanıtılan ABD, dinsel içerikli ifadelerle yüceltilir. "Amerikan askeri yardımı hakkında 1955'te korgeneralliğe terfi etmiş kıymetli bir generalimiz "Allah Amerikan milletine cennette en iyi yeri versin Bizlere de hemen onun yanında bulunmayı nasip etsin,

[296] Ed. Melek Fırat Sander,**age**, 223.

[297] Kaynar, **age**, 99.

[298] "Komünizm Suçuna İdam Cezası verilmesi için, kuvvetli bir cereyan var. Ayrıca komünistlerin vatandaşlık haklarından ıskat olunarak hudut dışına çıkarılması düşünülüyor," **Hürriyet**, 15 Eylül 1950, 1; "Komünistler yurdumuzda barınamıyorlar," **Son Posta**, 21 Eylül 1950, 1.

[299] Burç Beşgül, **Türkiye ve Rusya Arasında Değişen Dinamikler Kuşku İle Komşuluk**, Ed. Gencer Özkan, Evren Balta, (İstanbul: İşletişim Yayınları, 2017), 74.

[300] Kaynar, **age**, 101.

elimizde başka maddi imkân olamadığı için duam budur demişti."[301] Bu söylemde ABD'nin Sovyetler Birliği'ni "Yeşil Kuşak İle Çevreleme" stratejisinin etken olduğunu söyleyebiliriz.

Yamut'un Genelkurmay Başkanı olduğu 1950-1954 yılları arası Türkiye'nin ekonomik anlamda altın yılları yaşadığı yıllardır. Bu yıllarda GSMH artış oranı (% cinsinden) sırasıyla; 9,4, 12,8, 11,9, 11,2 olup 1954'de düşüşe geçerek -3 olmuştur. 1950 yılına kadar ılımlı seyreden enflasyon 1950-1953 Döneminde büyüme hızı arttığı için toplam harcamalar ve para arzı artmakla birlikte üretim de genişlediği için enflasyon olmamıştır.[302] Bu yıllarda Türkiye'nin ekonomisinin gelişmesini Dünya tarımsal fiyatlarının artmasını 1950-1953 yılları arasındaki Kore Savaşı ve yayılmacı dünya ülkelerinin çoğunun bu savaşa girmesi gerçekleştirmiştir. Buna ayrıca Türkiye iklim koşullarının bu dönemde tarımsal üretimde olumlu sonuçlar sağlaması da ilave edilebilir.[303] Yamut'un DP milletvekili olarak görev yaptığı 1954 sonrası ise ekonominin yüksek enflasyon, döviz ve mal varlığı, biriken dış borçlar yüzünden krize gireceği bu nedenle, hükümetin liberalleşmeyi terk ederek tekrar devletçi ve müdahaleci politikalar uygulamak zorunda kalacağı yıllardır.[304]

1950-1960 Döneminde Türkiye ekonomisi her yıl dış ticaret açığı verdi. Yüksek bir dış ticaret hacmi hedefleyen DP, Avrupa Ekonomik İşbirliği Teşkilatının isteğine uyarak 1950 Ekiminde ithalatı % 60 oranında serbestleştirdi. ABD'nin ekonomik yardımları, artan ihracat gelirleri ve nispeten serbest ithalat rejimi 1950'lerin ilk yarısında patlama yarattı. Ancak ihracat ithalatı karşılamaya yetmediğinden dış ticaret açığı daha da büyüdü. 1954 sonrası dönemde dış ticaret hacmindeki daralma ciddi bir boyuttaydı.[305]

10 yıllık DP iktidarının bir handikabı da iktidarda olduğu 1950-1960 arasındaki dönemde yıllık ortalama nüfus artış hızının % 3 gibi cumhuriyet tarihinin en büyük hızı olmasıydı. 1950'de 20,9 milyon olan nüfus 1960'da 27,7 milyona yükseldi. Buna rağmen ekonomik büyüme yıllık ortalama % 3,5 oldu. Kentleşme 1950'de % 25 iken 1960'da % 35'e yükseldi. Büyük bir iç göç hareketinin eşlik ettiği

[301] **age**, 101.

[302] Erdoğan, **age**, 47, 72.

[303] **age**, 61.

[304] **age**, 76.

[305] Kaynar, **age**, 45, 46.

hızlı kentleşme olgusu Türkiye'nin gecekondulaşma ve ona bağlı sosyo ekonomik problemleri de getirdi.[306]

1950 sonrası, Yamut'un da görev yaptığı 1944-1960 arası dönem, yapılan hukuki düzenlemeler (1944: 4580 sayılı Kanun ve 1949: 5398 sayılı Kanun) sonucunda askeri bürokrasinin, siyasal sistem içindeki ağırlığının azaldığı yıllar olmuştur. Dünya konjonktürü ve arkasındaki büyük halk desteğiyle DP, sistem üzerindeki askeri vesayeti kısmen azaltabilmişse de; anti demokratik uygulamalar ve ekonomik göstergelerin kötüye gitmesini ileri süren Ordu, 27 Mayıs 1960'da yönetime el koymuştur.[307]

5.2. Orgeneral Mehmet Nuri Yamut'un Genelkurmay Başkanlığı Döneminde Türk Silahlı Kuvvetleri

6 Haziran 1950'de[308] DP tarafından ordunun yüksek komuta kademesinde yapılan değişiklikle Genelkurmay Başkanlığına getirilen Yamut'un Genelkurmay Başkanlığı esnasında; 1947 yılında başlayan ve 1949 yılından itibaren yoğunlaşan Amerika Birleşik Devletleri askeri yardımları[309] artarak devam etmiş, Türk Silahlı

---

[306] **age**, 44.

[307] Hüseyin Murat Işık, **1921 ve 1924 Anayasal Düzenlemeleri Bağlamında Askeri Bürokrasinin Devlet Teşkilatı İçindeki Yeri**, https://www.**youtube.com/watch?**v=ldvvLgGhYu4, 9, (Erişim Tarihi, 12.11.2016).

[308] "Ordu yüksek komuta heyetinde geniş değişiklikler yapıldı," **Son Posta**, 7 Haziran 1950, 1; "Orduda yapılan geniş değişiklik," **Zafer**, 08 Haziran 1950, 1; "Yamut Genelkurmay başkanı oldu," **Hürriyet**, 8 Haziran 1950, 1.

[309] "Amerikan Yardımı ve Türkiye," **Zafer**, 09 Haziran 1949, 1;"Amerikan Yardım Heyeti Deniz Başkanı Dün Geldi," **Zafer**, 20 Haziran 1949, 1; "Amerika tarafından Türkiye'ye verilen Gemlik destroyerine Cenubi Carolina'nın askeri limanlarından Charleston'da Türk Bayrağı çekilirken yapılan merasim," **Zafer**, 20 Haziran 1949, 1; "Askeri masraflar için Amerika'dan 30 milyon dolarlık yeni kredi. Dışişleri bakanının beyanatı; Bakan, şimdiye kadar alınan askeri yardımın 1 milyar dolardan çok fazla olduğunun söylüyor," **Zafer**, 30 Haziran 1949, 1; "Amerika'nın Verdiği Savaş Uçakları," **Zafer**, 15 Temmuz 1949, 1; "Yardım isteğini artırdık. 112 milyon dolarlık isteği 130 milyon dolara kadar çıkardık," **Zafer**, 23 Temmuz 1949, 1; "Askeri Yardım Programı, Türkiye Ve Yunanistan'a Devamlı Yardım İsteniyor," **Zafer,** 28 Temmuz 1949,1; "Amerika'dan Alacağımız Tayyareler," **Zafer**, 29 Temmuz 1949, 1; "Truman'ın Türkiye'ye dair raporu, askeri yardım için 126 milyon dolar ayrıldı," **Zafer**, 02 Ağustos 1949, 1; "Teslim Edilen Gemlik Ve Gaziantep Muhripleri," **Zafer**, 19 Ağustos 1949, 1; "Askeri yardım kesildi. Fakat Türkiye'ye ayrılan miktar indirilmedi," **Zafer**, 20 Ağustos 1949, 1; "Amerikan Silah Yardımı Projesi," **Zafer**, 18 Eylül 1949, 1, "Amerikan yardımı uçaklar Yeşilköy'e inerken", **Zafer**, 19 Eylül 1949, 1; "Amerikan Yardımı Kabul Edildi," **Zafer**, 24 Eylül 1949, 1; "Amerikan yardımı. Ayan meclisi Türkiye ve Yunanistan için 45 milyon dolarlık yeni tahsisatı da kabul etti," **Zafer**, 30 Eylül 1949, 1; "Amerikan Yardım Kanunu," **Zafer**, 06 Ekim 1949, 1;"Türkiye'ye Yapılan Yardım Devam Edecek," **Zafer**, 29 Kasım 1949, 1; "Truman Türkiye'ye yapılan askeri yardımın esasını açıkladı. 30 Haziran'a kadar yardım 100 milyon doları buldu," **Zafer**, 29 Kasım 1949, 1; "Triaj hakları Türkiye lehine halledilmiştir. 1949-1950 Devresi için verilecek tahsisatın bir kısmı borç yerine hibe şeklindedir," **Zafer**, 02 Aralık 1949, 1; "Amerika'dan Denizaltı Kurtarma Gemisi Aldık," **Ulus**, 02 Mayıs 1950, 1; "Amerika, Yardıma Koşmayanlardan Yardımı

Kuvvetleri'nin modernleştirilmesi sürdürülmüş, ordu demokraside bulunması gereken konumda (sivil iradenin emrinde) tutulmuş, sivil-asker işbirliği sürdürülmüş, silahlı kuvvetlerin muharebe etkinliği artırılmış,[310] Türk Silahlı Kuvvetleri kara gücü unsurlarının tugay seviyesindeki bir birliği Kore Savaşı'na katılarak muharebe tecrübesi[311] yaşamış ve bu tecrübenin Türkiye'deki birliklere aktarılması sağlanmış, Kore Savaşı'nın ardından NATO'ya girilmesiyle birlikte Türk Silahlı Kuvvetleri Amerikan doktrinini[312] benimsemiş ve Amerikan silah, araç, gereç ve teçhizatlarıyla donatılmıştır. Savaş öncesinde Türk Silahlı Kuvvetleri'ne tamamen yerleşmiş yüz yıllık Alman doktrininin yerini Amerikan doktrininin almasıyla birlikte; Amerikan ordusundaki talimnameler, teknik tarifnameler, çok kısa bir zamanda tercüme edilerek Türk Silahlı Kuvvetleri'nde kullanılmaya başlanmıştır.[313]

2. Dünya Savaşı'ndan önce Alman, Fransız ve İngiliz ordularının etkisinde kalınarak biçimlendirilen Türk Silahlı Kuvvetleri'nin kadro, kuruluş ve teşkilatı,

---

Kesmektedir," **Son Posta**, 2 Ağustos 1950, 1; "Amerikan Askeri Yardımı," **Zafer**, 19 Ağustos 1950, 5; "Menderes Süratle Yardıma Muhtaç Olduğumuzu Söyledi," **Son Posta**, 25 Mayıs 1950, 1; "Amerika Bize İki Denizaltı Gemisi Daha Veriyor," **Son Posta**, 7 Ağustos 1950, 1; "Türkiye Tecavüze Uğrarsa Amerika Fiilen Harbe Girecek," **Son Posta**, 19 Ocak 1951, 1; "Türk Ordusu'na 280 Milyon Dolarlık Silah Verilecek," **Son Posta**, 13 Ağustos 1951, 1; "Donanmaya Katılan Yeni Denizaltılar," **Son Posta**, 20 Aralık 1950, 1; "Türk-Amerikan Askeri Paktı İmzalandı," **Son Posta**, 16 Şubat 1951, 1; "Türklere Yapılan Yardım Çok Semereli Olmuştur," **Son Posta**, 16 Şubat 1951, 1; "Amerikan Askeri Yardımı İle Türkiye'nin Savunma Gücü Çok Artmıştır," **Zafer**, 27 Temmuz 1951, 1; "Amerika İle Dostluğumuz İttifak Bağı İle Güçleniyor," **Son Posta**, 18 Ocak 1952, 1; "Türkiye'ye Yardım Gittikçe Artacak," **Zafer**, 12 Şubat 1952, 1; "Amerika Bize 8 Tepkili Uçak Daha Veriyor," **Cumhuriyet**, 23 Şubat 1952, 1; "Türkiye'ye Verilen Askeri Malzeme Daha Artırılacak," **Ulus**, 05 Mart 1952, 1, "Türkiye'ye Yapılacak Yardım Miktarı Artırıldı," **Zafer**, 07 Mart 1952, 1; "Karşılıklı yardım programı….," **Zafer**, 20 Mart 1952, 1; "Türkiye'ye Yapılan Amerikan Yardımı," **Zafer**, 24 Mayıs 1952, 7;"Amerikan Yeni Yardım Programı," **Ulus**, 25 Mayıs 1952, 1; "Amerikan Yardımı ve Rus Tecavüzü," **Ulus**, 17 Aralık 1952, 1, 3; "Amerikan kongresine bir teklifte bulunuldu. Türkiye'ye mali yardım yapılacak. Rusların karşısında dimdik duran Türk tümenlerinin desteklenmesi için Türkiye'ye mali yardım yapılması zaruri görülüyor," **Son Posta**, 24 Mayıs 1953, 1; "Milli Savunma için yeni yardım yapıldı. Karşılıklı yardım fonundan ordumuza 111.400,000 lira ayrılmasına dair anlaşma dün imzalandı," **Son Posta**, 6 Ağustos 1953, 1; "İkinci Dünya Harbi sırasında İngiltere'nin açtığı teslihat kredilerinden mütevellit borç tasfiye edildi," **Son Posta**, 8 Ağustos 1953, 1.

[310] "Türk Silahlı Kuvvetleri Geniş Çapta Gelişiyor," **Zafer**, 16 Mart 1952, 1; "Başbakan Mühim Bir Nutuk Söyledi: Bu memleket layık olduğu askeri kudrete erişecektir," **Son Posta**, 1 Mart 1951, 1.

[311] Türk kuvvetleri; üç yıl içinde on dört başarılı muharebe yapmıştır. Bu muharebelerden özelikle, Kunu-ri ve Kumyongjongni Muharebelerinde gösterdikleri kahramanlıklar ile Kore Savaşı'nın sonucunu Birleşmiş Milletler Orduları lehine değiştiren çok önemli başarılar elde etmişlerdir. Ayrıca bkz. "Kore'ye Kara unsurları ağırlıklı kuvvet gönderilmiş olması nedeniyle Kore Savaşları deneyiminin Türk Ordusu'nun Kara unsurlarının dönüşümüne doğrudan deniz ve hava kuvvetlerinin dönüşümüne ise dolaylı etkisi olduğu söylenebilir," Serhat Güvenç, "Kore Savaşı ve Türk Ordusu'nun Dönüşümü," Ed. Mehmet Ali Tuğtan, **Kore Uzak Savaşın Askerleri**, (İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2013), 83-84.

[312] "Ordumuzun Eğitim ve Öğretimi," **Milliyet**, 24 Kasım 1950, 1, 5.

[313] Erendor, **age**, 391

eğitim sistemleri, talimnameleri üniformaları, savaş doktrin ve kuralları NATO'ya girmesinin de etkisiyle Amerikan Ordusu'na tıpa tıp benzer biçimde yapılandırıldı. NATO ülkelerinin ordularının belli bir standarda ulaşması için bu tür bir uygulama gerekliydi.[314]

Silahlı kuvvetlerde eğitim; tek asker ya da birliğin gerçek muharebede karşılaşacağı ortam tahayyül edilerek, tüm parametreler eğitime yansıtılarak yapılmalıdır. Eğitimden kaynak vb. düşüncelerle taviz verilmemelidir. Örneğin muharebede düşman ateşi karşısında arazinin çamurlu olduğu, üzerinin kirleneceği vs. düşünülmeden yatılır veya tam siper yapılır. Kaynak akışındaki artış ve Kore muharebe tecrübesi nedeniyle Yamut'un Genelkurmay Başkanlığı dönemi, Kore Savaşı'ndan alınan muharebe tecrübeleri ışığında Türk Silahlı Kuvvetleri'ndeki eğitimlerin "muharebe eder gibi gerçekçi" yapılarak eğitim seviyesinin yükseltilmeye çalışıldığı dönem olmuştur. O dönem Türk Silahlı Kuvvetleri'nde genç bir subay olarak görev yapan Selahattin Göker bu konu ile ilgili olarak şöyle demekteydi:

> "Türk Silahlı Kuvvetleri'nde onun döneminde hissedilir derecede gelişme vardı. Eğitim, bina yapımı, ihtiyaçların karşılanması bakımından ideal şeyler oluyordu. Her şey değişiyordu, teknolojide değişiyordu. Yeni teknolojiler geldi. Özellikle eğitim son derecede iyiydi. Gündüz ve gece eğitimleri vardı. Devamlı eğitim vardı. Özel olarak ayrıca başka eğitimler de yaptırılırdı. Eğitim sistemi askerliğe uygundu."[315]

Yamut'un Genelkurmay Başkanlığı; DP hükümetinin tasfiye, atama vb. müdahalelerle Türk Silahlı Kuvvetleri'ni kendi isteği yönde dizayn ettiği, savunma harcamalarında kısıtlamaya gidildiği, kaynakların etkin kullanılarak orduda reform ve modernleşmelerin yapıldığı, daha küçük ve etkin bir silahlı kuvvetlerin oluşturulduğu, Türk Silahlı Kuvvetleri'nin personel sayısında azaltılma, personel

---

[314] Editör Baskın Oran, **Türk Dış Politikası Cilt 1: 1919-1980**, 21. Baskı, (İstanbul: İletişim Yayınları, 2016), 559.

[315] Selahattin Göker İle Yapılan Sözlü Tarih Görüşmesi, (Ankara: 25 Kasım 2017). Ayrıca bkz."Amerikan Ordusu'nun sınırsızmış gibi görünen lojistik imkânları sadece muharebeler için değil eğitimler için kullanması da Türkleri oldukça şaşırtmıştır. Amerikalıların eğitime yaklaşımı "nasıl savaşacaksan öyle eğitim yap" iken Türk Ordusu'nda ise "harbin ancak savaşta öğrenileceğidir" Bu düşüncenin iki nedeni bulunmaktadır. Bunlardan birincisi eski kuşak subayların bu kültürle yetişmiş olması, diğeri de kaynak kıtlığıydı. Aslında birinci nedeninde kaynağı ikinci nedendi. Kaynak bolluğuna dayalı bir eğitim anlayışının kaynak kıtlığı korkusunun şekillendirdiği bir askeri kültüre ithali bir hayli zor olmuştur," Güvenç, **age**, Ed. Tuğtan, **age**, 92.

giderlerinde kısıtlama ve Türk Silahlı Kuvvetleri personelinin yaşam standardındaki azalmanın devam ettiği dönemdir.[316]

Bu dönemde 6 Haziran 1950'dekine benzer bir şekilde Temmuz 1952'de gerçekleşen tasfiyeler, Emekli Albay Seyfi Kurtbek'in Milli Savunma Bakanlığı'na getirilmesi ve kendisinin tutum ve davranışları, ordu içerisinde rahatsızlıkları arttırmıştır. Muhalefet, basın, üniversite ve adalet sistemi üzerindeki artan hükümet baskıları ile orduyu siyasete çekme temayüllerinin belirtileri, Türk Silahlı Kuvvetleri'nde yapılan terfilerin siyasi nedenlerle olduğu yönündeki izlenimler 1950'li yılların ikinci yarısıyla birlikte daha çok gündeme gelmiştir.[317] Nitekim Kenan Kocatürk'ün bir hatırası bunu destekler niteliktedir:

> "Yüksek Askeri Şura üyelerinden Orgeneral Mehmet Berköz Menderes'in odasından yüzü asık çıktı… Ardından Biz Menderes'in odasına girdiğimizde Menderes'in ilk sözü yüzünde acı gülümseme ile "Orduyu bu Battal Gazilerden kurtarmak lazım! Küçük meselelerle kaybedecek vaktimiz yok!" oldu."[318]

Milli Savunma Bakanlığı'na atanan Seyfi Kurtbek, 1952 yılında orduda bulunan eski subayların temizlenmesi ve daha esnek terfi sistemi getirilmesini öngören bir reform programı hazırladı. Ancak, Seyfi Kurtbek'in de tıpkı Enver Paşa'da olduğu gibi orduyu eski subay ve generallerden temizleyip, Savunma Bakanlığı'nı bütün iktidarı ele geçirecek bir araç olarak kullanacağı söylentileri yayılmıştır. Bunun sonucunda da 1953 yılında istifaya zorlanmış ve söz konusu reform programı rafa kaldırılmıştır. Ancak, üst taraftaki komuta kademesinin temizlenmesi düşüncesini savunan alt rütbeli subaylar siyasi faaliyetlerini

---

[316] "Silahlı kuvvetlerimize Amerikan yardımından başka bir yardım gelmiyordu," Kocatürk, **age**, 452; bkz. "Genelkurmay o günkü görünüşüyle yetkisiz, kuvvet komutanlıkları ise hem yetkisiz, hem de etkisiz komutanlıklardı," Kemal Yamak, **Gölgede Kalan İzler ve Gölgeleşen Bizler**, 3. Baskı, (İstanbul: Doğan Kitapçılık, 2006), 148; bkz."Subayların çoğu apartmanların bodrum katlarında oturuyor ve bir kısmı geçim zorluğu nedeniyle geceleri taksi şoförlüğü dahi yapıyordu," Erdal **Akkaya**, **age**, 235; ayrıca bkz."Subayların geçim sıkıntısı Yamut öncesinde de vardı. Tek partili rejimde özellikle 2. Dünya Savaşı yıllarında subaylar, tüm sabit gelirli memurlarla birlikte yaşam standartlarının düşmüş olduğunu fark etmişlerdi. Üstelik subayların günlük hayatta yaşadıkları zorluklar da sivil memurların yaşadıklarının çok üzerindeydi," Cemil Koçak, **Türkiye'de İki Partili Siyasi Sistemin Kuruluş Yılları (1945-1950) Dönüşüm Ordu, Din, Hukuk, Ekonomi, Politika**, cilt 4, (İstanbul: İletişim Yayınları, 2015), 127.

[317] Akkaya, **age**, 234.

[318] Kocatürk, **age**, 414; ayrıca bkz. "Odunu aday göstersem milletvekili seçtiririm diyerek milletvekillerini, partisinin meclis grubunda siz isterseniz Hilafeti bile geri getirirsiniz" diyerek laik ve demokratik rejimi, "Karacüppeliler" diyerek Üniversite hocalarını, "Ben bu orduyu yedek subaylarla bile yönetirim" "Battal Gazi Ordusu" diyerek orduyu nasıl bir gözle gördüğünü ifade etmiştir," Kongar, **age**, 189.

yoğunlaştırmış ve bu faaliyetler diğer nedenlerle birlikte hükümetin devrilmesine kadar uzanan bir sürecin başlangıcı olmuştur.[319]

Yamut, birlikte görev yaptığı astları tarafından sitayişle anılmaktadır. Bu konuda onun Genelkurmay Başkanlığı döneminde subay olarak görev yapmış Selahattin Göker şöyle diyordu:

> "Nuri Yamut fevkalade çalışkan, büyük, güzel bir komutandı. O zaman biz genciz üsteğmen filanız. Onun zamanında Türk Silahlı Kuvvetleri, ordu her yönden çok yüksek güçlü iyi bir seviyedeydi."[320]

Astları tarafından insancıl, yasa ve kurallara sadık, askerlerine düşkün bir kişi olarak tanınan Yamut,[321] aile fertleri tarafından, bu özelliklere ilave olarak; İstanbul beyefendisi, dinine saygılı (Bununla birlikte iyi içki de içen),[322] demokratik, maddiyata önem vermeyen ve israftan kaçınan bir kişilik olarak nitelendirilmektedir. Disiplini; astların kalbini kırarak değil, yasal kuralları işleterek sağlamıştır. Yamut; mert ve dürüst yapısı, inandığı yolda taviz vermeksizin ilerlemesi nedeniyle astlarında saygı ve güven duygusu uyandırmıştır. Selahattin Göker bununla ilgili olarak:

> "Ben teğmenim o da Genelkurmay Başkanı İntibalarımı söyleyebilirim. Dürüst, makamını dolduran bir Genelkurmay Başkanı idi."[323] demekteydi.

Yamut; tüm yaşamı boyunca sürdürdüğü karşılıklı sevgi ve saygı odaklı yaşam ve yönetim şeklini Genelkurmay Başkanlığı esnasında da hem ailesinde ve hem de görevinde sergilemiştir. Bu konuda torunu Haldun Şahingiray şöyle demektedir:

---

[319] Akkaya, **age**, 235.

[320] Cevat Giray İle Yapılan Sözlü Tarih Görüşmesi, (Ankara: 27 Ekim 2017).

[321] "Yamut bana göre Türk Silahlı Kuvvetleri'ni güdümlü duruma soktu. Sert bir insan değildi. Yumuşaktı, sakindi, insancıldı, astlarının moraline önem veren biriydi," Cin İle Yapılan Sözlü Tarih Görüşmesi; bkz. "Yamut Paşa insan ve komutan olarak iyi bir adamdı. Astlarının moral ve motivasyonuna önem veren, disiplinli bir insandı," Memduh Tarık Demiroğlu İle Yapılan Sözlü Tarih Görüşmesi. Ankara, 20 Kasım 2017; ayrıca bkz. "Türk Silahlı Kuvvetleri'nde Yamut döneminde de disiplin üst seviyedeydi. Personelin moral motivasyonu da yüksekti. Dayanışma vardı. Ast üst münasebetleri sevgi ve saygılı ve çok iyi idi. Herkes görevini biliyor ve yapıyordu," Yaşar Eken İle Yapılan Sözlü Tarih Görüşmesi, (Ankara: 14 Haziran 2017).

[322] Cem Aktaş, **Kabuğundan Taşan Adam: Nirun Şahingiray**, Haramidere-TEGV (Türk Eğitim Gönüllüleri Vakfı) (İstanbul: G Yayın Grubu, 2011), 39.

[323] Göker İle Yapılan Sözlü Tarih Görüşmesi.

"Büyükbabam vefat ettiğinde 14 yaşındaydım. Onu çok az gördüm. Anneannemden ve babamdan dinlediklerim var. İkinci ağızım. Büyükbabam Genelkurmay Başkanı olunca mecburen Ankara'ya Emek Mahallesi İsrail evleri Sokak-Askeri lojman tarzı sakin bir yer idi-taşındık. Anneannem tezhip ile uğraşırdı. O tarihlerde-tahminimce 1952/1953-babam Roma Ateşemiliteri olarak taşınmıştı. Babam deniz subayı Tarık Şahingiray. O tarihte yüzbaşıydı sanırım. Ben; babam ve annemle Roma'da idim. 1,5 sene sonra oradan Londra'ya geçti. 6-7 yaşlarımda okumak için Türkiye'ye Ankara'ya geldim. Büyükbabam Yamut'u bu tarihten sonra gördüm. Şahsi hatıralarım bundan sonradır. Kemal isminde bir makam şoförü vardı. Siyah Buick makam arabası. Dedemi işe alır götürürdü. Bir sürü üniformalı insan eve gelirdi. Kahve lazım, hizmet lazım. Büyükbabamın emir suıbayı vardı. Ragıp Bey. Soyadını hatırlamıyorum. Aşçılar ve emir eri evden eksik olmuyordu. Büyükbabam personeline "Bana kahve yap" türü (şeklinde) sert ifade ile değil, "Herhalde benim canımın bir kahve istediğini anlamışsındır değil mi?" diyerek isteğini belirtirdi. Astlarına karşı kibardı ve onları kırmazdı. Korkuya değil sevgiye dayalı bir otorite kurmuştu. Önemli bir özelliği de demokrat olması idi. Aile içinde de ailenin en küçüğü olarak benim bile fikrimi sorardı. Demokratik bir yönetim sergilerdi. Bu durumun askerlik ve siyaset yaşamında da öyle olduğunu sanıyorum. Çok sesliliğe önem verirdi."[324]

Genelkurmay Başkanlığı'na getirilişinin ertesi günü 7 Haziran 1950 tarihli Hürriyet Gazetesinde Faik Türkmen kısa bir askerlik safahatına değindikten sonra Yamut hakkında şöyle yazmıştır:

"Psikolojik portresinden birkaç çizgi: Şahsiyetinin en bariz cephesi metanettir. Orduda meşhur olan durendişlik (Uzağı görür, ileriyi düşünür, öngörülü) ve durbinliğine (Uzağı gören) temel olan cihet de budur. Soğukkanlı, vakur bir haleti ruhiye içerisinde tam manasıyla bir askerdir. Alayiş (Gösteriş, göz kamaştırma) ve gösterişi sevmeyen, çok konuşmaktan ziyade dinlemeyi tercih eden, sakin ve mütevazı bir görünüş altındaki saklı ruh derinliği, ancak kendisiyle birçok temaslar yapıldıktan sonra hissolunur. Mesleğindeki vukuf ve iktidarı, manevralar ve harp oyunlarındaki orijinal buluşlarıyla kendini tanıtmıştır. Muhtelif rütbelerdeki orijinal buluşlarıyla erlerle ve halkla yakından temas etmekten hoşlanması, ismi etrafında samimi bir alaka toplanmasına amil olmuştur. Mesleki bilgisi, tabi'ye (Taktik) meseleleri üzerindeki vukufiyeti hakkında mütalaa beyan etmek bu dar sütunlara sığmaz. Askeri mecmualarda bu hususa dair geniş malumat mevcuttur. Askerlik dışında umumi kültür, milli ahlak ve terbiye mevzularıyla da esaslı bir şekilde iştigal eder."[325]

[324] Şahingiray İle Yapılan Sözlü Tarih Görüşmesi.

[325] **Cumhuriyet**, 7 Haziran 1950, 1.

Abidin Daver ise 8 Haziran 1950 tarihli Cumhuriyet gazetesindeki Hem Nalına Hem mıhına isimli köşesinde yeni Genelkurmay Başkanı Yamut hakkında şöyle yazmıştır:

> "Yamut için dünkü gazeteler şöyle diyor: "Yamut bütün ordu mensupları hakkında fevkalade itibar ve hürmet görmüş, çok kıymetli ve aynı zamanda çok sevilen bir komutandır. Yamut'un büyük meziyetlerinden biri de, aynı derecede demokrat herkese karşı mültefit (Güler yüz gösteren, hoş davranan), hatırşinas bir zat oluşudur. Türk ordusunun talim ve terbiyesinde, sevk ve idaresinde büyük muvaffakiyetler göstereceğine muhakkak nazarı ile bakılmaktadır." Yeni Kurmay Başkanımız hakikaten çok demokrat, nazik, mültefit, hatırşinas bir askerdir. Bizde seki Alman, daha doğrusu Prusya ordusundan intikal etmiş bir gelenek vardır ki bu da bilhassa komutanların disiplin bakımından sert ve haşin olmaları zihniyetidir. Bu zihniyet Cumhuriyet devrinde hayli değişmiş olmakla beraber tamamen ortadan kalkmıştır denilemez. Yamut, demokrat milletler komutanlarının büyük ekseriyetinde görülen zihniyette, demokrat ruhlu, mültefit, güler yüzlü bir generalimizdir. O, itaat ve disiplini sert ve haşin olmakta değil, gönül almak suretiyle sevgiye dayanarak emin etmek taraftarıdır. Fransızların dediği gibi "Kadife eldivenli bir demir el" ile askerliğin birinci şartı olan itaat ve disiplini sağlamayı bilir ki, demokrat milletlerin ordularında tutulan yol da budur".[326]

Nitekim Yamut'un diğer askerlik yaşamında olduğu gibi Genelkurmay Başkanlığı döneminde de Türk Silahlı Kuvvetleri'nde erlere karşı disiplinin sağlanmasında dayak, küfür, kötü muamele gibi çağdışı uygulamalara başvuran personele karşı askeri disiplin ve ceza kanunlarını uygulatması, Türk Silahlı Kuvvetleri'nde ast ve üst, tüm personelin saygı ve sevgi çerçevesinde davranarak disiplinin sağlanmasına yol açmıştır. Bu konuda Yamut'un Genelkurmay Başkanlığı döneminde Türk Silahlı Kuvvetleri'nde astsubay olarak görev yapmış olan Emekli Başçavuş Yaşar Eken şöyle demektedir:

> "DP döneminde (o dönemde) askere (ere) bırakın dayak küfür vb. davranışları yapmayı, kulağını dahi çekemiyordunuz, ona dokunamıyordunuz bile. Yapan, idari ve hukuki olarak karşılığını görürdü. Türk Silahlı Kuvvetleri Ceza kanunundaki yaptırımlar her ast ve üst için geçerliydi. Üst makamlar erleri korumaktaydı. Ere kötü muamelede bulunan Askeri mahkemelere sevk edilirdi ve terfii etmeme dahil çeşitli cezalara maruz kalırdı."[327]

Üstelik bu durum erler arasında cahillik oranının çok yüksek olduğu o yıllarda bile böyleydi. O dönemde Türk Silahlı Kuvvetleri'nde bulunan erbaş ve erlerin tahsil seviyesi haklında Eken şöyle demekteydi:

---

[326] Abidin Daver,"Hem Nalına Hem Mıhına," **Cumhuriyet**, 8 Haziran 1950, 2.

[327] Eken İle Yapılan Sözlü Tarih Görüşmesi.

> "O zamanlarda kıtalarda ilkokul mezunu bulabilmek dahi zordu ve erlerin çoğu cahil idi. Ere görev yaptırmakta ve ona bir şey öğretmekte zorluk çekilmekteydi. Onbaşı yapacak okumuş yazar er bulunamıyordu. Subay-astsubay ilişkileri mükemmeldi."[328]

Yamut, Genelkurmay Başkanlığı'na getirilişin hemen sonrasında orduya Üst-ast ilişkilerinin nasıl olması gerektiği konusundaki esasları ortaya koyan bir tamim yayınlıyor ve bu tamim *Zafer Gazetesi'nin* 21 Haziran 1950'de "Genelkurmay Başkanı Üst'ün asta karşı vazifelerini Hatırlatıyor" başlıklı bir yazısında yayınlıyordu. Buna göre:

> "Üst ve ast münasebetleri hakkında gerek ordu ve gerekse Kara Kuvvetleri Komutanı iken fırsat düştükçe muhtelif garnizonlarda asker arkadaşlarımla hasbihalde bulunmuştum. Bu mevzuu, bütün ordu mensubu arkadaşlarımla hülasa olarak bir defa daha ifade etmeyi düşündüm.
>
> Üst'ün (en küçük rütbeden en büyüğüne kadar) hak ve vazifesini üç cepheden mütalaa ederim.
>
> Birinci cephedeki vazife tamamen bir aile reisi ve büyüğüne düşen işlerin aynıdır. Aile büyüğü her ferdinin tepeden tırnağa kadar ihtiyacını, noksanını, neşesini ıstırabını görmek, anlamak, dinlemek ve bunlara karşı elinden geleni yapmakla nasıl mükellef ise, üst için de bunlar insanlık, vicdan vecibelerinin tabi icaplarını teşkil eder. Bu mevzuda asta düşen vazife; üstüne karşı saygı, sevgi ve kadirşinaslıktır.
>
> Üst'ün ikinci cephedeki vazifelerini muallim ve mürebbiye olmak teşkil eder. Bu noktada üst, astını bulunduğu topluluğa kıymetli bir unsur olarak yetiştirmekle mükelleftir. Bu vecibeyi yapabilmek için üst'ün çok sabırlı sükûnetli ve (muallim ve mürebbi) olmak kudretini haiz bulunmasını, astın da üstüne karşı saygılı ve inanlı olmasını gerektirir.
>
> Üst'ün üçüncü cephedeki vazifesi komutanlıktır. Komuta; ortaklığı, mütalaayı, münakaşayı, itirazı, ihmali asla kabul etmez. Muharebede mahiyetinden en değerli varlığı olan kan, can ve hayat fedakârlığını isteyecek komutanda, yüksek bir fazilet, kuvvetli bir karakter ve irade aranır. Bu hususta asta düşen vazifeler tam bir inan ve güven, mutlak bir itaat, feragat ve tahammüldür.
>
> Birinci vazife cephesi başlangıcı, ikinci vazife cephesi tekâmülü, üçüncü vazife cephesi gayeyi gösterir.
>
> Aile reisliği, vazifelerini muallim ve mürebbilik vecibelerini yerine getirmiş olan üstler ancak komutanlıkta muvaffak olurlar.

[328] Eken İle Yapılan Sözlü Tarih Görüşmesi.

> Ne kadar terakki ve tekâmül ederse etsin, bilumum harp silah ve malzemeleri vasıtadır. Bunu kullanacak insanlar ise asıldır. Bu tamimin en küçük birliklere kadar yayımlanmasını isterim."[329]

Bu tamimden de anlaşılmaktadır ki Yamut askerlikte en önemli unsurun "insan" olduğuna inanmakta ve hiyerarşik yapıdaki Türk Silahlı Kuvvetleri personelinin arasındaki ilişkileri, olması gereken temele oturtmaktadır.

Yine aynı gazetenin aynı günkü basımında Mümtaz Faik Fenik Yamut'un söz konusu tamimini değerlendirdiği "Askerlikte büyük İnkılap" başlıklı makalesinde şunları ifade etmiştir:

> "Şimdiye kadar bizim alışageldiğimiz askerlik sisteminde üstle ast arasındaki münasebetler yalnız emir ve komutaya inhisar ediyor; bir üst derece bir alt dereceyi her sahada kayıtsız ve şartsız yalnız askeri disiplinle kendisine bağlı görüyordu... Üstün asta karşı olan münasebetlerinde şefkat hisleri, dostluk, mürebbilik vasıfları sarih bir nizama bağlanmamıştı… Yamut, bu son tamimle askerlikte üst ve ast'ı bir birine daha çok kaynaştıracak, daha yakınlaştıracak, mütekabil sevgiyi artıracak çok yeni bir sistem kurmaktadır… Biz şahsen yedek subaylığımızı yaptığımız sırada, Gelibolu'da Kolordu Komutanı olarak bulunan Sayın Yamut'un bütün bu vasıflara bizzat ve tam bir şekilde haiz olduğunu yakinen gördük. O, astlara karşı daima bir baba gibi hareket eder, onların dertleriyle dertlenir, neş'eleriyle neş'elenir, herkesle ayrı ayrı alakalanır ve astlarıyla tam bir öğretmen gibi meşgul olurdu. Fakat vazife bahis mevzuu oldu mu Yamut'u kararlarında sabit ve emirlerinin tam tatbikini isteyen ve bu hususta asla müsamaha göstermeyen bir komutan olarak karşımızda görürdük. İşte Yamut'un bütün ordu mensupları arasında mükemmel bir komutan ve asker olarak tanınmasının, fakat aynı zamanda bir baba, bir öğretmen gibi sevilmesinin sebebi ondaki bu mümtaz karakterlerdir. Yedek subaylığımızda Yamut'un emrinde geçirdiğimiz vazife günlerini daima hayatımızın en tatlı anıları olarak hatırlamaktayız. Yamut şahsi meziyetleriyle işte orada bütün subaylar arasında tesis ettiği sevgi, bağlılık ve karşılıklı alaka hislerini, şimdi bütün ordu mensuplarına bir direktif olarak vermektedir. Hiç şüphe etmiyoruz ki bu tamim en kısa zamanda hayırlı tesirlerini gösterecek ve Türk'ün askerliğe karşı olan sevgisi bu suretle çok daha kuvvetlenecek ve perçinlenecektir..."[330]

Yamut'un komutanı olduğu birliklerde moral ve motivasyona verdiği öneme ilişkin şu örnek de verilebilir: 1941 yılında Kolordu Komutanı olarak görev yaparken

---

[329] Mümtaz Faik Fenik, "Askerlikte büyük İnkılap," **Zafer**, 21 Haziran 1950, 1, 6, **Ayın Tarihi**, 1-30 Haziran 1950, No 199, 94.

[330] Mümtaz Faik Fenik, "Askerlikte büyük İnkılap," **Zafer**, 21 Haziran 1950, 1, 6; **Ayın Tarihi**, 1-30 Haziran 1950, No 199, 94.

subay ve astsubayların eşleriyle katıldığı Orduevinde düzenlenen moral gecesinde espiritüel olarak çıkarılan *Balo Gazetesi*'nde kendisi hakkında;

> "Kolordunun serdarı, Bu diyarın mimarı, Eserleri ile layemut (sonsuza değin yaşayacak olan, ölmez, ölümsüz), varol Nuri Yamut!"

dizeleriyle, birliğinde sevgi ve saygıya dayalı otorite kurduğu, manevi olarak birlik personelinin kalbinde, maddi olarak da birliğinde kalıcı eserler bıraktığı vurgulanmaktadır.[331]

Zorunlu askerlik kapsamında 1950 sonrasında askere alınan erlerin birçoğu tıpkı daha önceki dönemlerde de olduğu gibi, okuma-yazma, sosyal bilimler ve teknik konularda eğitime tabi tutulmuşlardır. Orduya giren asker, köyündeki tarım kültüründen bir anda otomatik tüfek ve zırhlı araç gibi dönemin yüksek teknolojisini öğrenmek durumunda kalmıştır.[332] Üreme sağlığı ve aile planlaması eğitimi, yurt sevgisi eğitimi, Doğal afetlerde yardım eğitimi vb. bunlardan sadece bir kaçıdır. Asker ocağına katılan cahil erlerin, askerlik eğitimi zamanı dışında okuma yazma kurslarına tabi tutularak müteakiben Halk eğitim merkezinden getirtilen öğretmenler tarafından sınav neticesinde onların "Okur-yazarlık Belgesi" almaları sağlanmaktadır. Bu uygulama Yamut'un Genelkurmay Başkanlığı döneminde de devam etmiştir. 1950 sonrasında da askere alınan erlerin birçoğu, okuma-yazma, sosyal bilimler ve teknik konularda eğitime tâbi tutulmuşlardır. Orduya giren asker, köyündeki tarım kültüründen, bir anda jeep, otomatik tüfek ve zırhlı araç gibi dönemin yüksek teknolojisini öğrenme durumunda kalmıştır.[333] Yamut'un Genelkurmay Başkanlığı döneminde Türk Silahlı Kuvvetleri'ndeki erlerin eğitim seviyeleri hakkında Emekli Başçavuş Yaşar Eken şöyle demekteydi:

> "Okuma yazma bilmeyen erlerimize "Ali Okulları" vardı. Onlara Askeriye de okuma yazma kursları açılırdı. Askerimizin okul eğitim seviyesinin düşüklüğü askeri eğitim ve tatbikatlardan istenen verimin alınamamasına neden olmaktaydı."[334]

Vatanı savunmanın sadece silahla yapılmadığını, aynı zamanda vatana ve millete bağlı, yurttaşlık görevlerini bilen insanlar yetiştirme ve vatan topraklarının

---

[331] bkz. Ek – 31.

[332] Erendor, **age**, 391.

[333] Akkaya, **age**, 254.

[334] Eken İle Yapılan Sözlü Tarih Görüşmesi.

ağaçlandırılarak erozyon vb. sebeplerle kaybedilmesinin de önlenmesi anlamına geldiğini bilen Türk Silahlı Kuvvetleri, bahse konu faaliyetlerini her dönem olduğu gibi Yamut'un Genelkurmay Başkanlığı döneminde de icra etmiştir.[335]

Türkiye Cumhuriyeti Devleti bütçesinin her dönem önemli bir kısmının Milli Savunma Bakanlığı'na ayrılmış olmasına rağmen birliklerin kırtasiye vb. cari harcamaları için yeterli kaynak tahsis edilmemiş olması vb. nedenlerle üst komutanlıkların bilgisi dahilinde işletilen çay ocağı, kantin vb. gelirler; cari harcamaları karşılamak veya kırılan, hasara uğratılan malzemelerin onarım veya yenisinin alınması için de kullanılmaktaydı. Ordu malını koruma; eğer zarar veren belli ise bedeli zarar verene ödetilerek veya görev yapan personelin şahsi fedakârlıkları ile harcamalar yapılarak giderilmekteydi. Bu durum tezin konusu olan dönemde de sürmekteydi. Eken bu konuda şunları söylüyordu:

> "Türkiye'de Türk Silahlı Kuvvetleri'ne ayrılan bütçe sınırlıydı. Bölük komutanı bölükte işlettiği çay ocağının geliri ile bölüğünün kırtasiye dahil ihtiyaçlarını gidermekteydi. Erin harçlıklarından bölükte kırılan pencere vb. alınırdı. İkmal ve bakım sistemimiz zayıftı. Yokluk vardı. Cebinden masraf yapan bölük komutanını biliyorum."[336]

Spora büyük önem veren Orgeneral Yamut'un Genelkurmay Başkanlığı döneminde Türk Silahlı Kuvvetleri birliklerinin kendi içinde ya da sivil takımlar ile başta futbol ve atletizm olmak üzere sporun birçok dalında yoğun olarak müsabakalar yaptığı ve kendisinin de birçoğuna izleyici olarak katıldığı görülmektedir.[337] Eken şöyle diyordu:

> "Spor yönünden Türk Silahlı Kuvvetleri çok ilerideydi. Kara Harp Okulu, muhafızgücü, karagücü ligde oynardı (1., 2. Lig yoktu) 1950'de Kara Harp Okulu takımı Beşiktaş'ı 5-3 yendi. Birinci ligdeki 8-9 takımın 3-4'ü Türk Silahlı Kuvvetleri'ndendi. Spordaki bu durum sadece futbola özgü de değildi. Basketbol ve voleybol olmak üzere birçok branşta Türk Silahlı Kuvvetleri'nden sporcular spor müsabakalarına katılırdı. Pentatlon, güreş, atletizm vb. harp okullarındaki spor eğitimi birçok sivil kulübün ilerisindeydi. Askeri takımlar kendi içerisinde de müsabakalar yapmaktaydı."[338]

---

[335] bkz. Ek – 38.

[336] Eken İle Yapılan Sözlü Tarih Görüşmesi.

[337] "Askeri Karagüçleri arasındaki maçlar," **Zafer**, 25 Haziran 1950, 1, 6; "8. Ordular arası futbol şampiyonası sona erdi. Genelkurmay Başkanı Yamut, şampiyon olan hava gücüne kupayı verdi," **Zafer,** 13 Temmuz 1950, 1.

[338] Eken İle Yapılan Sözlü Tarih Görüşmesi.

Yamut'un Genelkurmay Başkanlığı döneminde sadece spor müsabakaları sadece Yurt içi takımlarla değil yurt dışı takımlarla da yapılmaktaydı.[339]

Yamut, henüz Genelkurmay Başkanı olmadan önce "Kartallar" adlı spor gazetesine imzalı üniformalı resmini gönderecek kadar da spor aşığıydı. Gönderdiği resmi, söz konusu gazetenin 13 Eylül 1948 tarihli 35. sayısının kapak resmi olarak yayımlanmıştır.[340] Ayrıca La Turquie Moderne isimli derginin Kasım 1951 tarihli sayısının kapağında da üniformalı resmi yayınlanmış ve 12. sayfasında İstanbul' da birlik ve kurumlara yaptığı ziyaret yer almıştır.[341]

Yamut'un pul koleksiyonu vardı ve kendisi de eşi Cavidan Yamut da entelektüeldi.[342] Sanatçı ruhluydu. Cavidan Yamut Tezhip ve nakış gibi sanat ile uğraşmaktaydı. Bu durum kendisinin ve eşinin Türkiye'yi hariçte başarı ile temsilinde rol oynamıştır.[343] Yamut'un torunu Haldun Şahingiray bu konuda şunları söylemekteydi:

> "Anneannem Özellikle İngilizce biliyordu, 60 yaşından sonra da Fransızca öğrendi. Dedem Fransızca ve İngilizce özellikle Fransızca bilmekteydi. Anneannem de dedemle beraber yurt dışında Türkiye'yi başarıyla temsil etti. Ben Galatasaray Lisesi'ne giderken ilk Fransızca derslerimi dedemden aldım. "Kızı Güsfent hanımı okula Sarıkamış'ta gönderemediğinden özel hoca tutuyor. Okuma yazma öğretiyor. Sanata, spora ve pul koleksiyonuna önem verirdi. Hanımına ve kızına piyano eğitimi aldırmış. Anneannem Cemal Reşit Reyin öğrencisiydi. Düne kadar piyano buradaydı. Hediye ettim. Kızını İstanbul'da Notre dam de Siyon'a götürüyor. Rahibelerin durumunu hoş görmüyor. Kızının da görüşünü alarak Amerikalıların kurduğu ve en iyi öğretmenlerini verdiği Robert Koleje götürüyor. Kayınvalidem de mükemmel derecede İngilizce biliyordu. Amerikalı dostları ile son günlerine kadar İngilizce konuşuyordu. Her taraftan takdir almış biri. Amerikalılarla İngilizlerle ilişki kurmuş."[344]

Yamut, Genelkurmay Başkanlığı süresince anayasal çizgide hükümetle o kadar uyumlu çalışmış ve alışılmış Genelkurmay Başkanlığı dışında bir profil

---

[339] bkz. "Türk-İtalyan Ordu karmaları arasında 1951 yılı beynelminel askeri futbol birinciliği....," **Ayın Tarihi**, 1-31 Ocak 1951, No 206, 15.

[340] **Kartallar Gazetesi**, 13 Eylül 1948, No 35, 1," bkz. Ek – 30.

[341] "Visite a İstanbul du Chef de L'Etat Major General, Le General Yamut," **La Turguie Moderne**, 12.

[342] bkz. Ek – 32.

[343] bkz. Ek – 16, Ek – 17.

[344] Şahingirayİle Yapılan Sözlü Tarih Görüşmesi; ayrıca bkz. Ek – 18'de "Almanca orta derece Fransızca" notu bulunmaktadır.

sergilemiştir ki, aslında olumlu bir özellik olan bu durum, kendisinin bir kısım astları tarafından yanlış değerlendirilmesine de neden olmuştur. Talat Cin şunları ifade ediyordu:

> "Yamut bana göre Türk Silahlı Kuvvetleri'ni güdümlü duruma soktu. Sert bir insan değildi. Komutanın biraz sert olması icap eder bazı durumlarda. Genelkurmay Başkanının en otoriter en disiplinli, en sözü geçen olması gerekir."[345]

5.3. Orgeneral Mehmet Nuri Yamut'un Genelkurmay Başkanlığı Döneminde Amerika Birleşik Devletleri'nin Yardımları ve Türk Silahlı Kuvvetleri'nin Modernizasyonu

Şirketler yerli burjuvazinin ekonomik fazladan pay almasını istemezler ve kendi hükümetlerinden Standart oil için emin bir dünya hazırlanmasını isterler. Bunun ideolojik terimle açıklaması "Hür dünyayı korumak ve sınırlarını mümkün olduğu kadar genişletmektir. 1947'de Truman Doktrininden beri ABD'nin resmi politikası bu olmuştur. Madalyonun olumsuz yanı antikomünizmdir. Bu multinasyonal politikanın zorunlu tamamlayıcısı, dünya çapında muazzam bir askeri düzenin kurulması ve sürdürülmesidir. Washington üniversitesinden Profesör Jules Henry:

> "Çok büyük çapta olan ve gittikçe çoğalan ekonomik fazlanın varlığı Amerikan yatırımı için dünyanın açık tutulmasını mutlak bir zorunluluk haline getirmiştir. Bu sebeple azgelişmiş ülkelerden askeri birliklerimizi, onun yerini alacak bir jandarma kuramadığımız müddetçe asla çekemeyiz."

diyerek Amerikan yatırımı için dünyayı açık tutma yolundaki askeri çabalarını özetlemektedir. Dış Yardımlar, askeri çıkarlar için olduğu kadar, kapitalist gelişme yolunu az gelişmiş ülkelere empoze etmek için etkili araç olarak kullanılmaktadır.[346]

Askeri yardımlar, Türkiye için hem zorunlu olan hem de kötüye kullanıldığı zaman ciddi rahatsızlıklar veren anlaşmalardır.[347]

---

[345] Cin İle Yapılan Sözlü Tarih Görüşmesi.

[346] Doğan Avcıoğlu, **Türkiye'nin Düzeni (Dünü-Bugünü-Yarını)**, (Ankara: Bilgi Yayınevi, 1969), 464-465; ayrıca bkz. "ABD'nin kendisinin dış politika hedeflerine ve milli menfaat ve güvenlik şartlarına göre dünya politikasının denetim ve kontrolünü sağlamak maksadıyla düzenlenmiştir. Bu yardımları alan ülkelerin dış politikaları söz konusu yardımlarda geçen bazı maddeler gereği ABD tarafından kontrol altına alınmıştır," Orkunt, **age**, 233, 238.

[347] Orkunt, **age**, 15.

Geç Osmanlı ve erken Türkiye Cumhuriyeti Ordusu'nun modernleştirilmesinde yurt dışından malzeme silah araç gerecin temini veya yurt dışından getirtilen uzmanlardan yararlanma hususunda sadece bir ülkeye bağımlı olmamak için değişik ülkelerden faydalanma yolunu seçerken, 1947'lerden itibaren ağırlıklı olarak ABD'ne dayanılmıştır. Modernleşme kapsamında 1947'den itibaren başlayan ABD'nden eğitim, silah, araç, gereç, teçhizat vb. yardım alma, Amerikan askeri doktrinine geçiş vb. süreç Yamut'un Genelkurmay Başkanlığı esnasında da artarak devam etmiştir.[348]

2. Dünya Savaşı sırasında eksikliklerini gören ordu, yeniden yapılanmış, yeni teçhizat ve malzemelerin teminine çalışılmış, yabancı ülkelerden çeşitli uzmanlar getirtilerek birlik ve kurumlarda çalıştırılmışlardır. ABD'nin askeri yardımıyla birlikte yapılan eğitim ve öğretim anlaşmaları gereği birçok sınıf okulunda danışman statüsünde Amerikalı subaylar bulunmuştur.[349]

1947'de başlayan askeri yardım "eğit-donat" kurgusu üzerine başlangıçta teknik boyutta planlanmışken, Amerikan harp anlayışının ve askeri doktrini ürünü olan malzemelerin kullanımının teknik eğitimin ötesinde daha kapsamlı bir eğitim ihtiyacını doğurmasıyla "dönüşüm" sürecinin önü açılmış, bu durum başlangıçta az sayıda eğitimci/danışman öngörülmüşken miktarın oldukça artmasına da neden olmuştur.[350]

Menderes, ekonomik konular gibi Türk Silahlı Kuvvetleri'nin yeniden yapılandırılması konusunda da özellikle hükümetinin ilk zamanlarında ABD ile devamlı görüş alışverişinde bulunmuştur. Bu konuda Menderes, Amerika'nın Ankara büyükelçisi G. Wadsworth, Dışişleri Bakanı Fuat köprülü, General H.L. Mc. Bridge ve Genelkurmay Başkanı Yamut'un da bulunduğu ve her iki askerin askeri konularda önerilerde bulunduğu 29 Temmuz 1950 tarihli toplantı örnek gösterilebilir:

> Menderes,ABD ile birlikte yapılacak olan savunma planlamasına öncelik verilmesi konusunda talimat verdiğini, olası bir savaş durumunda müttefiklik adına her şeyi yapmaya hazır olduklarını" dile getirmekte, "Türkiye'nin savunma bütçesini azaltmak yerine artırmak

[348] Yamut'un ABD odaklı eğitim, askeri doktrin ve silah, araç, gereç, teçhizat vb. yardımlara ilişkin, bkz."Genelkurmay Başkanı mühim bir beyanat verdi," **Son Posta,** 24 Kasım 1950, 1, 7.

Bu beyanattan Yamut'un Amerikan yardımlarına karşı olmadığı anlaşılmaktadır.

[349] Erendor, **age**, 378.

[350] Güvenç, **age**, Ed. Tuğtan, **age**, 81.

> gerektiğini, astsubay ve teknisyen kadrolarının güçlendirilmesi için 20 milyon liraya ihtiyaç duyulduğunu, bu konuda mümkün olanın ise ekonomik yardım programında kesintiler yapılarak genel savunmaya kaynak aktarmak olduğunu, bu durumda ise Sarıyer Hidroelektirik barajı gibi bazı özel projelerin aksayacağını, ihtiyaçların karşılanması konusunda Amerikan hükümetinin görüşünü büyükelçiye sordu. ABD Büyükelçisi G. Wadsworth, da İki generalin; yani H.L. Mc. Bridge ile Yamut'un askeri konular üzerinde ortak çalışma yürütmesini, R.H. Dorr ve Türkiye Dışişleri Bakanının mali yıl konusunda yatırım programını birlikte değerlendirmelerini teklif etti. Menderes bu teklifi kabul etti.[351]

Ağustos 1950'de Başbakanlıkta yapılan ve ABD'nin Ankara büyükelçisi G. Wadsworth, Dışişleri Bakanı Fuat köprülü, General H.L. Mc. Bridge ve Türk Genelkurmay Başkanı Yamut, Genelkurmay 2. Başkanı Korgeneral Zekai Okan, Tümgeneral H.L. Mc. Bridge ve H.L. Mc. Bridge'nin yerine getirilen W.H. Arnold'un da katıldığı bir toplantıda Türkiye'nin savunma bütçesinin 458 milyon liradan 500 milyon liraya çıkarması konusunda kendilerine verdiği güvenceyi memnuniyetle karşılayacaklarını belirtmekteydi.[352]

14 Mayıs 1950 seçimlerinin ardından Adnan Menderes mecliste okuduğu hükümet programında dış politikasının; İngiltere, Fransa ve ABD ile işbirliğine dayandırılacağını, dış politikada en büyük amaçlarının Truman Doktrini ve Marshall Yardımı'yla Türkiye'ye destek veren ABD ile ilişkilerin geliştirilmesi olacağını, milli savunma meselesinde; "Çok şerefli tarihi ananelerin sahibi ve milli varlığımızın koruyucusu askeri kuvvetlerimizi, son tecrübelerin ve teknik terakkilerin neticelerine göre en yeni silahlar ve en modern usullerle teçhiz ve takviye için bütün güçleriyle çalışacaklarını belirtti. ABD'nin askeri alandaki maddi ve teknik yardımlarından daha fazla yararlanmaya çalışılacaktı.[353]

ABD ile Türkiye arasındaki askeri ilişkiler 31 Mart 1950'de Amerikalı General J.L. Colins'in Türkiye'yi ziyaretiyle daha da gelişmişti. Bu ziyaretin sonucu olarak JAMMAT stratejik planlama konusunda Türk Genelkurmayı'na yardımda bulunacak, ordunun güçlendirilmesine çalışılacak, astsubay sayısı iki katına çıkarılacak savaş ve seferberlik planlamalarına daha fazla vurgu yapılacaktı.[354]

---

[351] Geçikli, **age,** 125.

[352] **age**, 127.

[353] **age**, 50, 51.

[354] **age**, 128.

ABD'nin yardımlarıyla Türk Silahlı Kuvvetleri'nin emek yoğun insan gücü ağırlıklı durumdan, makine- teknoloji ağırlıklı NATO standardına getirilmesi amaçlanmıştır. Bu bağlamda Amerika'nın savaş artığı da olsa verilen silah, araç, gereç ve teçhizat Türk Silahlı Kuvvetleri'ni eskisinden daha modern bir hale getirmiştir. Yardım kapsamında Türkiye'ye jet uçakları verilmesinin yanında[355] üzerinde "US" yazılı çatal, bıçak, kaşık gibi Türk insanının ağız yapısına uymayan yemekhane malzemeleri bile verilmiş, bu malzemeler on yıllar boyunca Türk Silahlı Kuvvetleri envanterinde görünmüş ve zimmet devir teslimlerinde problem teşkil etmiştir. Emekli General Kadri Sonnur bu konuda şunları söylemekteydi:

> "Her şeyimizi, kıyafetleri dahil Amerika'ya adapte ettik. Çatal kaşık bile Amerikan yardımından gelmişti."[356]

Amerikan yardımı ile Türk Ordusu'nun kıyafetleri Amerikan Ordusu'nun kıyafetleri ile aynı şekle geliyordu. O kadar ki Amerikalı ve Türk subayının yanyana durduğu bir resimde birbirlerini ilk bakışta ayır etmek zordu. Örneğin Türk subay kıyafeti Amerikan subaylarının ki gibi "Montgomery" idi, yani "mont"tu.

Askeri Yardımlar sonrası ordunun kuruluşu[357] da değiştirilmiş, kuruluşlar Amerikalılara benzetirken, personel ve malzeme kadroları da aynen alınmıştır. O dönemin subayı Memduh Tarık Demiroğlu bu konuda şunları söylemekteydi:

> "Doktrin mevzuuna gelince şekli değişiklikler oldu. Kuruluş değişiklikleri oldu. NATO ve Amerikan birliklerinin kuruluşlarına benzedik. Eskiden taburlar üç bölüklüydü beşe çıktı… Talimnameler, harp usulleri değişti. Bilhassa piyade birliklerinde değişiklikler oldu. Beş bölük bir tabur oldu. Şekilsel değişiklikler o denliydi ki askeri haritalarda dost ve düşmanı gösteren renk kodları bile değişti. Eskiden kırmızıydık NATO'ya girişle maviye döndük."[358]

Kuruluş ve kadroları değişince; eğitim ve ikmal usulleri, taktik kuralları da değiştirilmiştir. Amerikan ordusunun ikmal ve eğitim ile ilgili bütün kitapları (talimatnameler) tercüme ettirilerek aynen uygulamaya başlanmış, o kadar ki Amerikan talimnamesinde "Papaz" yazılan yere Türk Talimnamesine "Alay İmamı"

---

[355] "Türkiye'ye Yeni Jet Uçakları Verilecek," **Son Posta**, 24 Mayıs 1953, 1.

[356] Kadri Sonnur İle Yapılan Sözlü Tarih Görüşmesi, (Ankara: 9 Haziran 2017); ayrıca bkz. "Orduda Kıyafet Değişikliği," **Akşam**, 2 Şubat 1953, 1,2.

[357] Kuruluş: Birliklerin, hangi ast unsurlardan oluşacağını ve bunların miktarını gösteren şemalardır.

[358] Demiroğlu İle Yapılan Sözlü Tarih Görüşmesi.

koyacak kadar tercümeye sadık kalınmıştır.[359] Kıyafetten, kara kazana kadar her şey değişti, bütün askeri okullar Amerikan askeri okullarına benzetildi. Harp Akademilerinde bile eğitim, stratejik ve taktik konsept değiştirilerek Amerikanlaştı. Türk Silahlı Kuvvetleri'nin NATO emrine verilmesi, müşterek komutanlıklar, ikili anlaşmalar sebebiyle silahlı kuvvetlerimizin "Harekât Kontrolü" daha geniş ölçüde NATO devletlerine bırakıldı. Türk yetkililere sormadan, izin almadan başka hareket alanlarında hizmet görecek yabancı kuvvetler, 1958 Lübnan Harekâtı örneğinde olduğu gibi Türkiye toprakları üzerindeki hava meydanlarını kullandılar.[360] Çok pahalı sayılacak bir ikmal ve idare sistemi uygulamaya başlandı. Bu arada ordu bünyesinde Amerikalılara uymayan usuller ve sınıfları kaldırıldı.[361]

Birebir tercümede başka aksaklıklar da vardı. Topçu Okulu'ndaki subay ve yedek subayların temel ve tekâmül kurslarında kullanılan ders notları Fort Still notlarından Türkçeye çevrilmişti. Çeviriler topçuluk terim ve deyimleri üzerinde bilgi sahibi olmayanlarca yapılmıştı ve çok yetersizdi. Mumlu stensil kâğıdına yazılmış olan metinler, üzerinde derin çizgiler oluşmuştu ve birçok yeri kullanılamaz hale gelmişti. İçerik olarak çok geriydi. Ders programları da eskiydi, değişmeye, yenilenmeye muhtaçtı (Amerikalılar ders notlarını yeni buluşlar ışığında yenilerler).[362]

Yeni ve eski sistemlerin bir arada olması konusundaki sıkıntıyı Yamak şöyle dile getiriyordu:

> "Yegâne sıkıntımız, Amerikan eğitiminin ordumuza yeni girdiği bir dönemde, her şeyin ders notlarına bağlı bulunması ve eski topçu talimnamelerinin yenilenmemesine rağmen yürürlükte bulunmasından kaynaklanıyordu. Birliklerimizde de eski talimnamelerle, yeni sistemde eğitim uygulama karışıklığı devam ediyordu. Bizlerin avantajı eski sistemle yetişmiş olmanın yanında yeni sisteme de adapte olmuş olmaktı."[363]

İlgisizlik, tedbirsizlik vs. birçok sebepten kaynaklanan başka sıkıntılar da olmaktaydı. Üstelik bunların bir kısmı maalesef can kaybı ile sonuçlanabilmekteydi.

---

[359] Yürürlükten kaldırılan eski ST 7-40 Alay Talimnamesi.

[360] Cengiz, **age**, 147; ayrıca bkz. Orhan Erkanlı, **Anılar Sorunlar Sorumlular**, (İstanbul: Baha Matbaası, 1972), 178.

[361] **age**, 147.

[362] Oğuz, **age**, 251.

[363] Kemal Yamak, **Gölgede Kalan İzler ve Gölgeleşen Bizler**, 3. Baskı, (İstanbul: Doğan Kitapçılık, 2006), 96.

O yıllarda kara kuvvetlerinde subay olarak görevli Kemal Yamak hatıratında böyle bir olaydan bahsetmekteydi:

> "Yıl 1954. Alaya gelen malzemeler meyanında 3,5 inçlik roketatarlar da vardı. Bunlar alınmış, fakat bu silahlara ait teknik tarifnameler ve talimnameler kıtalara ulaşmamıştı. Amerikalılar bu silahın eğitim atış mermisini göndermişler, Eğitim mermisini göndermemişler, Kara Kuvvetleri Komutanlığı da eğitim mermi boşluğunu doldurmak için ahşap bir mermi modeli geliştirmiş ve şekil ve ölçüleri yayımlayarak bunları kıtaların kendilerinin yapıp kullanmalarını emretmişti. Yaklaşık üç ay sonra maalesef bir asteğmen eğitimde eğitim atış mermisinin kullanılması sonucu bir kişinin ölümüyle sonuçlanan olay gerçekleşmişti."[364]

Amerikan askeri yardımı çerçevesinde ve genelkurmayın planladığı gibi, ordunun modernizasyonu devam ediyor ve bu amaçla malzeme akışı ve birliklerde değişim de sürüyordu. Artık ordumuz; atlı, katırlı, arabalı vb. durumdan hızla motorlu hale dönerken eski silahların yerini yenileri alıyordu. Nevzat Bölügiray Türk Silahlı Kuvvetleri'ndeki modernleşmenin ahde vefasızlığa da neden olmaması gerektiğini hatıratında şu cümlelerle dile getiriyordu:

> "Menderes: Biz devraldığımız Battalgazi Ordusunu modern hale getirdik" diyordu. Battal gazi ordusu, kurtuluş savaşını yapan orduydu. Şüphesiz asrın yeniliklerine ayak uydurmak için çaba harcamak zorunluydu; ama bu yapılırken Kurtuluş Savaşı'nı yapmış olan ordu böylesine aşağılanmamalıydı**."**[365]

ABD'nin, Türk Silahlı Kuvvetleri'nin yeniden düzenleme (reorganizasyon) ve yenileştirme (modernizasyon) çalışmaların devam ettiği, Türkiye'nin NATO'ya girdiği 1952'lerde bir Türk birliğindeki durum, alınması gereken yolun uzunluğunu göstermesi bakımından dikkat çekicidir. O yıllarda Erzurum Dumlu'da görevli subay olan Bölügiray hatıratında şöyle diyordu:

> "Erzurum Dumlu'da bölük komutanı idim. Alayımızın bu bölgedeki kullanılabilecek tek binada konuşlandığı söyleniyordu. Çevresine yapılan kerpiç binalarda küçük birlik karargâh binaları bulunuyordu. Erler ise yerin altına kazılan, üzeri toprakla kapatılan ve adına "zeminlik" denilen çukurlarda yatıyorlardı. Zeminliklerin giriş kısmına kapı görevi gören bir battaniye örtülüyordu. İçerisi iki katlı ve odundan yapılmış ranzalarda balık istifi yatan

[364] **age**, 121-122.

[365] Bölügiray, **age**, 82-83. Ayrıca bkz. "1954'e kadar ordunun üstüne pek gitmeyen DP önderliği 1954 seçimlerindeki zaferden sonra çekingen tavrını bir yana bırakmış ve orduyu denetim altına almıştır. Menderes orduyu küçümser tarzdaki "Battalgazi Ordusu", "Ben bu orduyu astsubaylarla da yönetirim" cümleleri 1954-1960 arasına tesadüf eder," Özdağ, **age**, 51, 52.

erlerin nefes ve vücut ısılarıyla ısındığı için fazla bir ısıtma aracına da gerek kalmıyordu. Ancak buraya her girişimde dayanılmaz bir kokuyla tıkanırdım. Erler için hiçbir eğitim ve sosyal tesis bulunmadığı gibi yıkanma olanağı da yoktu. Erler 20 günde bir Dumlu'ya yıkanmak üzere götürüyordu. Çamaşırhane de olmadığı için kendileri yıkanırken çamaşırlarını da yıkıyorlardı. Silah araç aygıt olarak da Balkan, 1. ve 2. Dünya Savaşı'ndan kalma gereçler bulunuyordu. Taşıma aracı olarak da at ve katır kullanılıyordu. Alayın tek motorlu aracı ise alay komutanının makam aracı olan cipti. Ordumuzun yenileşmeye ve yeniden yapılanmaya çok büyük gereksinimi bulunuyordu. Özellikle Sovyetler Birliği'nin yanı sıra çevremizdeki ülkelerin yoğun şekilde silahlanmasıyla oluşan tehdit de dikkate alındığında Türk Silahlı Kuvvetleri'nin bir an önce silahlanması gerekiyordu."[366]

Amerikan yardımlarının Türk Silahlı Kuvvetleri'ni ABD'ne bağımlı hale getirmesine ilişkin Bölügiray:

"Balkan harbinden perişan bir durumda çıkan Türk Ordusu'nun, köhneleşmiş yapısının yenilenmesi amacıyla ordumuzun başına ve kritik görev yerlerine Alman generalleri ve subayları getirilerek ordumuz Almanlara teslim edilmiştir. Çoğu Alman rütbelileri kendisinin rütbesinden büyük olan Türklerin başına komutan olarak getiriliyordu. Bunların çoğu, Türkleri küçük görüyor, kimileri ise işi hakarete ve aşağılamaya dek götürebiliyordu. Arkadan 2. Dünya Savaşı patlak verdi. Türkiye bu savaştan uzak kalmayı ve kendi yağıyla kavrulmayı başarmıştı ama savaştan sonra ortaya çıkan hem Sovyetler Birliği tehdidi hem de ordumuzun çağ dışı kalmış yapısı nedeniyle bu kez de ordumuz Amerikalılara emanet edildi. Yardım ederken, tıpkı Almanlar gibi, Amerika'nın çıkarlarını önde tutuyorlardı. Böylece Türkiye; siyasetiyle, ordusuyla, yıllarca Almanya'nın kucağına oturmuş, 1950'den sonra da onların kucağından kalkmış Amerikalıların kucağına oturmuştu. 1950'den bu yana "iğneden sürmeye dek" derler ya aynen öyle her şeyini ABD'nden, kısmen de Avrupa ülkelerinden alırken… 1950'den beri kışlık battaniye, çoraptan donumuza dek her türlü gereksinmemizi ABD'nden aldığımız günleri büyük acıyla anıyorum."[367] demekteydi.

Esasında Türk Ordusu'nun 1950'lerde yaşama geçirmeye çalıştığı büyük değişim teknolojiye dayalı bir sıçramaya ayak uydurması çabasından çok, Batılı harp tarzının 2. Dünya Savaşı Sonunda eriştiği düzeye intibak etme çabasıydı.[368]

5.3.1. Genelkurmay Başkanlığı'nda Meydana Gelen Gelişmeler

1948 yılından itibaren, Amerikan eğitim usulü kabul edilmiş ve öğretim metotlarında büyük değişiklikler yapılmaya başlanmıştır. 2. Dünya Savaşı'ndan elde

[366] **age**, 256-257.

[367] **age**, 266-267.

[368] Güvenç, **age**, Ed. Tuğtan, **age**, 82-83.

edilen denemelere göre, ihtisaslaşmaya geniş ölçüde yer verilmiş, Kuvvet Harp Akademileri birinci sınıfında bulunanlardan başlanarak harekât kurmay ve ikmal kurmay yetiştirilmeye başlanmışsa da, iki yıllık denemeden sonra bu çeşit öğretimden vazgeçilmiştir.[369]

1949-1950 ders yılı içinde eğitim tarzı 2. Dünya Savaşı'nın galibi Amerikan Sistemi'ne dönüştürüldü. İngiltere'den sonra Amerika'dan öğretmenler getirildi, Amerika'ya öğretmen yetiştirilmek üzere subaylar gönderildi. Bu ders yılından itibaren yeni sisteme uyularak harekât ve ikmal kurmayları yetiştirildi.[370]

Kurtuluş Savaşı yıllarından 1961 Anayasası dönemine kadar Genelkurmay Başkanı-sivil otorite ilişkisini kısaca özetlemek gerekirse:

-1921 Anayasası Dönemi (1920-1924); Genelkurmay Başkanının, Vekil (Bakan) sıfatıyla Hükümetin içinde ve Meclis Başkanı ve Başkumandan Mustafa Kemal Paşa'ya bağlı olduğu dönem,

-1924 Anayasası Dönemi (1924-1961); 1924-1944 Dönemi Genelkurmay Başkanının, devlet teşkilatı içinde özerk statüsüyle Cumhurbaşkanı'na bağlı olduğu dönem. 1944-1949 Dönemi Genelkurmay Başkanı'nın, özerkliğinin kaldırıldığı ve Başbakan'a bağlandığı dönem,

-1949-1960 Dönemi Genelkurmay Başkanı'nın, Milli Savunma Bakanlığı'na bağlı olduğu dönemdir.[371]

Genelkurmay Başkanı Fevzi Çakmak'ın 12 Ocak 1944'de emekliye sevkini müteakiben 5 Haziran 1944 tarih ve 4580 sayılı "Genelkurmay Başkanlığının Vazife

---

[369] Cengiz, **age**, 148.

[370] Yazarı Yok, **Harp Akademileri Tarihçesi (Özet),** (İstanbul: Harp Akademileri Basımevi, 1966), 6.

[371] Hüseyin Murat Işık, **1921 ve 1924 Anayasal Düzenlemeleri Bağlamında Askeri Bürokrasinin Devlet Teşkilatı İçindeki Yeri,** https://www.youtube.com/watch?v=ldvvLgGhYu4, 7, 8. (Erişim Tarihi, 14.01.2017); Samet Ağaoğlu'na göre "Milli Savunma, Ethem Menderes'e kadar Refik Şevket İnce'den Kenan Yılmaz Bey'e arada Seyfi Kurtbek'in dalgalı devresi dışında Cumhuriyet kurulduğu günden oyana önce kanuna göre sonra da fiilen Genelkurmay'ın adeta bir şubesi olarak çalışmıştır," Samet Ağaoğlu, **Arkadaşım Menderes-İpin Gölgesindeki Günler**, (İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, Nisan 2011) 113; ayrıca bkz. "Demokrat Parti iktidarı dönemi olan 1950-1960 yılları arasında sekiz Milli Savunma Bakanı görev yapmıştır. Bunlar sırasıyla: Refik Şevket İnce, (22 Mayıs 1950-9 Mart 1951), Ahmet Hulusi Köymen (9 Mart 1951-10 Kasım 1952), Ali Seyfi Kurtbek (10 Kasım 1952-1 Kasım 1953), Kenan Yılmaz (1 Kasım 1953-17 Mayıs 1954), İbrahim Ethem Menderes (17 Mayıs 1954-15 Eylül 1955 ve 19 Ocak 1958-27 Mayıs 1960), Mehmet Fuat Köprülü (Vekil) (15 Eylül 1955-9 Aralık 1955), Adnan Menderes (Vekil) (9 Aralık 1955-28 Temmuz 1957), Hasan Şemi Ergin (28 Temmuz 1957-19 Ocak 1958)," www.msb.gov.tr. (Erişim Tarihi, 28.05.0218).

ve Salahiyetleri Hakkında Kanun" yürürlüğe girmiş ve Genelkurmay Başkanı 13 Haziran 1944'de TBMM'ye karşı sorumlu olan Başbakanlığa bağlanmıştır.[372]

1949 yılında, Genelkurmay Başkanlığı, 30 Mayıs 1949 gün ve 5398 sayılı kanunla, doğrudan doğruya Milli Savunma Bakanlığı'na bağlandı.[373] Buna göre personel, istihbarat, harekât, eğitim, seferberlik, ikmal ihtiyaçlarının ve dağıtımında önceliklerin tespiti işlerinin Genelkurmay Başkanlığı vasıtasıyla, diğer hizmetlerin de Bakanlık Müsteşarlığı kanalıyla yürütülmesi öngörülmekteydi. 1949 yılında Milli Savunma Bakanlığı Müsteşarlığı'na bağlı kara, deniz ve hava müsteşarlıkları, Deniz Kuvvetleri Komutanlığı ve Hava Kuvvetleri Komutanlığı teşkilatları kaldırılarak yerlerine kuvvet komutanlığı teşkilatları kuruldu. Böylece Türk Silahlı Kuvvetleri'nin komuta teşkilatı modern usullere göre yeniden düzenlendi. Genelkurmay Başkanlığına bağlı olarak kara, deniz ve hava kuvvetleri kuruldu. 15 Ağustos 1949 tarihinde Yüksek Askeri Şura'da alınan bir kararla yeni teşkilatın esasları kuruldu. Bu teşkilata göre kuvvetler, genelkurmay emrinde daha özerk bir durum aldılar. Kara, deniz ve hava kuvvetleri komutanlığı diye üç komutanlık kuruldu. Yapılan kadroya göre bu makamlarda kuvvetlerin en kıdemli ve tecrübelisi bulunacaktı. Genelkurmay Başkanlığı'nın 12 şubesi de lağvedilerek bunların yerine Personel, harekât ve lojistik başkanlıklar kuruldu. Kuvvet komutanları eğitim, harekât ve ikmal hususlarında tam yetkiliydiler. Mart 1949'dan itibaren Akademilere; "Harp Akademileri Komutanlığı" adı verildi. 1949-1950 öğretim yılından itibaren üç yıl olan Akademi öğrenimi iki yıla indirildi. 1949-1950'den itibaren, Kuvvet Harp Akademileri öğrenimi Amerika'daki Komuta ve Karargâh Subayı Koleji'nde olduğu gibi aralarında en az iki yıl ara bulunacak şekilde üç yıldan iki yıla indirildi.[374]

---

[372] Erendor, **age**, 377.

[373] "Milli Savunma Teşkilatı: Başbakan Şemsettin Günaltay, Ordumuz Bugünkü Teknik Vasıtalarla Mücehhez Olarak ve Ahenkli Bir Şekilde Daha İyi Çalışacak," **Zafer**, 24 Mayıs 1949, 1.

[374] Cengiz, **age**, 148-150; ayrıca bkz. "Amerikan Askeri Yardım Kuruluşu Başkanı Generalin Harp Akademisi Öğretim süresinin bir yıla indirilmesi isteği karşısında 1949-1950'ye (95'inci dönem) kadar üç yıl olan öğretim süresi 1950'den itibaren, 1953-1954 dönemine (96'nci dönem) kadar 1950-1951, 1951-1952 ve 1952-1953 eğitim yıllarında birer yıllık eğitimle kurmay yardımcısı ünvanlı subaylar yetiştirilmiştir. Yani Türk Silahlı Kuvvetleri üç yıllık kurmay subay eğitimine ara vermiştir. Bu durum sonraki yıllarda Harp Akademilerinde yığılmaya sebep olacaktır." Akyaz**,** **age**, 53; ayrıca bkz. Özdağ, **age**,41.

Yamut'un Harp Akademileri'ndeki eğitimin 1950'de Amerikalıların telkiniyle birer yıla indirilmesine ilişkin görüşü hakkında elimizde bilgi bulunmamaktadır. Ancak 1953-1954 Eğitim yılından itibaren sürenin tekrar eskisi gibi yapılması, onun yanlıştan kısa sürede dönebildiğini göstermektedir.

Bu devrede 1. Sınıfı bitirenlere kurmay yardımcısı adı verildi. 2. Sınıfa geçmek için tekrar imtihanlara gireceklerdi. 1953'de 2. Sınıflara imtihanla girme usulü yerine Harp Akademileri'nin süresi iki yıla çıkarıldı ve iki ders yılı arasında iki yıl kıta hizmeti konuldu. 1953-1954 ders yılı başında Akademilerin 2. Sınıflardı da faaliyete geçmiş bulunuyorlardı.[375]

1953- 1954 ders yılından itibaren kuvvet harp akademilerini bitiren subaylar karargâhlarda kurmay stajlarını bitirerek kurmay subay olduktan sonra silahlı kuvvetlerin müşterek sevk ve idare esaslarını öğrenmek ve düşünce birliğini sağlamak maksadıyla müşterek harp Akademisi tahsiline tabi tutulacaklardı. Bu akademi 1956 Yılından itibaren Yüksek Kumanda Akademisi, 1964'de de Silahlı Kuvvetler Akademisi ismini almıştır.[376]

1952-1953 Eğitim Devresi başında geleceğin komutan ve idarecilerini yetiştirmek ve topyekûn savaş isteklerine göre memleketin imkânlarını bir araya toplamayı sivil ve asker işbirliğini sağlamayı amaçlayan Milli Savunma Akademisi açılmıştı. Bu Akademiye Kurmay Yarbay'dan generale kadar olan askerlerle, Bakanlıkların üst görevlerdeki personeli tahsile tabi tutuldu ve Akademi ilk mezunlarını 1953'de verdi. Bu akademinin ismi 1964'den sonra Milli Güvenlik Akademisi olarak değiştirildi.[377]

Genelkurmay Başkanlığı'nın Milli Savunma Bakanlığı'na bağlanması, kuvvet komutanlıklarının kurulması ve topyekûn savunma işlerini koordine etmek üzere Milli Savunma Bakanlığı Yüksek Kurulu'nun oluşturulmasında ABD gerçeğini görmek gerekir. 1949'a kadar ordu komutanlıkları ile teşkilleri; harekât ve eğitim yönünden Genelkurmay Başkanlığı'na, personel ve lojistik destek bakımından Milli Savunma Bakanlığı'na bağlı bulunan kara kuvvetleri bu tarihten itibaren kuvvet komutanlığına dönüştürülmüştür. 1950 yılından itibaren de tüm sınıf okullarını ve eğitim merkezlerini bünyesine almıştır. Yine aynı şekilde 1928'den 1949'a kadar Genelkurmay Başkanlığı Karargâhı'nda deniz müsteşarlığı olarak temsil edilen deniz kuvvetleri Yüksek Askeri Şura'nın 15 Ağustos 1949 tarihinde almış olduğu bir

[375] Yazarı Yok, **Harp Akademileri Tarihçesi (Özet)**, (İstanbul: Harp Akademileri Basımevi, 1966), 6.

[376] **age**, 6.

[377] **age**, 6.

kararla kara ve hava kuvvetleri ile birlikte Deniz Kuvvetleri Komutanlığı olarak teşkilatlanmıştır.[378]

O tarihlerde Harp Akademisini bitirmiş olmak hemen kurmaylığa geçmek anlamına gelmiyordu. Kenan Evren hatıratında şöyle diyordu:

> Sene 1949 okulumu bitirmiştim. Staj için Ankara'ya Genelkurmay Başkanlığına gidecektim… Ancak henüz kurmay değildik. Kurmay olabilmemiz için Genelkurmay Başkanlığındaki staj süresini de muvaffakiyetle tamamlamak kurmay olur sicilini almak ve bu sicilin bizzat Genelkurmay Başkanı tarafından tasdiki gerekiyordu. Bu süre bir seneden aşağı olamazdı. Kurmaylık tasdik edilmedikçe de kıdem alamazdık. Yamut göreve başladıktan 15 gün sonra bizim kurmaylıklarımız tasdik etmişti. Tasdik edilir edilmez üç senelik kıdemimiz de verildi.[379]

Memduh Tarık Demiroğlu ise aynı bağlamda:

> "Akademide eskiden üç sene okunurdu, kurmay olunurdu. 1950'den itibaren Amerikan sistemi geldi. Biz bir sene okuduk. Kurmay yardımcısı olduk sonra yine sınava girip kazanınca kurmay olarak mezun olduk."[380] diyordu.

1949 yılına kadar Alman teknik ve taktiğine göre yetişen kurmaylar, bu yıldan sonra Amerikan metotlarıyla eğitilmişlerdir. Amerika'dan uzman öğretmenler getirtilmiş ve aynı zamanda ABD'ne öğrenciler gönderilmiştir. Bir kısım kurmay subay da Fransız, Alman, Kanada, Pakistan ve İran Harp Akademilerinde öğrenim görmesi için yurt dışına gitmiştir.[381]

1947 öncesinde Alman ekolüne göre yetişmiş kurmay subaylar doktrin kurslarına alınarak yeni ekole uyum sağlamalarına çalışılıyordu. Alman sistemi daha çok inisiyatife yer veriyor ve savaş stratejisini ve tekniğini ince bir sanat olarak kullanıp az kuvvetle üstün düşman kuvvetleri yenmeyi yeğliyordu. Amerikan sistemi ise her türlü olasılığa karşı nasıl hareket edileceği önceden tespit edilmiş harekât; en bol silah, teçhizat, malzeme, araç ve gereçle devamlı desteğe dayanıyordu. Türk tarihi az kuvvetle üstün düşmana karşı kazanılmış zaferlerle doluydu.[382] Amerikan

---

[378] Erendor, **age**, 378.

[379] Evren, **age**, 84.

[380] Demiroğlu İle Yapılan Sözlü Tarih Görüşmesi.

[381] Akkaya, **age**, 200.

[382] Kocatürk, **age**, 420-421; ayrıca bkz. "Her kısmın ön tarafında "Doktrin Kursu" adı altında bizimle birlikte yeniden öğrenime çağrılan eski akademi mezunu binbaşı ve yarbay rütbesinde subaylar oturuyordu," Oğuz, **age**, 251.

sistemiyle birlikte Türk Ordusu'na, komutanların birliklerini sevk ve idaresinde yardımcı olacak "Durum Muhakemesi"[383] vb. şablonlar[384] girmiştir.[385] Böylece orduda yapılacak düşünsel, planlama ve icrai faaliyetler format halindeki bir listeye dayandırılıyordu.

Kemal Yamak da bu konuda şu düşüncedeydi:

> Askeri eğitimimizde o zaman hala Alman ekolü hakimdi. Talimnamelerimizin çoğu onlardan alınmış, Harp Akademilerimizde programlar bunlara göre düzenlenmiş ve öğretmenlerimizin çoğu oralarda kurs görmüşlerdi. Fransız etkisi de devam ediyordu. Özellikle lisan ağırlıklığı hala Fransızcaydı. Öğrenci olarak bizlerin gönlü bilinen bu etkiler ve Rusya'ya taarruz etmeleri nedeniyle hep Almanlardan yanaydı.[386]

Kasım 1950 ayında ise askerî teşkilatta bazı değişiklikler gündeme gelmiştir. Milli Savunma Bakanlığı Komisyonu'nun yapmış olduğu çalışmalara göre, Harp Okulu'nun eğitim öğretim süresinin dört yıla çıkarılması, yedek subayların altı aylık devre eğitimi sonrasında kıtaya rütbesiz takım komutanı olarak çıkmaları, iki ay sonrasında rütbe alarak on ay bu rütbede çalışmaları, akademiye binbaşı rütbesindeki subayların da kabul edilmesi, özellikle tatbikatlarda başarılı olamayan subayların kendilerine birkaç deneme hakkı daha verilerek başarısızlıkları devam edenlerin müteakiben emekliye sevk edilmeleri hususları gündeme gelmiştir.[387]

Yüksek Askeri Şura toplantılarında yapılan çalışmalar sonucunda da 1952 yılında terfi kanununda yapılan düzenlemeler ile rütbe bekleme süreleri kısaltılarak ordunun gençleştirilme çalışmalarına hız verildi. Buna göre, tüm rütbelerdeki subayların asgari dört, azami altı senede terfi edebilmesi, her rütbede fevkalade temayüz edenler için asgari müddetin ise üç seneye indirilmesi sağlandı. Hava sınıfındaki uçucu personel (pilotlar), deniz sınıfında denizaltıcılar için asgari ve

---

[383] Durum Muhakemesi: Bir sorunu çözmek veya belli bir konuda karara varmak için yapılması gereken aşamaları gösteren bir formattır. Karar almada bütün ilgili hususların dikkate alınmasını ve standartlaşmayı sağlar.

[384] Şablon: "Evet"li, "Hayır"lı sorularla bir olayı, çözümünü en basite indirgeyerek anlama yöntemidir. Bu yöntem karışık konuların öğrenilmesine yardımcı olmasına rağmen abartıldığında veya siyasi-sosyal unsurların, toplumsal gelenek ve tepkilerin rol aldığı konulara da (Türkiye'nin bazı siyasal ve sosyal sorunlarını çözmek için) uygulanmaya kalkıldığında içinden çıkılmaz sakıncalı sonuçları da getirir. Şablon orduların kullandığı yöntemlerden biridir.

[385] Pekin, **age**, 224.

[386] Yamak, **age**, 52.

[387] Akkaya, **age**, 239.

azami terfi müddetinin bir yıl aşağı tutulması kararlaştırıldı. Yeni terfi kanunu ile bir subay 40 yaşında general olabilecektir. Mevcut kanunda ise bir subay normal şartlarda ancak 52 yaşında general olabilmekteydi.[388]

1950 yılına kadar aynı anda mevzuatta yerini korumaya devam eden bugünkü bildiğimiz anlamda "Astsubay" lığa tekabül eden ve "Astsubayların küçük subay" mı yoksa "büyük erbaş mı" olduğuna hakkında karmaşa yaratan Gedikli Küçük Zabit ve Gedikli Erbaş sıfatları, 1950'de yürürlüğe giren 5619 sayılı Gedikli Erbaş kanunu ile yürürlükten kaldırıldı. 12 ay sonra bu kanun ilga edilerek Yamut'un Genelkurmay Başkanlığı döneminde bugünkü bilinen adıyla "Astsubay Kanunu" çıkarılarak söz konusu karmaşa da ortadan kaldırılmış oldu. Ayrıca eğitim süreleri iki yıla çıkarıldı ve astsubaylara subaylığa geçiş gibi birçok hak bu düzenlemeyle verildi (Ancak askeri ceza kanununda astsubaylar erat sınıfı içinde gösterilmeye devam etmiştir).[389] 1950'li yıllar ile birlikte silahlı kuvvetlerin personel yönünden branşlaşma ve uzmanlaşmaya dönük çalışmalarını ve yapısal değişimleri kapsamında, 19 Mart 1952 tarihinde "Astsubay Yönetmeliği" ve 3 Mart 1954 tarihinde "Çavuş ve Uzman Çavuş Kanunu" kabul edildi ve subayların yanında diğer personelin de nitelik ve nicelikleri belli bir standarda kavuşturuldu.[390]

Osmanlı İmparatorluğu döneminde ordunun en önünde yer alarak düşman hatları gerilerinde bir fırtına gibi esen ve bir anlamda ilk Özel Kuvvetler olan "Akıncılar", Kurtuluş Savaşı'nda ise milli ordunun ihtiyaç duyduğu personel, silah, cephane, araç ve gereçlerin Anadolu'ya sevkiyatı ile vatanın dört bir yanında işgalci kuvvetlere karşı Milli Mücadelenin yürütülmesine ön ayak olan ve cephe gerilerinde işgal ordularına darbeler vuran çeteler ile Teşkilat-ı Mahsusa, bugünkü Özel Kuvvetlerin görevlerini, dönemlerinde yerine getiren teşkilatlar olmuştur. 2. Dünya Savaşı'nı müteakip, Sovyetler Birliği'nin Türkiye için büyük bir tehdit oluşturması üzerine, silahlı kuvvetlerin harekâtını, düşman gerisinde icra edilecek faaliyetlerle

---

[388] **age**, 240; bkz. "Yeni Askeri Terfi Şekli Tespit Edildi. Yeni Sistemde Kıdeme Değil, Ehliyet ve Liyakate Kıymet Veriliyor," **Akşam**, 3 Nisan 1951, 1; ayrıca bkz. "Askeri Şuranın Kabul Ettiği Esaslar: Bütün rütbelerde asgari 4, azami 6 senede terfi edilebilecek, temayüz edenler için bu süre 3 seneye inebilecek, havacılarda uçucular ile denizcilerde denizaltıcılar için bu süre birer sene daha aşağı tutulacaktır. Yeni terfi kanununa göre bir subay 40 yaşında general olabilecektir. Mevcut Kanunda ise normal olarak bir subay 52 yaşında general olabilmekteydi. Şuraca kabul edilen kanunda kurmay subaylara verilmekte olan kıdem tazminatı kaldırılmıştır," **Akşam** 5 Nisan 1952, 1.

[389] Oktay Yıldırım, **Astsubay Hakkında Her Şey**, (İstanbul: Kaynak Yayınları, 2016), 72-74.

[390] Akkaya, **age**, 242.

kolaylaştırmak maksadıyla Yamut'un Genelkurmay Başkanlığı döneminde, 1992'den günümüze kadar adı çeşitli aşamalardan geçerek; "Bordo Bereliler"-"Özel Kuvvetler Komutanlığı" "Özel Harp Dairesi" olan Komutanlığın-çekirdeği; Genelkurmay Başkanı'nın Milli Savunma Bakanlığı'na bağlı olduğu 1952 yılında, özel bir kararname ile zamanın Yüksek Savunma Kurulu'nun kararı ile Milli Avcı Birlikleri Şubesi olarak kurulmuş ve kurulduğu günden itibaren, gelişimini modern çağın gereklerine uygun olarak sürdürmüştür.[391]

1952-1953 Eğitim ve Öğretim Yılında sivil-asker işbirliği sağlamayı hedef tutan "Milli Savunma Akademisi" açılmış ve bu akademide kurmay subaylar, generaller ve bakanlıkların personeli eğitim görmeye başlamışlardır. 1953 yılında kara, deniz ve hava akademileri ikişer sınıflı olarak yeniden düzenlenmiştir. 1954'den itibaren hava kuvvetleri bünyesinde Ankara'da bulunan "Kara-Deniz Hava İşbirliği" kursu 1958-1959 öğretim yılından itibaren İstanbul'a (Yıldız Sarayı'na) taşınarak faaliyetlerine Hava Harp Akademisi Komutanlığı bünyesinde devam etmiştir.[392]

1 Ekim 1953'de Kuvvet Harp Akademilerinin ikinci sınıfları açılmış, bu sınıflara başlangıçta sınavla, sonraları sınavsız olarak birinci sınıfı başarı ile bitirenler alınmış, 1954–1955 öğretim yılından itibaren Kuvvet Harp Akademilerinin aralıksız iki sınıflı olarak öğretime devam etmesi uygun görülmüştür. Ayrıca 14 Ekim 1954'de bugünkü Silahlı Kuvvetler Akademisi, Müşterek Harp Akademisi ile öğretime açılmış; 1956 yılında ise adı Yüksek Komuta Akademisi olarak değiştirilmiş ve 7 Ağustos 1964 tarihine kadar, bu isim altında faaliyetine devam etmiştir.[393]

18 Nisan 1951 tarihli Genelkurmay Başkanlığı'nın emri ile fakülte emrine geçenek görevli tabiplerin hizmetlerine son verilmiş, bunların yerine orduda mevcut uzmanlardan Gülhane'ye öğretim görevlisi olarak kalmaları sağlanmış ve kadrosu Gülhane'de olan fakültede görevli baş asistanların da ek görevleri kaldırılmıştır.[394]

---

[391] Cengiz, **age**, 150; ayrıca bkz. "Cüneyt Arcayürek, **Derin Devlet 1950-2007**, 6. Baskı, (İstanbul: Detay Yayıncılık, 2007), 25, 27.

[392] Erendor, **age**, 392.

[393] Cengiz, **age**, 150.

[394] Akkaya, **age**, 257.

NATO'ya giriş öncesinde ABD istihbarat Bürosu (CIA)'nın 26 Şubat 1951 tarihli Amerikan Başkanı'na sunduğu "Milli İstihbarat Öngörüsü" başlıklı Türkiye'ye ilişkin raporda Türk Ordusu'ndan şöyle bahsedilmekteydi:

> Amerikan yardımı ile birlikte Türk Ordusu yaklaşık 280 bin kişilik modern bir kuvvete dönüştü. Seferberlik gücü ise 1,5 milyon kişiye ulaşmaktaydı. Ancak Türk Silahlı Kuvvetleri'nin lojistik imkânları güçlü değildi. Nitelikli astsubay sıkıntısı vardı. Ayrıca etkili bir hava kuvvetinden yoksundu. Türkiye'nin ekonomisi ağır bir savunma yükünü kaldıramamaktaydı. Çünkü ekonomi geniş ölçüde tarımsaldı ve ağırlıklı olarak dışa bağımlıydı.[395]

5.3.2. Kara Kuvvetlerinde Meydana Gelen Gelişmeler

Cumhuriyet dönemi ile birlikte sınıf okullarının açılması ve gelişimi sürmüş ve bu gelişmeler özellikle Truman Doktrini ile ABD yardımlarının başladığı 1947'ler sonrası ve Yamut'un Genelkurmay Başkanlığı döneminde artarak devam etmiştir. Bu okullardan;

Piyade Okulu 1946 yılına kadar geçirdiği çeşitli evrelerden sonra 1946 yılında Piyade Okulu adını almış, 2. Dünya Harbi tecrübelerine dayanılarak eğitime geliştirilmiş 1948 yılından itibaren okula Amerikalı uzman subaylar getirilmeye başlanmıştır. Okul 19 Kasım 1951'de öğretim ve eğitimde inkılap yaparak modern sistemin tatbikine başlanmıştır. Bu devre "Kemal Çağı" olarak vasıflandırılabilir.[396]

Kara kuvvetlerinde komando eğitimi veren ve ilk olarak Muğla'da Dağ Talimgâhı olarak 1926 Yılı'nda 1. Dağ Tugayı bünyesinde Dağ Talimgâhı olarak kurulan Dağ Okulu, Erkan-ı Harbiye-i Umumiye Riyasetinin 10 Aralık 1952 tarihli emriyle "Dağ Okulu" olarak faaliyetine daha geniş ölçüde devam etmiştir.[397] Okulun bugünkü konuşlandığı yerde Kore Harbi'nden sonra önem kazandığı düşünülen dağ harekâtı taktiği, Türk Silahlı Kuvvetleri'nde uygulanmaya ve eğitimleri verilmeye başlandı.[398]

---

[395] Geçikli, **age**, 102-103.

[396] Yazarı Yok, **Kara Kuvvetleri Dergisi,** (İstanbul: Kara Kuvvetleri Komutanlığı Basımevi, 1957), 43.

[397] **age**, 47.

[398] Aytaç Kepir, "Ordu Dergisi (Silahlı Kuvvetler Dergisi) (1950-1981)" (Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü, 2012), 47.

1946 Yılı'na kadar çeşitli evrelerden geçen Topçu ve Atış Okulu 1946 yılından itibaren Topçu Okulu adını almış okulda eğitim 1947'den itibaren Amerikan sistemine göre yapılmaya başlanmış, 1951'den itibaren okulda Yedek subay namzetlerinin de yeni sisteme göre eğitilmesine başlanmıştır.[399]

Kitle imha silahlarına karşı eğitimin verildiği ABC (Atom, Biyolojik, Kimyasal) eğitimi 1953'e kadar çeşitli evrelerden geçmiş, 1953'de ABC konusunda sivil halkın ve Silahlı kuvvetlerin subay ve astsubaylarının yetiştirilmelerini sağlamak maksadıyla Ankara'da çeşitli kursların açılmasına karar verilmiş ve bu amaçla İngiltere ve Amerika'ya öğretmenler gönderilmiştir. Öğretmenler yurda dönünce Ankara-Mamak'da ilk defa Temmuz 1953'de bir ABC Subay Temel Kursu açılmıştır.[400]

1927'de açılan ve 1948'e kadar "Yüksek Levazım Okulu" adıyla devam eden 1948'de İkmal Akademisi'nin açılmasıyla bu ad altında eğitme devam eden levazım okulu, 1953'den itibaren Eyüp'teki Okuldan mezun vermeye başlamıştır.[401]

Bu dönemde ordu karargâhlarının kadro ve teşkilatları yeniden düzenlenerek personel ve lojistik desteğini yeterince sağlayacak bir seviyeye getirilerek hareket kabiliyeti artırılmış, sevk ve idare ile lojistik hizmetlerini yürütecek yeni bir düzenlemeye geçilmiştir. Bazı tümenler ile kadro ve teşkilatları eski ve yeterli görülmeyen birlikler ise lağvedilmiştir. 1952 yılında NATO'ya üye olunmasından sonra kara kuvvetleri NATO standartlarına göre daha modern olan silah ve teçhizatlar ile donatılmıştır. Bu kapsamda; Nike Hava Savunma Topçu Birlikleri kuruldu. Uçaksavar Topçu Tümen Komutanlığı teşkil edildi. Kara Havacılık Okulu açıldı. Zırhlı birliklerin silah gücü artırıldı ve huduttakiler hariç atlı birlikler azaltıldı. 27 Eylül 1952'de Türkiye'nin NATO 'ya tahsis ettiği tümenler teşkilat değişikliğine uğrayarak, her zaman tam mevcutla savaşa hazır durumda bulundurulmaları sağlandı. Genelkurmay Başkanı Yamut'un görev süresinin dolmasından bir yıl sonra 1955'de ise kara kuvvetleri komutanlığı bünyesinde paraşütçü birlikleri kuruldu.[402]

---

[399] **age**, 82.

[400] **age**, 131.

[401] **age**, 148-161.

[402] Erendor, **age**, 388.

2. Dünya Savaşı'ndan sonra, orduyu seferi durumdan barış konumuna geçirmek kapsamında bazı kolordu ve tümenler lağvedilirken, barış teşkilatında kalacak birlikler kuruluş ve kadro bakımından yeniden düzenlendi. Kolordu sayısı 14'ten 8'e düşürüldü. 1945 yılından sonra özellikle ABD'nin yardımıyla modern silah, teçhizat ve malzeme sağlanarak kara kuvvetleri sınıflarında yeniden düzenlemeye geçildi. Piyade birliklerine motorlu araçlar, ordudonatım malzemeleri, hafif ve ağır silahlar verildi. Bölükten itibaren her birlik yakın atış desteğine sahip haline getirildi. Piyade bölükleri bünyesinde silah takımları kuruldu ve bu takımlara 60 mm.lik, taburların ağır bölüklerine 81mm.lik havanlar dahil edildi. Takım, bölük, tabur ve alaylar telli ve telsiz muhabere cihazlarıyla donatılarak emniyetli bir haberleşme sistemi kuruldu.[403]

20 Mart 1950 tarihinde subayların terfi kanununda yapılan bazı değişiklikler neticesinde ordudaki yardımcı sınıflar şu şekilde belirlendi: Nakliye, sıhhiye, veteriner, levazım, harita, mühendis, harp sanayi ve ordu donatım. Bu düzenlemeye göre demiryolu ve otomobil sınıfları kaldırıldı. Nakliye sınıfının ismi de 1952 sonrasında "Ulaştırma" olarak değiştirildi. 1952 yılında kıyafet kararnamesinde değişikliklere gidilerek bu sınıflara ait bölümlerde de değişikliklere gidildi.[404]

2. Dünya Savaşı sonlarında nükleer silahlarında kullanılmaya başlaması süratle dağılmayı[405] gerekli kıldığından, muhabere taktiğinde Bölge Muhabere Sistemi'ne gidildi ve bunun sonucunda NATO'nun da katkısıyla yeni elektronik cihazlar orduya girerek uzak haberleşme olanakları sağlandı ve muhabere birlikleri yeniden teşkilatlandırıldı.[406]

Standardizasyon kapsamında 1947'den itibaren Valentine ve Vickers gibi eski tanklar kuruluştan çıkarıldı, yerlerine Amerikan yardımı kapsamında, M-24 (114 adet) ve M-36 tank destroyerleri (222 adet), M-32 tank kurtarıcıları (12 adet) Türk ordusuna girdi, General Stuart ve Sherman tankları da pasif konumda kullanılmaya

---

[403] Cengiz, **age**, 151.

[404] Akkaya, **age**, 194; ayrıca bkz."1938'e kadar Topçu Okulu bünyesinde bulunan Nakliye Okulu 26 Mart 1938'de Topçu Okulu'ndan ayrılarak müstakil eğitim vermeye başlamış, 1947'den itibaren Amerikan uzman ve müşavir heyetinin katkılarıyla çeşitli kurslar ile eğitim geliştirilmiş, okul şimdiki Gaziemir- İzmir'e 9 Nisan 1949'da taşınmıştı," Yazarı Yok, **age**, 167-168.

[405] Düşmanın; hava, topçu, nükleer ve kimyasal gibi kitle ateşine maruz kalan birliklerin zayiatlarını azaltmak için ateşin oturduğu bölge dışına yayılması ve bölgeden çıkması faaliyeti.

[406] Cengiz, **age**, 151.

başlandı. Keza Alman T-3 ve T-4 tankları da yedek parça yokluğundan ötürü verimli kullanılamaz hale gelince kadrolardan çıkartılarak ülkenin muhtelif yerlerinde sabit kule mevzileri şeklinde kullanıldı. Zırhlı birliklerin kuruluş, kadro, sevk, idare ve eğitimleri Amerikan sistemine göre planlanarak uygulandı.[407] 1954 yılında ilk M-47 tankları zırhlı tugaylara verilmeye başlandı. Aynı yıl içinde zırhlı tugay tank alayları taburlar haline getirildi, M-47 tankları müteakip yıllarda da gelmeye devam ettti.[408]

1946'dan itibaren tümen temelli zırhlı birlik anlayışına uygun planlar yapıldı ve Amerikalıların telkinleri sonucu müstakil zıhlı tugaylar şeklindeki bir teşkilatlanma kabul edildi.[409] 1948 yılına gelindiğinde zırhlı birliklerin mevcudu altı zırhlı tugaya yükseltilmişti. Bunlar; 1. Zırhlı Tugay (Kartal/Maltepe), 2. Zırhlı Tugay (Etimesgut/Ankara), 3. Zırhlı Tugay (Davutpaşa/İstanbul), 4. Zırhlı Tugay (Aşkale/Erzurum), 5. Zırhlı Tugay (Mamak/Ankara), 6. Zırhlı Tugay (Kandilli/İstanbul) idiler.[410]

Yamut, 24 Aralık 1951 günü basına verdiği demeçte:

"Bugünün harplerinde zırhlı tugaylar, piyade birliklerinin taarruzlarını destekler, düşmanın taarruzunda da yolunu kapayan piyade ile birlikte çalışan bir kara kuvvetidir. Bu itibarla dünya orduları bu silahın tekâmülüne çalışmaktadır. Bizde de zırhlı tugaylara önem verilmesi tabiidir" şeklinde konuşarak zırhlı birliklerin doktrindeki önemini vurgulamıştır.[411]

Topçu sınıfı, Amerikan askeri yardımıyla standart cins ve çapta top ve obüslerle donatıldı. Yeni motorlu topçu birlikleri kuruldu. Eskiden çok basit olan topçu ateş idare ve komuta muhabere sistemi, ilkel durumdan kurtarılarak güvenli bir şekle sokuldu. Topçu taburu ateş idaresi, birinci hat piyade birliklerinde bulunan topçu ileri gözetleyicileri tabur ateş idare merkezinin kıymetlendirmesine göre yöneltilecek şekilde değiştirildi. Bu tarihe kadar kadrosunda çok çeşitli top ve malzeme bulunan topçu, standart cinste ve çapta top ve obüslere sahip oldu. 105, 155, 203 mm.lik obüslerle, Honest John silahları ve hava savunmasında kullanılan Nike (Nayk-Nayki)'ler bu standartlaşmanın sonuçlarıdır. Bu arada topçu teşkilatına

[407] Erhan Çiftçi, **Şark Cephesinden Kore'ye Bir Türk Generali Tahsin Yazıcı'nın Askerlik Serüveni**, (İstanbul: Dergâh Yayınları, 2015), 144.

[408] Cengiz, **age**, 151.

[409] Çiftçi, **age**, 144.

[410] Akkaya, **age**, 194.

[411] **age**, 147.

modern ölçme ve meteoroloji malzemelerinin girmesi ve kullanılması da gerçekleştirildi. Bu devrede topçu teşkilatında hava gözetlemesiyle başlayan kara havacılığı 1948 yılında topçu havacılığı (hava gözetlemesi) adı altında kara kuvvetleri bünyesine girdi ve giderek köklü bir sınıf haline geldi. Türkiye'nin NATO standartlarına erişmesi sonucu topçu sınıfına kundağı motorlu topların girmesi ve nükleer mühimmat kullanma yeteneğine sahip topların alınması ile topçu sınıfı yeni bir görünüş ve güç kazandı.[412] Yamut'un Genelkurmay Başkanlığı döneminde (1951'den itibaren) yedek subaylar temel eğitimde yeni sisteme göre yetiştirilmeye başlandı.[413]

Topçu teşkilatında hava gözetlemesi ile başlayan kara havacılığı da, bu devrede gelişmelerde büyük önem taşıyan bir örnektir. Türk Silahlı Kuvvetleri bünyesine, 1948 yılında topçu havacılığı adı altında giren kara havacılığı, gün geçtikçe köklü birsınıf haline geldi. Kore'de Türk Tugayı emrine, 1950 yılında verilen iki adet L-18B uçağı ile kara kuvvetleri pilotları ilk defa muharebe görevi almışlardır.[414]

Amerikan askeri yardımının başlamasıyla, 3 Ocak 1949 tarihinde Amerikan ordusundaki teşkilata uygun olarak ordudonatım sınıfı kuruldu. 2 Nisan 1949 tarihinde Ankara'da Dışkapı mevkiinde Ordudonatım Okulu açılarak öğretime başladı. Bu yeni gelişmeler olurken büyük karargâhlarda da değişiklikler oldu. 1 Temmuz 1949 yılında Kara Kuvvetleri Komutanlığı kuruldu. Bu tarihe kadar ordu komutanlıkları ile teşkiller, harekât ve eğitim yönünden Genelkurmay Başkanlığına, personel ve lojistik destek bakımından Milli Savunma Bakanlığı'na bağlı bulunuyorlardı. Kara Kuvvetleri Komutanlığı 1950 yılından itibaren bütün sınıf okulları ve eğitim merkezlerini bünyesine aldı. Aynı yıl görevleri daha ziyade lojistik destek hizmetlerini kapsamakta olan yurt içi bölge komutanlıkları da kuruldu.[415]

---

[412] Cengiz, **age**, 152.

[413] Erendil, **age**, 142.

[414] Akkaya, **age**, 194.

[415] Cengiz, **age**, 151, 152; ayrıca bkz. "1948 Haziran'ında Türk Ordusu'nda Amerikan ordudonatım teşkilatı sistemi kabul edilmiş 1949'dan itibaren Harp Okulu'ndan ilk ordudonatım subayları mezun olmaya başlamıştır," Yazarı Yok, **age**, 148-149; ayrıca bkz. "1948 Haziran'ında Türk Ordusu'nda Amerikan ordudonatım teşkilatı sistemi kabul edilmiş 1949'dan itibaren Harp Okulu'ndan ilk ordudonatım subayları mezun olmaya başlamıştır," Yazarı Yok, **age**, 148-149

2. Dünya Savaşı sonrasında muhabere sistemlerinin öneminin ortaya çıkmasıyla, 1948 yılında Amerikan yardımının başlamasıyla muhabere birlikleri de Amerikalı uzmanların yardım programlarına uygun şekilde hazırladıkları kadrolara göre yeniden teşkilatlandırıldı. Ordu muhabere alayları, dinleme ve kestirme birlikleri lağvedildi, ordu ve kolordularda muhabere taburları, tümenlerde muhabere bölükleri kuruldu. Yeni verilen malzeme ve sistemleri öğrenmek üzere Amerika'ya çok sayıda personel gönderildi. 1948 yılında İstihkâm ve demiryolu personelinin eğitimleri İstanbul'da kurulan istihkâm okuluna devredildi, Mamak'ta bulunan fen tatbikat okulunun ismi muhabere okulu olarak değiştirildi ve aynı yıl Amerikan Yardım Programına göre okuldaki bütün öğretim "Kurs" şekline sokuldu.[416] Muhabere birlikleri Türk Kara Kuvvetleri'nde ordular, kolordular, tümenler ve tugaylar seviyesinde yeniden teşkilatlanmaya ve eğitim yapmaya başladı. 1951 yılında Kara Kuvvetleri'nin bütün muhabere birliklerinin erbaş ve erleri eğitim taburları halinde teşkilatlandırılarak muhabere okulundan yetiştirilmeye başlandı.[417]

Türkiye'nin 16 Şubat 1952 yılında NATO'ya üye olmasından sonra, kara kuvvetlerinin teşkilat ve kadrolarında yeni düzenlemeler yapılarak, bütün sınıflar hemen hemen NATO standartlarına göre modern silah ve teçhizatla donatıldı. Piyade birliklerinin kadrolarına konan motorlu araçlarla 1/3'ü motorize hale getirildi. Bir piyade tümeni gerektiğinde bir motorlu piyade alayı muharebe gurubu[418] oluşturacak şekilde hareket yeteneğine sahip oldu. Piyade sınıfının silahları standart hale geldi ve kadrolara daha fazla hafif ve ağır makineli tüfekleri konuldu. 89 mm.lik roketatar 60 ve 81 mm.lik ve havanlar ve 106 mm.lik geri tepmesiz toplar ile tanksavar desteği, modern zırhlı birliklere büyük tahribat yapıcı düzeye getirildi. Güçlü silahlarla donatılan piyade sınıfı kendi içinde düzenli ve emin biçimde haberleşmesini sağlayıcı telli ve telsiz cihazlarla teçhiz edildi.[419] Uçaksavar topçu tümen

[416] Akkaya, **age**, 194; ayrıca bkz. "İstihkâm Okulu'nda 1948'den itibaren İstihkâm demiryolu ve muhabere subayları ayrılmış,1948'e kadar demiryolu subayları ile birlikte yetişen muhabere subayları, bu yıldan itibaren müstakil olarak yetişmeye başlamışlar, 1951 Mayıs'ından itibaren er eğitim merkezini de içine almıştır," Yazarı Yok, **age**, 106.

[417] Tuğrul Baykent "2. Dünya Savaşı Sonrası Dönemde Kara Kuvvetleri Muhabere Sınıfındaki Gelişmeler," **Altıncı Askeri Tarih Semineri Bildirileri, 2. Dünya Harbi ve Türkiye İstanbul, 20-22 Ekim 1997**, (Ankara: Genelkurmay Basımevi, 1999), 224.

[418] Muharebe için teşkilatlanan alay düzeyindeki birlik. Bu maksatla başta tank ve piyade kuruluşundaki birliklerden başta olmak üzere diğer sınıflardaki birliklerden birlik alınarak ve verilerek, bünyesinde muharebe için gerekli miktarda ve çeşitli sınıfta birlikleri barındıran Alay Muharebe Grubu/Grupları oluşturulur.

[419] Cengiz, **age**, 152.

komutanlığının teşkil edilmesi, kara ordusu havacılık okulunun açılması, zırhlı birliklerin silah gücünün artırılması ve huduttakiler hariç atlı birliklerin azaltılması getirilen yeniliklerdendir.[420]

2. Dünya Savaşı'nda hava taarruzlarının yıkıcı ve yıldırıcı etkisi bütün Türkiye'nin üzerinde hassasiyetle duracağı bir konu haline geldi. Bu ihtiyaç nedeniyle yurt içi uçaksavar topçu komutanlığı oluşturuldu. Karargâhı Ankara'da olan bu tümenin Eskişehir, Ankara ve Malatya'da olmak üzere üç uçaksavar topçu tugayı vardı. Oluşturulan yurt içi uçaksavar birlikleri harekât kontrolü bakımından hava savunma komutanlığı emrindeydiler. Bundan başka güdümlü füze sistemi olan Nike hava savunma topçu birlikleri kuruldu.[421]

2. Dünya Savaşı deneyimleri de dikkate alınarak istihkâmcılık fikir ve düşüncelerinde büyük değişiklikler oldu. En son engelleme sistemleri, tahkimat sistemleri, sulardan geçiş usulleri uygulamaya başlandı. Ayrıca günün gereği olarak lüzumlu bölgelerde kombine silah koruganları ve takviyeli modern tahkimat sistemleri gerçekleştirildi. 1952 yılından itibaren güçlendirilme çalışmaları ile istihkâm sınıfı motor ve makine gücüne dayalı bir sınıf haline geldi ve özellikle 1953 yılından itibaren çalışmalar daha yoğun bir hal aldı. Daha sonraları İstihkâm Ana Depo ve Tamir Fabrikaları Komutanlığı, yurt içi kaynaklarından temin edilen malzeme ve personel ile istihkâm sınıfının ana malzeme ihtiyacının büyük bir kısmını ulusal endüstri olarak yapmayı ve ekonomik gelişmeye katkıda bulunmayı başardı. Kadrolarda birçok iş makinesi ve teknik cihaz yer alan istihkâm sınıfının kullandığı silah ve gereçler; kara mayınları ve bubi tuzakları, çeşitli tesirde ve güçte tahrip maddeleri, skayper, greyder, dozer, kompresör, kreyn gibi iş makineleri mayın temizleme cihazları ve çeşitli köprüler ve köprücü malzemeleriydi.[422] Yamut'un Genelkurmay Başkanlığı döneminde-4 Eylül 1953 yılında-1925 yılında Harbiye'de istihkâm ve demiryolu subaylarını yetiştirmek üzere Fen Tatbikat Okulu olarak açılan istihkâm okulu modern anlamda bir istihkâm okulu olarak İstanbul Kâğıthane'de faaliyete geçti ve öğrenime 1972 yılına kadar burada devam etti.

[420] Akkaya, **age**, 247.

[421] Cengiz, **age** 152.

[422] **age**, 153, 154.

Ayrıca 1953 yılına kadar istihkâm birliklerinde acemi eğitimi almış olan istihkâm erleri, 25 Mayıs 1953'den itibaren de eğitim merkezinden yetişmeye başladı.[423]

1952 yılından sonra levazım hizmetlerinde de büyük gelişmeler görüldü. O zamana kadar kaba kumaştan yapılan er ve astsubay elbiseleri ile nalçalı ve ham deriden yapılan ayakkabılar değiştirilerek kaliteli malzemeden elbise ve bot yapılmaya başlanıldı. O güne kadar her öğün tek çeşit olan yemek, iki-üç çeşide çıkarıldı ve eski tip mutfak kazan ve karavanaları değiştirildi. Çamaşır yıkamak için çamaşır makineleri ilk kez bu dönemde kullanılmaya başlanıldı.[424]

Bu dönemde, kara havacılığı da kara kuvvetlerinde gelişen bir diğer branş oldu. 1948-1955 yılları arasında Amerikan yardımıyla ilk keşif uçakları kara kuvvetleri envanterine girdi. Bu uçaklar top atışlarının gözetlenmesi maksadıyla topçu havacılığında kullanıldı.[425]

Gelişmiş ülkelerin orduları motorize olurlarken Türk Silahlı Kuvvetleri, Türk ordu tarihinde önemli bir yer tutan atlardan vazgeçememekteydi. Yamut, 1951'lerde Amerikan yardımı ile ivme kazanan motorizasyona rağmen, dışa bağımlı olunmayan bir kaynak olarak atın savunmadaki değerini önemsiyor ve değerinin ihmal edilmemesi için özel gayret gösteriyordu.[426] Amerikan Ordusu 1951 yılında Türk süvari birlikleri için 3.500 binek atı ile özellikle dağ topçu birliklerinde ihtiyaç duyulan 2.300 katırı Amerikan piyasasından temin etmeye çalışmıştır. 2. Dünya Savaşı'ndan tamamen motorize ve mekanize olmuş bir şekilde çıkan Amerikan ordusunun Türkiye'ye yaptığı yardımlarda Türk Ordusu'nun ihtiyaçları ve talepleri doğrultusunda davrandığı anlaşılmaktadır. Öte yandan bu sayılar, Türk Genelkurmayı'nın 1950 yılında mevcut üç süvari tümeni için talep ettiği 10 bin binek atı ile 8-9 bin kadar yük katırının çok altındadır.[427]

Bununla birlikte 1952-1960 devresinde silahlı kuvvetlerde hızla devam eden gelişmeler, kara kuvvetleri bünyesinde atlı birliklerin gittikçe azalmasına ve devamında kalkmasına sebep oldu. Hudut birlikleri hariç atlar birliklerden kaldırıldı.

---

[423] http://**www.kkk.tsk.tr/EgitimOgretim/SinifOkullari**.aspx, (Erişim Tarihi, 01.03.2017).

[424] Cengiz, **age**, 152.

[425] Kepir, **age**, 40.

[426] bkz. Güvenç, **age**, Ed. Paker ve Akça, **age**, 264.

[427] **age**, bkz. Güvenç, **age**, 273.

Böylece Kara Kuvvetleri'nin kurulduğu ilk günden beri önemli hizmetlerde bulunmuş, adeta ordumuzla bütünleşmiş olan at, 1952 yılından sonra görevini tamamlamış oldu ve tarihteki yerini aldı. Kara kuvvetleri, öncelikle½ tonluk Jeep, ¾ tonluk Dodge, 1 ve 1 ½ tonluk Kayzer, 2 ½, 5, 10 tonluk muhtelif isim ve maksat için kullanılan benzin ve dizel motorlu araçlar, yakıt ve su tankerleri ve römorklarıyla motorize hale getirildi.[428]

5.3.3. Deniz Kuvvetlerinde Meydana Gelen Gelişmeler

1948 yılından itibaren Türkiye'ye denizcilik anlamında da Amerikan yardımları başladı. ABD'nin, Truman Doktrini ve Marshall Yardımı çerçevesinde Türkiye'de Filo Tipi (Fleet Type) dört denizaltı gemisi (1. İnönü, 2. İnönü, Sakarya, Dumlupınar)[429] donanmamıza katıldı. Bu gemilerle aynı adı taşıyan dört eski denizaltı hizmet dışına çıkarıldı. Bu gemileri bir ağ gemisi ile sekiz adet K sınıfı mayın arama tarama gemileri takip etti. 1949 yılında yine Amerikan yardımından dört adet G sınıfı muhrip[430] (Gaziantep, Gelibolu, Gemlik, Giresun), bir tanker (Akpınar) Amerika'da teslim alındı. Taşkızak'ta yapılan Yüzbaşı Tolunay hizmete girdi. Bu dönemde deniz kuvvetlerimize radar cihazları da girdi. 1939-1952 devresi, 2. Dünya Savaşı arifesinde İngiltere'ye yapılan siparişler, bu savaştaki İngiliz yardımı ve savaş sonrası 1949 yılından itibaren başlayan Amerikan yardımıyla Türk Deniz Kuvvetleri oldukça güçlü bir dönem yaşamıştır.[431]

ABD deniz Yardımı Programı gereğince Türkiye'ye çeşitli tonajlarda deniz üstü, mayın tarayıcı ve denizaltılar teslim edilerek deniz kuvvetlerinin gücü arttırıldı. Denizaltı ve deniz üstü gemilerinin mürettebatı Amerika'da eğitim gördü. Amerikan hava kuvvetleri grubunun kontrolü altındaki kurslara Türk hava kuvvetlerinin 3000'den fazla mensubu iştirak etti ve ABD tarafından verilen uçak ve havacılık malzemelerinin kullanım şeklini öğrendi.[432]

---

[428] Kara, **age**, 69,70.

[429] "Bu denizaltılar Amerikan Donanması'ndaki Brill, Boarfish, Blueback ve Chubb isimli denizaltılardır,"Erendor, **age**, 374.

[430] bkz. "Bu sınıf muhriplerin donanmaya katılması ile birlikte deniz kuvvetlerine radar cihazlarının girmesi sağlanmıştır," Akkaya, **age**, 196.

[431] Cengiz, **age**, 154.

[432] **age**, 147.

1949 yılında Türk Silahlı Kuvvetleri yeniden şekillenmeden önce deniz kuvvetleri karargâhı deniz kuvvetleri kurmay başkanlığı tarafından idare ediliyordu. Bu başkanın emrinde harekât, lojistik, personel, teknik ve sağlık daireleri bulunuyordu. 1949 yılındaki önemli bir kuruluş değişikliği de 1948 yılına kadar Harita Genel Müdürlüğünün 7. Şubesi olarak çalışmış olan Seyir ve Hidrografi Şubesi, Seyir ve Hidrografi Dairesi adıyla genişlemiş olarak Deniz Kuvvetleri Komutanlığı'nın emrine girmesi oldu.[433] 1950 yılında ise Gölcük Tersanesi bünyesinde İkmal Merkezi Müdürlüğü kuruldu.[434]

16 Kasım 1950'de Marshall Yardımından iki denizaltı gemisi daha alındı (Çanakkale, Dumlupınar). Bu denizaltılar şnorkel sistemine sahip ilk denizatlılarımız olup, tamamı Türk olan personel ile Türkiye'ye getirildi. Bu iki gemi ile denizaltıların su altında da dizel motorlarıyla seyrini sağlayan şnorkel, deniz kuvvetlerimize girmiş oldu.[435]

1950 Yılında Deniz Kuvvetleri Komutanlığı'nın bünyesinde İkmal Merkezi Komutanlığı kuruldu. 1951 yılında Deniz Kuvvetleri Komutanlığı'nın karargâh kuruluşuna Ordonat Daire Başkanlığı eklendi. 18 Şubat 1952'de Türkiye'nin NATO'ya katılmasında sonra Türk Deniz Kuvvetleri diğer NATO ülkeleri ile birlikte deniz tatbikat ve eğitimlerine katılmaya başladı. 28 Aralık 1952'de İstanbul Deniz Komutanlığı lağvedilerek yerine Marmara ve Boğazlar Komutanlığı kuruldu. 1953'de Karadeniz ve Akdeniz'deki üs adları; Karadeniz Üs Komutanlığı, Akdeniz Üs Komutanlığı olarak değiştirildi. Ege Denizi Üs Komutanlığı İzmir Limanı'nda Akdeniz Üs Komutanlığı da İskenderun da konuşlandırıldı.[436]

NATO'ya üye olunması sonrasındaki dönemde donanmaya 1949'da başlayan Amerikan yardımları ile Amerikan yapımı gemiler girmeye başlamış, ömrünü tamamlamış deniz unsurları da hizmetten çıkarılmaya başlamıştır. Türkiye ve Yunanistan'ın NATO'ya alınması sonrasında yapılacak olan Amerikan yardımı politikasında Türk-Yunan bölgesi için hedef, bu iki devlete eşit askeri yardım

---

[433] Akkaya, **age**, 196.

[434] Cengiz, **age**, 155.

[435] **age**, 155.

[436] Özel, **age**, 155; ayrıca bkz. "Milli Savunma Bakanlığı, Boğazlar ve Marmara Komutanlığı Adı Altında Yeni bir Deniz Komutanlığı İhdas Etti," **Akşam**, 25 Aralık 1952, 1.

yapmaktı. Ege adalarına sahip olması nedeniyle büyük bir çıkarma gemisi filosuna sahip olan Yunanistan'a karşılık, Türkiye daha fazla denizaltıya sahipti.[437]

NATO'ya üye olunması sonrasındaki dönemde Deniz Kuvvetleri NATO'nun Kuzeydoğu Akdeniz Bölgesi komutasını da yüklenerek milli görevlerine ek olarak; Avrupa Müttefik Komutanlığı teşkil eden Akdeniz ve Karadeniz'de ittifaka veya buna dahil üyelerden birine yöneltilmiş tehditlerin önlenmesini, müttefik deniz ticaret yollarının açık bulundurulmasını ve serbestçe kullanılmasını sağlamak, söz konusu denizlerle müttefik ilgi ve çıkarların korunması görevinde dost deniz kuvvetleriyle işbirliği halinde bulunmak görevlerini üzerine aldı.[438]

Temmuz 1950 ayında, % 70 yerli üretimle gerçekleşen Taşkızak gemisi denize indirildi. Bu, 1942 yılında itibaren denize indirilen on birinci gemiydi.[439]

Deniz harp ve silahlarında ortaya çıkan büyük teknolojik gelişmeler paralelinde, deniz kuvvetleri komutanlığınca deniz subaylarının modern deniz kuvvetlerine benzer şekilde yetiştirilmesi maksadıyla 16 Kasım 1951 tarih ve 332685 sayılı emriyle yürürlüğe konulan yönetmelik uyarınca ilk defa 1953-1954 öğretim/eğitim yılından itibaren iki yılı öğrenci, iki yılı subay olmak üzere toplam dört yıllık Layn Sistemine geçildi. Bu sistemde genellikle Amerikan Deniz Harp Okulu Programı esas alındı.[440] 1951 yılına kadar, Cumhurbaşkanlığı Yatı olarak kullanılan "Savarona", o yıl okul gemisi olarak Deniz Kuvvetleri Komutanlığı'na verildi ve gemi müteakip yıllarda çeşitli yabancı limanları ziyaret etti.[441] 1952 yılına kadar Deniz Harp Okulu'nun eğitim ve öğretim süresi, bir yılı teorik öğretimle okulda, bir yılı pratik eğitimle olmak üzere donanmada değerlendirilmek şeklinde iki yıl idi. Deniz Harp Okulu'nun 1952'den itibaren eğitim ve öğretim süresi dört yıla çıkarılarak ABD Deniz Harp Okulu'nun (Annapolis) teşkilat ile eğitim ve öğretim müfredatı esas alınmıştır.[442] Ayrıca 1954 yılında ABD'nden alınan yeni denizaltılar donanmaya katıldı.[443]

---

[437] Erendor, **age**, 388-389.

[438] Akkaya, **age**, 248.

[439] **age**, 196.

[440] Cengiz, **age**, 155.

[441] Akkaya, **age**, 256.

[442] Erendor, **age**, 392-393.

[443] Cengiz, "**age**, 156.

Yamut'un deniz kuvvetlerine bakışını gösteren Deniz Harp Tarihçisi Amiral Afifi Büyüktuğrul'un şu tespiti bulunmaktadır:

> Cumhuriyet'ten sonra büyük bir donanma yapamamamızın iki nedeni vardı Bunlardan birincisi bütçenin yetersizliği, diğeri başta Fevzi Çakmak olmak üzere İstiklal Harbi'ni kazanan generallerdi. Onlar deniz kuvvetlerini lüzumsuz görüyorlardı diyor. İstiklal Harbini kazanan mağrur karacı askerlerin bazıları savaşta pek rolü olmayan denizcileri bir fantezi kuvvet gibi görüyorlardı. Genelkurmay Başkanı Yamut, denizcilerle tanışmak için Gölcük'e geldiğinde bahriyelilerin yüzlerine karşı 'Siz fantezi kuvvetsiniz, biz tekmil savunmayı kara kuvvetleri ile yapacağız demiştir.[444]

5.3.4. Hava Kuvvetlerinde Meydana Gelen Gelişmeler

2. Dünya Savaşı sona erince, Türk Hava Kuvvetleri savaşın verdiği deneyimlere ve ondan aldığı taktik ve stratejik derslere göre yeniden organize edildi. 2. Dünya Savaşı'nın sonunda Truman Doktrini ve Marshall yardımından yararlanarak Türk Hava Kuvvetleri'ne günün modern silahları, muharebe araç ve gereçleri sağlandı.[445]

Genelkurmay Başkanlığı bünyesinde 31 Ocak 1944 tarihinde müstakil olarak teşkil edilen hava kuvvetleri, 1947 yılında ordu seviyesine çıkartıldı, 1950 yılında ise harp akademisi dışındaki hava harekât, eğitim ve lojistik birliklerini emrinde topladı. Hava teknik eğitim birlik ve müesseseleri de yeniden organize edilerek Hava Okulunun bünyesinde Hava Makinist Astsubay Okulu açıldı. 1947 yılında her iki okulun bir araya gelmesi ile Hava Okullar Komutanlığı oluşturuldu.[446]

2. Dünya Savaşı'nda Afrika harekât alanında kullanılan C-47 uçakları, savaş sonunda Mısır'da Kahire civarındaki meydanlarda toplanmıştı. Bu uçaklarından dört adet alınarak hava kuvvetleri envanterine dahil edildi. Şubat 1947'de Amerikan yardımlarından verilen 16 adet C-47 uçağı ile bu model uçakların sayısı 20'ye yükseldi. Münih-Wiesbaden Üssü'nde bulunan 4 adet C-47 uçağının da getirilmesi ile bu sayı 24'e ulaştı.[447]

---

[444] Nejat Gülen, **Şanlı Bahriye, Türk Bahriyesinin İki Yüz Yıllık Şanlı Tarihçesi 1773-1973**, (İstanbul: Kastaş Yayınları, Yayım Yılı Yok), 338.

[445] **age**, 156.

[446] Akkaya, **age,** 197.

[447] Cengiz, **age**, 156, 157.

Doğu Bölgesinde bulunan hava birliklerinin bir elden yönetilebilmesi için karargâhı Erzincan'da olmak üzere 04 Nisan1947 tarihli genelkurmay emriyle 3. Hava Tümeni kuruldu. 1947 yılında hava kuvvetleri ordu seviyesine çıkarıldı.[448]

1949 yılında da o zamana kadar birliklerce yapılan hava piyade eğitimi, Kütahya'da kurulan Hava Er Eğitim Tugay Komutanlığı'na devredildi. Ekim 1950'de Amerika'ya jet eğitimine giden 8 subay 1951 Mayıs'ında uçuş öğretmeni olarak yurda döndü. Havacılığın gelişen teknik dallarını karşılamak için Hava Muhabere Okulu, İstihkâm Okulu, Radar Operatör Okulu gibi bazı teknik okullar da açıldı. Bu okullar 1950 yılında makinist okulunu da içine alarak bir komutanlıkta birleştirildi ve Hava Teknik Okullar Komutanlığı adını aldı.[449]

1950'de Etimesgut'ta teşkil edilen 12. Nakliye Alayı, 1951'de 12. Hava Ulaştırma Üssü adını aldı. 1950 yılında Gaziemir/İzmir'de konuşlu bulunan teknik branşlardaki okullar (Hava Makine Okulu, Hava Muhabere ve Radyo Okulu, Foto Okulu, Esliha Okulu, Hava İdare Okulu, Hava Haber Okulu, Hava İkmal Okul Komutanlığı) Hava Teknik Okullar Komutanlığı çatısı altında toplandı, 1951 yılında Eskişehir'de Hava Harp Okulu açıldı.[450] Böylece Hava Kuvvetleri'nin ihtiyacı olan muvazzaf subaylar böylece kendi bünyesinden sağlanmaya başlandı. Hava Harp Okulu'ndaki bir yıllık eğitime müteakip, pilot adayları bir yıllık ilk uçuş birliklerine pilot olarak alınırken yer personeli de bir yıllık sınıf okullarını müteakip görevlerine başlıyordu. 30 Ağustos 1953'de ilk mezunlarını veren Hava Harp Okulu 1954'de İzmir'e taşındı.[451]

Hava Okulu, 1951 yılında yerini Hava Harp Okulu'na bırakana kadar; kuruluşundan İstiklal Savaşı sonuna kadar "Tayyare Mektebi" devresi (Birinci Dünya Savaşı'na kadar Fransız sonra Alman Sistemi), Kurtuluş Savaşı'ndan 1939 yılına kadar "Hava Okulu Devresi" (Fransız Sistemi), 2. Dünya Savaşı ve hemen sonrası 1939-1948yılları arası "Hava Okulu" (İngiliz Devresi), 1948-1951 yılları arası "Uçuş Okulu"(Amerikan Sistemi) evrelerini geçirmiş ve sık sık yer değiştirmiştir. Bu süreç içinde Hava Okulunda çoğunlukla Kara Harp Okulu mezunu

[448] **age**, 157.

[449] **age**, 157.

[450] **age**, 157.

[451] Erendor, **age**, 393.

subaylar uçucu olmak üzere eğitilmişler ve daha sonra bu subaylar Türk Hava Kuvvetleri'nin çekirdeğini oluşturmuşlardır. 2. Dünya Savaşı'nın oluşumu ve sonucu üzerinde hava gücünün oynadığı önemli rol ve gelecekteki savaşların sonucunu saptayan kesin etkisi, hava kuvvetlerinin bağımsız bir sınıf olarak Türk Silahlı Kuvvetleri içindeki yerini alması sonucunu doğurmuştur. Eskişehir'de bulunan hava okulları, 1 Ekim 1951'de Hava Harp Okulu'na dönüştürüldü. Böylece şimdiye kadar kara harp okulunu bitirerek hava okuluna gelen öğrencileri hava kuvvetleri kendi bünyesinde yetiştirmeye başladı. Hava Harp Okulu ilk mezunlarını 1953 yılında verdi.[452]

Askeri yardım kapsamında Amerika'nın verdiği ilk jet uçaklar 22 Kasım 1951'de Yeşilköy Havaalanına geldi. Türk pilotları, uçaklar ile birlikte gelen Amerikalı uzmanlarla birlikte bu uçakların tecrübelerinde bulundular ve bu uçaklardan önemli bir kısmı Eskişehir'de açılan Harp Okulu'na gönderildi. Yapılan eğitim ve tecrübe uçuşları sonrasında 7 Aralık 1951 tarihinde jet uçakları Yeşilköy'de yapılan bir törenle Türk Hava Kuvvetleri'ne teslim edildi. Genelkurmay Başkanı Yamut, 24 Aralık 1951 günü basına verdiği demeçte;

"Tepkili (jet) uçakların bugünkü harplerde önemi aşikârdır. Bu silahın rolü bilhassa personelin kıymeti ile ölçülür."

şeklinde konuşarak asıl önemli olanın jet uçaklarının kullanacak personelin eğitimi olduğunu belirtmiştir.[453]

1952 yılında NATO teşkilatına girdikten sonra, bu devrede demode olmuş pervaneli savaş uçakları kısa denecek bir sürede jet uçaklarıyla değiştirildi, uçak alayları hava üs teşkilatına dönüştürüldü. Miatlarını doldurmuş olan pervaneli ağır ve orta bombardıman uçakları da kadro dışı bırakıldı. Bu teşkilat değişikliği ile birlikte Türk Hava Kuvvetleri'nin bir parçası olan ve yeni teşkil edilmiş bulunan hava üsleri çok kısa bir zaman içerisinde T-33, F-84G, F-84F, F-86 Sabre, F-100 gibi zamanın en modern jet uçaklarıyla donatıldı.[454] Balıkesir'de konuşlu 9. Ana Jet Üs Komutanlığı ve onun emir komutası altındaki 191, 192 ve 193. filolar, Türk Hava Kuvvetleri'nin jet uçakları ile teçhiz edilen ilk jet filoları oldu.[455]

---

[452] Cengiz, **age**, 158.

[453] Akkaya, **age**, 251.

[454] Cengiz, **age**, 158.

[455] Akkaya, **age**, 252.

Hava Kuvvetlerinin jet uçaklarıyla donatılmasından sonra, personelin bu uçaklara adaptasyon problemi ortaya çıktı. Bu sorunu ortadan kaldırmak amacıyla özel bir jet eğitim merkezi kurularak, bütün pilotlar ve makinistler ayrı ayrı bölümler halinde burada kursa tabi tutuldu. Bunun yanı sıra bir jet eğitim filosu kuruldu. Bu filo o sıralarda geri hizmette çalışan pervaneli uçak pilotlarını jet uçaklarına adapte etmek için özel bir eğitim programı uygulamaya başladı. Diğer taraftan birçok personelde yurt dışına özellikle Kanada ve ABD'ne Kursa gönderilmek suretiyle bu işe hız verildi. Hava teknik okullarında da jet bakım ve ikmal kursları açıldı. Bu eğitim programları sayesinde bu uçakların bakım ve revizyonu için gereken teknik olanaklar ülkemizde sağlandığından, özellikle Eskişehir jet bakım ve revizyon atölyelerinde jetlerin her türlü bakım ve revizyonu en iyi şekilde yapıldı.[456]

Kara harekâtına destek olması öngörülen taktik hava pilot yetiştirilmesi de NATO üyeliğinin ilk yıllarında çok artmıştır. Hem resmi askeri yayınlar hem de havacıların anıları Cumhuriyet tarihinin daha önceki ve sonraki hiçbir döneminde bu kadar pilot yetiştirilmediğini ortaya koymaktadır. Diğer taraftan bu dönemde Türkiye'nin kazalar ve teknik yetersizlik nedeniyle pilot kaybı da çok yüksek olmuştur. 1953 Mayıs'ında Hava Harp Okulu'nun bünyesi içerisinde Yedek Subay Talimgâh Komutanlığı kuruldu. Hava kuvvetlerinin subay ihtiyacını kısa yoldan temin edebilmek amacı ile meydana getirilen okulun ortaklaşa adı Hava Harp Okulu ve Yedek Subay Talimgâh Komutanlığı şeklini aldı. 1954 yılında ise Yedek Subay Talimgâh Komutanlığı kapatıldı. 30 Ağustos 1953 tarihinde ilk subay mezunlarını veren Hava Harp Okulu, Eskişehir'deki garnizonun yetersizliği nedeniyle 1954 yılında İzmir/Güzelyalı Garnizonuna taşındı. 1954-1956 devresinde tabur teşkilatı, 1957-1958 ders yılında Öğrenci Grup Komutanlığı geliştirilerek alay teşkilatı kuruldu. 1958 yılına kadar jet pilotajı için yurtdışına, özellikle Kanada ve Amerika'ya öğrenci gönderildi.[457]

Cumhurbaşkanlığı yatı olarak kullanılmakta olan Savarona'nın 1951 yılında okul gemisi olarak Deniz Kuvvetleri Komutanlığı emrine verilmesi, 1953'de Çanakkale'de Nara Burnu önlerinde bir çarpışma neticesinde Dumlupınar

[456] Cengiz, **age**, 158.

[457] **age**, 158.

Denizaltısının batması, Yamut'un Genelkurmay Başkanlığı döneminde gerçekleşen olaylardandır.[458]

5.3.5. Amerikan Yardımlarının Türk Silahlı Kuvvetleri'ne Silah, Araç, Gereç ve Malzeme Dışındaki Etkileri, Türk Silahlı Kuvvetleri'nde Meydana Gelen Diğer Gelişmeler

Yamut'un Genelkurmay Başkanlığı dönemi 1947'de Truman, 1948'de başlayan Marshall adıyla başlayan Amerikan Askeri yardımlarının artarak sürdüğü yıllar olmuştur. Evren bununla ilgili olarak hatıratında şöyle diyordu:

> DP'nin iktidara gelmesiyle Amerikan askeri yardımı ve Marshall yardımı da hız kazandı. Yardımdan askeri araç gelişi çoğaldı. Kadro noksanlarımız tamamlanmaya ve bu arada Amerikan eğitim sistemi de orduya girmeye başladı. Birçok subay sınıf okullarında açılan kurslara katılıyor, kıtalarda da kurslar açılıyordu. Amerikan yardım ekipleri tümen kademesine kadar gelmiş ve hemen hemen her işimize karışmaya başlamışlardı. Yenilikleri öğretmelerine kızmıyorduk, fakat araç ve gereçlerin bakım durumlarını denetlemeye gelmelerine tahammül edemiyor bu hal çok ağrımıza gidiyordu. Yapabileceğimiz bir şey yoktu. Zira ülkelerimiz arasında yapılan anlaşmanın gereği bu idi. Kısa bir süre önce Sovyet tehdidine maruz kalmamız bizi Amerikalılarla daha sıkı bir işbirliğine itiyordu. NATO kurulmuş, fakat Türkiye bu ittifaka dahil olamamıştı. Müracaat etmesine rağmen Türkiye ve Yunanistan'ı bu ittifaka almıyorlardı. Buna en fazla çıkan ülkelerin başında İngiltere geliyordu. Haksız da değildi. Her iki ülke de çok fakir, orduları o zaman bir hayli demode silahlarla teçhiz edilmişti.[459]

Kuşkusuz Amerikan askeri yardımlarının Türk Silahlı Kuvvetleri'ne olumlu ve olumsuz etkileri olmuştur.

Amerikan yardımları dayanılan tek dış kaynak haline gelmişti. Silahlı kuvvetlerimize Amerikan yardımından başka bir yardım gelmiyordu.Amerikan yardım kurulundan görevlendirilen subaylar verdikleri silah ve malzemeyi kontrol için birliklerimiz içerisine girmekteydiler.[460]

---

[458] Terzioğlu, **age**, 88,89.

[459] Evren, **age**, 87-88; ayrıca bkz. "Ordumuzun Teknik Kudreti Artırılıyor. Amerikalı Uzmanlardan Faydalanılarak Açılan Teknik Kurslar Bütün Tümenlere Teşmil Ediliyor," **Akşam**, 1 Şubat 1951, 1.

[460] Kocatürk**,** **age**, 452-453; ayrıca bkz."Osmanlı İmparatorluğu'nda Silahlı kuvvetler modernleşmesinde deniz İngiliz, kara Prusya, Jandarma Fransız iken NATO'ya girişten sonra hepsi ABD olmuştu." Akyaz, **age**, 53-54.

ABD,Türkiye'ye yardım adı altında kendi ordusunun ihtiyacı fazlası olan yiyecek dahi göndermişti. Sonnur, sözlü tarih görüşmesinde bu konuda şöyle diyordu:

> "Bizde C (si) rasyon dedikleri erlere kumanya olarak dağıtılması lazım gelen harp malzemelerini dahi Türkiye'ye gönderdiler."[461]

Yardım kalemi olarak 75 mm.lik obüslerin taşınması için katır dahi alındı ve Amerikalı uzmanlar tarafından katırlara bunların yüklenmesi eğitimi verildi.[462]

Amerikan yardımı kapsamında Amerikan imali birçok çeşit silah, araç gereç ve teçhizat Türk Ordusu'nda kullanılmaya başlandı. Emekli Albay Ali Rıza Çağlayan bu konuda sözlü tarih çalışmasında şunları söylüyordu:

> "38 modeli Kırıkkale piyade tüfekleri var. Amerikalılar ikinci el M-1 piyade tüfeği verdiler. Kore'ye giderken silahların "çıt"[463] ayarını bilmemekten başlangıçta hedefleri vurmakta zorluk çektiler. Eğitim çok önemli. Marshall yardımı geliyordu. Pikaplar verdiler bize. Bizde M-24 İngiliz tankları vardı. Sonra M-47 Amerikan tankları gelmeye başladı. Yedek parça çok geldi. Cemseler (GMC) vardı. Reolar geldi, Jeep verdiler."[464]

Emekli General Memduh Tarik Demiroğulu ise aynı konuda şöyle diyordu:

> "39'da Gelibolu'ya gittiğim zaman Çekoslovakya'dan parayla alınmış yeni 7,5 luk toplar (aynı zamanda uçaksavar-havaya da atış yapıyordu.) vardı. Obüs yoktu. Sonradan Amerikan topları ve obüsleri geldi. Onlar da 2. Dünya Savaşı'nda kullanılmıştı, eskiydi. Ama bizim parayla alınmış silahlarımız yepyeniydi gıcır gıcırdı. Ben Erzurum'da Zırhlı Tugay Komutanlığı yaptım. Tanklar eskiydi. İran'a da gittim onlar Almanlardan parayla almışlar. Bizim tanklar dolu depoyla ancak 25 km. giderdi. 25 km. dışında hedef seçemezdik. Tankların çekişi de düşüktü. M-47, M-48 tankları. Bunlar 2. Dünya Savaşı'nda kullanılmış. İdare ettik biz iyi bakım yaparak. Daha üst bakım kademelerine fazla iş bırakmadık."[465]

Tank silahının 2. Dünya Savaşı'nda bir kuvvet çarpanı olarak ortaya çıkışı doğal olarak bu silaha karşı tanksavar silahlarının da ortaya çıkmasına yol açmıştır. Bu bağlamda Türk Ordusu envanterine 57 mm.lik geri tepmesiz toplar ve 89 mm.lik

---

[461] Sonnur İle Yapılan Sözlü Tarih Görüşmesi.

[462] "Amerika'dan getirilen katırların...," **Ulus**, 27 Nisan 1952, 1, "Amerikan menşeli katırlar…," **Son Posta**, 29 Nisan 1952, 1.

[463] Silahın nişangâhının hedefin mesafesine göre ayarlanması işlemi.

[464] Ali Rıza Çağlayan İle Yapılan Sözlü Tarih Görüşmesi, (Ankara: 9 Haziran 2017).

[465] Demiroğlu İle Yapılan Sözlü Tarih Görüşmesi.

roketatarlar[466] 1950'li yıllardan itibaren Amerikan yardımı olarak girmeye başladı ve bu silahlar Kore Savaşı'nda da kullanıldı. Çağlayan:

"Tanksavar silahı olarak önce 57 mm.lik geri tepmesiz toplar çıktı. Bazukalar vardı. Başka da yoktu."[467] diyordu.

Türkiye'nin aldığı silah yardım kalemlerinden bazıları aslında Türk silah sanayisi tarafından üretilebilen hafif silahlardı. O zamana kadar Türk Ordusu'nun envanterinde tabanca olarak 9 mm.lik Kırıkkale tabancaları bulunmasına rağmen 1911 model 11,43 mm.lik Amerikan Colt tabancaları da yardım kapsamında alınmaktaydı. Aydınel:

"9 mm.lik Kırıkkale tabanca vardı. Alman Sten makineli tabanca vardı. Sonradan Amerikan Thomson makineli tabanca geldi."[468] diyordu.

ABD nezdinde Türkiye'ye öngörülen askeri yardımın nitelik ve miktarı Amerikan stratejisinde Türk Ordusu'na biçilen rol ile arasında sıkı bir bağ bulunmaktaydı. 1951 yılı başında ABD Dışişleri Bakanlığı ile Pentagon arasındaki yazışmadan anlaşıldığına göre; 24 Ağustos 1950 tarihli Amerikan Ulusal Güvenlik Konseyi Belgesinde "Boğazların Sovyet hâkimiyetine girmesini engellemenin ABD'nin güvenlik çıkarları açısından yaşamsal olduğu" vurgulanmış ve bu doğrultuda Pentagon tarafından 1951 yılında Türkiye'ye yapılacak askeri yardıma ilişkin olarak "Savunma planlarında Türklerin Boğazlardaki hâkimiyetlerini korumalarına yetecek bir güce erişmelerinin hedeflendiğinden söz edilmiş, daha güçlü bir ifadenin Türkiye için talep edilecek askeri yardım miktarını artıracağı endişesi " dile getirilmiştir.[469]

ABD'ne göre Türk ekonomisi oldukça iyiydi, Türk Silahlı Kuvvetleri'ne Sovyetler Birliği'nin baskısına karşı muayyen bir askeri yardımdan daha ilerisini düşünmüyordu.[470] ABD'nin Türk Silahlı Kuvvetleri'ne verdiği silah araç gereç ve

[466] Piyade eri nişancısının nişancı yardımcısı ile birlikte kullandığı, omuz üzerinden atılarak; tanklara, zırhlı araçlara, beton koruganlara karşı kullanılan, silahın dip tablası olmaması nedeniyle ateşlendiğinde gerisinden ateş ve barut gazları çıkan, bu nedenle ateşleme esnasında gerisinde belli bir mesafeye kadar geri tehlikeli bölgesi oluşturan tanksavar silahları. 89 mm.lik roketatara "Bazuka" da denilmektedir.

[467] Çağlayan İle Yapılan Sözlü Tarih Görüşmesi.

[468] Aydınel İle Yapılan Sözlü Tarih Görüşmesi.

[469] Derleyenler; Paker-Akça, **age**, bkz. Güvenç, **age**, 274-275.

[470] Orkunt, **age**, 141.

teçhizat; Türk Ordusu'nun modernleşmesi ama fazla modernleşmemesi, çok da güçlü hale gelmemesi düşüncesine dayanmaktaydı. Bu yüzden aksaklıklar da olmaktaydı. Emekli General Kadri Sonnur ve Emekli Albay Ali Rıza Çağlayan bununla ilgili olarak şunları söylüyorlardı:

> "ABD, Türk Ordusu'nun taktik düzeyde kalmasını istedi. Hiç bombardıman uçağı vermedi. Menzili kısa, Türkiye'nin hudutlarını zar zor geçip dönebilen hep taktik uçaklar verdi. Bizi bilinçli bir şekilde küçük tuttular 50'li yıllarda."[471]

> "İyi söyledin bak. M-47 tankları vardı bizde. Sonra M-48'leri verdiler. Hiçbir şeysi yok. Ne kucak makineli tüfeğine bilmem şusı var, M-47'lerden daha iyisi sözde. 2. Cihan ve Kore Savaşları'nın artıkları. Almak istemedik. Zorla verdiler. Bastırdılar yukarıdan. Aldık. Noksanlarını sonradan tamamladık"[472]

> "Bizim F-102'ler de öyle."[473]

> "M-51 uçaksavarları geldi. 50 kalibrelik. Bunları biz uçaksavar diye kendimizi aldattık. Dünya füzeye geçmiş, omuzdan atılabilen akıllı füzeler vardı. Ama biz M-51'lere hava savunma silahı derdik."[474]

> "1952'li yıllarda namlulu 40 mm.lik uçaksavarlarımız vardı. Birden bire bunlar kaldırıldı. Füze verdiler bir ara. Sonra uçaklarla savunma yapacağız dediler. M-51'ler dörtlü taretler geldi. Menzili bir km."[475]

> "Ben şunu anlıyorum. Amerikan idaresi hiçbir zaman Türk Ordusu'nun kendisine yeterli olmasını istemedi. Kendilerinden artanları verdiler. Nuri Demirağ ne kadar çırpındı."[476]

Bu konuda Menderes'e ulaşması sağlanan 1 Ocak 1951 tarihli "Genç subay pilotlar birliği 1 numaralı beyannamesinde:

> "Hava kuvvetlerimiz koma halindedir. Ne Amerikalı müşavirler ne de onlar birlikte çalışan ve bir teğmen kadar teknik bilgisi olmayan bugünkü komuta kadrosu bizim duyduğumuz ıstırabı ve sorumluluğu duyabilmiştir. Modern savaşın gerektirdiği vasıflarda yetiştirilmedik. Çünkü komuta kadrosu hem kör hem de cahildir… İmanımızla, intihar edercesine savaşmak

[471] Sonnur İle Yapılan Sözlü Tarih Görüşmesi.

[472] Çağlayan İle Yapılan Sözlü Tarih Görüşmesi.

[473] Sonnur İle Yapılan Sözlü Tarih Görüşmesi.

[474] Sonnur İle Yapılan Sözlü Tarih Görüşmesi.

[475] Sonnur İle Yapılan Sözlü Tarih Görüşmesi.

[476] Çağlayan İle Yapılan Sözlü Tarih Görüşmesi.

azmindeyiz. Fakat bunun dahi havacılığımızın şerefini kurtarabilmesi şüphelidir…"[477] denilmekteydi.

ABD'nden gelen silah araç ve Türk Ordusu'nda o zamana kadar kullanılmakta olan başka kaynaklardan gereçlerin yanında edinilmiş silah araç ve gereçleri de bulunmaktaydı ve bunlar da zimmetli olarak depolarda muhafaza edilmekteydi. Bu yüzden depolar; eski, demode, hurdaya ayrılması gereken silah araç ve gereçleri ile doluydu. Sonnur şöyle diyordu:

> "İstiklal Harbinde Rusya'dan gelen yardım silahı olan Rus beşlisi piyade tüfekleri bile vardı. Atamıyorduk. Neler çıktı hava kuvvetleri ikmal merkezlerinde bir bilseniz!"[478]

Alman silah araç ve gereçleri de bir kenara bırakılmış değildi ve kullanılmaya devam edilmekteydi. Bu durum, silahların taktik ve teknik kullanımında başlangıçta bazı problemlere yol açıyordu. Emekli General Sıtkı Aydınel sözlü tarih çalışmamızda bu konuda şunları aktarıyordu:

> "105 mm.lik M-7B-2'ler geldi. Kundağı motorlu toplar ve obüsler (yenisi) geldi. Önceden 105mm.lik Alman topları vardı. Atış düzeni de tamamen Alman topçusuna göreydi. 120 mm.lik Amerikan havanlar vardı. Alman toplarının atış cetvelinde uzunluk birimi metre cinsindendi. Amerikan Toplarının atış cetvellerinde ise yarda cinsindendi. Alman topçuluğuna göre yetişmiş eski subayları tekâmül kursuna aldılar. Ben Atış Okulunda Amerikan sistemine göre eğitim gördüm. Toplarımız başlangıçta Alman idi. Amerikan topları da geldi. Bu durum başlangıçta çok sıkıntıya sebep oldu. Atış cetvelleri Amerikan idi."[479]

ABD yardımlarının başlangıçta Türk Ordusu ve personeli üzerindeki olumlu yönleri görülüyordu. Ne de olsa Türk Ordusu o zamana kadar sahip olmadığı modern silah, araç, gereç ve teçhizata kavuşmaktaydı. Çağlayan bununla ilgili olarak:

> "Amerika'dan gelen yardımlar hafif silahlardan başladı. Amerikan yardımından önce jeep tek tük vardı. Bu yardımlarla Türk ordusu kalkındı. Kırıkkale tesislerini gördüm. Bu yardımlar bizi uyardı. Ufkumuz genişledi."[480] diyordu.

Ancak yeni sisteme ve silah araç gereçlerine adaptasyon sorunu yaşanmaktaydı. Celkan:

---

[477] Apuhan, **age**, 103.

[478] Sonnur İle Yapılan Sözlü Tarih Görüşmesi.

[479] Aydınel İle Yapılan Sözlü Tarih Görüşmesi.

[480] Çağlayan İle Yapılan Sözlü Tarih Görüşmesi.

"Amerikan yardımını maalesef hazmedemedik. Hazmedemedik derken neyi nasıl alacağımızı nasıl yapacağımızı bilemiyorduk."[481] diyordu.

Her ne kadar silah araç ve gereçleri değişse de her dönemde olduğu gibi personel arasındaki duygusal olumsuzluklar da yok değildi. Celkan bunu:

"Piyade tüfeğinden şeye kadar her şey değişti. Değişmeyen bir şey vardı. Kıskançlık. Siz ağzınızla kuş tutsanız makbul değil. Kimin adamıysanız o makbul. O sıralar tanksavar takım komutanıyım. Tanksavar silahlarının atışı konusunda bir sistem ortaya koydum. Boşa atış yok. Bunu çekemediler. Hazmedemediler. Benim aleyhimde bir sürü şey uydurdular. Baktım ki olacak gibi değil o sıralarda kanun çıktı mecburi hizmeti indirdiler. Ben de Allahaısmarladık dedim ve ayrıldım."[482] şeklinde ortaya koyuyordu

Türk Ordusu'na İngiliz, Alman, ABD tarafından levazım malzemeleri de yardım kapsamında 1950'ler öncesinde gönderilmiş ve sonrasında da gönderilmekteydi. Bu malzemeler de çatal, kaşık kalemleri örneğinde olduğu gibi Türk insanının fiziki yapısına uyum göstermiyordu ve bu nedenle de problemler yaşanmaktaydı. Emekli General Aydınel ve Emekli Albay Çağlayan bununla ilgili olarak şunları söylemekteydiler:

"İngiliz Churchill botları geldi. Alman çizmeleri vardı. Tarak kısmı Türk ayağına göre değildi. Biz kenarından keserdik. Alman çizmeleri giydik. İngiliz Churchill botları giydik. Almanlar yenik çıkmasına rağmen yine de Alman malzemesi yardım olarak bize gelmekteydi."[483] "2. Dünya Savaşı'ndan sonra Levazımat, giysiler geldi. Alman çizmeleri vardı. Sonradan Marshall yardımından Roosvelt botları geldi."[484]

2. Dünya Savaşı'ndan harap bir halde çıkmış Almanya'dan dahi yardım malzemesi alınması, o yıllardaki Türk Ordusu'nun durumunu göstermesi bakımından önem taşımaktadır.

ABD'nin kendi ordusunun envanterinden çıkararak yardım adı altında Türk Ordusu'na gönderdiği özellikle hava araçları yüzünden Türk Ordusu muharebe dışı

[481] Celkan İle Yapılan Sözlü Tarih Görüşmesi.

[482] Celkan İle Yapılan Sözlü Tarih Görüşmesi; ayrıca bkz. "Taltif Edilen Subaylarımız, Kore'de Çarpışan ve üstün Cesaret gösteren bir yüzbaşı 8 üsteğmen ve bir teğmene birer takdirname verilmiştir," **Akşam**, 30 Ağustos 1951, 2.

Bu personelin arasında Piyade Yüzbaşı Kamil Celkan da bulunmaktadır. Başarılı bir subay olan Celkan'ın emekliliğini beklemeden istifa etmesi, üzerinde düşünülmeye değerdir.

[483] Aydınel İle Yapılan Sözlü Tarih Görüşmesi.

[484] Çağlayan İle Yapılan Sözlü Tarih Görüşmesi.

zayiat vererek önemli miktarda yetişmiş askerini de kaybetmekteydi. Sözlü tarih kapsamında görüşülen dönemin hava ve kara subayları bu konuda hemfikirdirler:

> "Magister harbord pervaneli uçakları vardı. Uçuyorduk ama sık sık en geç 10 günde bir kaza oluyordu. 38 kişi olarak uçucu seçilmiştik. 33'ü uçak düşmesinden rahmetli oldu.[485]

> "Jet uçağına geçiş dönemi dünya ordularında 1950'den başladı. Ben 50'liyim. Bizim devrelerden Harbiye'den Hava Okulu'na gidip de sağ kalan çok az kişi oldu. Çoğu düştü. Binbaşılıktan daha yüksek rütbeye çıkabilenler, korgeneral, orgeneral olabilenler parmakla gösterilirdi. Branda bezinden kanat. Ben şahsen bir tanesinde ölüyordum. Trabzon'dan Bayburt'a geliyorduk. Helikopterle düştüm. Helikopter paramparça oldu. Ben içinden sağ çıktım. Sonradan ben düştükten sonra onları tamamen ordudan kaldırdılar."[486]

> "58 devresi olarak bize dünya savaşında hep kullanılmış, arta kalmış Amerikan yardımlarından, Kanada yardımlarından, Avrupa'dan surplus uçaklar geldi. Biz o hale geldik ki uçan teğmenler uçaklardan daha yaşlı idi (Tersini söylemek istiyor). Kazalar çok oldu. Bizim nesil pervaneli uçaklardan jet uçaklara geçiş dönemini yaşadı. Bir türlü kolay intibak edilemedi. 1954'den sonra 53 ve 54 dizaynı F-80, akabinde de F-84 geldi iki ayrı tip olmak üzere Marshall yardımlarından. Bunlar da Amerika'nın surplus dediği ihtiyaç fazlası, açık havada emekliye ayrılmış, Türkiye'nin ihtiyacı olduğu için apar topar temizlenip parlatılmış, hurdaya çıkmak üzere olan Türkiye'ye sevk edilmiş uçaklardı. Kazalar da bundan dolayı olmaktaydı. Bizim dönemde 40 pilot mezun olduk, bunun 20'si şehit oldu… % 50'si gitti. Uçak çalıştırmada zorluk çekerdik. Astsubay arkadan tekme atardı, uçak çalışmaya başlardı. Tekmeyle tokatla çalıştırdığımız F-86 uçakları vardı. Bakım evinde 50 model bu uçaklar, Kore Harbinin fazlalarıydı bunlar, iniş takımlarının alış veriş talimi yaparken hidrolik sistem denemesinde tellerin arasına sıkışmış Çin mermileri düşerdi. Çin tüfeklerinin çekirdeklerinin yere düştüğünü ben gözümle gördüm. Ben tecrübe pilotu idim. Bakımdan çıkan uçaklardaki bu mermileri görüp de moralim bozulmasın diye bizim makinistler saklamaya çalışırdı. Bunlarla uçuş yapmak zorundaydık."[487]

> "Kara kuvvetlerinde pervaneli, rasat gözetleme ateş idaresi ve topçu atışlarının tanziminde topçuların kullandığı uçaklara pır pır derdik. Bunlara pek uçak denilemezdi. Sadece havaya çıkmış olmak içindi. Onlarla da çok şehit verdik. O uçaklarda harplerden kalan surplus ihtiyaç fazlası olan uçaklardı. Marshall yardımından gelmiş (Hiç para vermedik ki bunlara) bu amaçla kullanılan "O" ile başlayan iki kişilik helikopter vardı. Bunlar iki kişilikti. Öyle enteresan ki bunları nasıl biz kabul ettik harp araç gereci diye? Topçu da sabit kanatlı uçaklar

[485] Kemal Coşkuner İle Yapılan Sözlü Tarih Görüşmesi (Ankara: 14 Kasım 2017).

[486] Aydınel İle Yapılan Sözlü Tarih Görüşmesi.

[487] Sonnur İle Yapılan Sözlü Tarih Görüşmesi.

da vardı. Ben onlarla da uçtum. Onlar "L" ile başlıyordu. Türk ordusunun bu tür şeyleri çöplük gibiydi. Helikopter çöplüğü idi."[488]

"Çok uzun süre Türkiye'yi idare ettiler, oyaladılar daha doğrusu. Teknolojisi zayıf eski teknoloji silahlarla araçlarla size yardım yapıyoruz adı altında. Hâlbuki çöplüklerini temizliyorlardı. 2. Cihan Harbi artıklarını Türkiye'ye yardım diye verdiler."[489]

"Türk Ordusu sağdan soldan gelen reolarla, uçaksavarlar ile toplar ile tanklarla ve bunların hepsi 2. Cihan Harbi'nden kalma. Ordumuz sağdan soldan gelen malzemelerden oluşmaktaydı."[490]

"Amerikan yardımlarından sonra silah araç, malzeme ve imkân bollaşması insanın kendine olan güvenini artırmıştı. O zaman savaştan çıkmış yaralı bereli, hasarlı, tamirattan geçmiş cemse araçları vardı sonra Reolar geldi. Bunlar da ikinci el idi. ABD'nin savaşa katılmış, silah araç, malzemesi tamirattan sonra bize gönderilmişti. Ancak yine de bizim için yeni idi. Amerika'dan 57 mm.lik ve 75 mm.lik geri tepmesiz toplar geldi. Piyade tüfeği olarak 2. Dünya Savaşı'nda beş mermi alan Kırıkkale piyade tüfekleri vardı. Makineli tabanca olarak 7,62 mm.lik karabine piyade tüfeği, 11,43 mm.lik Thomson ve sten makineli tabanca, tabanca olarak da Amerikan 11,43 mm.lik Colt kullandık. Amerikan yardımında M-1 piyade tüfekleri geldi. Makineli tüfek olarak A-1, A-4 ve A-6'lar geldi. Ondan önce İngiliz Hoçkings makineli tüfekleri vardı. Komutan ve lider personel Thomson veya sten makineli tabanca yerine M-1'e göre daha hafif 7,62 mm.lik karabine piyade tüfeği kullanmaktaydı. Çünkü süngü takılabiliyordu. Yakın muharebede çok işimize yarıyordu. Amerikan yardımı öncesi havan olarak 60, 81 ve 105 mm.lik havanlar vardı. Amerikan yardımı ile gelen silah üzerine de monte edilebilen gece görüş cihazlarını biz 1952-1953'de kullandık. Her bölükte üçer tane vardı. 100 metreye kadar araziyi ve üzerindekileri göstermekte idi. Muhabere malzemesi kapsamında telefon olarak EE-8 telefonları, telsiz olarak AN PRC-10 telsizleri vardı."[491]

Türkiye'yi Batı'nın ve özellikle ABD'nin uydusu yapacak politikaların sonucu ve ABD ile imzalan ikili anlaşmalar kapsamında müttefik ve Amerikan askeri personelinin Türkiye ziyaretleri 1950'ler boyunca baş döndürücü miktarda gerçekleşmiş, bu ziyaretlerin bir kısmı nezaket ziyaretleri olurken, bir kısmında söz konusu personele Türk Silahlı Kuvvetleri'nin tesis, birlik, eğitim ve tatbikatları gösterilmiştir. Ziyaret edenlerin birçoğuna Yamut nezaret etmiştir. Ziyaretler basının da en önemli gündemini teşkil etmiştir.[492] Türkiye'nin 18 Şubat 1952 tarihinde

[488] Sonnur İle Yapılan Sözlü Tarih Görüşmesi.

[489] Sonnur İle Yapılan Sözlü Tarih Görüşmesi.

[490] Aydınel İle Yapılan Sözlü Tarih Görüşmesi.

[491] Eken İle Yapılan Sözlü Tarih Görüşmesi.

[492] "Amerikan Heyeti Yarın Tetkik Gezisine Çıkıyor," **Cumhuriyet**, 02 Haziran 1947, 1, 3; "Gn. Robert Tate dün geldi," **Zafer**, 12 Eylül 1949, 1; "Amerikan Teftişi," **Zafer**, 13 Ekim 1949, 1;

resmen NATO'ya üye olması, yoğun bir askeri heyet trafiğini de beraberinde getirmiştir. 1952 yılında belki tarihin hiçbir döneminde olmadığı kadar çok sayıda yabancı komutan Türkiye'yi ziyaret etmiştir. Bunların başında 3 Mart'ta Ankara'ya gelen NATO Başkomutanı General Eisenhower yer alıyordu. Onu 12 Mart'ta NATO Güneydoğu Başkomutanı Amiral Carney izledi. 23 Nisan'da NATO Hava Kuvvetleri Komutanı Mareşal Saunders, 11 Mayıs'ta NATO başkomutan Yardımcısı Mareşal Montgomery, 16 Ağustos'ta Amerikan Ordu Bakanı Pace, 5 Eylül ve 4 Kasım'da NATO Müttefik Kuvvetleri Başkomutanı Orgeneral Ridgway, 2 Ekim'de NATO

"Amerikan Ordu Muhabere Daire Başkanı Tümgeneral Spencer Dün Şehrimize Gelmiştir," **Zafer**, 09 Mayıs 1950, 1; "Amerikan Yardım Heyetinin Başkanı Dün Ankara'ya Geldi," **Zafer**, 14 Ağustos 1950, 1. "Amerikan Yardım Heyeti Başkanı Dün Geldi," **Ulus**, 14 Ağustos 1950, 1; "Amiral William Reos dün geldi," **Ulus**, 03 Kasım 1950, 1; "Cumhurbaşkanı misafir Amerikan amiralini kabul etti.", **Zafer**, 12 Ocak 1951, 1; "Amiral Carney Dün Şehrimize Geldi," **Yeni İstanbul**, 13 Ocak 1951, 1;"Amerikan Askeri yardım heyeti başkanı kara kuvvetleri komutanımızı ziyareti esnasında," **Ulus**, 30 Ocak 1951, 1; "Amerikan Hava Bakanının Tetkikleri," **Ulus**, 14 Şubat 1951, 1; "Amerika Hava Bakanının Ziyaretleri," **Zafer**, 14 Şubat 1951, 1; "Mc. Gee ve Amiral Carney Geliyor," **Son Posta**, 10 Nisan 1951, 1; "Askeri Heyet Dün Yunanistan'dan döndü," **Yeni İstanbul**, 8 Haziran 1951, 1;"Müttefik Genelkurmay Başkanları Geldiler," **Son Posta**, 13 Eylül 1951, 1;"Eisenhower Bugün Özel Bir Uçak İle Ankara'ya Geliyor," **Son Posta**, 3 Mart 1952, 1; "General Eisenhower Ankara'da," **Zafer**, 04 Mart 1952, 1;"Eisenhower'in Ziyaretinden İntibalar: Orgeneral Nuri Yamut Evvelki Gün Ankara'ya gelen General Eisenhower'i hususi İkametgâhına kadar teşyi etmiştir," **Yeni İstanbul,** 5 Mart 1952, 1;"Amiral Carney Dün Şehrimize Geldi," **Zafer**, 13 Mart 1952, 1; "Amiral Bosne Ankara'da," **Zafer**, 21 Mart 1951, 1; "Amiral Carney Bugün Ankara'da Olacak," **Zafer**, 12 Mart 1952, 1; "Siyasi ve Askeri Ziyaretler: Bir askeri heyetimiz Paris'e gidiyor. Mareşal Montgomery'de Ortadoğu Komutanlığı'nı müzakere etmek üzere Türkiye'ye geliyor. Vali Gökay Yunanistan'da," **Son Posta**, 30 Mart 1952, 1; "Paris'teki Manevralar: Tatbikata Nuri Yamut'un Başkanlığındaki askeri heyetimiz de İştirak ediyor," **Akşam**, 7 Nisan 1952, 1;"Mareşal Saunders Ankara'ya geldi," **Ulus**, 24 Nisan 1952, 1, 3; "Mareşal Saunders'in Temasları," **Ulus**, 25 Nisan 1952, 1; "Yunan Askeri Heyeti Dün Geldi," **Son Posta**, 29 Nisan 1952, 1; "Misafirlerimiz Bu Sabah Ankara'da," **Ulus**, 09 Haziran 1952, 1; "Mareşal Montgomery Memleketimize Geliyor," **Zafer**, 30 Mart 1952, 1; "Eisenhower yeniden Türkiye'ye geliyor," **Zafer**, 13 Nisan 1952, 1; "Amerikan 6. Filosu Komutanı Yarın Gelecek," **Zafer**, 13 Nisan 1952, 1; "Genelkurmay Başkanımız Londra'dan Ayrıldı: NATO Hava Mareşali Memleketimize Geliyor," **Son Posta**, 20 Nisan 1952, 1; "Atlantik Hava Kuvvetleri Komutanı Sanders geldi," **Zafer**, 24 Nisan 1952, 1; "Mareşal Montgomey Dün Ankara'ya Geldi" **Zafer**, 12 Mayıs 1952, 1; "Mareşal Montgomey Askeri Birliklerimizde Tetkiklerde Bulundu," **Zafer**, 14 Mayıs 1952, 1; "Montgomey Tetkiklerinin Neticesini Bildirdi. Türkiye Sağlam Bir Hürriyet Kalesidir," **Son Posta**, 15 Mayıs 1952, 1; "Amiral Corney Türk Silahlı Kuvvetleri'ni Daha Yakından Tetkik İmkânı Bulacağını Söyledi," **Zafer**, 17 Mayıs 1952, 1; "Amerika Milli Savunma Bakan Yardımcısı Geldi," **Zafer**, "02 Temmuz 1952, 1; "Amerikan 6. Akdeniz Filosu Komutanı Amiral Cascady İstanbul'da Vali Tarafından Verilen Ziyarette," **Zafer**, 07 Ağustos 1952, 1; "İngiliz imparatorluğu savunma kolejine mensup…," **Zafer**, 14 Ağustos 1952, 1; "Amiral Constas'ın İzmir'de Verdiği Beyanat," **Zafer**, 17 Ağustos 1952, 1; Amerika Ordu Bakanı F. Pace İstanbul'da Beyanat Verdi," **Zafer**, 17 Ağustos 1952, 1; "General Righway 5 Eylülde Geliyor," **Son Posta**, 19 Ağustos 1952, 1; "General Ridgway Yarın Ankara'ya Geliyor", **Zafer**, 04 Eylül 1952, 1; "General Ridgway 'İn Dünkü Tetkiklerinden İntibalar," **Zafer**, 07 Eylül 1952, 8; "General Righway Ankara'dan Erzurum'a gitti. NATO Başkomutanının Erzurum ve dolaylarında yapacağı tetkik ve temaslar 3 gün devam edecek ve tekrar Ankara'ya dönecek," **Son Posta**, 8 Eylül 1952, 1; "Ridgway'in Doğudaki Tetkikleri," **Zafer**, 09 Eylül 1952, 1; "General Ridgway'in Erzurum'daki Tetkikleri," **Zafer**, 8 Eylül 1952, 1; "General Ridgway Dün Akşam Geldi," **Zafer**, 06 Eylül 1952, 1; "Amiral Carney Dün İzmir Yolu İle Ankara'ya Geldi," **Zafer**, 12 Eylül 1952, 1; "Montgomery Gelibolu'da," **Son Posta**, 20 Eylül 1952, 1, 7; "General Righway 3 Kasımda Yine Memleketimize Gelecek," **Son Posta**, 22 Ekim 1952, 1; "Amerika'nın yeni askeri yardım heyeti başkanı Tümgeneral W.P. Shepard evvelki gün Ankara'ya gelmiştir," **Son Posta**, 28 Şubat 1953, 1.

Deniz Kuvvetleri Komutanı Amiral Mc. Cormick ve 13 Ekim'de Amerikan Donanma Bakanı Kimball Türkiye'yi ziyaret etmiştir. 1953 yılında da devam eden bu ziyaretler kapsamında 29 Ocak 1953tarihinde NATO Akdeniz Deniz Kuvvetleri Komutanı Amiral Lord Mountbatten, 22 Mayıs 1953 tarihinde ise NATO Hava Kuvvetleri Komutanı Orgeneral Sounders Ankara'ya gelmişlerdir.[493]

Ayrıca Yamut da Paris ve Napoli gibi NATO merkezlerinin bulunduğu Avrupa kentlerine NATO karargâhlarına askeri heyetle ve bazen de eşi Cavidan Yamut ile birlikte ziyaretlerde bulunmuştur.[494]

Amerikan Askeri yardım heyetinin Türk Ordusu'nun iyileştirilmesi kapsamında verdiği raporların bir kısmı basında yer almıştır. Bu raporlardan bir tanesinde Türk Silahlı Kuvvetleri içerisinde personel istihdamındaki verimsizliğin vurgulanması dikkat çekicidir. Buna göre orduda 25 bin emir eri bulunmakta ve bunlardan askerlik bakımından hiç istifade edilememektedir, bu usul manasızdır.[495] İşte bu tespitin gereği Yamut'un Genelkurmay Başkanlığı'na getirilişinin ertesi günü bu konu ve askerlik süresinin azaltılması, tayin bedeli, yedek subay kadro ihtiyacının azaltılması gibi personel lehine olacak düzenlemeler Milli Savunma Bakanlığı'nın gündemine getirilmiştir.[496] Bu düzenlemelerin Sovyetler Birliği'nin tehdidinin

---

[493] Akkaya, **age**, 215

[494] "Güney Avrupa Bölgesi Müttefik Kuvvetleri Başkomutanlığı Karargâhı'nı ziyaret etmek üzere Roma'ya giden Genelkurmay Başkanı Yamut ile refakatindekilere verilecek gündelik." **BCA 30-18-1-2/130-70-3**; "Nuri Yamut Roma'ya Gidiyor," **Akşam**, 29 Haziran 1952, 1; "Yamut Bugün Napoli'ye Gidiyor," **Zafer**, 2 Temmuz 1952, 1;"Nuri Yamut Bugün Carney İle Görüşüyor. Heyetimiz Napoli'de Bazı Müttefik Askeri Tesisleri Gözden Geçirecek," **Akşam**, 3 Temmuz 1952, 1; "Yamut Bugün Paris'e Gidiyor," **Milliyet**, 2 Nisan 1952, 1; "Genelkurmay Başkanı 2 Nisan'da Paris'e Gidecek," **Zafer**, 30 Mart 1952, 1; "Askeri heyetimiz Napoli'ye Gitti," **Son Posta**, 3 Temmuz 1952, 1; Ek-16, Ek-17; **Ayın Tarihi**, No 221, 1-30 Nisan 1952, 158.

[495] "Ordudan Emir Eri Usulü Kaldırılıyor. Amerikan askeri yardım heyeti tarafından hazırlanan bir raporda Türkiye'de 25 bin emir eri bulunduğu ve bunlardan askerlik bakımından hiç istifade edilemediği, bu usulün manasızlığı bildirilmiştir," **Zafer**, 09 Aralık 1949, 158.

Ancak 'Emir ve seyis erleri' Yamut'un Genelkurmay Başkanlığı döneminde yeniden gündeme gelecektir. bkz."Emir ve Seyis Erleri Kanunu Son Şeklini aldı. Bütün rütbelerdeki kıta subaylarına birer emir eri verilecek. Kendilerine emir eri verilmeyen veya kurs tatbikat ve manevralarda toplu olarak bulunan subay ve askeri memurların kışla, karargâh, ordugâh, gemi ve askeri müesseslerdeki hizmet ve ihtiyaçları ekiplerle temin olunacaktır," **Yeni İstanbul**, 4 Nisan 1952, 1.

[496] "Emir Erleri Yalnız Kıta Hizmetinde Kullanılacak," **Son Posta**, 7 Haziran 1950, 1; "Askerlik Müddetine Dair Kanun Mecliste. Tasarıya göre her deniz sınıfında üç yıl, jandarma ve gümrük sınıflarında 2,5 yıl, hava ve kara sınıflarında iki yıldır. Bu tasarıya göre deniz sınıfında değişiklik olmayacak, jandarma ve gümrük sınıflarında altışar ay, hava ve kara sınıflarında birer yıl indirilecektir," **Zafer**, 04 Temmuz 1950, 1; "Askerliğin indirilmesine dair tasarı görüşülüyor. Muvazzaflık hizmetine başlangıç olarak kıtaya iltihak değil, askerlik şubesinden sevk tarihi kabul edilecek," **Zafer**, 12 Temmuz 1950, 1; "Yedek Subay Tasarısı Bakanlar Kuruluna Verildi. Lise ve üniversiteliler 18 ay askerlik yapacaklar." **Son Posta**, 26 Ocak 1951, 1.

sürdüğü ve Kore Savaşı'nın öncesi döneminde yapılmış olması da ayrı bir önem taşımaktadır.

1947'den itibaren başlayan Türk Ordusu'nun eğitiminin Amerikan sistemine göre düzenlenmeye başlanması süreci, Yamut'un Genelkurmay Başkanlığı ve sonrası dönemde de artarak devam etmiştir. Kendileriyle görüşülen dönemin subayları şunları söylemekteydi:

> "Topçu okulunda önce eski usule göre yetiştik sonra Amerikan usulüne göre… Bunlar zengin milletler paraları bol biz bir hedefe beş mermi atarken onlar 50 mermi atardı. Hedefi sıkı ateşle sindirmek ondan sonra taarruz ederlerdi."[497]

> "Okul sıralarında Amerikan eğitimi gördük. 1950'den itibaren Amerikan doktrini gördük. Çankırı piyade okulundaki öğretmenlerimiz Amerikalı idi. Piyade Atış Okulu'na gelen subay ve astsubaylar 2-3 ay sürede Amerikalıların eğitimini alırlardı. Küçümsemeler de olmaktaydı. Amerikan New York'tan piyade astsubay okulundan astsubay bir hoca geliyor, piyade okulunda subaylarımıza ders veriyor."[498]

"Bir taraftan Amerika'dan gelen askeri uzmanlar-Amerikalılar-direkt kendi temsilcilerini gönderiyor ve bizi eğitiyorlardı."[499]

Türk Silahlı Kuvvetleri personeline taktik ve teknik eğitimler verirken diğer taraftan kurmay ağırlıklı olmak üzere her sınıftan Türk subayları ABD'nde açılan kurslara gönderildiler. Bu durum, tıpkı Osmanlı İmparatorluğu'nun son döneminde Alman askeri gücünü gören Osmanlı subayları üzerinde Alman hayranlığı uyandırdığı gibi Amerikan Ordusu'nun askeri gücünü gören Türk subayları üzerinde de Amerikan hayranlığı uyandırmıştı.

Amerikan askerleri ile Türk askerlerinin örf adet ve ananelerinin farklılığı ve Amerikan Ordusu'ndaki disiplin anlayışı, katı Prusya disiplinine göre yetişmiş Türk askeri personelinde rahatsızlık da yaratmaktaydı. Bu konuda dönemin iki subayının hatıraları şöyledir:

> "Ben 51'de Topçu okulundaydım. Akademiden bir kurmay subay heyeti geldi. Bize Amerikan Eğitim sistemini öğretiyordu. Hatta bir kurmay albay onlara bağırarak: Biz cahil miyiz? Amerikan Amerikan diyorsunuz dedi."[500]

---

[497] Demiroğlu İle Yapılan Sözlü Tarih Görüşmesi.

[498] Eken İle Yapılan Sözlü Tarih Görüşmesi.

[499] Sonnur İle Yapılan Sözlü Tarih Görüşmesi.

[500] Aydınel İle Yapılan Sözlü Tarih Görüşmesi.

"Biz tarihi bir orduyuz. Bizim binlerce senelik mazimiz var. Bu yeni türemelerin bize modernlik görüntüsü vermesi bizi rahatsız ediyordu. Siz geri kalmışsınız, yenilikçi olun! Baskısını hissediyorduk."[501]

"Doğru. Amerikan eğitim sisteminde sekiz maddelik bir şey vardı. Sahnede onu gösterdiler. Topçu okulunda eski kurmay yarbaylar, albaylar tepki gösterdiler. Biz cahil miydik diye." "Kendi terbiyelerinde de öyle. Bazı Amerikan erleri birbirlerine gayri tabi harekette bulunuyorlardı. Biz onları kabul etmedik."[502]

"Ama bir taraftan da astsubay albayın karşısında ayağını masaya koyuyordu."[503]

Türk askeri personelin rahatsızlığını fark eden Amerikan askeri personeli, davranışlarına dikkat etmeleri gerektiğinin de farkına varmaktaydı. Çağlayan bununla ilgili olarak şöyle diyordu:

"Bizi kırmamak için dikkat ediyorlardı. Türk ordusunu kazanmak istiyorlardı aslında."[504]

Amerikan ve Türk Ordusu'ndaki çalışma prensiplerinin farklılığı da iki ülke subaylarını hayrete düşürmekteydi. Örneğin rütbe yükselme şekli: ABD Ordusu'nda sınav ve verilen görevleri başaran askeri personel genç iken küçük rütbelerden yüksek rütbelere hızla yükselebilirken Türk Ordusu'nda her rütbede beklenmesi gereken süre vardı. Amerikan Ordusu'nda Türk Ordusu'na nazaran yaşı küçük ancak rütbesi Türk Ordusu'ndakine göre rütbesi daha büyük askeri personel bulunabilmekteydi. Emekli Albay Çağlayan ve Emekli General Sonnur bu konuda şunları belirtmekteydiler:

"Çalışanı tutarlardı. O zaman teğmenliğimin son yılı. Bana sordular. Ne zaman yüzbaşı olacaksın? Ben de geçmesi gereken zamanı söyledim. Bana Amerikan Ordusu'nda olsaydın seni basit bir teste tabi tutarlar ve yüzbaşı olurdun dediler. Biz bekliyoruz tabi."[505]

"Altı sene üsteğmenlik onlara korkunç uzun geliyor."[506]

---

[501] Sonnur İle Yapılan Sözlü Tarih Görüşmesi.

[502] Çağlayan İle Yapılan Sözlü Tarih Görüşmesi.

[503] Sonnur İle Yapılan Sözlü Tarih Görüşmesi; ayrıca bkz. "Türk Ordusu'nda o güne kadar rastlanmadık bir şekilde astların üstlere öğretmenlik yapması söz konusu olmuş; albay, yarbay ve binbaşı rütbesindeki subaylar, Amerika'da eğitim almış, üsteğmen ve yüzbaşı rütbelerindeki öğretmenlerden teknik, taktik ve doktrin eğitimi almıştır. Türk subayları astların öğretmenliğine önemli itirazlarda bulunmamışsa da astsubay rütbeli Amerikalı eğitmenlerin görevlendirilmesi rahatsızlık yaratmıştır," bkz. Güvenç, **age**, Ed. Paker ve Akça, **age**, 269.

[504] Çağlayan İle Yapılan Sözlü Tarih Görüşmesi.

[505] Çağlayan İle Yapılan Sözlü Tarih Görüşmesi.

[506] Sonnur İle Yapılan Sözlü Tarih Görüşmesi.

Amerika'nın Türkiye'ye yaptığı askeri yardımının, Türkiye'yi politikası dâhil birçok alanda Amerika'ya bağımlı hale getirdiği hususunda kendileri ile görüşülen o dönemde görev yapmış emekli askerler ortak görüşü taşımaktadır:

"Amerika'nın dün fikriyatı ne ise bugün de öyle."[507] "Amerika'nın müstemlekesi olduk."[508]

Yamut'un Genelkurmay Başkanlığı döneminde gerçekleşen bir iyileştirme de askeri yargı alanında olmuştur. Buna göre ayrı kanunlarla idare edilmekte olan askeri adli mahkemeler birleştirilmiş askeri mahkemeler ve askeri adli hâkimler tamamıyla adalet bakanlığı çerçevesindeki kaza sistemine bağlanmıştır.[509]

Silahlı Kuvvetler Dergisi'nin (O tarihteki adıyla Ordu Dergisi) iç kapağından sonraki sayfada devlet büyükleri ya da önemli kişilerin fotoğraf veya resimleri de yayınlanır. Haziran 1950 tarihli 154'üncü sayıda Genelkurmay Başkanı Yamut'un resmi yer almaktadır.[510]

Dünya ordularında profesyonel (maaşlı) ve zorunlu (yükümlü) olmak üzere iki tür askerlik sistemi bulunmaktadır. Yamut'un Genelkurmay Başkanlığı döneminde (1952'de) askerlik şeklin nasıl olmasına dair tartışmalar olmuştur: "Profesyonel ordu sisteminde topyekûn harbin sağlanması için yetişmiş yedek personel bulunamayacaktır. 2. Dünya Savaşı'nda mecburi askerlik sistemini uygulayan devletler savaşta daha başarılı olmuşlardır. Her iki sistemin de sefer kuvvetlerinin hazırlığı, ekonomik konular ve uzmanlaşma alanında fayda ve mahsurları vardır; sefer kuvvetlerinin teşkilinde ve ekonomik açıdan mecburi askerlik, uzmanlaşma açısından ücretli askerlik sistemi daha mantıklıdır; ancak dönemin şartları gereği mecburi askerlik sistemi daha uygun bulunur."[511]

Amerikan yardımlarının bir kısmı da Türkiye ve Amerika'da açılan kurslar vasıtasıyla Türk askeri personeline eğitim vermek şeklinde olmuştur.[512] Bu

---

[507] Aydınel İle Yapılan Sözlü Tarih Görüşmesi.

[508] Celkan İle Yapılan Sözlü Tarih Görüşmesi.

[509]"Askeri adli mahkemelerin birleştirilmesi hazırlığı bitti," **Son Posta**, 19 Eylül 1950, 1; "Sivil ve Askeri Mahkemelerin Birleştirilmesi Kararlaştırıldı," **Yeni İstanbul**, 16 Ocak 1952, 3.

[510] **Ordu Dergisi**, Haziran 1950, Yıl 69, No 154.

[511] Kepir, **age**, 39.

[512]"Amerika'ya staj yapmak üzere bir grup subayımız daha dün hareket etmişlerdir," **Zafer**, 02 Haziran 1949, 1; "Amerikan Eğitmenleri Türk Subaylarına Makineli Tüfek Eğitimi Veriyor," **Zafer**, 06 Mayıs 1952, 1; "Muhabere Kursu Dün Nihayetlendi," **Zafer**, 06 Ağustos 1949, 1;"Amerika'da İhtisas Görecek Türk Subayları," **Ulus**, 12 Şubat 1950, 1; "Türk Subayları Amerikan Askeri

ziyaretlerde bahse konu askeri personelin basına verdiği beyanatta Türk Silahlı Kuvvetlerini öven ve Türkiye'ye verilen destek mesajları, Türkiye için övünç ve Rus tehdidi karşısında rahatlama anlamları taşımıştır.[513] Bu personel Türkiye ziyaretlerinde Yamut, tarafından karşılanmış ve kendilerine nezaret edilmiş, Cumhurbaşkanı Celal Bayar tarafından da kabul edilmiş,[514] yapılan ziyaretlerdeki ağırlamaların bir kısmına Yamut da katılmıştır.[515]

Müttefik birliklerin Türkiye'yi ziyaretleri de bu dönemde artarak devam etmiş, bu ziyaretler de müttefik askeri personel ziyaretleri gibi Türkiye'yi Sovyet Rusya tehditlerine bir nebze de olsa rahatlatmıştır.[516] 1945'den sonra başlayan ve 1950'ler süresince devam eden bu tehdide karşı esasen bu rahatlama isteğinin bir sonucu olarak militarist söylem ve faaliyetler kamuoyunda genel kabul görmüş, günümüzde gazetelerde yer alması pek mümkün olmayan askeri manevralar, tatbikatlar, Genelkurmay Başkanı'nın ve kuvvet komutanlarının birlik ziyaretleri, eğitimler, gazetelerin birinci sayfalarında haber değeri taşımış ve safhalarıyla birlikte uzun uzun yer bulmuştur.[517] Ayrıca dönemin gazetelerinde askeri personel ve

---

Televizyon Tekniğini Öğreniyorlar," **Ulus**, 21 Mart 1950, 1; "Ordudonatım 1. dönem optik, akaryakıt, elektrik donanımı, kursunu başarı ile bitiren gedikli başçavuşlarımız diplomalarını alırlarken," **Ulus**, 02 Eylül 1950, 1; "Besin kontrol…," **Ulus**, 05 Temmuz 1952, 1; Bir grup eczacımız…," **Ulus**, 29 Temmuz 1952, 1; "ABD'nde muhtelif şekillerde birçok gençlerimiz jet uçağı mühendisliği üzerinde eğitim görmektedir," **Zafer**, 06 Ağustos 1952, 1;"Komando kursunu bitiren…," **Ulus**, 17 Ekim 1952, 1; "Ordudonatım kursuna katılan subaylarımız," **Zafer**, 15 Mayıs 1953, 1.

513 "General Righway Memleketimizden Hürmetle Meşbu Olarak Ayrıldı," **Son Posta**, 11 Eylül 1952, 1; "Ridgway'in Ayrılırken Verdiği Beyanat," **Zafer**, 12 Eylül 1952, 1; "General Ridgway'in İzmir'deki Basın Toplantısı," **Zafer**, 07 Kasım 1952, 1.

514"Bir İngiliz filosu bugün geliyor. 22 parçadan mürekkep filonun komutanı Amiral Mountbatten Cumhurreisi tarafından kabul edilecek," **Son Posta**, 24 Mayıs 1953, 1; "İngiliz Filosu Dün İstanbul'a Geldi," **Zafer**, 28 Temmuz 1953, 1; "Cumhurreisi Misafir İngiliz Amirallerini Kabul Etti," **Son Posta**, 29 Temmuz 1953, 1.

515 "Amerikan heyeti şerefine ziyafet," **Cumhuriyet**, 14 Haziran 1947, 1, 3; "Ordu müfettişinin misafirlere ziyafeti," **Cumhuriyet**, 15 Haziran 1947, 1, 3.

516 "Dost İngiliz filosu dün saat 17.00'da geldi," **Cumhuriyet**, 22 Temmuz 1947, 1, 3; "Bugün ABD Akdeniz filosuna mensup 7 parça harp gemisi İstanbul'a geldi," **Zafer**, 27 Temmuz 1949, 1; "İki İngiliz Harp Gemisi İstanbul'a Geliyor," **Zafer**, 27 Ağustos 1949, 1; "Tepkili İngiliz Uçak Filosu Dün Sabah Eskişehir'e Geldi," **Zafer**, 22 Eylül 1949, 1; "İngiliz Tepkili Uçakları Ankara'da," **Zafer**, 27 Eylül 1949, 1; "İki Amerikan Harp Gemisi İstanbul'da," **Zafer**, 06 Ekim 1949, 1; "Phobe Kruvazörü İstanbul'a Geliyor," **Zafer**, 19 Kasım 1949, 1; "Büyük Bir Amerikan Filosu İstanbul'da," **Zafer**, 02 Mart 1950, 1; "İstanbul Ve İzmir'e İki Amerikan Filosu Geldi," **Ulus**, 01 Ağustos 1950, 1.

517 "Zırhlı Birlikler Tatbikatı Ayaş Bölgesinde Yapıldı," **Zafer**, 25 Haziran 1949, 1; "Tuzla Uçaksavar Okulunda Tatbikat," **Zafer**, 30 Haziran 1949, 1;"Polatlı'da Topçu Atışı Tatbikatı. Tatbikatta Cumhurbaşkanı da hazır bulundu. Topçumuzun atışları takdirle karşılandı. Tatbikatta yeni malzemeden, seri harbin verdiği derslerden istifade edildi," **Zafer**, 16 Temmuz 1949, 1; "Askeri Tatbikatta En Heyecanlı Gün," **Zafer**, 11 Eylül 1949, 1;"Tatbikat Bitimi Geçit Töreni," **Zafer**, 13 Eylül 1949, 1; "Amerika'dan yeni alınan muhriplerle yapılan tatbikatlar," **Zafer**, 31 Aralık 1949, 1; "Ayaş'ta Dün Modern Harp Tatbikatı Yapıldı," **Zafer**, 30 Haziran 1950, 1;"Manevra Yarın Sabah

takımların kendi aralarında veya sivil takımlar ile yaptıkları spor müsabakaları,[518] Askeri okullar diploma ve yemin törenleri,[519] askeri tören hazırlıkları,[520] subay ve

---

Başlıyor," **Zafer**, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16 Eylül 1950, 1; "Askeri Tatbikat Bu Sabah Başladı"**,** **Zafer**, 10 Eylül 1950, 1; "Kocaeli Bölgesinde Büyük Askeri Manevralar Bugün Başlıyor," **Cumhuriyet**, 10 Eylül 1950, 1; "Kara, Deniz Ve Hava Birliklerinin Müşterek Tatbikatı Başladı," **Son Posta**, 11 Eylül 1950, 1; " Mavi Kuvvetlerin Karşı Taarruzu Durduruldu," **Ulus**, 14 Eylül 1950, 1; "Manevralar Sona Erdi", **Zafer**, 15 Eylül 1950, 1; "Kuvvetlerimizin Dünkü Parlak Geçit Resmi," **Zafer**, 16 Eylül 1950, 1; "Denizde Ve Karada Dün İki Büyük Geçit Yapıldı," **Ulus**, 16 Eylül 1950, 1; "Gerilla Kursunun Komando Talimi," **Zafer**, 01 Ekim 1950, 1; Gerilla Kursunu Bitirenlerin Tatbikatı," **Ulus**, 01 Ekim 1950, 1; " "Tatbikat," **Zafer**, 16 Kasım 1950, 1; "Marmara'da Büyük Bir Deniz Manevrası Yapılacak. Genelkurmay Başkanı donanmayı teftiş için bugün Gölcük'e gidiyor" **Son Posta**, 30 Ocak 1951, 1; "15 Deniz Kurmay Subayımız İncelemelerde Bulunmak Üzere Londra'ya Gitti," **Son Posta**, 3 Mart 1952, 1; "Askeri Tatbikat Dün Başarı İle Sona Erdi," **Zafer**, 08 Mayıs 1952, 1; "Ayaş'ta Dün Yapılan Askeri Tatbikat Başarı İle Sona Erdi.", **Zafer**, 31 Temmuz 1952, 1; "Egede Yapılacak Büyük Deniz Manevraları," **Zafer**, 06 Ağustos 1952, 1; "Egedeki Amerikan Deniz Manevraları Başladı. Celal Bayar ve Menderes harekâtı takip ediyor," **Zafer**, 07 Ağustos 1952, 1; "1. Ordu Bugün Manevralara Başlıyor. Amiral Carney ve General Schletter tatbikatı takip edecekler," **Zafer**, 09 Eylül 1952, 1; "1. Ordu Trakya Manevrası," **Zafer**, 10 Eylül 1952, 1; "1. Ordu Manevrası Dün Akşam Başarı İle Sona Erdi," **Zafer**, 12 Eylül 1952, 1; "1. Ordunun Manevralarından Resimler," **Zafer**, 12 Eylül 1952, 1, 3; "Maviler Çembere Alınıp İmha Edildiler," **Son Posta**, 12 Eylül 1952, 1; "Trakya'da Büyük Manevra Başarı Kazandı," **Zafer**, 03 Ekim 1953, 1; "Maviler İstanbul'a 70 km. Mesafede," **Zafer**, 04 Ekim 1953, 1; "Etimesgut'da Büyük Bir Tatbikat Yapıldı," **Zafer**, 05 Ağustos 1953, 1;"Etimesgut'da Yapılan Askeri Tatbikata Amerikan Uçakları da İştirak Etti," **Akşam**, 5 Ağustos 1953, 1;"Akdeniz'deki Nato Manevraları Başladı," **Zafer**, 18 Mart 1953, 1; "Ankara'da NATO askeri tatbikatı yapıldı. Türk kara kuvvetleri ile Amerikan hava kuvvetlerinin iştirak ettiği tatbikatta Bayar ve Gn. Wyman da hazır bulundu," **Son Posta**, 5 Ağustos 1953, 1;"Weld-Fast Manevraları Bu Sabaha Karşı Başladı. Tatbikatı Cumhurbaşkanı, Genelkurmay Başkanı ve Yabancı Askeri Müşahitler de Takip Ediyor," **Akşam**, 20 Eylül 1953, 1; "Weld-Fast Tatbikatı: Türk ve Yunan Erleri Dün Keşan'da Kucaklaştılar," **Akşam**, 5 Ekim 1953, 1;"Egedeki Deniz Tatbikatı: Türk-İngiliz harp gemilerinin müşterek manevrası başarılı oldu," **Son Posta**, 6 Ağustos 1953, 1.

[518] "Ordu Takımımız Bugün İtalyanlarla Karşılaşıyor," **Son Posta**, 25 Mayıs 1950, 1;"Ordu Takımı İtalya'dan Döndü," **Son Posta**, 7 Haziran 1950, 1; "Askeri Kara Güçleri Arasındaki Maçlar," **Zafer**, 25 Haziran 1950, 1, 6; "Dün Ankara'da Kara Güçleri Karşılaşmalarına Devam Edilmiş...," **Ulus**, 25 Haziran 1950, 1; "Ordular Arası Futbol Şampiyonası Sona Erdi. Genelkurmay Başkanı Yamut, şampiyon olan hava gücüne kupayı verdi," **Zafer**, 13 Temmuz 1950, 1, 8; "1950 Dünya Ordulararası Atletizm…," **Ulus**, 02 Eylül 1950, 1;"Ankara garnizon takımı Atina garnizon takımını 4-1 yendi," **Son Posta**, 2 Ocak 1951, 1;"İtalyan Ordu Takımı Geldi," **Yeni İstanbul**, 17 Ocak 1951, 2;"Binici Ekibimiz Dün Kahire'ye Gitti," **Yeni İstanbul**, 5 Mart 1951, 1;"Ordu Atletizm Takımı Gitti," **Akşam**, 10 Eylül 1951, 1;"Ordu Takımımız Atina'da," **Zafer**, 16 Mart 1952, 1;Kara Kuvvetleri Boks Şampiyonası Sona Erdi," **Yeni İstanbul**, 7 Nisan 1952, 1;"Ordu Takımı Danimarka'ya Gitti," **Zafer**, 10 Eylül 1952, 1.

[519] "Yeni İstihkâm ve Demiryolu Subaylarımız," **Cumhuriyet**, 25 Mayıs 1949, 1; "Orduya Katılan Genç Askeri Doktorlarımız," **Cumhuriyet**, 24 Temmuz 1949, 3; "Topçu Okulunda Diploma Töreni," **Zafer**, 25 Temmuz 1949, 1;"Harp Okulunun Yeni Mezunları," **Zafer**, 31 Ağustos 1949, 1;"Orduya 592 Subay Katıldı," **Cumhuriyet**, 31 Ağustos 1949, 1, 3; "Gerilla Kursunu Bitiren Subaylar Diplomalarını Aldılar," **Cumhuriyet**, 01 Ekim 1950, 1, 3; "Yedek Subaylara Dün Diplomaları Verildi," **Zafer**, 21 Ekim 1949, 1; "Yedek Subayda Diploma Töreni," **Ulus**, 21 Nisan 1950, 1; "Diploma Alan Doktorlar," **Zafer**, 01 Ağustos 1950, 1; "463 Genç Subayımız Daha Orduya Katıldı," **Ulus**, 31 Ağustos 1950, 1; "Ordudonatım okulu. motör teknisyenleri 1. Dönem mezunları diplomalarını almışlardır," **Ulus**, 22 Ekim 1950, 1; "Yedek Subay Okulunda Diploma Tevzii Töreni," **Zafer**, 24 Ekim 1950, 1;"Ordumuza 2086 Genç Subay Daha Katıldı," **Ulus**, 24 Ekim 1950, 1**;**"Bayram dün bütün yurtta muhteşem bir merasimle tes'it edildi," **Son Posta**, 30 Ekim 1950, 1;"Yedek Subaylar Orduya Katıldı," **Zafer**, 24 Ekim 1951, 1; "15 Deniz Kurmay Subayımız İncelemelerde Bulunmak Üzere Londra'ya Gitti," **Son Posta**, 3 Mart 1952, 1; Yedek Subayın 35. Dönem Mezunları Diploma Aldı," **Ulus**, 22 Nisan 1952, 1; "Ordudonatım Okulunda Dünkü Tören," **Ulus**, "05 Temmuz 1952, 1; "3086 Yedek Subay Ordumuza Katıldı," **Son Posta**, 22 Ekim 1952, 1;

astsubay terfileri,[521] yedek subayların katılış ve terhis törenleri,[522] emekliye ayrılan astsubaylar,[523] Yamut'un birlikleri denetlemesi[524] dahi dönemin gazetelerinde geniş yer bulmuştur.

Türk Silahlı Kuvvetleri alt birimlerinde gerek teşkilatlanma ve gerekse kuruluş anlamında da gelişmeler devam etmiş, jandarma teşkilatına maaşlı personel getirilmiş ve motorlu araçlarla donatılmıştır.[525] Askerlik şubeleri, personel kursundan muvaffakiyetle çıkmış subaylar eline geçmiş, subay maaşları da bir miktar artırılmıştır.[526]

Yamut'un Genelkurmay Başkanlığı döneminde Türk Silahlı Kuvvetleri personelinin özlük haklarının düzeltilmesi çabaları subay maaşlarının bir miktar artırılmasıyla sınırlı kalmamış, personelin terfisi konusunda yapılan değişiklikle her rütbe için azami ve asgari müddetler belirlenmiş, liyakat gösterenlerin daha kısa sürede bir üst rütbeye yükseltilmesi sağlanmış,[527] bilfiil kıta komutanlığı yapan subaylara rütbelerine göre pirim verilmesi esası getirilmiştir.[528]

"3086 Yedek Subay Orduya Katıldı," **Akşam**, 22 Ekim 1952, 1;"Süvari Yedek Subayları Yemin Ettiler," **Akşam**, 25 Aralık 1952, 1;"3276 Asteğmen Dün Ordumuza Katıldı," **Milliyet**, 22 Nisan 1953, 1,7.

[520] "30 Ağustos Hazırlıkları Başlamıştır," **Zafer**, 9 Ağustos 1952, 2.

[521] "30 Ağustos Terfi Listesi Çıktı," "Ordu Terfi Listesi," **Zafer**, 28 Ağustos 1951, 1, 2; "Ordu Terfi Listesi," **Ulus**, 29 Ağustos 1950, 1; "Terfi Eden Subayların Tam Listesini Veriyoruz," **Ulus**, 8 Ağustos 1952, 1, 6;"Ordu Terfi Listesinin Tamamını Veriyoruz," **Ulus**, 27 Ağustos 1952, 1, 4; "Terfi Eden Jandarma Astsubayları Listesi," **Ulus**, 8 Ağustos 1952, 1.

[522] "Yedek Subayların Terhisi Bu Ay Sonunda Yapılacak," **Zafer**, 18 Ağustos 1950, 1; "Yedek Subaylar Orduya Katıldı," **Zafer**, 24 Ekim 1951, 1.

[523] "Emekliye Ayrılan Astsubaylar," **Ulus**, 13 Nisan 1952, 2.

[524] "Yamut Dün Donanmamızı Teftiş Etti," **Son Posta**, 30 Ocak 1951, 1; "Genelkurmay Başkanı Teftişlerini Bitirdi," **Milliyet**, 01 Şubat 1951, 1;"Genelkurmay Başkanı Orgeneral Nuri Yamut, Dün Heybeliada Deniz Harp Okulu'nda Öğrencileri Teftiş Ediyor," **Akşam**, 2 Şubat 1951, 1;"Genelkurmay Başkanı'nın Teftişi," **Milliyet**, 02 Şubat 1951, 1, 5.

[525] "Jandarma Modern Teşkilat Olacak," **Son Posta**, 21 Eylül 1950, 1.

[526] "Asker Alma İşleri," **Son Posta**, 20 Eylül 1952, 1,7.

[527] "Ordu Terfi Kanunu Tasarısının Esasları," **Ulus**, 13 Nisan 1952, 1, 2; "Askeri Terfi Kanununda Tadilat," **Ulus**, 14 Kasım 1952, 1, "Askeri Terfi Kanun Tasarısı Tamamlandı," **Zafer**, 27 Ekim 1953, 1; "Askeri terfi kanunu son şeklini aldı," **Zafer,** 03 Mart 1953, 1.

[528] "Subaylarımız Terfi Edecek," **Zafer**, 01 Nisan 1953, 1.

Topyekûn savunma kapsamında önemli mevkilerde vazife alacak elemanların yetiştirilmesi için sivil veya askeri personelin eğitileceği Milli Savunma Akademisi kurulmuştur.[529]

Türkiye ile Yunanistan arasındaki ilişkiler 1930'lardan 1950'li yılların ortalarındaki Kıbrıs meselesinin ortaya çıkışına kadar tarihin en sıcak dönemini yaşamıştır. İki ülkenin aynı tehdit altında, aynı pakt içerisinde birbirine paralel yürüttükleri politikalar iki ülke arasında yakınlaşmayı getirmiş ve bu kapsamda ortak tatbikata varan askeri işbirlikleri yaşanmış, iki ülkenin deniz kuvvetleri, diplomatları ve askeri personeli birbirlerini ziyaret etmiş,[530] Trakya bölgesinde iki ülke 4 Ekim 1953 tarihinde müşterek harekât yapmış, [531] iki ülke ordu takımları arasında spor müsabakaları yapılmış,[532] Yunan Ordusu'na Türk Ordusu tarafından hediye gönderilmiş,[533] Yunan Kralı Yunanistan'ın en büyük nişanı olan "Feniks Nişanı"nı Yamut'a tevcih etmiştir.[534] Yunan Kral ve Kraliçesi'ne Türkiye ziyareti esnasındaki 19 Mayıs gösterilerinde Türk halkı tarafından sevgi gösterilerinde bulunulmuştur.[535]

Aynı şekilde 1934'deki birinci Balkan Paktı'ndan sonra Türkiye, Yunanistan ve Kominformdan çıkarılan Yugoslavya arasında yakınlaşma olmuş, bu yakınlaşma askeri personel düzeyinde ziyaretlerle de devam etmiştir.[536]

Türk Silahlı Kuvvetleri radar ile teçhiz edilmiş uçaksavar silahları ile donatılmış ve Türk Silahlı Kuvvetleri'ne ait birimler de cumhurbaşkanı Celal Bayar ile sivil ve askeri erkân tarafından ziyaret edilmiştir.[537]

---

[529] "Ankara'da Milli Savunma Akademisi kuruluyor. Şöhretli komutanların ders vereceği bu akademide ordunun ve bakanlıkların güzide elemanları yetişecek," **Son Posta**, 13 Temmuz 1952, 1.

[530] "37 Subaydan Müteşekkil Bir Yunan Askeri Heyeti Dün Geldi," **Zafer**, 20 Temmuz 1951, 1; "Her Sahada Türk-Yunan İşbirliğine kara verildi, İki Memleket Müdafaası Üzerinde Alınacak Tedbirlerin Tespiti Genelkurmaylara Havale Edildi," **Akşam**, 3 Mayıs 1952, 1; "Türk-Yunan Deniz Manevraları Başladı," **Zafer**, 18 Ağustos 1952, 1; "Türk Filosu Selanik'de," **Zafer**, 20 Ağustos 1952, 1; "Türk-Yunan donanması Ege'de tatbikat yapacak. Dostluk adı verilen bu manevrada komuta münavebe ile müştereken yapılacak," **Son Posta**, 24 Mayıs 1953, 1.

[531] Kemal Özbakır, "TBMM Tutanaklarına Göre 1950–1960 Döneminde Türkiye'nin Dış İlişkileri" Yüksek Lisans Tezi, Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2014), 79.

[532] "Yunan Ordu Takımı Geldi," **Ulus**, 28 Aralık 1950, 1.

[533] "Yunan Ordusu'na Türk Ordusu'ndan Gönderilen Hediye," **Zafer**, 20 Mart 1952, 1.

[534] "Yunan Kralı Nişan Taktı," **Zafer**, 11 Haziran 1952, 1.

[535] "Yunan Hükümdarlarının Ankara'da İkinci Günü," **Akşam,** 10 Haziran 1952, 1;"Kral ve Kraliçe'ye Sevgi Tezahüratı," **Zafer**, 12 Haziran 1952, 1.

[536] "Yugoslav Askeri Heyeti Geliyor," **Zafer**, 06 Eylül 1952, 1.

Yamut'un daha korgeneral rütbesindeyken bir dergiye verdiği demeç Atatürk'ün "Bir ordunun kıymeti subay ve komuta heyetinin kıymeti ile ölçülür" sözü paralelinde düşündüğünü ortaya koymaktadır. Türk askerinin tarihi meziyetleri hakkında sonuç cümlesinde Yamut:

> "Asker ocağının eratı kuvve-i maneviye bakımından tekâmül ettirme vazifesinin en mühim rolü mayadır. Yani subay kadrosunun kemal derecesindendir." demekteydi.[538]

İşte bu nedenle Yamut, harp okullarındaki eğitim öğretimine bilhassa önem vermiştir.[539]

Yamut'un Genelkurmay Başkanlığı döneminde Türk Silahlı Kuvvetleri'nde yaşanan ve yaşanacak gelişmeler bizzat kendisi tarafından basına verdiği demeçte de dile getirilmiştir. Buna göre;

> Amerika'dan yeni silah ve vasıtalar yardım programı esaslarına göre alınmaya devam edilecek, Birleşmiş Milletlerin anlaşması çerçevesinde yerine getirilen vecibeler şeref borcu olarak telakki edilecek, Amerikan ve İngiliz Ordularında uygulanan en son ve mütekâmil usuller nelerse ordumuzda da tatbik edilecek, Yedek Subay, Harp Okulu, sınıf okulları ve Harp Akademisi de aynı şekilde olacak, acemi er eğitim birliklerinde eğitim alan erler bu eğitimin sonunda birliklerine sevk edilecek,[540] daha önce kış ve yaz olmak üzere iki olan tertip sayısı Milli Savunma Bakanlığı'nca görülecek lüzuma göre beşe kadar çıkabilecek, söför eğitimleri mutat talim yerlerinde muayyen sürede yapılacak, askere alınan erat arasında ortaokul mezunlarından çavuş yetiştirme kurslarında eğitimi müteakip isteyenler gedikli

---

[537] "Cumhurbaşkanı Yassıada'da radarla mücehhez uçaksavar toplarını tetkik ediyor. Yanında meclis başkanı ve başbakan, savunma bakanı ve askeri erkân olduğu halde Modern askeri tesisleri gezen Cumhurbaşkanı Celal Bayar, Demir Hisar Muhribiyle Gölcük'e gitti," **Son Posta**, 26 Ağustos 1952, 1.

[538] Ek-34.

[539] bkz."1950-1960'larda okullarda verilen derslerin ağırlığı askeri konuları kapsıyordu. (Derslerin % 70'i askeri, % 30'u akademikti,)" Pekin, **age**, 223-224.

[540] bkz. "O yıllarda acemi er eğitimi muharip birliklerde yapılmakta, bu durum muharip birliklere yük getirmekte, acemi er eğitim kalitesini düşürmekte ve muharip birliklerin harp deneyimlerini olumsuz etkilemektedir. Amerikan Askeri Yardım Kurulu'nun ve bazı Türk subayların de görüşü bu yöndedir. Ancak bunun faydalı olduğunu düşünenlerde bulunmaktadır. Amerikalılar acemi er eğitim yükünün muharip birlikleri üzerinden alınıp yeni kurulacak eğitim merkezleri ve talimgâhlara verilmesini ısrarla talep etmişler, Genelkurmayın direnişini uzun süre aşamamışlardır. Yamut'un Genelkurmay Başkanı olduğu dönemde binbaşı rütbesiyle Genelkurmay Karargahı'nda görev yapan Evren'in anılarında bu direncin nedeni olarak, Yamut'un açılacak eğitim merkezleri ve talimgâhlarının kadroları için subay ve astsubay tayini yapıldığında muharip birliklerde subay ve astsubay sıkıntısının baş göstereceği düşüncesinin yatmasıdır. Amerikalıların talep ettiği düzenleme Yamut'tan sonra Genelkurmay Başkanı olan Orgeneral Nurettin Baransel döneminde gerçekleşmiştir" bkz. Güvenç, **age**, Ed. Paker ve Akça, **age**, 267; ayrıca bkz. "Askeri Eğitim Sistemimizde Değişiklikler Yapıldı," **Zafer**, 23 Kasım 1950, 1, 4.

çavuş, istemeyenler de kıta çavuşu olacaklar, gedikli[541] çavuşlar her rütbede düzenlenecek sınavları kazanmaları şartıyla yüzbaşı rütbesine kadar yükselebilecek ve maaşları da buna göre artacak, okullarına ilkokul mezunu erler de alınacak ve fakat bunlar gedikli çavuş olarak kalacaklar, eskiden tamamen kuraya bağlı olan subayların sınıflarına ayrılma şekli, harp okulundan alınan alınacak notlara göre yapılacak, bu notlara tatbikatlarda alınan notlar özellikle tesir edecek, hiçbir kursta başarılı olamayan emekliye sevk edilecek, emekliliğini doldurmamışsa işinden uzaklaştırılacak, Harp Okulu'nda tahsil süresi dört yıla çıkarılacak ve öğrencilere askeri dersler yanında genel kültür dersleri de verilecek, yedek subay okullarında test usulüne devam edilecek, sınav şekli maarif sistemine uygun olarak hazırlanacak, yedek subaylar kuraya göre değil, test sonucuna göre tayin edilecekler, derslerin % 80'i uygulamalı % 20'si ise nazari olacak, öğrenciler tatbikatlarda mensup oldukları sınıfların silahları üzerinde bilfiil çalışacak, yedek subay okuluna lise ve üniversite mezunları alınacak, üniversitelerde yapılmakta olan askerlik kampları kaldırılacak, yedek subay adayları hazırlık kıtasına gönderilmeyecek bunun yerine doğrudan doğruya okula sevk edilerek altı aylık bir eğitime tabi tutulacaklar, sonunda okuldan mezun olanlar kıtalarda iki ay rütbesiz olarak takım komutanlığı yapacak, müteakiben 10 ay daha vazife görecekler, okul süresi ile kıtalarda yapılacak subaylık sürelerinin uzatılıp kısaltılması Bakanlar Kurulunun yetkisinde olacaktır.[542]

Nitekim Amerikalıların Yamut'a kabul ettiremediği acemi er eğitim merkezlerinin açılması hususu, Yamut'un Genelkurmay Başkanlığı'ndan ayrılmasından hemen sonra onların istediği gibi gerçekleşti. Yamut'un Genelkurmay Başkanlığı döneminde Genelkurmay Karargâhında subay olan Kenan Evren Hatıratında şöyle diyordu:

> "Genelkurmay Başkanlığına Kara Kuvvetleri Komutanı Orgeneral Nurettin Baransel, 2. Başkanlığa Orgeneral Rüştü Erdelhun getirilmişlerdi. Orgeneral Nurettin Baransel Genelkurmay Başkanlığı makamına oturur oturmaz ilk verdiği emirler arasında Kara Kuvvetleri'nde er eğitim merkezlerinin hemen faaliyete geçirilmesi oldu. Amerikalılar bir hayli zamandır bu konu üzerinde nedense çok ısrarlı idiler. Nuri Yamut ve Zekai Okan buna direniyorlardı."[543]

---

[541] Gedikli; 1951'e kadar Türk Silahlı Kuvvetleri'nde, kıtalarda temayüz etmiş, ancak herhangi bir ihtisası olmayan diğer erlere nazaran eğitim ve kavrama yeteneği yüksek, başarı göstermiş erler. Bunlar 1951'e kadar gedikli erbaş okullarında okutulup, kurslara tabi tutulup gedikli erbaş olmaktaydılar. "Mektepli-alaylı ayrımında alaylı olarak nitelendirilebilecek erbaştır. Bugünkü uzman çavuşluğun tam karşılığı değildir. Gediklilerin herhangi bir konuda ihtisası olmazken uzman çavuşların bir konuda ihtisası bulunmaktadır. Gedikli erbaşın deniz kuvvetlerinde karşılığı "Küçük Zabittir."

[542] "Genelkurmay Başkanı Mühim Bir Beyanat Verdi," **Son Posta**, 24 Kasım 1950, 1, 7.

[543] Evren, **age**, 95.

Yamut başta olmak üzere Türk Silahlı Kuvvetleri'nin yüksek komuta kademesinin Türk Silahlı Kuvvetleri'nin menfaatine olan başka konularda da "Yerli ve milli" duruş sergiledikleri görülmektedir. Evren hatıratında bu konuda şöyle yazıyordu:

> "Bütün komuta kademesi, hatta Milli Savunma Bakanlığı'nda görev yapanlar da beni tanıyor ve seviyordu. Çünkü günde birkaç defa imzaya çıkıyor NATO işi olduğu için de öncelik alıyordum. Genelkurmay Başkanı Yamut, 2. Başkan Zekai Okan'dı Ne zaman 2. Başkan Zekai Okan'a gitsem "gel bakalım NATO'cu" diye bana iltifat ederdi. Hepimiz onu sever ve sayardık. NATO'ya dahil olunduktan sonra, Yunan ve Türk kuvvetlerine komuta edecek karargahın İzmir veya Atina'da kurulması üzerinde çok münakaşalar yürütüldüğü bir zamanda Zekai Okan bu karargaha karşı çıkıyor, Türk kuvvetlerine Türk komutanın, Yunan kuvvetlerine Yunan komutanın komuta etmesi tezini savunuyordu. Emsal olarak da İtalyan kuvvetlerine komuta eden İtalyan komutanını gösteriyordu. Zekai Okan bir Amerikalı generalin Türk kuvvetlerine emir ve komuta etmesini ve Türk Kara Kuvvetleri üzerinde bir komuta yetkisi olmasını kabul edemiyordu. Fakat zamanın dışişleri bakanı Fatin Rüştü Zorlu ve dolayısıyla hükümet Amerikalı bir generalin bu emir komuta sorumluluğunu almasında bir sakınca görmüyordu. Tabi neticede hükümetin dediği oldu. Bundan sonra NATO Komutanlığının Türkiye'de kurulması üzerinde ısrar edildi ve bilindiği gibi İzmir'de "Comlandsoutheast Karargâhı" kuruldu. İşte Genelkurmay Başkanı ile Dışişleri arasındaki bu çekişme sonucunda Genelkurmay Başkanı Yamut ile 2. Başkan Zekai Okan'ın başlarını yedi ve her ikisi de emekli oldular. Yamut Esasen zamanını doldurmuştu. Gerek genelkurmay karargâhındaki subaylar, gerekse ordunun birçok subayı bu duruma üzülmüşlerdi.[544]

Yamut'un Genelkurmay Başkanlığı döneminde Türk Silahlı Kuvvetleri'nde meydana gelen bir gelişme de astsubay okullarının kurularak orduda görev yapacak astsubayların okullardan mezun edilmesi olmuştur. Nitekim Kore Gazisi Başçavuş Yaşar Eken sözlü tarih çalışmamızda şunları söylemiştir:

> "O zamanlarda Türk Silahlı Kuvvetleri'nde astsubay yok. Biz 1951'de piyade astsubay okulundan astsubay olarak mezun olan ilk devreyiz. O zamana kadar gedikli erbaş okulları vardı. Biz kıtaya okuldan mezun olarak giderken onlar böyle değildi."[545]

Yamut'un Genelkurmay Başkanlığı döneminde Truman ve Marshall yardımlarıyla başlayan ABD ve 1950'li yıllarda hız kazanan Amerikan Ordusu'nun talimnamelerinin Türk Ordusu'na uyarlanması konusundan ve bu kapsamda acemi birliklerinin oluşturulması gibi bazı konularda Amerikan Yardım Kurulu'na

---

[544] **age**, 94.

[545] Eken İle Yapılan Sözlü Tarih Görüşmesi.

Genelkurmay Başkanı Yamut'un direncinden yukarıda bahsedilmişti. Aynı şekilde TMK[546] hususunda da Amerikan Yardım Kurulu ile Türk Ordusu arasında zıtlaşma yaşanmıştır. Amerikan Askeri Yardım Kurulu, Amerikan Ordusu'nun TMK'larının aynen benimsenmesine sıcak bakmamış, ancak Türkler, TMK'larda öngörülen malzemelerin, silah ve donatımın daha bol ve sürekli olarak Amerikan Askeri yardımı kapsamında Türk Ordusu'na akmasının garantisi olarak gördüklerinden TMK'ları aynen benimsemişlerdir. Acemi er eğitim birliklerinin oluşturulması konusu gibi TMK konusunun da Amerikan Askeri Yardım Kurulunun isteği doğrultusunda çözümü, Yamut'un Genelkurmay Başkanlığı'nın sonrasına (1955'e) kadar sürmüştür.[547]

Yamut'un Genelkurmay Başkanlığı döneminde Amerikan askeri Yardım Kurulu ile Türk Genelkurmayı arasında yaşanan bir başka mücadele yetki ve etki üzerine olmuştur. Şöyle ki; Amerikan Askeri Yardım Kurulu Tümgeneral Mc. Bridge'nin fikir babalığını yaptığı ve 20 Mayıs 1949 tarih ve 5398 sayılı Milli Savunma Bakanlığı'nın Kuruluş ve Görevlerine Dair Kanuna göre, Genelkurmay Başkanlığı Milli Savunma Bakanlığı'na bağlanmış ve Kara, hava ve deniz kuvvetleri komutanlıkları oluşturulmuştu. Normalde bu durumun Genelkurmay Başkanı'nın askeri yapıda etkisinin azalması beklenirken-ki Mc. Bridge'de bunu amaçlamışken-Türk Genelkurmayı'nın kara kuvvetleri üzerindeki etkisi artmıştı ve General Arnold'un tespitine göre Kara Kuvvetleri Komutanı bir genel müfettişe dönmüştü. Bu durumda Yamut'un hiyerarşik yapı gereği haklı olarak kendisine bağlı olan kuvvet komutanlıklarında emir-komuta zincirini muhafaza etmek istediği sonucu çıkmaktadır. Ancak direnme 1954'e kadar sürmüş ve Genelkurmay 1954'de Amerikan ve NATO standart uygulaması olan "J" (Joint: Müşterek) karargâh uygulamasına geçeceğini Amerikan Askeri Yardım Kuruluna bildirmiştir.[548]

Kaynak kıtlığı içerisinde iş yapmaya alışmış olan Türk Ordusu personelinin, arkası gelmez kaygısıyla, malzeme ve cephaneden sakınma çabaları, eğitim uğruna kaynak ayırmayı ve sarf etmeyi doğal sayan Amerikalıları şaşırtmıştır. Her iki ordunun mensupları arasındaki bu konudaki görüş farklılıklarının, Yamut'un

[546] TMK (Teşkilat, Malzeme, Kadro): Birliklerin barış ve seferde; teşkilatlanmasının ne olacağını, personel, silah araç, gereç ve teçhizatının adını, miktarını ve hangi kadrolardan oluştuğunu ortaya koyan liste şeklinde belge.

[547] bkz. Güvenç, **age,** Ed. Paker ve Akça, **age**, 274.

[548] bkz. Güvenç, **age**, 279.

Genelkurmay Başkanlığı dönemi öncesi, esnası ve sonrası dahil sürdüğü, 1959 yılında bile bunun böyle olduğunu belirten bazı Türk subaylarının anılarında yer almasından anlaşılmaktadır.[549]

Türk Silahlı Kuvvetleri'nin Amerikan yardımları ile modernleşme çabalarına rağmen ordunun hudut birlikleri açısından yeterince hareket kabiliyeti kazanamadığı da 22 Şubat 1953 tarihli CHP Kars milletvekili Hüsamettin Tuğaç'ın Doğu sınırlarında güvenlik planlarını eleştirerek sınırların yeterince güvende olmadığı ve ülke olarak bu konuda daha fazla güvenlik tedbirlerinin alınması gerektiğini belirten ve bu çerçevede sınır vilayetlerinde seri hareket edebilecek gerilla birliklerinin yetiştirilmesi gibi önerisinden anlaşılmaktadır.[550]

Türk Ordusu'nun Yamut'un Genelkurmay Başkanlığı döneminde ulaştığı muharebe gücü Amerikan Askeri Yardım Heyeti'nin 1953 yılı raporunda şu şekilde kıymetlendirilmiştir:[551]

- Ordu, emniyet ve Jandarma teşkilatlarının da desteğiyle iç güvenliği sağlayacak yeterliliktedir.
- Ordu, herhangi bir Sovyet uydusu tarafından girişilecek saldırıya karşı ülke sınırlarını sınırsız süreyle savunabilir.
- Büyük Sovyet birlikleri ile desteklenmesi ve Karasu'ya yönelik bir Sovyet amfibi çıkarması ile birlikte gerçekleşmesi durumunda, uydu devletlerce Batı'dan yapılacak bir saldırı, Boğazlar ve çevresinin kaybıyla sonuçlanabilir.
- Doğu ve Güneydoğu'dan yapılacak bir Sovyet saldırısı D+120 gün itibarıyla Türk Ordusu'nu Toros Dağlarının güneyine çekilmek zorunda bırakacaktır.

Amerikan Askeri Yardım programı, özellikle DP'nin iktidara gelişiyle birlikte 1950'ler sonrasında Amerikan Askeri Yardım Kurulu Başkanı Tümgeneral Mc. Bridge'ye Türk yetkililerle alışılmadık bir temas imkânı doğurmuştur. Mc. Bridge Türk dışişleri Bakanı, Genelkurmay Başkanı vb. tüm üst düzey yetkililerle direkt temas etmiştir. Kendisinin görüş ve önerileri bilhassa siyasi yetkililer tarafından öncelikle dikkate alınmıştır. Mc. Bridge'nin Türk siyasileriyle direk teması, devletlerarasındaki ilişkilerde eşitlik ve muadillik ilkesine aykırı bir durumdur. Bu konuda bir örnek olması açısından şu anekdot söylenebilir: Dışişleri Bakanı Köprülü

[549] bkz. Güvenç, **age**, 275.

[550] Reyhan Baysal, "1950-1960 Türkiye'de Demokrat Parti Dönemi Güvenlik Politikaları," (Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, 2007), 61.

[551] bkz. Güvenç, **age, Ed.** Paker ve Akça, **age**, 275-276.

Türk Ordusu'nun genel durumunu kendisine sorduğunda Mc. Bridge'nin "Durum kaygı vericidir, zira Türk Ordusu'nda görev yerine intikal edip muharebede varlık gösterecek birlik yoktur." cevabını vermiştir. Yine üç yıllık görev süresi sonunda Mc. Bridge'nin basın toplantısında Türk Ordusu'nun en büyük eksiğinin eğitim sorunu olduğunu söylemesi, Genelkurmay Başkanı Yamut başta olmak üzere Türk genelkurmayının Amerikan öneri ve taleplerine karşı giderek daha sert bir direnç göstermeye başladığını, bu nedenle Amerikan Askeri yardım kurulu ile Türk Genelkurmay arasında sürtüşmeler olduğunu göstermektedir. Genelkurmay Başkanı Yamut ve yüksek düzey komutanlar Amerikan Askeri Yardım Kurulu'nun önerilerinden ve askeri konularda giderek artan rolünden rahatsızlık duyarlarken genç kuşak subaylar ile yüksek komuta kademesi arasında zihniyet farklılaşması da ortaya çıkmaya başlamaktadır. Genç kuşak subaylara göre Prusya (Alman) sistemiyle özdeşleştirdikleri eski kuşak subaylar ve yüksek komuta kademesi, söz konusu sistem nedeniyle dar kafalı ve dar görüşlüdürler, kendi rahatlarından ve çıkarlarından başka bir şey düşünmemektedirler, atalet ve tutuculuk içerisindedirler.[552]

Amerikan askeri yardımı; yeni bir harp tarzının benimsenmesi, yeni bilgilerle donanmış genç subay kuşaklarının elini kuvvetlendirmesi ve eski kuşağı tasfiye etmelerine imkân sağlamış olması nedeniyle Türk Silahlı Kuvvetleri'nde uzun zaman ertelenmiş olan "kuşak değişimine" zemin hazırlamıştır.[553]

1953 yılına ait Türk Ordusu'nun muharebe gücüne ilişkin bir Amerikan değerlendirmesinde; "kuşak değişiminin askeri gücü olumlu etkileyeceği, genç, zeki ve ilerici subayların Türk Ordusu'nda kilit noktalara atandıkları ve bu sayede planlama ve harekâtın ivme kazanacağından" söz edilmektedir. Amerikan askeri yardımın en önemli sonucu genç ve düşük rütbedeki subayların öne çıkması olmuştur. 27 Mayıs 1960'da çoğunluğu Amerikan sistemi ile yetişmiş genç kuşak

[552] bkz. Güvenç, **age**, Ed. Paker ve Akça, **age**, 281; bkz. "Mc. Bridge Türk Ordusu'nu Övdü," **Ulus**, 19.08.1950, 1, 5;ayrıca bkz. "NATO Kuvvetleri Başkomutanı Ridgway: Türk Askeri Eşsizdir," **Akşam**, 12 Eylül 1952, 1.

[553] Serhat Güvenç, **age,** Ed. Tuğtan, **age**, 82; ayrıca bkz. "Yalçın Küçük'e göre de ordu içinde ikilik çıkmıştı, yeni kuşaklar eski kuşaklara güvenmiyorlardı. Yeni kuşaklar üstünlüğünü Amerikan sistemi ve Amerikan savaş doktrinleriyle yetiştirilmesine bağlıyor. Türk Silahlı Kuvvetleri'nin Amerikan etkisine açılması kendi içindeki bütünlüğün bozulmasına ve profesyonel çelişkilerin doğmasına ve büyümesine katkıda bulunuyordu. Amerikan etkilerine açılım ordunun bölünmesini hızlandırdı," Cemil Koçak, **Türkiye'de İki Partili Siyasi Sistemin Kuruluş Yılları (1945-1950) Dönüşüm Ordu, Din, Hukuk, Ekonomi, Politika**, cilt 4, (İstanbul: İletişim Yayınları, 2015), 151.

subaylarca yapılan ve yukarıda açıklandığı şekilde niteledikleri eski kuşak subayların tavsiyesi ile sonuçlanan darbeyi bu açıdan da okumak gerekmektedir.[554]

Amerikan Askeri Yardım Kurulu ile Türk Genelkurmayı arasındaki sıkıntı o derecedeydi ki; Amerikan Askeri Yardım Kuruluna göre yardım malzemesiyle donatılan birliklerin hazırlanması Türk Genelkurmay Başkanlığı'nca geciktirilmekte Amerikan Kara Ataşesine göre "Bunun sorumlusu Türk Genelkurmay Başkanıdır ve işleri yokuşa sürmektedir." Mc. Bridge bu direnişi kırmak için yardım malzemelerinin teslimini askıya almak tehdidinde bulunmuştur.[555]

Mc. Bridge tarafından Türk Ordusu'nda astsubay sayısının artırılmasına ve sınıf okullarındaki eğitimin iyileştirilmesine yeterli önem verilmediği hususu da bir başka şikâyet konusu olmuştur. 1950 yılında örneğin 1951-1953 dönemi için öngördükleri 30.700 astsubay kadrosu artışı ve bunun için askerliğini yapmakta olan erbaşların astsubaylığa geçiş için özendirilmesi önerileri en azından bazı Türk subaylarına hiç cazip gelmemiştir. Az personelle çok iş yapmış bu Türk subaylarına göre bu durum Türkiye'nin mali gücüyle mütenasip değildir ve bu millet için milli de değildir.[556]

Türk ve Amerikan askeri zihniyetlerindeki uyuşmazlık yetki konusunda da mevcuttur. 1953 yılında Türk Ordusu'na yönelik en önemli eleştiri yetkilerin tepede toplanmasıdır. Bu durum inisiyatifi, esnekliği ve sonuçta büyümeyi engellemektedir. Karargâhların yetki ve işlevi asgari düzeyde tutulurken, en basit kararlar için dahi komutana başvurulmaktadır.[557]

Aslında 2. Dünya Savaşı sırasında başlayan 1947 Truman doktrini, müteakiben Marshall yardımları ve akabinde ABD-Türkiye ikili anlaşmaları ile devam eden ABD'nin yardımlarının Türk Ordusu'na olumlu ve olumsuz, Türkiye'nin milli silah sanayisinin gelişimine ise olumsuz sonuçları konusunda kendisi de 1958'lerde ordudonatım sınıfında yedek subay olarak askerlik yapmış TBMM eski Başkanı Hüsamettin Cindoruk şunları söylemektedir:

---

[554] bkz. Güvenç, **age**, Ed. Paker-Akça, age, 282.

[555] bkz. Güvenç, **age**, 280.

[556] bkz. Güvenç, **age**, 280.

[557] bkz.Güvenç, **age**, 280.

“Onu Amerikan Yardımı diye almayalım. Celal Bayar ve İsmet İnönü’nün anılarında bir tespit var. Biliyorsunuz 50’den evvel 49 senelerinde Rusların bir talebi olmuş, Türkiye’nin 20 vilayeti ve Boğazların statünün değişmesi gibi. Bayar diyor ki hatıralarında “İktidar olduğumuz zaman bu talepler devam etti. Ve çok savunmasız olduğumuzu gördük. Yalnız olduğumuzu gördük. NATO’ya girmek istedik. Menderesi’ de ikna ediyorlar katılmak için. Fakat bu kararı vermeden önce İnönü’yü davet ettim. İnönü ile görüştüm. İnönü’ye dedim ki: Paşam biz böyle bir teşebbüste bulunacağız sizce bunun mahzuru var mı? Bu talebe katılıyor musunuz? Yürekten katılıyorum eğer alıyorlarsa girin. Peki, siz niye girmediniz? 1949’da filan o hadiseler cereyan ediyor. Aldılar da mı girmedik Celal Bey? Demiş. Çünkü tahmin ediyorum NATO şartı diye bir şart var. O demokrasi ile ilgili bir şarttır. Doğu bloku ile savaşırken NATO, NATO Şartı ile kurulmuş askeri bir birliktir. Müracaat ediyorlar NATO Türkiye’yi alıyor. Ve o safhadan sonra zaten NATO’nun en güçlü ordusu; silah gücü hatta maddi kaynakların teminatı olan ABD, Türkiye’ye silah yardımında bulunuyor, hava meydanları yardımında bulunuyor. Ama bunların çoğu, hepsi aşağı yukarı NATO karargâhlarıdır, NATO üsleridir. Türkiye’de Amerikan üssü değil NATO üssü vardır. Teknoloji getirdiğini düşünüyorum ordumuza NATO’nun. Ben 58-59 senesinde yedek subaylık yaptım. Ordudonatım ana deposunda hâkimlik yaptım 1959’a kadar. Amerikan yardımı dediğimiz NATO yardımları Türk Ordusu’nun temelidir. Türkiye’de o malzemeleri yapmak mümkün değildi. Hatta orada hâkimlik yaptığım zamanda en çok gördüğüm jeep parçalarının ordudonatım dışına kaçırılması hadisesiydi erler tarafından veya orada çalışan memurlar tarafından. Orada açılan suçlar vardı yargılıyorduk onları. Neden? Türkiye’de sivilin de jeepi vardı ama jeepin parçası yoktu. Türkiye parça imal edemiyordu. Sonra Amerikalılar geldiler orada bir sayım yaptılar boş kutuları buldular. Kutular duruyor ama içinde parçalar yoktu. Ben hâkim olarak bu davaları gördüğümü hatırlıyorum. Demek istediğim şu: Teknolojik yardımla Amerika Türkiye’yi beslemiştir. GMC (Ciemsi)’lerden tut da işte tanklara kadar ne varsa parçalarını Amerika vermiştir. Reolar vardı bütün bunlar bizim imal edebileceğimiz şeyler değildi. Türk Ordusu’nun teknik kapasitesini yükseltmiştir Amerikan yardımları. Sonra hatta öyle bir hadise oldu ki; depoda bir sayım yaptı Amerikan heyeti Türkiye’ye sevkiyatı durdurdu bir süre sayımın sonucuna kadar. Çünkü görüldü ki bir takım parçalar çok fazla sipariş edilmiş. En çok sipariş edilen parçalar sivil hayatta kullanılan askeri araçlara ait parçalar. Siz ne demek istediğimi anlıyorsunuz. Biz de gayet katı kararlar verirdik. Alay mahkemesiydi. Ve biz de disiplin altına aldık oradaki depoyu. Ordu donatımda biliyorsunuz sivil personel çalıştırma zorunluluğunuz oluyor. Sadece askeri personel olmuyor. Muhasebesi olan defter tutulması olan emtia kayıtları olan çok karmaşık bir iştir ordudonatım Amerikan yardımı o sırada Türkiye’yi hakikaten faydalı olmuştur. Hatta biraz espri ile söyleyeyim sivil sanayii de böylece ikmal etmiştir. Bu yardımlar da askeri personelimiz de Amerika’ya gitmiş eğitim görmüştür. Yüksek Teknolojiye sahip ülkeler: Amerika, sonra Almanya ve İngiltere’dir o zaman. Bu üç ülkeden de Türkiye teknoloji yardımı almıştır. Uzun süre de bu devam etmiştir. Çok değişiklikler oldu. Teknolojik değişikliğin dışında üniforma değişikliğine kadar varmıştır. Daha kolay üniformalar. Bir

> NATO standardı ortaya çıktığı söylenebilir. Çakmak (2. Dünya Savaşı sırasında Mareşal Çakmak'ın Trakya'da yaptırdığı hat) mevzileri vardı. Bugün o mevziler komiktir. Alman ordularını o mevzilerle durduramazsınız. Belki biraz zayiat verdirirdiniz. Ama elde o vardı. Çatalca civarında enkazı duruyordur. Çakmak hattından Türkiye teknolojik bir orduya doğru evrilmiştir. Askeri yardım heyetleri var. Ankara'da da var başka yerlerde de var. Bir de tabi istihbarat bakımından ordunun güçlendiğini düşünebilirsiniz. Radar anlamında. Deniz kuvvetlerimizde, hava kuvvetlerimizde de. Türkiye uçak yapamadığına göre bu kadar uçağı nereden bulacaktı? Bugün geldiğimiz seviyenin nüvesi o yıllardır."[558]

Amerikan askeri yardımları; Türk Ordusu'nda aslında oldukça gecikmiş yenilenme sürecinin başlamasında katalizör rolü oynamış, 1950'li yıllarda nasıl ki Türk siyasileri "Küçük Amerika" yaratmayı hedeflemişlerse, askeri kanatta da özellikle genç kuşak askerler Türk Ordusu'ndan "Küçük Amerikan Ordusu" yaratma hevesine girmişlerdir. Öte yandan Türk Ordusu üzerinde belli bir dönem için kuruluş, silahlanma ve teçhizat bakımından Amerikan paradigması hakim olmuşsa da Türk Ordusu'nun Prusya/Alman paradigmasından tamamen Amerikan paradigmasına girdiği söylenemez. Her iki paradigmanın karması, Türk Ordusu'na 1980'li yıllara kadar egemen olmuştur. Yani Amerikan askeri yardımı Türk Ordusu'nda mekanizasyon ve teknik eğitim konusunda kısmı bir dönüşüme yol açarken, harbin kavramsallaştırılması ve askeri düşünce bakımından Prusya (Alman) modeli sürmüştür.[559]

5.3.6. Askeri Tatbikatlar

Yamut'un Genelkurmay Başkanlığı dönemi askeri tatbikatlar yönünden oldukça yoğun geçmiştir. Bu tatbikatların önemli bir bölümüne Türk Silahlı Kuvvetleri'nin tören vb. birçok faaliyetine Yamut bizzat katılmış, bilgi ve tecrübelerini yetişmeleri için astlarına aktarmıştır.[560] Bu dönemde yapılan önemli tatbikatlar şunlardır:[561]

- 15 Temmuz 1950 tarihinde icra edilen donanma tatbikatı,

---

[558] Cindoruk İle Yapılan Sözlü Tarih Görüşmesi; ayrıca bkz "NATO'ya niçin girmediniz? Onlar istediler de biz mi girmedik Celal Bey?," Celal Bayar, **Başvekilim Adnan Menderes,** Ed, İsmet Bozdağ, (İstanbul: Baha Matbaası, Yayın Yılı Yok), 127.

[559] bkz. Güvenç**, age**, Ed. Paker-Akça, **age**, 282-283.

[560] Ek-11.

[561] Akkaya, **age**, 258, 259.

- Ege Denizi'nde, 24 Mayıs 1951'de başlayan ve Cumhurbaşkanı Celal Bayar'ın Muavenet muhribinden takip ettiği donanma manevraları,

- 28. Piyade Tümeni'ne mensup piyade, topçu ve zırhlı birlikler tarafından Ayaş civarında 28 Haziran 1951'de yapılan ve Cumhurbaşkanı, Başbakan, Bakanlar, Milletvekilleri ve basın mensuplarının izlediği muharebe atış tatbikatı,

- Amerikan 6. Filosu ile Türk Donanması'nın Akdeniz'de 1952 baharında yaptığı müşterek tatbikat,

- Adapazarı'nda konuşlu bulunan 2. Süvari Tümeni'nin Adapazarı-Arifiye arasında yapmış olduğu tatbikat,

- 17 Ağustos 1952 tarihinde başlayan Ege'deki Türk-Yunan deniz tatbikatı,

- 9-11 Eylül 1952 tarihlerinde, Amiral Carney, General Jean Valluy, General Schlatteer ile birlikte 64 yabancı subayın da izlediği 1. Ordu birliklerinin icraettiği İstanbul'un savunmasını konu alan tatbikat,

- ABD, İngiltere, Türkiye, Fransa, İtalya ve Yunanistan'ın kara, deniz ve hava kuvvetlerinin katıldığı Akdeniz'de 3 Kasım 1952'de başlayan ve 10 gün sürecek olan NATO'nun "Longstep" tatbikatı,

- Akdeniz'de 17 Mart 1953 tarihinde başlayan ve Türk Deniz Kuvvetleri'nden Denizaltı Filo Komutanı Tuğgeneral Fahri Korutürk'ün idaresi altındaki denizaltıların iştirak ettiği altı müttefik ülkenin müşterek deniz ve hava tatbikatı,

- Ege Denizi'nde 1-5 Haziran 1953 tarihlerinde icra edilen Türk-Yunan müşterek deniz manevraları,

- Genelkurmay 2. Başkanı Orgeneral Zekai Okan, 3. Ordu Komutanı Orgeneral Fevzi Mengüç, Güneydoğu Avrupa Kuvvetleri Komutan Yardımcısı Tümgeneral Geromanidis, Güneydoğu Avrupa Kuvvetleri Başkomutanlık Karargâhı'ndan Tuğgeneral Wheeres'in izlediği, 15 Eylül 1953'te başlayan Doğu Anadolu'daki manevralar,

- 29 Eylül 1953 tarihinde gece yarısı başlayan, NATO kuvvetleri arasında Avrupa Güneydoğu ve Akdeniz harekât alanında Sicilya'dan Trakya'ya kadar geniş bir sahada cereyan eden, bu bölgedeki müttefik kuvvetlerin savunma imkânlarını tetkik

etmek ve müttefik ordular arasında anlaşmayı sağlamak amacıyla düzenlenen "Weld Fast Manevraları,"

- 17-20 Ekim 1953 tarihleri arasında Balıkesir'de üç gün süren ve Türk, Amerikan ve Yunan uçaklarının iştirak ettiği NATO Hava manevraları.

Yamut'un Genelkurmay Başkanlığı döneminde NATO'ya üye olunması ile birlikte, yapılan tatbikatlar, hem içerik hem de kapsam olarak oldukça genişlemiştir. 2. Dünya Savaşı öncesinde kendi bünyesindeki kara, deniz ve hava kuvvetlerinin birbirinden bağımsız olarak tatbikatlar yaptığı Türk Silahlı Kuvvetleri, 2. Dünya Savaşı sonrasında, gelişen doktrin ve stratejiler sonucu kara, deniz ve hava kuvvetleri arasındaki iş birliğine önem vermiş ve bu üç kuvvetin birlikte katıldığı müşterek tatbikatlar[562] icra edilmiş, NATO'ya üye olunması ile birlikte, müttefiklik bağı gereği diğer NATO ülkelerinin çeşitli kuvvetlerinin de katıldığı birleşik tatbikatlar icra edilmeye başlanmış ve Türk Silahlı Kuvvetleri bu tatbikatlar ile birlikte büyük tecrübeler kazanmış, muharebe gücü ve eğitimi, her yıl yapılan müşterek ve birleşik tatbikatlar ile artırılmaya çalışılmıştır.[563]

5.4. Mehter Takımının Yeniden Kurulması

Yamut'un Genelkurmay Başkanı iken yaptığı icraatlardan biri de savaşta askerin cesaretini arttırıp düşmana korku vermek, barışta askeri ruhu canlı tutmak amacıyla kurulan dünyanın en eski askeri bandolarından biri olan Mehter/Mehteran Bölüğü'nün yeniden kurulmasıdır. Mehteran Bölüğü'nün temelleri Büyük Hun Devletine dayanmaktadır. Osmanlıların geliştirdiği mehteran; 1826'da 2. Mahmut zamanında Yeniçeri Ocağı ile birlikte kaldırılmış, 1914'te askeri müze bünyesinde yeniden kurulmuş, 1935'te dönemin Savunma Bakanı Zekai Apaydın tarafından saltanat alameti sayılarak ve aslına göre yetersiz gerekçesi ile tekrar kaldırılmıştı.[564]

---

[562] Müşterek Tatbikat: Türk Silahlı Kuvvetleri'nin kara, deniz ve hava unsurlarının birlikte yaptığı tatbikat.

Birleşik Tatbikat: Türk Silahlı Kuvvetleri'nin diğer devletlerin kuvvetleri ile birlikte icra ettiği tatbikat.

[563] Cengiz, **age**, 262.

[564] www. **mehterantakimi. com. / blog- detay / mehter–takimi – kuruluşu vetarihi,** (Erişim Tarihi 15.11.2017)

Unutulmaya yüz tutmuşken dönemin Genelkurmay Başkanı Yamut'un Londra'ya[565] yaptığı bir ziyaret sırasında, İskoç gayda takımlarını görünce bu durum ona Osmanlı İmparatorluğu'nun şanlı mehter takımını hatırlatır. Yamut, Türkiye'ye dönüşünde yine askeri müze bünyesinde olmak üzere tarihi mehter takımının kurulmasını emreder. Osmanlı İmparatorluğu Mehterhanesinden kalan eşya ve aletler toplanır, eski mehterciler bulunup onlardan bilgi alınarak ciddi tarihi araştırmalar sonrasında, Yamut'un talimatlarıyla 1952'de ise askeri müze bünyesinde yeniden kuruldu.[566] Kızı Güsfent Şahingiray'ın bıraktığı mektupta da bu durum belirtilmiştir.[567] 29 Mayıs 1953 tarihinde İstanbul'un Fethi'nin 500. yıldönümü kutlamalarında mehter törenleri yeniden hayat bulmaya başlamıştır.[568] Yamut'un Torunu Haldun Şahingiray bununla ilgili olarak şöyle demekteydi:

> "Çok sık seyahate gittiğini hatırlıyorum 1952'de olabilir. 1953'dü sanırım. İngiltere'ye İskoçya'ya gidiyor. İskoçların gayda takımını görüyor. O sıralarda (Türkiye'de) Mehter takımı yok. Türkiye'ye döndüğünde tarihimizi ve kültürümüzü yansıtan böyle bir şey niye yok diye sorguluyor, Mehter takımını bizde kuralım diyor emir veriyor ve kuruluyor."[569]

Böylece milli ve manevi değerlerimize bağlı Yamut, günümüz Cumhuriyet Türkiye'sinde de Mehterin yeniden canlandırılarak yaşamaya devam etmesini ve silahlı kuvvetler bünyesinde tarihi bir sembol olarak yerini almasını sağlamıştır.[570]

Tezin müteakip bölümlerinde incelenecek Kore Harbi ve NATO'ya üyelik konuları; Orgeneral M. Nuri Yamut'un doğrudan veya dolaylı olarak etki ettiği ya da etkisinin sonucu olduğu olaylar olması nedeniyledir. Olaylar, Türk Silahlı

---

[565] "İngiliz Kıralı 6. George Vefat Etti," **Yeni İstanbul**, 7 Şubat 1952, 1; "Türkiye Müteveffa Kırala Gerekli İhtiramatı Yapacak," **Yeni İstanbul**, 8 Şubat 1952, 1; "Cumhurbaşkanı Celal Bayar Bir Heyetle Londra'ya Gidiyor. Heyette Adalet Bakanı, Genelkurmay Başkanı, Deniz ve Hava Kuvvetleri Komutanları ve Dışişleri Kâtibi Açıkalın Bulunuyor," **Yeni İstanbul**, 12 Şubat 1952; ayrıca bkz. **Ayın Tarihi**, No 219, 1-29 Şubat 1952, 1, 9.

[566] **http://www.sessiztarih.net/2013/12/mehteran-nedir**.html, (Erişim Tarihi 15.11.2017); ayrıca bkz. "1953 yılında Genelkurmay Başkanı Yamut' un girişimleri ile mehter teşkilatının "altı katlı" olarak üçüncü kez kurulduğu, 24 Haziran 1968 yılında Askeri Müze Müdürü Albay Sabahattin Doras'ın teklifi ve Genelkurmay Başkanı'nın onayı ile "dokuz katlı" mehter haline dönüştürüldüğü bilgisini edinmekteyiz."Aysun Yaldır, "Askeri Müzik Topluluğu Mehter, Geleneksel Kıyafet Ve Müzik Enstrümanlarının Plastik Açıdan Seramik Sanat Objelerine Dönüşümü"(Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü, 2009), vi.

[567] Ek-36.

[568] http:// www. s**hazinem. Net / genel –askeri – konular** /55225-**osmanli-askeri-bandosu-mehteran-tarihi-ve-bilinmeyenleri**.html, (Erişim Tarihi, 16.11.2017).

[569] Şahingiray İle Yapılan Sözlü Tarih Görüşmesi.

[570] Muzaffer Erendil, **Dünden Bu güne Mehter**, (Ankara: Genelkurmay Atase Yayınları, 1992), 30.

Kuvvetlerini ilgilendirdiği ve Türk Silahlı Kuvvetleri üzerinde etkisi olduğu kadarıyla ele alınmıştır.

5.5. Kore Savaşı ve Türkiye'nin Kore'ye Asker Göndermesi

1950-1953 tarihleri arasındaki Kore savaşı, 2. Dünya Savaşı'nın bitmesinin ve Birleşmiş Milletler kurulmasının hemen ardından dünya için barışı korumanın ve Birleşmiş Milletlerin işlerliğinin ilk test alanı olması nedeniyle önemlidir.

2. Dünya Savaşı sırasında Kore Yarımadası Japon sömürgesiydi. Savaş sona erdiğinde ABD ve Sovyetler Birliği arasında varılan bir anlaşma uyarınca yarımada 38. paralelin kuzeyi ve güneyi biçiminde bölünerek işgalci Japon birliklerinin kuzeyde kalanları Sovyetler Birliği, güneyde kalanları ise Amerikan Ordusu tarafından teslim alındı. Kore Yarımadası'nın geleceği konusunda ABD ve Sovyetler Birliği arasındaki görüşmeler sonuçsuz kalınca, kuzeyde sosyalist, güneyde ise kapitalist bir devlet kuruldu.[571]

ABD'nin, Sovyetler Birliği'nin ve Birleşmiş Milletlerin çabaları "Bir millet iki devlet" olan iki Kore'nin birleşmesini sağlayamadı. 10 Mayıs 1948'de Güney Kore'de, 9 Eylül 1948'de Güney Kore'de yapılan seçimlerin ardından her iki Kore bölgesinde ayrı devletler kuruldu. 1949'da Çin'de komünistler iktidara geldikten sonra Asya'daki üstünlüğün ABD'nden kendilerine geçtiğini düşünen Sovyetler Birliği'nin yol vermesiyle Kuzey Kore birlikleri, 25 Haziran 1950'de iki ülke arasında sınır olan 38. paraleli geçerek saldırdılar. Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi üye devletleri yardıma çağırdı. Bu çağrıya ABD'nden sonra olumlu yanıt veren ülke Türkiye oldu. Birleşmiş Milletlere üye 56 devletten 53'ü ilkesel olarak kararı kabul etmesine karşın 17'si Kore'ye asker gönderdi. Türkiye bu 17 devletten biriydi. [572]

Güvenlik Konseyinin aldığı karar uyarınca esas yükü ABD'nin taşıdığı çeşitli milletlerin askerlerinden oluşan Birleşmiş Milletler Kuvveti teşkil edildi ve kuvvetin başına da ünlü Amerikalı General Mc. Arthur komutan olarak getirildi.[573]

---

[571] Oran, **age**, 547.

[572] Sinan Meydan, "Türkiye'nin Gönüllü Bağımlılığı NATO," **Sözcü**, 27 Kasım 2017, 2; ayrıca bkz. Mc. Ghee, Türkçesi: Belkıs Çorakçı, **age,** 142.

[573] Ali L. Karaosmanoğlu, "Kore Savaşının Siyasi-Stratejik İkilemleri," Ed. Tuğtan, **age**, 37.

Kuzey Kore'nin Güney Kore'yi İşgal etmesiyle konu fiili savaş boyutuyla dünya, bu tarihten beş gün sonra da Türkiye (TBMM gündemine taşındı. TBMM'de yapılan cılız denebilecek tartışmalardan sonra Türkiye Kore'ye Birleşmiş Milletler kararına uygun olarak asker gönderme kararı aldı. Muhalefetin eleştirisi kararın alınmasına değil, kararın alınış şekline (TBMM'nin devre dışı kalmasına, CHP'ne danışılmamasına) dair olmuştur. Ancak CHP, askerlerin Kore'ye intikali sonrasında eleştirilerine son vermiştir.[574]

Bu kararla geçmiş yineleniyor, ne zaman bir emperyalist gücün uydusu olmuşsak, o güç bizi kendi askeri olarak kullanıyordu. Abdülmecid'in "Senin için öldük Avrupa" madalyası dağıttığı 1854'ten, Enver Paşa'nın "Senin için öldük Almanya" 1914 haykırışlarından sonra Menderes de "Senin için öldük NATO, senin için öldük Amerika!" diyerek Batı'ya işbirliğini "kan kardeşliğine" ve "silah arkadaşlığına" dönüştürerek pekiştirmek istiyordu.[575]

Savaşa gidecek muharip birliğin mevcudu ve mahiyeti Türk hükümeti ve Türk Genelkurmay Başkanı'nın istişareleri sonucu ortaya çıkmış değildir. Dönemin ABD Ankara büyükelçisi Woodsworth bizzat devreye girerek tam donanımlı muharip bir alay teşekkülünün uygun olacağını Türk yetkililere telkin etti. Kore savaşının başlamasından üç gün sonra 28 Haziran 1950'de dışişleri bakanı Köprülü, Amerikan yardım heyeti başkanı Tümgeneral Mc.Bridge'i davet etti ve Kore savaşına ilişkin görüş alışverişinde bulundu. Bu görüşmede Köprülü Amerika'nın müdahalesine destek verdiğini belirtirken, Tümgeneral Mc. Bridge "Türk Ordusu'nun durumunun kaygı verici olduğunu, alana çıkıp performans gösterebilecek bir tek birliğinin bile olmadığını" söyledi... 24 Temmuz 1950'de dışişlerinde yapılan toplantıda Woodsworth "Türk Hükümetinin Birleşmiş Milletler kararlarına uyarak Kore'ye tam donanımlı bir alay gönderilmesini" önerdi. Tümgeneral Mc. Bridge'de "birliğin 4000 kişiden oluşmasını, dağılımını ve donanımını sıraladı ve bu birliğin bir ay içinde toplanabileceğini" elçiye söyledi. Amerikan elçisi Senatör Cain ve General Mc. Bridge ile birlikte, Dışişleri Bakanını, Genelkurmay Başkanı ve Kara Kuvvetleri Komutanı'nı ziyaret ettiklerini Dışişleri

[574] Kaynar, **age**, 105; ayrıca bkz. "İnönü Kore'ye asker gönderme konusunu usulen eleştirmektedir. İnönü'ye göre hükümet kendisinin görüşünü almamıştır ve başına buyruk hareket etmiştir," Ed. Hasret Çomak, **Dünya Jeopolitiğinde Türkiye**, (İstanbul: Hiperlink Yayınları, 2011), 581.

[575] Cengiz Özakıncı, **Türkiye'nin Siyasi İntiharı Yeni Osmanlı Tuzağı**, 29. Basım, (İstanbul: Otopsi Yayınları,2017), 386-387.

Bakanının kara birliklerinin yollanması önerisini desteklediğini savunma bakanının da bu görüşe katıldığını kendi Dışişleri Bakanlığına rapor etti. Akşam Türk Dışişleri Bakanı elçiye "Celal Bayar ve Menderesle görüştüğünü Hükümetin Kore'ye asker gönderme sorununun karara bağlanacağını" söyledi. Bu rapordan çıkan sonuçlara göre; yollanacak birliği, mevcudunu, terkip ve teşkilatı ile donanımını bile General Mc.Bridge tespit etmiş ve Türk yetkililerin önüne koymuştur.[576] Hatta hangi birliğin gideceğini bile Amerikan Yardım Kurulu belirlemişti.[577]

Amerikan elçisi Türk hükümeti nezdinde asker gönderme konusunda öneride bulunmuş, dönemin sivilleri buna dünden razı olmuşken, dönemin Genelkurmay Başkanı Yamut ve Kara Kuvvetleri Komutanı Orgeneral Kurcebe Noyan buna kerhen destek vermişlerdir. Çünkü o sıralarda NATO'ya girmek vatanseverlik, girmeye engel çıkartabilecek bir davranış da vatan hainliği olarak görülmekteydi. Genelkurmay eski başkanlarından Emekli Orgeneral Cemal Tural'a göre Yamut Kore'ye asker gönderilmesine karşıydı.[578] Cemal Tural, kendisinin Genelkurmay Harekât Şube Müdürü sıfatıyla dışişleri bakanı Fuat Köprülü'ye "Türkiye'nin başka yerlere gönderecek tek adamı yoktur" demiş, bakanın itirazlarına karşı ise "Hangi taşın altında hangi silahımız olduğunu bilirim ve ona göre konuşurum" cevabı vermiştir.[579]

18 Temmuz 1950'de Cumhurbaşkanı Celal Bayar başkanlığında, Başbakan Adnan Menderes, Milli Savunma Bakanı, Genelkurmay Başkanı ve kuvvet komutanlarının katılımıyla Yalova'da bir toplantı yapıldı. Her ne kadar toplantı sonrası Başbakan "Silahlı Kuvvetlerimizin takviyesi ve tensiki hususunda alınacak

---

[576] "Kore Savaşına Katılış," **Cumhuriyet**, 06 Aralık 2007, 8; ayrıca bkz. Serhat Güvenç, **age**, Ed. Tuğtan, **age**, 85. "Bu görüşmenin Milli Savunma Bakanlığı yerine Dışişleri Bakanlığının talebiyle yapılmış olması ve Kore de ortaya çıkan durumun değerlendirildiği bir ziyarette yapılması ilginçtir."

[577] Evren, **age**, 88; ayrıca bkz. "Sabahleyin uçakla Ankara'ya hareket ettik. Köprülü ve Genelkurmay Başkanı Nuri Yamut, havaalanında bizi karşıladı. Beşimiz reisicumhurun arabasına binerek başvekâlete doğru yola çıktık. Bakanlar kurulu başvekâlette toplanmış bulunuyordu. Toplantı Bayar'ın riyasetinde başladı. Görüşme şu iki esas üzerine başladı:

1. Meclisin toplanarak yeni bir karar alması lazım mıdır?

2. Kore'ye ne kadar kuvvet gönderilmelidir? Genelkurmay Başkanı Nuri Yamut'un verdiği izahat üzerine tam teşekküllü bir alayın gönderilmesi kabul edildi,"Ed. Kamil Maman, **Tek Parti Devrinden 27 Mayıs İhtilaline Demokratlar DP'nin Kurucusu Anlatıyor Refik Koraltan**, (İstanbul: Timaş Yayınları, 2013), 170.

[578] bkz. Arda Baş**,** "Ortadoğu Krizleri ve Türkiye (1950–1958)"(Yüksek Lisans Tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2006); ayrıca bkz. Ercüment Yavuzalp, **Menderes'le Anılar**, (İstanbul: Bilgi Yayınevi, 1991), 82.

[579] Aktaş, **age**, 45.

yeni tedbirler müzakere edilmiştir" şeklinde basına açıklama yapmış olsa da bu toplantıda Kore'ye birlik gönderme kararı alınmış[580] ve kararın alınması sırasında Yamut'a danışılmamıştır.[581] Bu konuda farklı görüşler de mevcuttur. Cindoruk bu konuda sözlü tarih çalışmamızda şöyle demiştir:

> "Yalova toplantısında kararlar oybirliği ile alındı. Çünkü ondan sonra herkes anısını yazdı. Elde bir anı yok bir belge yok."[582]

Kore Savaşı'na katılım konusu Türkiye'de adeta milli bir heyecan yaratmıştı. Nitekim kendisi de o dönemi yaşamış Cindoruk şunları söylemekteydi:

> "O zaman heyecan vardı. Ben üniversite talebesiydim. Bugün de Güney Kore Kuzey Kore ayrımına dikkat ederseniz hala dünyanın başına bir dert. Pasifikte büyük bir dert yaşıyor dünya. Kore'yi kurtarmak için yapılan bir harekâta katılmak Türkiye için vecibe haline geldi. Kore'ye katılma diye bir şartı NATO öne sürmedi. Bu harekâta katılmak NATO'ya katılmak için yapılmadı. NATO'ya girmemizin sebebi; Rusların (Sovyetler Birliği'nin) daha doğrusu Stalin'in aşırı taleplerine karşı Türkiye'nin korunması hadisesidir Nitekim sonraları Stalin Sovyetler Birliğinde bu talepleri için eleştirilmiştir. Rus Komünist Partisinde bu konu tartışılmış ve suç Stalin'e yüklenmiştir. Yanlış yapılmıştır denmiştir. Ve Türkiye'yi karşı cepheye ittiği söylenmiştir. Kore bir sonuç değildir. Kore ayrı bir hadisedir. Ve bana da sorarsanız o tarihlerde-Değiştirme birliklerinin Kore'ye gittiği zamanda- ben askerlik yaptım. Kore'ye gitmek için heyecan duyan çok yedek subay arkadaşlarım oldu. Yani o sanki demokrasi savaşının simgesi haline gelmişti. Demokrat kafalı, demokrasi ile ilgili talepleri olan, demokrasiye bağlı gençler için Kore'ye gitmek bir yarış haline gelmişti. Pek çok arkadaşımız da barış için Kore'ye gitmiştir… Ben sanmıyorum ben o heyecanı hatırlıyorum. Kore'ye giden gemilerin heyecanla, bayraklarla, müzikle gönderildiğini hatırlıyorum. Bir heyecan hadisesiydi."[583]

NATO'ya girme çabası gösteren Türkiye, Birleşmiş Milletlerin çağrısına uyarak Kore'ye tugay düzeyinde 4500 kişilik bir birlik gönderdi.[584] Aslında ek

---

[580] Ahmet Elmas, "Kore Savaşında Türk Ordusu" (Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, 2004), 33

[581] Baysal, **age**,18.

[582] Cindoruk İle Yapılan Sözlü Tarih Görüşmesi.

[583] Cindoruk İle Yapılan Sözlü Tarih Görüşmesi.

[584] "Kore Cephesine Asker Gönderiyoruz," **Ulus,** 26 Temmuz 1950 1; "Kore'ye 4500 Asker Veriyoruz," **Zafer**, 26 Temmuz 1950, 1, 8; "Kore Savaşına 4500 Kişilik Bir Kuvvetle Katılıyoruz," **Son Posta,** 26 Temmuz 1950, 1.

görevlilerle birlikte birliğin mevcudu 5090'ı bulmaktaydı.[585] Türkiye'nin gönderdiği birlik büyüklük bakımından ABD ve İngiltere'den sonra üçüncü büyüklükte idi. Kore'ye Yunanistan'ın bir tabur düzeyinde kuvvet gönderdiği ve 12 asker kaybı olduğu, Kore Savaşının Türkiye'nin 734 şehit 2157 yaralı, 234 esir ve 175 kaybına mal olduğu düşünüldüğünde ödenen bedelin önemi anlaşılır.[586]

Diğer taraftan Amerika da başlangıçta Türk yardımının; dolayısıyla İstiklal Harbi'nden bu yana savaşmamış Türk Ordusu'nun savaş yeteneğine ilişkin kuşku duyması ve silah araç ve teçhizatının çağın gerisinde olduğunu bilmesine karşın Türk Ordusu'nun savaştaki başarıları neticesinde elde edilen sonuçlardan memnun olacaktır.[587]

Genelkurmay Başkanlığı'nca 3 Ağustos 1950 tarihli emriyle "Birleşmiş Milletler Türk Silahlı Kuvvetleri" namıyla kurulacak birliğin yapılanma süreci başlatılmıştı. Buna göre; değişik birliklerin unsurlarından toparlanmış daha önce mevcudu 4500 kişi olarak öngörülen ancak 5090'a ulaşan tugay seviyesinde bir birlik gönderiliyordu. Genelkurmay Başkanı'nın Kore'deki temsili güçlendirmek ve alayı lojistik açıdan kuvvetlendirmek için birliğe tugay komutası eklenerek Türk Silahlı Kuvvetleri'nin Kore'de bir general tarafından temsil edilmesi amaçlanmıştır. Ayrıca bu teşkilatlanmanın arka planında ilerleyen dönemde gerekirse daha büyük çapta askeri yardımın dönüşümüne zemin hazırlama isteğinin olduğu düşünülebilir. Nitekim ilerleyen günlerde Tugaya komuta etmesi için görevlendirilen Tuğgeneral Tahsin Yazıcı'nın Kore'ye "Tümen Komutanı" yetkisiyle gönderilmesi uygun görülmüştür.[588]

Tugayın ana ast unsuru olan 241. Piyade Alayı'nın Kumandanı Kurmay Albay Asım Eren görevinden alınmış yerine başka bir kumandan tayin edilmemişti.

---

[585] "Millete doğruyu söylemeli, Kore'de Türk kuvvetlerinin yekûnu 5086 kişidir," **Ulus**, 28 Eylül 1950, 1.

[586] http://**muharipgaziler.org.tr/kore-savasi/**, (Erişim tarihi, 07.08.2017); ayrıca bkz. Kore Harbi araştırmacısı Ali Denizli'nin "Kore Harbinde Şehitlerimiz" isimli kitabın Ek-1'ine göre bu savaşta Türk birliklerinin zayiatı toplam; 721 şehit, 2147 yaralı, 346 hasta, 234 esir ve 175 kayıptır, ayrıca bkz. "Zayiatın mevcuda oranı % 22, şehit zayiatının mevcuda 0ranı ise % 27'dir," Turhan Seçer, **Kore Savaşının Bilinmeyen yönleri**, 2. Baskı (İstanbul: Toplumsal Dönüşüm Yayınları, 2014), 272.

[587] "Senatör Cain Diyor ki: Türk yardımı karşısında bir sürü devletler utanmalıdır," **Son Posta**, 17 Mart 1951, 1.

[588] Çiftçi, **age**, 158; bkz.:Yalta, **age**, 43; ayrıca bkz. Serhat Güvenç, **age**, Ed. Tuğtan, **age,** 87.

Bu durum mahzurlu bir eksiklikti. Aradan bir zaman geçtikten sonra Alayın Kumandanlığına Piyade Albay Celal Dora getirildi.[589]

Aslında Bu birliğe takviyeli bir alay demek daha doğru olurdu. Çünkü alay tümenin ana ast birliğidir. Türk Silahlı Kuvvetleri'nde birlikler genellikle üç-beş ana ast manevra birliğinden oluşur. Bir tümen üç-beş manevra birliği alaydan, bir tugay/alay ise üç-beş manevra birliği taburdan oluşur. Sonuçta gönderilen birlik tugaydan küçük, alaydan ise büyüktür ve bu durum Genelkurmay Başkanı'nın Kore birliğinin seviyesi hakkında yukarıda sayılan olumlu fikirlerine karşın; teşkil edilen Kore Türk birliğinde emir-komuta birliğinin-zincirinin bozulmasına ve sevk ve idarenin karmaşıklaşmasına neden olmuştur. Nitekim Kore'de tugay komutanı ile alay komutanı arasında gerginlikler oluşmuş, bunun üzerine Kore'de Tugay Komutanı'nca Genelkurmay Başkanlığı'na bildirilmesi üzerine 3 Kasım 1950'de 241. Alay Komutanlığı'nın kaldırılması ve Alay Komutanı Albay Celal Dora'nın Tugay Komutan Yardımcılığı'na atanması gerçekleşmiştir.[590] Bu durum Albay Celal Dora tarafından 4 Kasım 1950 tarihli yazıyla Genelkurmay Başkanı Yamut'a şu yazı ile bildirilmiş/şikâyet edilmiştir:

> "Alayıma veda emrimin 2. maddesinde "Alayımızın lağvı hakkındaki tugay kumandanının emirlerinin bir sureti Erkan-ı Harbiye-i Umumiye Riyasetine arz edilecektir."[591]

Bu konuda Bahtiyar Yalta'ya göre Genelkurmay Başkanı Yamut iki kere farklı karar vermiştir:

> "Tugay Komutanı 241. Piyade Alayı'nı lağvetmeye karar verir. Genelkurmay, Albay Celal Dora'nın Pusan'dan gönderdiği mektup üzerine alayın yeniden kurulmasını emreder. Bu mektubun ardından Genelkurmay'a alayın kaldırılmasını anlatan yazının ulaşması üzerine Genelkurmay bu defa Tugayın görüşüne uyarak alayın kaldırılmasını emreder."[592]

Yamut'un astlarından gelen teklifler karşısında kararını değiştirmesine ilişkin bir başka örnek de kendisinin Genelkurmay Başkanlığı döneminde Genelkurmay Karargâhı'nda kurmay subay olarak görev yapan Kenan Kocatürk'ün şu anısında bulunmaktadır:

---

[589] Tahsin Yazıcı, **Birinci Türk Tugayında Kore Hatıralarım**, (İstanbul: Ülkü Basımevi, 1963), 63.

[590] Elmas, **age**, 54.

[591] Celal Dora, **Kore Savaşında Türkler (1950-1951)**, (İstanbul: İsmail Akgün Matbaası, 1963), 74, 76.

[592] Yalta, **age**, 149-153.

> "Ayrıntılı gerekçesiyle bir teklif hazırlayıp silsileler yoluyla Yamut'a arz etmiştim. Orgeneral de teklifimi kabul etti, hatta planlamasına ait bir iki önemli noktaya işaret ve ilave yaptıktan sonra "kapsamlı bir emir hazırlayın" dedi. Üç gün sonra kendilerine imzaya arz ettiğim zaman Yamut, şöyle bir arkasına yaslanıp kaşlarını çatarak yüzüme baktıktan sonra: "Sen ne yapıyorsun evladım!? Olmaz böyle şey. Gidin başka bir çare düşünün öyle gelin!" dedi. Bu konu için Genelkurmaydan ayrılıncaya kadar birkaç kere Sayın Orgeneralin huzuruna girip tartışmış, sonunda ikisi ortası bir çözüm yolu bularak konuyu kapatmıştık."[593]

Yukarıda belirtilen her iki durumun; Yamut'un astlarının tekliflerine açık, demokratik yönetimi tercih eden bir komutan olduğunu gösterdiği söylenebilir. Öte yandan aynı zamanda Yamut'un kararlarını kolaylıkla değiştirmesinin, astları tarafından eleştirilmesine de yol açtığı değerlendirilebilir.

Ancak şunu da belirtmek gerekir ki Kunu-ri Muharebelerinin ardından verilen % 20 zayiattan sonra 7 Aralık 1950'de Genelkurmay Başkanlığı tarafından verilen emirle 241. Alay Komutanlığı yeniden kuruldu ve Alay Komutanlığı'na tekrar Albay Celal Dora getirildi. Kunu-ri'de verilen zayiatın büyüklüğünün bir sebebi de gönderilen birliğin yukarıda belirtilen seviyede oluşudur. Çünkü bu birliğe "Kore Türk Tugayı" ismi verildiği için Tugaya verilen görevler verilecektir (İmkân ve kabiliyetinin üzerinde cepheler, görevler vb.). Zayiatın sebeplerinden bir diğeri ise modern vasıtaları kullanamayıştır.[594] Yukarıda sayılan örneklerden de anlaşıldığı gibi Yamut; askerlik hayatında, astlarının tekliflerine önem veren, ikna olduğunda vermiş olduğu kararı değiştirebilen ve sabit fikirli olmayan bir komutanlık sergilemiştir.

Tugay Komutanı Tuğgeneral Tahsin Yazıcı ile Alay Komutanı Albay Celal Dora arasındaki emir komuta sürtüşmesi, muharebenin en buhranlı zamanında Amerikalı irtibat personelinin gözü önünde Albay Celal Dora'nın generali yüksek sesle eleştirme ve generalin emri hilafına çekip 3-5 subayla beraber itmesi üzerine disiplin zafiyeti de yaşanması şeklinde de cereyan etmiş askeri Mahkemeye intikal ettirilmesi gereken bu olay General Tahsin Yazıcı tarafından büyütülmemiştir.[595]

Yamut'un Türk Silahlı Kuvvetleri'nin imkan ve kabiliyetleri çerçevesinde moral için aldığı tedbir kapsamında Kore birliğine dahil ettiği Bando Takımı,

---

[593] Kocatürk, **age**, 414.

[594] H. Hakan Özateş, "Türk Basınında Kore Savaşı (1950-1952)" (Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2010), 213.

[595] Yalta, **age**, 515.

Kore'deki Türk askeri için motivasyon kaynağı olmuştur. Bu konuda Atasu hatıratında şunları yazmaktaydı:

> "Üst komutanlar da moral verecek etkinlikler düzenleyerek yardımcı olmaya çalıştılar. Türk Tugayın bandosu; zaman zaman birliklere giderek marşlar çalar askerleri eğlendirmeye çalışırdı. Müsait zamanlarda cephe gerisinde Türk günü tertip edilir, profesyonel kişilerce daha planlı eğlenceler yapılırdı. Marifeti olan askerler tespit edilir hünerlerini gösterirlerdi. Bu eğlencelere komşu yabancı birliklerden davetli gelenler de oluyordu. Ama asıl moral kaynağı cephede siperde bile olsanız sıranız geldiğinde Japonya'ya izindi. 4-5 gün rüya gibi bir tatil."[596]

Silah, araç ve gereç yönünden ise Kore Tugayı'nda Genelkurmay Başkanı'nın emri gereğince hayvan bulunmayacak ve birlikler Kore'ye kendi silah, cephane, donatım ve araçlarıyla giderek orada Amerikan silah araç ve gereçleri alacaktı.[597] Bu nedenle alay birliklerinden belirlenen subay, astsubay ve erler yeni Amerikan silahlarıyla eğitim almış ve diğer personele de bunların kullanılmasını öğretmişlerdir.[598] Bu maksatla alaya Amerikan yardım kurulunca Almanya'daki Amerikan birliklerinden getirilen 300 adet M-1 piyade tüfeği, bir miktar otomatik tabanca, hafif makineli tüfek, roketatar ve gizleme ağları verilmiştir. Ayrıca tugay 12 adet 105 mm.lik obüs, 104 adet 2,5 tonluk CMC kamyon, 76 adet 1 tonluk römork, 36 adet ¼ tonluk römork, 86 adet ¼ tonluk jeep ve altı adet Özel tip araç verilmiştir.[599] Ancak Taşıt veren birlikler; Kore'de yenileri verilir düşüncesiyle en bakımsız araçlarını vermişlerdi. Araçların çoğunda avadanlık bile yoktu. Kore'de Tugay araç arızaları yüzünden çok sıkıntı çekecekti.[600] Bahtiyar Yalta'ya göre asıl savaşacak olan piyade alayı yokluk içinde savaşa hazırlanıyordu.[601]

Yukarıda açıklanan durum ile ilgili olarak şu iki yargıya varılabilir: Birincisi birliğin oluşmasında silah, araç gereç ve malzeme yönünden Türk Silahlı Kuvvetleri "Kore Tugayı'nı" değişik birliklerden oluşturmasına rağmen o zamanki imkânları ile ancak bu kadarını başarabilmiştir. İkinci olarak Genelkurmay Başkanı Yamut da

---

[596] Ahmet Atasu, **Kore Harbi Hatıraları**, (Yayın Yeri Yok, Yayın Yılı Yok), 64.

[597] Elmas, **age**, 38.

[598] **age**, 38.

[599] **age**, 38, 39.

[600] Yalta, **age**, 44.

[601] **age**, 46

dahil olmak üzere sıralı tüm komutanlar, mevcut imkanların en iyisinin bu birliğe verilmesinin sağlanması konusunda hassas davranmamışlardır.

Tugayın eğitim faaliyetleri sürdürülürken askerleri zihnen rahatlatacak ve muharebe azmini kazandıracak moral faaliyetleri kapsamında; muhtelif sanatçıların katıldığı konser organizasyonları, Kore Savaşı'na ait görüntülerin ve savaş filmlerinin izlettirilmesi, kahramanlık menkıbelerinin anlatıldığı toplantıların düzenlenmesi gibi moral ve motivasyon faaliyetleri yapılmış, Kore'ye gidecek bütün personelin muayene ve aşıları tamamlanmıştır.[602]

Yamut'un demokratik ve gönülleri kazanma esasına dayalı yönetim şekli, Kore'ye gönderilecek birliğin oluşturulmasında da karşımıza çıkmaktadır. Tercihen gönüllü olarak seçilen subay, astsubay ve erlerden oluşan tugay, Kara Kuvvetleri Komutanlığı'nca düzenlenmiştir.[603] Ancak Kore'ye gönderilmeye talip olup da talebi kabul edilmeyenler de olmuştur. Nitekim sözlü tarih çalışmasını yaptığımız Demiroğlu da bunlar arasındadır.

"1950-1952 arasında akademideydim. Kore'ye talip olayım dedim. Kabul etmediler."[604]

Yurdun çeşitli yörelerinde bulunan birliklerden oluşturulan tugayın komutanlığına Tuğgeneral Tahsin yazıcı, kurmay başkanlığına Yarbay Selahattin Tokay, 241. Piyade Alay Komutanlığı'na ise Albay Celalettin Dora atanmıştır. Kore Türk Tugayı Komutanı Tuğgeneral Tahsin Yazıcı, Yamut tarafından bizzat Cumhurbaşkanı Celal Bayar'a takdim edilmiştir.[605]

Yazıcı; 1. Dünya Savaşı, Kurtuluş Savaşı ve Cumhuriyet döneminde isyanları bastırmada görevler almış, savaş tecrübesi olan, Türkiye'nin ilk tank taburunu ve müteakiben ilk tank alayını kurmuş,[606] dolayısıyla Türk Silahlı Kuvvetleri'nin modernizasyonunda etkin rol oynamış, savaşlarda birçok başarıları olan temayüz etmiş bir subaydır. Yamut'un müthiş bir öngörüyle, ne kadar isabetli bir seçim yaptığı, Kore'de yapılan muharebelerdeki Türk Tugayı'nın başarılarında kendini

---

[602] Çiftçi, **age**, 162, 163.

[603] **Ateşkesin 60. Yıldönümünde Kore Savaşı/Korean War On The 60'Th Anniversary Of Armistice**, Genelkurmay Atase Başkanlığı, (Ankara: Genelkurmay Basımevi, 2016), 4.

[604] Demiroğlu İle Yapılan Sözlü Tarih Görüşmesi.

[605] "Tahsin Yazıcı'yı Celal Bayar'a Yamut Takdim Etti," **Zafer**, 20 Ağustos 1950, 1; ayrıca Ek-34.

[606] Çiftçi, **age**, 103-115.

gösterecektir. Ayrıca Tahsin Yazıcı da Yamut gibi Rumeli/Balkan Türklerindendir. Süvari subayıdır, kurmay değildir. Birçok kurmay subay varken Yamut tarafından bu göreve seçilmiştir. Seçim aşamasında Yamut'un astlarının fikrini alarak karar verme, kalpleri kırarak değil kazanarak yönetme ve demokratik liderlik örneğidir. Tahsin Yazıcı anılarında bunu şöyle anlatmaktadır:

> "O zaman Etimesgut'ta 2. Zırhlı Tugay'ın Komutanıydım. 10 Ağustos günü öğleye yakın bir zamanda Erkan-ı Harbiye-i Umumiye Riyasetinden bir telefon emriyle, hemen Erkan-ı Harbiye-i Umumiye dairesine gelmekliğim bildirildi. Öğle vakti o daireye gelmiş ve Yamut tarafından kabul edilmiştim. Kendileri Manastır'da harbiye talebesi iken ben de askeri rüştiyesindeydim. O zamandan itibaren rastladıkça karşılıklı olarak o iltifatını ben de hürmetimi esirgemezdik. Bu eski aşinalığın verdiği samimiyet havasıyla odalarında hal ve hatır soruşturduktan sonra söz Manastır'ın bazı hatıralarına intikal etti. İçimden "Allah Allah, öğle olmuş geçmekte, bu zat herhalde acıkmıştır. Buraya acele çağırıldım ve beklemeden kabul edildim. Bu çağrılış herhalde Manastır hatıralarını yâd etmek için değil, bunun bir hüvesi olacak acaba nedir? Diye merak ediyordum. Laf uzuyordu, sigaraları da yaktık, laf uzadıkça merakım artıyordu. Nihayet evvelce düşünmemiş de sonradan aklına gelmiş bir tavır ve eda ile "Ha sana şunu soracaktım: Kore'ye gidecek tugaya senin kumanda etmeni düşündüm. Bir manin var mı yok mu?" diyerek asıl maksadı ortaya attı. Bu maksat karşısında her şeyden evvel bir asker olduğumu, Orgenerale hususi ve samimi bir hürmetle bağlı bulunduğumu kendilerinin bir teveccüh ve itimada dayanarak bu teklifi yaptığını, buna karşı vefa ve sadakat göstermek lüzumunu, birlik her ne kadar bir sefer için yoğurulup pişirilmemiş bir birlik ise de Kore'ye harekete kadar geçecek zaman içinde muhtaç olduğu kaynaşma ve ahengin, maddi ve manevi eğitimin çeşitli çare ve vasıtalara başvurarak sağlanabileceğini, milli hasletlerimizi, milletimizde komünizme karşı olan nefret ve hıncın subay ve eratımızın ruhunda daima alevlenmeye hazır bir ateş gibi varlığını millet ve memleketimizin istikbal ve mukaddesatını, Birleşmiş Milletlerin sulh, emniyet, hürriyet mefkûreleri huzurunda alınacak vazifenin şerefini düşünerek ve nihayet milletimizin duasına, Allah'ımızın yardımına güvenerek Orgeneralin teklifine şu cevabı verdim: "Bir manim yoktur. Beni itimadınıza layık gördüğünüz takdirde bu hizmet ve vazifeyi şeref sayar ve memnuniyetle kabul ediyorum" dedim."[607]

Bu görüşmede Tahsin Yazıcı'nın Kore'de görev yapacak piyade birliğinin komutanlığına seçilmesinin, kendisinin süvari sınıfından gelmesi ve İngilizce bilmemesi nedenleriyle ileri sürdüğü tereddütler Yamut tarafından; tereddüde mahal olmadığı, tugay karargâhı ve piyade alayında görev yapacak nitelikte İngilizce bilen subayları bulup tasdik ve tayin için kendisine bildirilmesi emrini vererek

[607] Yazıcı, **age**, 61.

giderilmiştir.[608] Ancak belirtmek gerekir ki Genelkurmay Başkanı Yamut, Yazıcı'yı Kore'ye asker gönderme kararından 22 gün sonra 18 Ağustos 1950 günü Tugayın Komutanlığı'na atar. Türkiye'de zırhlı birlikler sınıfının kurucusu ve babası sayılan Yazıcı Tugay karargâhını tanıdığı tankçı subaylardan oluşturur.[609] Atama ve lider personelin değişimi konusunda Bahtiyar Yalta hatıratında:

> "Alay ve tabur komutanları ile karargâhlara kurmay subay atanmamıştır. Savaş deneyimi fırsatı çıkmışken kurmay subay atamalarında hasis davranılmaması daha doğru olmaz mıydı? Subayların altı ayda bir değiştirilerek deneyimli subayların çoğalmasına önem verilebilirdi. Kore Savaşı'nda subaylarından en az yararlanan ordu galiba bizim ordumuz oldu."[610]

> "Kore'de kurmay subayların savaş deneyimlerini artırmaları için ne kendileri, ne de atama departmanları özen göstermediler."[611] şeklinde eleştirilerde bulunmuştur.

Bu eleştirilerde belirtilen hususlar, Bahtiyar Yalta'ya göre kayıpların nedenleri arasındadır.

Bahtiyar Yalta, yukarıda sıralanan eleştirileri atama yetkisine sahip Yamut da dahil olmak üzere Türk Silahlı Kuvvetleri'nin üst kademesi için yapmaktadır.

Eleştirilen diğer bir konu da haftalardır subay atamaları bitirilememesi, bu aksaklığın 7 Eylül 1950'ye kadar devam etmesi, ancak bu tarihten sonra 14 Eylül'e kadar erlerin kendi subayları tarafından bir hafta süreyle eğitilebilmesi, eğitimde yararlanılabilecek hemen hemen hiçbir yardımcı aracın olmaması, Kore'ye gidecek Tugay'ın 25 Temmuz 1950'den 7 Eylül 1950 gününe kadar ancak oluşturulabilmesiydi.[612]

Kore Tugayı kuruluşuna alınan 241. Piyade Alayı Komutanlığı'na getirilen Albay Celal Dora, Türk Silahlı Kuvvetleri'nde birçok kurmay albay varken, henüz Çankırı'daki Piyade Okulu'nun Talimname Kurulu Başkanlığı'na geleli üç ay bile olmamışken bu göreve getirilmiştir. Tugay Komutanı Tuğgeneral Tahsin Yazıcı ile Albay Celal Dora birbirlerini önceden tanımaktadırlar. Her ikisi de 1923 senesinde Mardin ili Nusaybin ilçesinde görev yapmışlardır. Tahsin Yazıcı yüzbaşı rütbesinde

---

[608] Çiftçi, **age**, 162, 163.

[609] Yalta, **age**, 45-46.

[610] **age**, 48.

[611] **age**, 737.

[612] **age**, 51-53.

süvari bölük komutanlığı yaparken Celal Dora teğmen rütbesiyle hudut bölük komutanı olarak görev yapmıştır.[613] Görüldüğü gibi personel tefrikinde "birbirini tanıma" kriteri, önemli tercih faktörlerinden olmuştur.

Genelkurmayın 20 Ağustos 1950'ye kadar Kore birliğinin mevcudunun ve gerekli malzemenin tamamlanması yönündeki emrine karşın subay, astsubay resmi atamalarının tamamlanmaması ve atananların da izin almaları sebebiyle 1 Eylül 1950 tarihine gelindiğinde bile tugaya katılan subay ve astsubay sayısı 30'u geçememektedir.[614]

Kore birliğinin oluşturulması, personel, araç ve gereçlerinin sefer kadrosuna göre kuruluşlarının tamamlanması teçhizatlandırılması, denetlenmesi, özel eğitimi gerektiren istihkâm, muhabere ve sıhhiye birliklerinin kendi sınıf okullarında eğitim görmeleri ve kontrol edilmesi[615] ve gerek demiryolu ile Ankara'dan ve gerekse denizyolu ile İskenderun'dan uğurlanması sürecinin her aşamasında bizzat Genelkurmay Başkanı Yamut'un dahili bulunmaktadır.[616]

Bahtiyar Yalta Kore birliğinin devlet erkânı tarafından ziyaretine ilişkin hatıratında şöyle yazmaktadır:

> "18 Eylül 1950 günü öğleden sonra Başbakan Adnan Menderes, Genelkurmay Başkanı Yamut ve Milli Savunma Bakanı Refik Şevket İnce Tugayı, daha doğrusu 241. Piyade Alayı'nı ziyarete geldiler. Merhaba Asker! hitabına erlerin çok zayıf bir sesle sağol!" demeleri hepimizi şaşırttı. O gün Başbakan Menderes'in bilinen canlılığı ile neşesinden ve coşkulu tutumundan eser yoktu. Başbakan, Milli Savunma Bakanı ve Genelkurmay Başkanı sırasıyla birliğe konuşma yaptılar. Yamut: "Savaşa gidiyorsunuz. Ününüz şimdiden Kore'ye ulaştı. Amerikalılar cephenin zayıf yerlerine; burada Türkler var! Levhalarını asmışlar. Dost askerler daha şimdiden adınızdan kuvvet almaya başladılar. Evlatlarım! Türklüğün şerefini düşünerek vuruşacağınızdan eminim. Zafer haberleriniz bekliyorum" dedi. Genelkurmay

[613] Çiftçi, **age**, 166.

[614] **age**, 165.

[615] bkz."Kore Tugayı, 18 Eylül 1950'de Başbakan Adnan Menderes, Milli Savunma Bakanı Refik Şevket İnce ve Genelkurmay Başkanı Yamut'tan mürekkep devlet ricali tarafından teftiş edilmiştir,"Çiftçi, **age**, 169; bkz. "Yurttan Ayrılırken General Yazıcı, hepsi adına Kur'anı öperek ve Yamut'a sarılarak zafer vaadetmiş, Yamut, Tahsin Yazıcı'yı alnından öpmüştü," **Son Posta**, 5 Aralık 1950, 1; ayrıca bkz. "Tahsin Yazıcı Genelkurmay Başkanı Yamut tarafından muvaffakiyet dilekleriyle Yurttan uğurlanırken," **Son Posta**, 30 Kasım 1950, 1.

[616] bkz. Ek – 34.

Başkanı hık mık etmeden savaşacağımızı ve bizlerden zafer beklediğini söylemişti. Doğrusu da buydu. Çünkü asker nereye ve ne için gittiğini biliyordu.[617]

Teşkil edilen Kore birliğine dair gazetecilere Yamut:

"Kore'ye gidecek er ve subaylarımız kendi üniformalarımızı giyecek ve kollarına Birleşmiş Milletler alameti takacaklar." şeklinde gazetelere beyanat verdi.[618]

Personel bakımından erlerin yalnız 1929 doğumlu ve gönüllü olanlarından seçilmekteydi.[619] Gönüllülerden dilekçe alınmaktaydı. Yüzbaşı Hamit Yüksel hatıratında bunu şu şekilde belirtmektedir:

"Dilekçemi kendi elimle genelkurmaya verdim. Çıkacak emri bekliyordum. Nihayet Şubat 1951'de Kore tugayını takviye edecek subay, astsubay ve erlerin 600 kişilik kafilesinin içinde yer almıştım. Bu kafile gönüllü ve bilinçli idi. Sadece komünist Kuzey Kore değil 700 milyonluk komünist Çin Ordusu ile de çarpışacağını bilen gönüllüler ordusu idi… Bizler büyük badireler atlatmış, bir çok taarruz ve süngü muharebeleri yapmış, düşmanı ve taktiğini bilen yiğit subay, astsubay ve erlerini takviye edecek bahtiyar bir zümre idik…Çok iyi, çok kıymetli İstiklal harbi görmüş, bölük, tabur ve alay komutanlarından istifade etmiş, hatta birinci Dünya harbini yaşamış tümen ve kolordu komutanlarından feyz almıştık. Bilhassa Gelibolu yarımadasının Demirkapı mevzilerinde Hitler ordularının beklentisi içinde yaşamış bir subay olarak böyle birçok dost devletin müşterek muharebelerini bizzat içinde yaşamak benim için bulunmaz bir nimet idi."[620]

Buna paralel olarak Kore Gazisi Emekli Başçavuş Yaşar Eken sözlü tarih görüşmesinde şunları ifade ediyordu:

"Kore'de çarpışmak Türkiye için çarpışmak anlamına geliyordu ve bu yüzden bu savaşa katılmak için dönemin gençleri adeta yarışmaktaydı.Tüm personel göreve atılıyordu."[621]

Gönüllülük konusunda diğer etkenler de genç bir subay olarak Kore Savaşı'na katılan Bahtiyar Yalta'ya göre:

"Ordunun 1922'den bu yana ayaklanmaları bastırma dışında muharebeye girmemesi nedeniyle kurumsal atalete girmesi, büyük değişim ve dönüşüme zemin hazırlayacak

---

[617] Yalta, **age**, 54-56.

[618] "Kore Savaş Birliğimize Dair Yamut'un Beyanatı," **Zafer**, 16 Ağustos 1950, 1, 8; "Kore'ye Gidecek Birliğimiz Kendi Formamızı Giyecek," **Son Posta**, 16 Ağustos 1950, 1.

[619] Elmas, **age**, 35.

[620] Ali Denizli, **Kore Savaşı (1950-1953) Esirler-Beyin Yıkama Psikolojik Harp-Propoganda**, (Ankara: Pelikan Tıp ve Teknik Kitapçılık, 2015), 28.

[621] Eken İle Yapılan Sözlü Tarih Görüşmesi.

dinamiklerin yokluğu, genç kuşak subayların beklentilerini olumsuz etkilemesiydi. Subaylarımız barış süreci içinde çalışkanlıkla yeteneğin gereği gibi değerlendirilmemesinden, kolay ve toptancı yöntemle hiçbir ayırım yapmadan herkesin aynı zamanda yükselmesinden şikâyetçiydi. Bunlardan şikâyetçi olan subaylardan kendine güvenenler "Toptancı sistemi" kırmak için savaşa gitmeye gönüllü oldular.[622] Bazı subaylar bilgi ve deneyimlerini artırmak, savaşta yetenekleri elverirse, komutanlarının önerileri ve Birleşmiş Milletlerin onayı ile öne geçme fırsatını ele geçireceklerini umuyorlardı. Ne çare ki, Kore Savaşı'nda içimizden bir tek subay bile üst rütbeye çıkarılmadı.[623]

Yalta'ya göre para konusu gönüllülük sebepleri arasında değildi.

"Subaylarımızdan savaşa para için giden olduğunu sanmıyorum. Çünkü subaylara Atatürk'ten sonra kimse ilgi göstermedi. 2. Dünya Savaşı'ndan sonra savaş çıkmayacağı fikri, daha sonraları NATO'ya girmemiz üzerine savunmamızı Amerika'ya devretmenin rahatlığı içinde askere değer veren yoktu. Kore'de askere çok para verileceği şöyle dursun, biz Kore'de uzun süre ailelerimize mektup gönderecek pul parası bile bulamayacaktık. Kore'de askerlerimiz diğer ulusların askerleri işle kıyaslanamayacak bir yokluk içindeydi… Kore'ye asker gönderen diğer devletler askerlerine sigorta dahil bir çok özendirici olanaklar sağlamışlardı. Erlerden de para için gönüllü giden yoktu Çünkü o vakitler devlet veren, dinleyen değil; alan ve buyurandı."[624] "Subaylara para gelmiş haberi üzerine tabur levazım çadırına gittik. Bu ne parası diye sorduğumuzda üzümünü ye bağını sorma' cevabını aldık. Ama erlere bir kuruş para verilmedi."[625]

Kore birliğine tefrik edilen askerlerin Türkiye'de iken aileleri ile görüştürülmesi ve izin verilmesi konusu ihmal edilmişti. Yalta hatıratında bu konuda şunları yazıyordu:

"Askerler uzakta kopan bir savaşa aileleriyle görüştürülmeden gönderiliyorlardı. Uygar ülkeler askerleri aileleri ile birlikte düşünürken bizde askerin ve ailesinin pek önemi yoktu. İskenderun'da kurban bayramını kutladıktan sonra Kore'ye hareket edeceğiz. Komutanlık her türlü izini kaldırmıştı. Çevre illerin erler izin istiyorlardı. Haklılardı. Ama izin vermeye yetkimiz yoktu. Biz genç subaylar sorumluluğu üzerimize alarak izin verdik. Doğrusu onları eğittiğimiz 10 günde ne kadar eğittiğimizi ve bize olan bağlılıklarını bilemiyorduk. Erlerimiz noksansız bölüklerine döndüler."[626]

[622] bkz. Güvenç, **age,** Ed. Paker ve Akça, **age**, , 263.

[623] Yalta, **age**, 41.

[624] **age**,41-42.

[625] **age**, 56.

[626] **age**, 56, 60, 63.

Kendisi de Kore Savaşı'na katılmış bir subay olan Yalta, eski kuşak-yeni kuşak arasındaki polemiği hatıratında:

> "Kore'ye asker gönderileceği ilan edilince bilenler de bilmeyenler de her önüne gelen "Yeni Kuşağı" eleştirmeye başladı. Yaşlı kuşaklar ve özellikle savaş deneyimi bulunanlar "Yeni Kuşağı" küçümsüyor, ciddiye almıyorlardı. Hatta onlar; "Bizim nesil nerede, şimdiki nesil nerede? Yeni nesil çok bozuldu. Keşke Kore'ye asker gönderilmeseydi. Tek övüncümüz olan askerlik ünümüzü bu yetişmemiş zayıf gençler mahvetmeseler! Biz yaşlılar gibi düşünmüyorduk. Kendimize güveniyorduk. Öyle söyledikleri gibi boş değildik. Kore Savaşı'nda yeni neslin ne düzeyde olduğunu hep birlikte görecektik."[627]

sözleriyle ifade etmektedir.

Kore birliğinin oluşturulması ve Kore'ye intikali ile arada geçen sürenin kısıtlı olması, giden ilk tugay için personelin yeni silahlara alışma, eğitim, atış vb. yönlerden sorunlar teşkil etmiş, bir kısım eğitimler gemide intikal halindeyken verilmiştir. Bu durum, Kunu-ri'de verilecek zayiatın sebeplerinden birini teşkil edecektir. Nitekim Kore'ye daha sonra gidecek değiştirme tugaylarının zayiatı bu kadar olmayacaktır. Albay Dora hatıratında:

> "Yeniden teşkil ettirilen ve birbirlerini hiç tanımayan bu birliklerin muharebeye hazırlanmaları için gerekli fırsat ve imkân verilmemişti… Hâlbuki dış memleketlere gönderilecek spor takımları dahi günlerce evvel kamplara alınmakta ve sıkı bir eğitime tabi tutulmakta idi. Türk birliği de Kanadalılar gibi tam kadro ile altı aylık bir eğitimden sonra Kore'ye gönderilmiş olsaydı daha ne büyük zaferler yaratabilirlerdi."[628]

şeklinde belirtiyor ve bu olumsuzluğu şöyle gidermeye çalıştıklarından bahsediyordu:

> "Gemi yolculuğunda Etimesgut'ta birliğimizin muharebe hazırlığı için tahsis edilen zamanın kifayetsizliği ve çeşitli engeller yüzünden fırsat bulup yaptırılmayan eğitim ile yeni verilen Amerikan silahlarıyla çok eksik kalan atışlarımızın yaptırılması mecburiyeti karşısındaydık."[629]

Kore'ye gönderilecek birliğe Amerikan silahları ve levazım malzemesi dahil malzemeler ile araç ve gereç verilmiştir. Kore'de çarpışmış Üsteğmen Naci Gökçe babasına yazdığı mektupta:

---

[627] **age**, 39-40.

[628] Dora, **age**, 20-21.

[629] **age**, 30.

"Yakında Kuzey Kore'ye gideceğiz orası çok soğukmuş, bunun için Amerikan Ordusu'nun giydiği iç çamaşır, eldiven ve kazak verdiler."[630] diyordu.

Bu durum Kore'de de sürmüştür. Kore Gazisi Emekli Başçavuş Yaşar Eken şöyle diyordu:

"Kore'de 12,7 mm.lik uçaksavarları düşmanın hava hâkimiyeti olmadığından biz kara hedeflerine karşı kullandık. Amerikan Yardımından gelen M-38 jeepleri-ki bunlar yaya piyade yürüme hızında ilerleyebiliyordu-yerine yine Amerikan yardımı Willyn Jeeplar geldi. Amerikalılar için silah araç, malzeme ve imkân bol idi. Kore'de arızalı araç yerine hemen yenisi verilirdi. Amerikalı Asker tabancasını hediye olarak bir başkasına verirdi. Bizler şaşkınlık içinde idik. Bizlere silahı namus olarak öğretmişlerdi. Bırakmak olmazdı. Biz Türkiye'de bir mermi, bir vida için askeri mahkemelerde sürünürdük."[631]

Bu konuda Türk askeri Kore'de başka örnekler de yaşamıştır. Yalta hatıratında şöyle bir anısını dile getiriyordu;

"Yolu tıkayan bir uçaksavar silahını gören Amerikalı Albay, o silahı kurtarmaya çalışan Türk birliğine "Niye vakit kaybediyorsunuz uçuruma yuvarlayın gitsin!" diyebiliyordu. Ordumuzda o vakitler araç ve gereçler bizim için sorundu. Bizde malzemeye, insandan daha fazla önem verilmesi, güç temin edilmesindendi."[632]

Kore'ye gitmek üzere oluşturulan bu birlikler önce Ankara Etimesgut'ta[633] toplanmış ve 1950 Eylülünde trenle İskenderun'a nakledilmiş, Atik Yaylasında Ordugâha yerleştirilen birlikler Eylül sonunda İskenderun'dan gemilerle

---

[630] Ali Denizli, **Kore Harbinde Şehitlerimiz**, (Ankara: Turhan Kitabevi, 2010), 52.

[631] Eken ile Yapılan Sözlü Tarih Görüşmesi.

[632] Yalta, **age**, 342.

[633] Etimesgut'ta iken sınırlı zamanda eğitim ver ikmal işlemleri yapılmaya çalışılmıştır. bkz. "Etimesgut'da iken eğitimin mühim konusunu muhtelif silahların kullanılması ve atışlar teşkil ediyordu. Fakat Kore'ye varır varmaz bu silahlar Amerikan silahları ile değişecek yeniden silah acemiliği başlayacaktı. Kore birliği için depoların kapıları ardına kadar açık olmasına rağmen ikmal işleri aksamıştı. Mesela: çadır veriliyor ipleri veya direkleri eksik, mutfak malzemesi alınıyor kısmen kalaysızdı. Levazım şubesi kurulmadığından ihtiyaçlar için para alınamıyordu. Satın alma yolu ile alınan ihtiyaç maddeleri çok geç alınabiliyordu," Yazıcı, **age**, 66; ayrıca bkz. "Alay, Zırhlı Tugay'da güneş altında kavrulan ağaçsız, en küçük bir rüzgârda toz içinde kalan, suyu ve elektriği bulunmayan 1. Dünya Savaşı'ndan kalma çadırlara yerleştirilmişti. Yemekler bakraçlarla mutfaktan gelinceye kadar soğuyordu ve açıkta, toz içinde yeniyordu İçme suyu hamam gibi sıcaktı. El yüz matara su ile yıkanabiliyordu. Banyo diye bir şey yoktu. Çamaşır ve bulaşıklar uygunsuz zor koşullarda yıkanıyordu. Helalar tam anlamıyla sağlıksız, ilkel durumdaydı," Yalta, **age**, 51.

uğurlanmışlardır. Bu uğurlamada Yamut da hazır bulunmuştur.[634] Bu noktada Dora şöyle bir sitemde bulunmaktadır:

> "25 Eylül 1950 günü Yamut'un birliğimizi uğurlamak için uçakla İskenderun'a geldiğini öğrenmiştik. Bütün birlik mensupları en büyük kumandanlarının kendilerini uğurlamaya geldiğini duymakla çok seviniyorlardı. Hal böyleyken Yamut muharebe hazırlığını tamamlamadan müstecalen Kore'ye sevkine mecbur kaldığı bu Türk birliğinin meçhul akıbeti hakkındaki endişelerinin verdiği teessürü saklayamamış ve İskenderun'a kadar gelmiş olmasına rağmen birliğimizi uğurlamak için iskeleye gelmemişti. Yalnız Yazıcı'nın yüzünü öperek birliğimize selamet ve muvaffakiyet temennisinde bulunan Yamut, Soğukoluk yaylasındaki oteline çekilerek odasının penceresinden Akdeniz'in mavi sularında uzaklaşan hepimizin hareketini dürbünü ile seyretmişlerdi. Gerek Ankara'dan bizleri uğurlamaya gelen binlerce halk arasında hükümet erkânından hiç kimsenin bulunmayışı ve gerekse İskenderun'a kadar geldiği halde yüzünü bizlere göstermeyen en büyük kumandanımızın bu hareketleri birliğimiz mensuplarının moralleri üzerinde çok menfi bir tesir meydana getirmiş ve hepimiz ve hepimiz adeta uçmasını öğrenmeden yuvasından atılmış bir kuş ve himayesiz olarak kendi mukadderatı ile baş başa bırakılmış bir üvey evlat durumu ve mahzunluğu içinde yurttan ayrılmıştık."[635]

Kore Birliği'nin İskenderun'dan uğurlanışına ilişkin Yazıcı ise;

> "İskenderun'da Yamut'dan "Birliğiniz mensubu subay, memur, erbaş ve erleri uğurlamak için İskenderun'a geldim. Sağlık dileklerim, selamet temennilerim sizlerle beraberdir. Hak yardımcınızdır. Yolunuz açık olsun evlatlarım." şeklinde bir emir aldık demektedir. Orgeneralin o ziyaretten maksadı herhalde birliğin son durumu hakkında şahsen son bilgi ve kanaati edinmek giderayak tugay mensuplarına bir iltifatta bulunmaktı. Kendileriyle görüşürken sordukları bazı sorular hakkında izahat alarak memnun kaldılar. Birliğin Kore'de alacağı vazifeleri Türk Milletine layık bir şekilde ifadan geri kalmama azim ve irademizi heyecanla dinlerken gözlerini yaşartmaktan ve candan bir kucaklaşmadan kendilerini alamadılar. Ve kalp huzuru ile Ankara'ya döneceklerini bildirerek ayrıldılar."[636]

şeklinde düşüncelerini ifade etmektedir.

Denizyolu ile intikalde lider personel erlere "fırsat eğitimi"[637] olarak geçilen yerlerin tarihi özelliklerini açıklıyor ve onları eğitiyorlardı. Yalnız siyasi konjonktür

---

[634] "Kore'de Savaşacak Birliğimiz Yola Çıktı," **Ulus**, 29 Eylül 1950, 1; "Birliğimiz Kore Yolunda", **Zafer**, 29 Eylül 1950, 1; ayrıca bkz. Ali Denizli, **Kore Savaşı Belgeler ve Harp Fotoğrafları Albümü**, (Yayın Yeri Yok, Yayın Yılı Yok) ,12.

[635] Dora, **age**, 27.

[636] Yazıcı, **age**, 84.

[637] Günlük eğitim programında olmamasına rağmen, ortaya çıkan fırsattan doğan gelişmeyle yapılan eğitim. Örneğin eğitim alanında bir başka eğitim yaparken birden bir hava aracının birlik üzerinden

gereği Mısır sahillerinden geçerken protestolara da maruz kalmışlardı[638] Kore'ye Amerika'nın tahsis ettiği gemiler ile 22-23 gün sürecek intikalde birliğimiz yolda Ankara Radyosunu dinliyor ve atış eğitimi kapsamında deniz hedeflerine atışlar yapıyordu.[639]

İskenderun'dan Kore'ye deniz yolculuğuna başlayan Türk askerlerine gemide, Amerikalılar tarafından Türkiye'de en modern lokantada karşılaşabilecekleri yemekler tabldot usulü olarak verilmekteydi. Ancak Türk insanının beslenme alışkanlığından kaynaklanan fazla ekmek yeme problemi yaşanıyordu. Kore Gazisi Eken şunları söylüyordu:

> "Ordu midesi üzerinde yürür. Kore'ye giden ilk tugay çuvallarla pirinç, bulgur yüklemiş, Amerikalılar gülmüşler. Kazan kepçe dahil bunları burada bırakın sizin orada her şeyiniz hazır demişler. Yiyecek yönünden hiç sıkıntımız yoktu. Sıkıntı Türkiye'den gidişte gemideydi. Bizler bulgur ile ekmek yiyen insanlarız. Gemide beş bin kişiye her öğün yemek çıkartılıyor. Yemek self servis. Tabldot tabağı ile sıraya giriyoruz. Yemek bol, ekmek bir dilim. İki kaşık alınca ekmek bitiyor. Ekmek için tekrar sıraya giriyoruz. Vermiyorlar."[640]

Ayrıca duşlarda bölmelerin olmaması, tuvaletlerin klozetli olması, bu durumun Türk insanının alışkanlıklarına uymaması nedeniyle de zorluklar yaşanmıştır.[641] Bu konuda Yazıcı:

> "Gemide en mühim yerler duş ve tuvaletlerdi. Zayıf tarafımız o yerlerde idi. Tüneyerek oturanlar temizliğini devam ettiremeyenler oluyordu. Subay ve Astsubaylar tuvalet derslerini vermeye memur edilmişlerdi."[642] demektedir.

Amerikan Ordusu ile Türk Ordusu arasında, okuma ve yazma konusundaki görüş farkını Yalta:

---

geçmesi ve bu esnada birlik komutanının "Hava Taarruzu!" komutu vererek hava hedeflerine atış eğitimi yaptırması.

[638] "Mısır'dan geçerken bizlere ve Amerikalılara tepkileri oldu. Taş atıyorlardı," Eken İle Yapılan Sözlü Tarih Görüşmesi.

[639] "Kore Birliğimizden İlk Mektup: Yolda Ankara radyosunu dinliyor ve tüfekle köpekbalığı avlıyoruz," **Son Posta**, 12 Ekim 1950, 1;ayrıca bkz. Yalta, **age**, 79.

[640] Eken İle Yapılan Sözlü Tarih Görüşmesi.

[641] Elmas, **age**, 98.

[642] Yazıcı, **age**, 88; ayrıca bkz. "Erlerimiz alafranga ve açık tuvaletlere ve anadan doğma girilen banyolara alışkın olmadıkları için banyo ve tuvaletler önünde uzun sıralar oluşmaktaydı. Erlerimize subay gözetiminde helaların kullanılması uygulamalı olarak öğretildi. Banyolara örtünerek girilmesinin geleneğimiz olduğu Amerikalılara anlatıldı," Yalta, **age**, 75.

> Geminin geniş bir odasında daktilo, teksir makineleri ile bol kâğıt ve mürekkep bulunuyordu. Amerikalıların "Burada yayın yapacak her şey emrinizdedir." demelerine şaştık. Çünkü ordumuzun birimlerinde günlük ve haftalık gazete, bülten ve dergi çıkarmak şöyle dursun, günlük bile yazmak tehlikeli sayılıyordu. Yaşlı, deneyimli subayların dikkatimizi çektikleri konu, gazete ve dergilere izinsiz yazı yazmamamızdı. Hatta başımızın derde girmemesi için günlük bile tutmamamızı öğütlüyorlardı.[643] şeklinde hatıratında bahsediyordu.

Nitekim bu durum, Türk Ordusu'ndaki personeli hatırat ve orduya ilişkin eser yazmaktan alıkoyduğundan, bilimsel çalışma yapan araştırmacıların kaynak elde etmesinde zorluklara sebep olmaktadır.

Bölügiray askeri personelin yetişmesi konusunda hatıratında şöyle yazmıştır:

> "Askeri okuldan itibaren subay çıkıncaya dek-hatta tüm subaylık süresince de-subaylar sadece katı bir asker olarak yetiştirilirken, diğer temel değerler hiç öğretilmemişti. Sovyet Rusya'nın yüzyıllardır süren Türkiye düşmanlığı, Rus korkusu, şimdi de komünizmi yerleştirerek Türkiye'yi yutma politikası, askerlerin amansız bir Rusya ve komünizm düşmanı olmasına neden olmuştu. Komünist bir kişi hain olarak algılanıyordu. O zamanlar sosyal demokrat tanımı bilinmiyordu. Bir insan solcu ise komünist demekti. Bu yıllarda yetişen subaylar tümüyle devleti her şeyin üstünde tutan bireyin hak ve özgürlüklerinin üstünde gören bir eğitimle yetiştiriliyordu. Askeri öğrenciler okumaya değil okumamaya yönlendiriliyordu. Bu, yalnız orduda değil yönetimde de yerleşmiş bir zihniyetti. Bu durum, kitap okuma, düşünebilen ve düşündüğünü ifade edebilme yeteneğinden yoksun yığınları taraftar yapıp, dini de sömürerek 1950'de DP'nin iktidara gelmesinde etkendi. [644]

Kore Savaşı esnasında da Amerikalıların sağladığı malzeme ve ikmal sistemi sayesinde Türk Askerleri için yemek problemi de olmamıştır. Kore Gazisi Eken bu konuda şunları söylüyordu:

> "Cephede her Türk bölüğünün mutfağı ve aşçısı var. Benzinle çalışan ocaklarımız var. Şubat ayında dondurma yiyebiliyorduk. Her öğünde rasyon denilen hazır paketler var içerisinde sigara, çikolata çiklet dahil bulunmaktaydı. Uyku tulumlarımız vardı. Kore'de ikmal ve bakım yönünden her şey vardı. Size orada sadece muharebe görevinizi yapmak düşüyordu."[645]

Türk askerine esir düşmemesine dair psikolojik eğitimler ve diğer eğitimler daha gemilerle yolculuk yaptıkları esnada verilmişti. Bu kapsamda esaretten

---

[643] Yalta, **age**, 77.

[644] Bölügiray, **age**, 24-25, 27.

[645] Eken İle Yapılan Sözlü Tarih Görüşmesi.

kurtulmaya ilişkin BM Ordusu Komutanlığı'nca da bir broşür yayınlamış ve birlik personelinin buna göre eğitilmesi istenmiştir.[646] "Gemide seyahat esnasında plan tatbikatları ve bu arada alay komutanımız bize birçok hususlarda izahatlar da bulunuyordu."[647] Ayrıca tugay nezdinde bulunan Amerikan irtibat heyetindeki subaylar da Amerikan Ordusu'nun savaş doktrini, silahların verimli çalıştırılması, imkân ve kabiliyetleri ile hasım Kuzey Kore birliklerinin muharebe usulleri hakkında bilgiler vermiştir.[648]

Gemide subaylar için piyanosu bulunan gazino vardı. Yemek servisleri temiz giyimli saygılı ehil garsonlar tarafından yapılıyordu. Kap kacak pırıl pırıldı. Tuvaletlerde su ve sabun sıkıntısı yoktu. Kiler ve soğuk hava deposu da bakımlıydı. Küçük bir kantin vardı, piyasaya göre ucuz da olmasına rağmen askerlerimizde döviz olmadığı için kantin satış yapamadı.[649]

Türk Tugayı'nın Kore'ye ayak basmasını müteakip 21 Ekim 1950 gününden itibaren Taegu'da eğitim ve ikmal faaliyetlerine ve Amerikan teçhizatıyla donatılması sürecine başlanmış, Amerikalılar tarafından tugayın 7,9 mm. çapındaki piyade tüfeklerinin kendi ordularında kullanmış oldukları 7,62 mm.lik silahlarla değiştirilmesi sağlanmış, uçaksavar bataryasının 40 mm. çapındaki İngiliz tipi uçaksavar topları, bu silahların mühimmatının olmaması sebebiyle Türkiye'ye geri gönderilmiştir.[650] Amerikalıların HEK (Hurda, Enkaz Köhne) diye attıkları çadırı, Albay Celal Dora muharebe idare yeri olarak kullanmaktaydı.[651]

Kore Savaşı, üç yıllık süre zarfında Türk askerlerinin içinde bulunduğu Birleşmiş Milletler Ordusu ile Sovyetler Birliği, Çin ve Kuzey Kore güçlerinden oluşan karşı taraf arasında karşılıklı taarruzlar ve geri çekilme harekâtlarından ibarettir.[652] Türk Tugayı açısından da ayrıca ilerleme, taarruz, keşif harekâtı, yan emniyet görevi, savunma, kuşatılma, çembere alınma, yakın boğuşma, süngü hücumu ile çemberi yarma ve yeniden toparlanma muharebe manzumeleridir.

---

[646] Denizli, Kore Savaşı (1950-1953),…**age**, 48, 50.

[647] **age**, 4. Ayrıca bkz. Yazıcı, **age**, 91-93.

[648] Çiftçi, **age**, 172.

[649] Yalta, **age**, 73.

[650] Çiftçi, **age**, 177.

[651] Dora, **age**, 185.

[652] Ateşkesin 60.…**age**, 1.

Dünya, bu savaşın komünist ve antikomünist bloklar arasında olduğunun farkındadır.[653] Dönemin söylemlerinde, gazetelerde düşman olarak addedilen taraf, yani Sovyet, Çin, Kuzey Kore vb. "Kızıllar, komünistler vb. adlandırılıyordu.[654] Karikatür dergilerinde ise Amerika ve İngiltere smokin içinde Rusya kızıl yıldızlı ayı olarak simgeleştiriliyordu.[655]

Kore'de sadece Kuzey Kore askerleri ile değil bizatihi Çin ve onları destekleyen Rusya ile savaşıldığı:

"Biz Rus kamyonları ile Pyogtong kampına geldik. Hala Ruslar biz savaşta yokuz diyor, Rus kamyonları, şoförleri, cephanesi güneye Çinlilere gidiyordu."[656] cümlesinde belirtiliyordu.

Gerilimin sürdüğü ve Karşılıklı işgal planlarının yapıldığı sırada 25 Haziran 1950'de kuzeyliler daha erken davranarak üstün kuvvetlerle güneye 38. paraleli geçip ilerleyerek ülkenin en güney ucuna (Pusan Şehri hariç) kadar inmeyi başarmış, ülkenin % 90'ını ele geçirmişlerdir.[657]

Pusan'a çekilmiş olan Birleşmiş Milletler kuvvetleri üç ay sonra kuzey Kore Ordusu'nu yok etmeyi hedefleyen bir karşı taarruza karar vermiş 15 Eylül 1950'de Seul'un batısında İnchon'a bir çıkarma yapılmış, başarılı taarruzlarla 28 Eylül'de Seul geri alınmış, 38. paralel geçilmiştir.[658]

Mançurya'daki kuvvetlerini artıran Çin Ordusu 14-16 Ekim'de Yalu Nehrini geçerek Kuzey Kore topraklarına girmiş, Çin kuvvetlerinin taarruzu karşısında başarısızlığa uğrayan Birleşmiş Milletler Ordusu geri çekilmeye başlamıştır. Bu günler Türk Tugayı'nın Kore'ye geldiği günlerdir.[659]

---

[653] "Komünist ve Antikomünist Blokların Kuvvet Mukayesesi," **Zafer**, 25 Şubat 1951, 1.

[654] "Kore'de Kızıllar Zor Durumda," **Zafer**, 08 Şubat 1951, 1; Kore'de Kızıllar Kıskaca Giriyor," **Zafer**, 10 Şubat 1951, 1; "Kore'deki Erlerimizin Evlerine Komünizm Propagandası Yapan Mektuplar Gönderildi," **Son Posta**, 19 Ocak 1951, 1; "Bir kızıl hücumu Türk mevzileri önünde kırıldı," **Son Posta**, 16 Mayıs 1953, 1.

[655] **Akbaba**, Yıl 25, No 159, 1; bkz. **Akbaba**, 1945, No 73, 1; ayrıca bkz. **Akbaba**, Yıl 23, No 132, 1.

[656] Denizli, Kore Savaşı (1950-1953)…**age**, 207; "Kore'deki Rus yapısı…," **Ulus**, 27 Nisan 1951, 1.

[657] Ateşkesin 60.…**age**, 3.

[658] **age**, 3,4;"Kore'de 38. Arz Dairesi Geçilip Geri Dönüldü," **Son Posta**, 1 Nisan 1951, 1; "Kızıl Çin Rusların Kore Harbine İştirak Etmesini Israrla İstiyor. 38. arz dairesi yine geçildi," **Son Posta**, 2 Nisan 1951, 1.

[659] **age**, 4.

Tugayın İlk kafilesi 18 Ekim'de karaya çıkmış, Pusan Limanı'nın 95 km. kuzeybatısındaki Taegu şehrine taşınmış, 8. Amerikan Ordusu 25. Tümeni'nin emrine bağlanmış, kendisine "North Star (Kutup Yıldızı)" kod adı verilmişti. Türk Tugayı bir hafta istirahattan sonra, cephede görev verilmesi emrine girdiği Amerikan Kolordusu tarafından düşünüldüğü halde, silah ve donatımı henüz noksan olduğu öğrenildiğinden, en kısa zamanda eksikleri tamamlamak üzere başlangıçta Taegu ile Tejon arasındaki dağlarda gizlenen ve fırsat buldukça yollara inerek saldıran çeteleri arayıp, temizlemek ve yol ile köprülerin güvenliğini sağlamakla görevlendirilmiştir.[660] Türk Tugayı, bu tümenin emrinde Kunu-ri muharebelerine katılmıştır ki bu muharebeler, Kore Savaşı'nın en çetin muharebeleri olmuştur.[661] Türk Tugayı kendisinden kat kat üstün düşmanla muharebeler yapmak durumunda kalmıştır.[662] Muharebelerin bu ikinci safhasında Birleşmiş Milletler orduları Kuzey Kore Çin sınırına kadar ilerlemişlerdir.[663] Çin Orduları bu safhadan sonra "Çin Halk Gönüllüleri" adı altında Mançurya'dan Kuzey Kore Topraklarına girmişlerdir. Rus uçakları da kendilerine destek vermektedir.[664]

Birinci Türk Tugayı (İlk gönderilen Tugay) kendisine verilen sağ yan emniyet görevini fedakârlıkla ağır zayiat verme pahasına yapmış, üç taburun altı tümene karşı savaştığı ve Wawon, Sinnimni ve Kaechon'da; üçü çembere alınma ve çemberi kırma, ikisi de Kunu-ri ve Sunchon boğazlarında tutulmuş boğazı yarma, delme şeklinde 28-29 Kasım 1950 tarihlerinde cereyan eden bu muharebelerde 300 bin kişilik kuzey ordusu karşısında 8. Amerikan Ordusu'nu himaye etmiştir.

Böylece 8. Amerikan Ordusu kuşatılmaktan ve imhadan kurtulmuş ve geri çekilebilmiştir.[665] Kunu-ri Muharebelerinin ardından Türk basınında Türk

---

[660] Denizli, "Kore Savaşı 1950-1953", **age**, 48; Amerikalıların Kore birliğimize taktığı bir başka isim de vardı: 'Errol Flynn Tugayı,' bkz. "Kore'de Birliğimize Takılan İsim: Amerikalılar birliğimize birçok filmlerde tarihi kahramanları canlandırdığından dolayı 'Errol Flynn' Tugayı diyorlar," **Yeni İstanbul**, 13 Nisan 1951, 3.

[661] Ateşkesin 60.…**age**, 5.

[662] "Beş Misli Düşmana Karşı Kore Birliğimizin Kahramanlığı. Bir adım gerilemeden savaşıyoruz," **Zafer**, 25 Kasım 1950, 1.

[663]Türk birlikleri de Kuzey Kore'ye girdiler. Mc. Arthur'a Mançurya'daki Komünist Çin hedeflerini bombalama salahiyeti verildi," **Son Posta**, 5 Ocak 1951, 1.

[664] "Kore harbi genişleme istidadı gösteriyor. Rus yapısı tepkili uçakların harbe katılmaları ve bunları Rus pilotlarının kullanmaları geniş akisler yarattı," **Son Posta**, 7 Nisan 1951, 1.

[665] Ateşkesin 60.…**age**, 5.

Tugayı'nın başarısını öven yazılar yer almıştır.[666] Yamut, Türk Tugayı'nın moralinin muhafazası kapsamında bayramlar ve diğer özel günlerde Kore Tugayı'na mesajlar göndermiştir.[667]

Kunu-ri, Türk Tugayı açısından verilen zayiatın büyüklüğüne rağmen bir zaferdir. Bu Zafer üzerine Kore'deki Türk Tugayına Başbakan Adnan Menderes, TBMM Başkanı ve Yamut ayrı ayrı mesajlar göndermişlerdir. Yamut'un mesajı şöyledir:

"Kore Türk Silahlı Kuvvetleri Komutanlığı'na ve onun bütün mensuplarına;

Aziz evlatlarımız, yiğit askerlerimiz, mücadelenin en güçlü hal ve şartlarını karşılayarak milletimizin verdiği şerefli vazife yolunda ve büyük cetlerimizin yarattığı şerefle ananelerimize uygun ve layık bir şekilde savaştığınızı öğreniyoruz. Çetin savaş günlerinden birine rastlayan 27 Kasım 1950 tarihinde TBMM'nin sizlere selam ve sevgisini ibleğa karar verdiğini bilmekle bahtiyarım.

Asil Türk milletinin Türk askeri hakkında daima beslediği güven duygusuna liyakatını Kore'de bir defa daha göstermiş oldunuz. Dost, düşman ve istisnasız bütün dünya sizin kahramanlığınızın hayran ve takdirdarı oldu. Türk askerinin değerini dünyaya tekrar göstermek gibi büyük ve şerefli bir vazifeyi yapmak sizin payınıza düştü. Bundan dolayı hakikaten talihli ve bahtiyarsınız.

Mukaddes şehitlerimizin yeri milletimizin kalbidir. Bütün dünyanın hürmet ve takdir duyguları da onlara çelenktir. Başta Milli Savunma Bakanımız olmak olduğu halde Türk Silahlı Kuvvetleri'ne mensup bütün arkadaşlarımız sizlere gönülden takdir ve sevgilerini sunuyor. Sağ olunuz. Hak rehberiniz olsun."[668]

24 Ocak 1951'de başlayan ileri keşif harekâtı bir müddet sonra genel çatışmalara dönüşmüş ve bu savaş "Kumyangjangi/185 ve 156 Rakımlı Tepe Muharebeleri" adıyla anılmıştır. Yapılan muharebe; müstahkem (tahkim edilmiş, berkitilmiş) mevkilere taarruzdur ve sonuç süngü ile alınacaktır. Esasen tugayın bu ve bundan sonra gireceği muharebeler hep yakın muharebe ve bunun diğer bir şekli olan 'süngü muharebesi'[669] şeklinde olacak ve basında da bu durum yer alacaktır.[670]

---

[666] "Asker Kaybımız Çok Fazla Değil," **Zafer**, 04 Aralık 1950, 1; "6 Düşman Tümenini Durduran Türk Tugayı," **Zafer**, 10 Aralık 1950, 1; "Bir Türk Eri 10 Düşmana Bedel," **Zafer,** 14 Aralık 1950, 1; "Kore'deki Son Taarruzda Birliğimizin Başarısı," **Zafer,** 05 Ekim 1951, 1.

[667] "Yamut: Kore Savaş Birliğimize Mesajlar," **Zafer**, 03 Aralık 1950, 1, 4.

[668] Elmas, **age**, 35. Ayrıca **Ulus**, 3 Aralık 1950, 1., **Zafer** 3 Aralık 1950, 1, 3.

[669] bkz. "Türk askerinin sık sık süngü muharebesine girmesi, akla mermi ikmalinde sıkıntı olduğunu, ya da kontrolsüz atışlar yapıldığını getirebilir. Ancak Hikmet Hürriyet Feridun Es'in verdiği habere göre bu böyle değildir. "Burada bize mermiyi yağdırıyorlar. O kadar bol ki, bütün gün ateş etmekten

İki koldan düşmana saldıran Türkler iki gün içinde kendilerine verilen hedefin de önüne geçerek stratejik öneme sahip bu yerleri ele geçirmişlerdir. Öldürülen Çinlilerin üzerinde Kunu-ri'de şehit edilmiş askerlerimize ait özel eşyalar çıkması üzerine bunların aynı kuvvetler olduğu anlaşılmıştır. Bu olayları komuta yerinden seyreden Amerikalı Yarbay Blair'in resmi raporundaki şu ifadeler dikkat çekicidir. "Bu harekât şüphesiz ki bu harbin en kanlı piyade muharebesi olmuştur. Şahsi tecrübeme dayanarak şunu kesin olarak söyleyebilirim ki Türklerin bu taarruzu, gördüğüm harplerin en kanlı muharebesidir. Bu muharebe harp tarihinde uzun müddet değer taşıyacak ve yaşayacaktır." Bu başarılarından dolayı Amerikan kongresi tarafından Türk Tugayı'na "Mümtaz Birlik Nişanı ve Beratı", Güney Kore Cumhurbaşkanı tarafından da "Cumhurbaşkanlığı Birlik Nişanı" verilmiştir.[671]

Yamut, şahsen Kore'ye gitmese de Kore Savaşı'yla, Kore Savaşı'na giden veya Kore'den dönen askerlerimizle ve yaralılarımızla ilgilenmiş, tedavileri esnasında Cumhurbaşkanı Celal Bayar gibi onları hastanede ziyaret ederek onlara moral vermiştir.[672]

Kore Savaşı ve Kunu-ri Zaferi'ne ilişkin TBMM eski Başkanı Hüsamettin Cindoruk şöyle demektedir:

> "Kunu-ri Savaşı Türkiye'de o günlerde bir Çanakkale zaferi kazanılmış gibi bir duygu yaratmıştır. Kahramanlık duygusu. Sanki Türk Ordusu'nun tekrar böyle bir kahramanlıkla anılmasına ihtiyaç vardı. Halk orduya olan saygısını, sevgisini gösterdi. Çok da şehit verdik biliyorsunuz. Belki stratejik hata yapılmıştır. Tenkitler yapılmıştır. Ama hepsi onların silindi, unutuldu, Kunu-ri Savaşından sonra Türkiye Ordusu'na olan sevgisini, saygısını, güvenini artırdı. Bence çıkan sonuç odur. Yoksa Türk Ordusu Kore'de savaşmasa oradaki müttefik askerler savaşı yine de kazanabilirdi. Türkiye'ye batıda, NATO içinde bir itibar kazandırmıştır."[673]

âdeta parmaklarımız tutmaz oluyor, sağ elin işaret parmağı nasır tutuyor. Hepimiz birer keskin nişancı kesildik," Özateş, **age**, 208, 209.

[670] "Süngülü Türk askerini alkışlayan Amerikan ve İngiliz Diplomatları Karikatürü," **Akşam Renkli İlave,** 6 Ocak 1951, 1; "Kahramanlarımız Dün Süngüleri İle Parlak Bir Zafer Daha Kazandılar," **Son Posta**, 28 Ocak 1951, 1; "Bir Teğmenimiz Bir Çin Taburunu Durdurdu," **Son Posta**, 10 Nisan 1951, 1; "Tugayımız Zaferden Zafere Koşuyor," **Son Posta**, 10 Şubat 1951, 1; "Çevrilen Türk Tugayı Süngü İle Çemberi Yardı," **Akşam**, 26 Nisan 1951, 1.

[671] Ateşkesin 60.…**age**, 8.

[672] "Genelkurmay Başkanı Orgeneral Nuri Yamut Dün Deniz Hastanesinde Kore Yaralılarını Ziyaret Etmiştir," **Akşam**, 3 Şubat 1951, 1; "Orgeneral Nuri Yamut'un Yaralıları Ziyareti," **Yeni İstanbul**, 3 Şubat 1951, 1.

[673] Cindoruk İle Yapılan Sözlü Tarih Görüşmesi.

Kore Savaşı'nda gönüllü pilot arandığında başvurmuş ve seçilen tek pilot olmuş Üsteğmen Muzaffer Erdönmez de görev yapmaktaydı.[674]

22 Nisan 1951 akşamı kuzey kuvvetleri top ve havanlar ile Birleşmiş Milletler mevzilerini şiddetli ateş altına almış, 25. Tümen Komutanı Türk birliklerinden bulundukları mevzileri savunmasını emretmiştir. Gece yarısından önce 9. Bölüğümüze24. Amerikan Alayı'nın bölüklerinin kendilerine emredilmiş olan yerde olmamasından dolayı cepheden ve yandan ve gerisinden saldırı olmaktaydı. Bölük düşmanla iç içe girmiş çok zayiat vermişti. Topçu ileri gözetleyici subayı Mehmet Gönenç kendisinin üzerine ateş isteğinde bulundu. Bu olay muharebelerin şiddetini göstermesi bakımından önemlidir.

Kore'de Türk Tugayı yarımadaya ayak bastığından ateşkes antlaşmasına kadar muharebenin hep can alıcı bölgelerinde görevlendirilmiştir. Mehmetçiğin üç yıl içinde kazandığı 14 başarılı muharebeden; dördü Kunu-ri (oyalama muharebesi), Kumyangjang-ni (taarruz muharebesi), Taegyewon-ni (savunma muharebesi), ve Vegas (ileri karakol muharebesi) dir. Bu muharebeler Kore Harbinin kaderini ve seyrini Birleşmiş Milletler kuvvetleri lehine değiştirmiştir.[675]

Harp doktrinlerinde Taarruz edenin savunana personel, silah araç vb. her bakımdan en az üç katı kuvvetli olması gerektiği belirtilmektedir. Kore'de savaşan Türk birlikleri bunun tam tersine kendisinden daha kuvvetli Kuzey Kore ve Çin birliklerine taarruz etmek durumunda kalmışlardır.[676]

Kore Harbi'nde Türk kuvvetlerinin Kore'ye ayak bastığı 19 Ekim 1950'den anlaşmanın imzalandığı tarihe kadar birbirini değiştirmek[677] suretiyle dört Türk

---

[674] "Kore'de Savaşan Türk Havacısı," **Zafer**, 04 Mart 1951, 1.

[675] Denizli, **Kore Harbinde Şehitlerimiz**, **age**, 264.

[676] bkz. "Tugay üstün düşman kuvvetlerine olumsuz hava şartlarında ve ağır bir savaş görevi üslenerek yürüyüşe geçti. Tuğgeneral A. Marshall bununla ilgili görüşünü 1953'de yayımladığı kitabında şu cümle ile tanımlıyordu: Bu, bir aspirin tüpü tapasıyla, taşan büyük bir bira fıçısının ağzının kapanmak istenmesine benziyordu," Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı, **Kore'de Türk Askeri**, (Ankara: Kültür Bakanlığı, 1990), 7.

[677] "Kore Birliğimiz 600 Erle Takviye Edilecek," **Son Posta**, 3 Şubat 1951, 1; "Takviye Birliği Harekete Hazır," **Zafer**, 16 Şubat 1951, 1; "Gazi Kore Birliğimiz Değiştiriliyor," **Zafer**, 04 Nisan 1951, 1; "Kore Takviye Birliğimiz Pek Yakında Gidiyor," **Zafer**, 17 Şubat 1951, 1; "Değiştirme Birliğimiz Çarşamba Günü Gidecek," **Zafer**, 06 Ağustos 1951, 1;"Yeni Kore Birliği Dün Teftiş Verdi," **Zafer**, 05 Ağustos 1951, 1;"Değiştirme Birliğimizin İlk Kafilesi Bugün İskenderun'a Hareket Ediyor," **Ulus**, 08 Ağustos 1952, 1; "Kore Tugayımız Değişti," **Zafer**, 04 Eylül 1952, 1;4. Kore Değiştirme Birliğimiz Bugün Gidiyor," **Son Posta**, 12 Haziran 1953, 1; "Kore'ye Gidecek Yeni

Tugayı görev yapmıştır. Bu tugayların toplam personel sayısı 14.936'dır.[678] 1960'a kadar toplam 10 Tugay, 1966'ya kadar bir bölük, 1966-1971 arasında şeref mangası gönderilmiştir. Muharebenin kesintilerle de olsa devam ettiği 1950-1953 arasında personel değişimi yapılırken birliklerin mevcudunun % 80'i değiştirilirken muharebe tecrübesi olan % 20'si muhafaza edilmiştir. Böylece hem birliklerin muharebe etkinliği korunmuş, hem de Türkiye'ye dönenen personelin bilgi ve tecrübelerini Türkiye'deki birliklere aktarması[679] sağlanmıştır. Ayrıca Kore'deki birliğin personel bütünlemesine öncelik verilmiş, subaylar sınıf okullarından mezuniyetlerini müteakip hemen gönderilmiştir. "3086 Yedek subay kahraman ordumuza katıldı. 15 yedek subay Kore'ye gidiyor"[680]

Gemi ile intikal esnasında Amerikalı eğitmenlerin derslerde ilginin dağıldığı, uykunun geldiği zamanlarda, eğittikleri Türk askerlerinin ilgisini ve dikkatini çekmek için tekdüze derslerde, hemen dersin bir parçası gibi görünen fıkra anlatarak; eğitilenleri güldürmek, dinlendirmek, sinirleri gevşetmek ve iyi vakit geçirtmek metodu, bu yöntemin zamanla Türk Ordusu'nda, derslerden ciddi toplantılara kadar geniş bir yelpazede yayılmasını sağlamıştır."[681]

Amerikalılar, yemeğe, posta işlerine, ibadete, kantine, sinemaya, kütüphaneye, spora ve banyoya çok önem veriyorlardı.[682] Türk Ordusu bu konuda Amerikalılardan çok şeyler görecek ve öğrenecektir. Yalta hatıratında şunları yazmaktaydı:

> "20 Kasım 1950 günü Tugayın mutfak malzemelerini Amerikalıların görmeye gelecekleri bildirildi. Etrafa çeki düzen verilirken yerlere beylikler[683] seriliyordu. Daha sonra gerçekten

---

Birliğimiz, Değiştirme Birliği Seferihisar'da Eğitimden Sonra Haziran'da Ayrılacak," **Zafer**, 29 Mart 1953, 1; "4. Kore birliğimiz dün hareket etti," **Zafer**, 03 Temmuz 1953, 1.

[678] Denizli, Kore Harbinde Şehitlerimiz, **age**, 259.

[679] bkz. "Üçüncü Kore Değiştirme Birliğimiz Nisan 1952'den itibaren altı haftalık kısaltılmış bir muharebe eğitimine tabi tutulmuştur. Bana da Kore'den döndükten sonra Kore'deki tecrübelerimizi aktarmak üzere 20 Nisandan itibaren 20 günlük süre ile vazife verildi. İzmir-Seferihisar'da toplanmış olan istihkâm bölüğünün eğitimine iştirak ettim," Atasu, **age**, 106; ayrıca bkz. "Alay komutanımız Kore'den yeni gelmiş ve Amerikalılardan gördüğü bazı hususları, Kore'deki savaşlardan kazandığı bazı ders ve tecrübeleri uygulama çabasında olan, iyi bir komutandı," Yamak, **age**, 106.

[680] "15 Yedek Subay Kore'ye Gidiyor," **Son Posta**, 22 Ekim 1952, 1.

[681] Yalta, **age**, 93-93.

[682] **age**, 132.

[683] Ordu malına (özellikle hafif ve ağır silahlara) toprağa değdirmeden bakım yapılabilmesi için yere serilen branda türünden malzeme.

çok iri kazanlar, karavana ile bakraçlar ve er aş kapları yerlerine konuldu. İçleri kalaylı, dışları bile gümüş boya ile parlatılmış malzeme gözümüzü almıştı. Göğsümüzü gere gere Amerikalılara gösterebilirdik. Amerikalılar şaşırdılar. Bunlar ne diye sordular. Mutfak malzemesi cevabına karşılık bunlarla ne pişireceksiniz, bunları nasıl ve nereden bulacaksınız, açıkta; kar, yağmur ve rüzgârda nasıl ateş yakacaksınız diye sordular. Konu anlaşılmıştı. Çok geçmeden doç (Dodge) kamyonu ile getirdikleri Ambalajlı malzeme açıldığında emaye, pırıl, pırıl, dört ocaklı bir benzin yemek pişirme aleti çıktı… Bir saat içinde bir bölüğe yetecek kadar çorba, sebze ve etli yemek ile kompostodan oluşan yemeği hazırladılar. Çok utanmıştık. Avrupa ile iç içeyiz. Her yerde ataşelerimiz var. Bizim bu ocaklardan haberimiz olmamıştı."[684]

Ayrıca, kumanya konusunda Türklerin de Amerikalılardan öğrendikleri vardı:

"Kore'ye gitmeden önce bizim bu tür kumanyalardan haberimiz yoktu. Tarım ülkesiydik ama konserve yiyecekler ile meyve sularından da haberimiz yoktu. Kore'deki ikmal sıkıntımız Ocak 1951'den sonra sona erdi. İkmal subaylarımız Amerikan sitemini öğrendiler."[685]

Yamut, adalet ve moral kapsamında, Kore'de görev yapan personelimizin belirli periyotlarla değiştirilmesini sağladı.

"Kore'de Amerikan Ordusu'nun prensibine göre dokuz ay hizmet görenler, yerlerine yeni gelenlerle değiştirilmekte yurtlarına gönderilmekteydiler. Bizim Genelkurmayımız da o prensibe uydu."[686]

Personelin moral ve motivasyonunu olumsuz etkileyen hususlar da vardı. Yalta, bununla ilgili olarak hatıratında şöyle yazıyordu:

"Kore'de savaşan subaylarımıza barışta olduğu gibi toptancı bir görüşle bir yıl kıdem verildi. Daha sonra savaş yüzü görmemiş subaylara da (27 Mayıs'tan sonra) sırf Kore'ye gittiler diye birer yıl kıdem verildi. Böylece savaşanlar bir bakıma cezalandırıldı. İtaatkâr, fedakâr, cesur ve güvenilir erlerimize emekliliklerine sayılmak üzere bir yıl kıdem bile çok görüldü." [687]

"Takım komutanı olarak en çok 1947'liler atandılar. 1943'lüler, yasa değiştirilmeseydi. 1950 yılı Ağustos'unda yüzbaşılığa yükseleceklerdi. Son anda yapılan değişiklikle, üsteğmenliğin üç yıldan altı yıla çıkarılmasının ardından 1947'lilerden sonra Kore'ye en çok 1943'lüler, yani en yaşlı üsteğmenler atandılar."[688]

---

[684] Yalta**, age**, 147-149.

[685] **age**, 237.

[686] Yazıcı, **age**, 321.

[687] Yalta, **age**, 42.

[688] **age**, 43.

1947 yılı Harbiye'de görülen eğitim, dersler bakımından bir milat özelliğini taşımaktadır. Yalta'ya göre bu durum Kore'de Türk Ordusu'na avantajlar sağlamıştır. Yalta, bu konuda hatıratında şunları yazmaktaydı:

> "1947'liler; ekonomi, devletler hukuku, anayasa derslerini üniversite profesörlerinden aldılar. Kara Harp Okulu'nda ilk defa ikinci yabancı dil olarak Rusça öğretilmesine geçildi. Harbiye, 1947 devresi ile öğretim ve eğitimde ciddi adımlar atmaya başlar. Ayrıca 1947'liler Amerikalıların temel kursundan geçen ilk subay devresi idi ve kıta deneyimlerine bakılmaksızın Kore Savaşı'nda en çok bu devreden takım komutanı atandı. Savaşın bu en genç devresi savaştan yüz akı ile çıkmayı başardı."[689] Yine 1947'liler son savaşın deneylerine göre önce Prusya ve sonra da Amerikan ekolüne göre yetiştirilmişler iki ekolün sentezini yapma olanağı bulmuşlardı.[690]

Yalta eski kuşak subay eleştirisine:

> "Kore'de General Yazıcı Korelilerle oluşan iyi ilişkilere zarar vermemek amacıyla teğmenler ve erlerin şehre inmelerini yasakladı. Bu bir cezaydı ve suç oluşmadan veriliyordu. Yöneticilerimizin ilk aklına gelen sorunu yasakla halletmekti. Olur olmaz yasaklar gerginliği, güvensizliği ve çekişmeyi artırıyordu."[691]

cümleleri ile devam ediyordu. Yalta'nın bir başka eleştirisi de:

> "Genelkurmayın Kore'ye askeri savaş muhabirleri ve film operatörleri göndermemesi bir noksanlıktı. Türk Tugayı'nın Kore'deki vuruşmaları bu yüzden görüntülenemedi, belgelenemedi."[692] şeklindeydi.

Kore'de savaşan birliğimizden toplam 201 askere çeşitli madalyalar verildi. Dört subayımıza Amerikan Ordusu'nun en yüksek nişanı olan "Liyakat Madalya"sı takdim edildi. 109 subay ve astsubay ve erimize "Gümüş Yıldız", 81 subay, astsubay ve erimize de "Bronz Yıldız" madalyası layık görüldü. Türk birliğine mensup 7 havacıya da "Hava Madalyası" takıldı. Ayrıca Kore'deki çarpışmalara katılan bütün askerlere de Birleşmiş Milletler tarafından "Hizmet Madalyası" verildi. Amerikan Başkanı tarafından Genelkurmay Başkanı Yamut'a da "Komutanlık Liyakat Nişanı" verildi. Nişanın Yamut'a takdimi sırasında açıklamada bulunan W.H. Arnold, "Nuri Yamut'un samimi ve mesleki yeteneği ile Türk-Amerikan ilişkilerinin gelişiminde

[689] **age**, 50.

[690] **age**, 366.

[691] **age**, 140.

[692] **age**, 145.

yaptığı hizmetler nedeniyle bu nişanın kendisine verildiğini ifade etti." W.H. Arnold, "Kore Savaşı'na Türk Silahlı Kuvvetleri'nin katılması ile alakalı olarak gösterdiği yüksek derecede bağlılık ve Birleşmiş Milletlerin "Hürriyet Mücadelesindeki" başarılı çalışmalarıyla Yamut'un takdir edildiğini" belirtmekteydi. Yamut ise bu nişandan sonra ABD'nin Ankara Büyükelçisi aracılığı ile ABD Başkanına bir teşekkür yazısı gönderdi. ABD Başkanı'nın Türk Silahlı Kuvvetleri hakkında yüksek takdir ve ilgisini göstermesi bakımından bu değerli nişanın büyük anlam taşıdığını ifade etti.[693]

Kore Savaşı; Türk Ordusu'na müttefikler ile birlikte yaptığı savaşlarda gerçek dost birliğinin yine bir başka Türk birliği olduğunu, müttefik askerlerinin davranışlarında birinci önceliğin kendilerinin zayiat vermemesi olduğunu, ABD'nin Türk askerine ölçüsüz yaklaştığını, iki ülke askerlerinin askerlik disiplin ve yaklaşımı konusunda farklılıklar bulunduğunu, fedakârlığın Türk askerinden Amerikan askerine olmak üzere tek taraflı yapıldığını göstermiştir.[694]

Türk Tugayı kahramanca çarpışarak verdiği zayiatın yanında özellikle "idari zayiat" denilen muharebe dışı zayiat da vermekteydi ve bu oran kabul edilebilir oranın çok üzerindeydi. Albay Celal Dora'nın bu konuyla ilgili anılarını Turhan Seçer şu şekilde aktarmaktadır:

> "Bir savaşta makul sayılan % 10 luk zayiat oranı bizim birliklerimizde, ne yazık ki, sadece sürücü hatası dolayısıyla veriliyordu."[695]

Kore'ye gidecek birliğimiz için Nezihe Aral tarafından bir marş bestelenmiş ve bu marş Genelkurmay Başkanlığı'nca beğenilerek Tugay personeline öğretilmiştir.[696]

---

[693] Geçikli, **age**, 75, 76.

[694] "Kore'de Amerikan birlikleri tamamen motorluyken Türk Tugayının vurucu gücü piyade taburlarının yaya olması tugayın intikal ve geri çekilmelerde hareket yeteneğini kısıtlamıştır. Öte yandan Amerikan birliklerinin harekâtının yollara bağlı olması da onlar için bir aşamadan sonra dezavantaja dönüşmüştür; Özateş, **age**, 160-163, bkz. Derleyen Tuğtan, **age**, Serhat Güvenç, **age**, 91; ayrıca bkz. Yalta, **age**, 651.

[695] Özateş, **age**, 184, Cumhuriyet, 23 Mart 1951, bkz. Dora, **age**, 64-65. bkz. Yalta, **age**, 246,bkz. Derleyen Tuğtan, **age**, Serhat Güvenç, **age**, 94. "Kemal Yamak'a göre Kore'de yaşanan bir sıkıntı subayların araç kullanmasına getirilen sıkıntıdır. Yasağın altında her aracın üzerine zimmetlendiği bir sorumlusunun olması yatmaktadır. Oysa Yamak; Günümüzde muharebe şart ve ihtiyaçları her subayın araç kullanmayı bilmesini gerektiriyor. Bu hususta Kore'de çok çektik" demektedir," Çiftçi. **age**, 188.

[696] Elmas, **age**, 33.

Kore Savaşı Türk Ordusu'na modern harbin deneyimini kazandırmış, Türk Ordusu Amerikan Ordusu'nun hava taarruzu ve topçu atışları ile hedeflerin yoğun ateşle ezildiği muharebe desteğine-özellikle kesintisiz muharebe hizmet desteği ve ikmal sistemine şahit olmuştur. Kore Gazisi Eken konuya ilişkin şunları söylemiştir:

> "Amerikan bakım sisteminde arızalan silah araç ve malzemelerin arızalı parçaları veya komple silah, araç ve malzemelerin kendisi seyyar bakım kademeleri tarafından yerinde değiştirilirdi. Bu bakım sistemi Türkiye'ye de girdi."[697] "Amerikalıların bize verdiği malzemeler ile İstihkâm bölüklerinin kurduğu banyolar vardı. Sıcak/soğuk su problemi yoktu. Bir plan dahilinde banyoya gidiliyordu. Banyoya girerken ayakkabınız hariç tüm kirli çamaşırlarınızı bırakıyorsunuz, banyodan çıkarken temizlerini giyip çıkıyorsunuz."[698]

Kore'de Türk Ordusu, muharebe hizmet desteği yönünden, o zamana kadarki en "lüks" ortamda muharebe etmiştir. Eken bunu şu cümleyle dile getiriyordu:

> "Tüm ikmal malzemeleri Amerikalılar tarafından sağlanmaktaydı. Çorba, süt, çay cepheye kadar geliyor. Böyle muharebeye can kurban. Moral yönünden; muayyen günlerde filimler seyrettirilir bir plan dâhilinde sinemaya giderdik."[699]

Muharebe hizmet desteğinin bir unsuru olan sıhhi hizmet desteği de Kore Türk Tugayı için olağanüstüydü. Eken şunları söylüyordu:

> "Onların eline düşmekten korkmayın. Bunu bizimkiler için söyleyemem. Amerikalı helikopterle Japonya'ya kadar yaralıyı götürüyor. Sapasağlam dönüyor. Bizim ki ise kesip biçecek sakat bırakacak. Her personelin üzerinde bol miktarda harp paketi vardı. Amerikalıların deniz hastanesi olan hastane gemileri vardı."[700]

Amerikalıların ikmal sistemini Seçer tek cümle ile özetliyordu:

> "Amerikan lojistiği olağanüstüydü."[701]

Kore Savaşı'nın Türk Ordusu'na ve Türkiye'ye kazanımlar kattığı söylenebilir. Kore Gazisi Eken:

> "Biz Kore'de memleketimizi koruyormuşçasına savaştık. Her şeyden evvel Türk Ordusu'na muharebe tecrübesi kazandırdı. Türk Silahlı Kuvvetleri Kore'de Türkiye'yi başarı ile temsil

[697] Eken İle Yapılan Sözlü Tarih Görüşmesi.

[698] Eken İle Yapılan Sözlü Tarih Görüşmesi.

[699] Eken İle Yapılan Sözlü Tarih Görüşmesi.

[700] Eken İle Yapılan Sözlü Tarih Görüşmesi; ayrıca Yalta, **age**, 751.

[701] Seçer, **age**, 304.

> etti. Türk Silahlı Kuvvetleri'nin savaş yeteneğine olumlu katkıları oldu. Kendimize olan güvenimiz arttı. Onur ve şerefimizi muhafaza ettik. Türk Silahlı Kuvvetleri düşman da korku yarattı. Kore Savaşı'na kadar layıkıyla yapılmayan gece eğitimleri; Kore Savaşı'nda Çin ve Kuzey Kore birliklerinin gece muharebelerini ağırlıklı olarak yaptığının görülmesi neticesinde, savaştan sonra layıkıyla yapılmaya başlandı. Türkiye'ye döndüğümüzde deneyimlerimizi harbe katılmamış Türk Silahlı Kuvvetleri personeline aktardık. Konferanslar verdik. Savaş öncesi yapılan eğitimlerle Bizim Kore'de yaşadıklarımız arasında farklar olduğunu gördük. Kore savaşı Türk Silahlı Kuvvetleri için adeta laboratuvar oldu. Tank-piyade işbirliğinin tüm safhalarını yaptık. Kore'de muharebelerden önce üç ay eğitim ve tatbikat yaptık. Amerikan silahlarına adaptasyon süreci yaşadık. Türkiye'deki eğitim yanaşık düzen ağırlıklıydı. Orada biz muharebe eder gibi eğitim yaptık. Dünya devletleri arasında tekrar yerimizi bulduk. Dünya Türk Silahlı Kuvvetleri'nin savaş kabiliyetini gördü. Düşmana "Burada Türkler var" dedirtiyorlardı."[702] şeklinde bunu dile getirmiştir.

Kore'de muharebeye girilmeden önce daha henüz ordugâh düzenindeyken nöbetçi askerlerimizin hedefi tam görmeden "panik" sebebiyle gece bilinçsizce ateş ettikleri dikkate alındığında muharebe tecrübesi kazanılmış olmasının önemi daha iyi anlaşılabilir: "Nereye niçin ateş ediyorsun? Bir şey görüyor musun" sorusuna Nöbetçi "Bir şey göremiyorum ama her tarafta silah atıldığı için ben de atıyorum" cevabını vermekteydi.[703]

Kore Savaşı'nda Türk askerinin elde ettiği başarının salt Amerikan usulüne geçişin sonucu olarak görülmemesi gerekir. Tugay Komutanı Tahsin Yazıcı'nın ve Türk Ordusu'nda görev yapan yüzbaşı ve daha üst rütbelerdeki subay ve onların yaşındaki astsubayların Prusya ekolüne göre yetişmesinin verdiği mutlak itaat ve komutan seviyesindekilerin inisiyatif kullanmasın da elde edilen başarılarda etkileri olmuştur. Demiroğlu bunu:

> "Amerikan usulünde yetişmemizin pek faydası olmadı. Kore'deki başarımız eski eğitimin sonucudur. Amerikalılarla anlaşmazlıklar oldu. Bizimkiler kendi bildiklerini okudular. Çok zayiat verdik ama başarılı olduk."[704] diyerek belirtmiştir.

Batılı güçler ve özellikle çağın en ileri teknolojisini kullanan Amerikan Ordusu ile birlikte ve onun verdiği silâh ve malzemeyi kullanarak dahil olunan Kore Savaşı, Türk Ordusu için üç konuda gösterge olmuştur: Ordunun modern silahlara ve

---

[702] Eken İle Yapılan Sözlü Tarih Görüşmesi.

[703] Yazıcı, **age**, 141.

[704] Demiroğlu İle Yapılan Sözlü Tarih Görüşmesi.

2. Dünya Savaşı sonrasının taktik ve stratejisine göstereceği uyum, diğer ordularla aynı safta ve aynı şartlarla yapılan muharebelerde gösterilen dayanıklılık ve 1922 yılından beri muharebe alanında savaşmamış olmasına rağmen ordunun muharip durum ve özelliklerinin ortaya konması.[705]

Kore Savaşı Türk Ordusu'na her ne kadar modern savaşın gerektirdiği teknolojisi yüksek silah ve araç gereçlerin önemini gösterse de teknolojik bakımdan gelişmiş silah, araç ve gerecin, onu kullanan personelin değerini azaltmadığını tersine personelin eğitiminin ve kalitesinin artırılmasının daha önemli olduğunu öğretmiştir.[706]

Kore Savaşı'nda Çinlilere esir düşen Birleşmiş Milletler askerleri içerisinde Türk askerleri de bulunmaktaydı. Esirleri bekleyen üç yıl süren bir esaret yaşamı vardı. Türk esirleri de esir kamplarında öncelikli olarak itibarsızlaştırılmak istendi ve tecrit edildiler. Esaret günlerinde son iki kişi kalıncaya kadar emir-komutayı bozmadılar, muhafaza ettiler. Esirlerimize menfi propagandaya rağmen Türk erleri asil bir ruhla üstlerine itaat etmiştir. Bunu kıramayacağını anlayan komünist idare subay ve çavuşları erlerden ayırarak başka esir kampına götürmüşlerdir."[707] "Er ve subay koyun koyuna yatıyorduk ve birlikte yaşıyorduk. Türk askeri hiçbir zaman ve hiçbir yerde astlık-üstlük münasebetlerini bozmuyor ve karakterini değiştirmiyordu."[708] Bu disiplinli duruşlar 1953'deki savaşın bitimini müteakip esir değişimi esnasında da görülür. Türk esirleri kıdemlileri olan yüzbaşının komutasında bir askeri birlik havasında Güney Kore'ye geçer ve tugayına iltihak ederler.[709]

Kore'deki Türk Tugayı bir askeri anlayıştan diğerine topyekûn dönüşme gayreti içindeki ordunun savaş alanındaki temsilcisi olarak başından itibaren büyük güçlüklerle karşılaşmıştır. Üstelik dönüşüm sınavı yabancı bir ülkenin topraklarında ve müttefiklerle iletişimin çoğunlukla dil engeline takıldığı muharebe şartlarında verilmiştir. Yaşanan bir diğer problem harita ve harekât emirlerinde ortaya çıkmıştır. Tıpkı Cumhuriyetin ilk yıllarında gerçekleşen harf devrimi kırılması gibi 1947'ye kadar Türk Ordusu'nun Prusya/Alman askeri sisteminden bu tarihten sonra

[705] Akkaya, **age**, 211.

[706] Seçer, **age**, 307.

[707] Denizli, Kore Savaşı (1950-1953)…,**age**, 190.

[708] **age**, 196.

[709] **age**, 287, 288.

Amerikan sistemine geçilmesiyle de Türk Ordusu'nda bir kırılma yaşanmış, yazı ve işaretlerle ifade tarzı kökten değişmiş, bu kapsamda yazışma kuralları, taktik işaretler ve durum muhakemeleri yeni mantığa göre yapılmaya başlanmış, yeni taktik işaret ve kısaltmalar, Yamut'un imzasını taşıyan 4 Ekim 1950 tarihli baş emir ile yürürlüğe girmiştir.[710]

Kore Savaşı'na başlangıçta katılan personelin çoğunun İngilizce bilmemesi müttefik askerlerle yatay ve dikey iletişimlerde dil sorununu ortaya çıkarmış, hatta bu durum zayiatın artmasına da sebep olmuştur. Bu sorunu gidermek için sonraları Kore'ye tercümanlar ve ayrıca sağlık personeli hemşireler gönderilmiştir.[711]

Kore muharebeleri Türk Ordusu'na çok kıymetli savaş tecrübeleri katmıştır. Türk Ordusu hem tarafında savaştığı Birleşmiş Milletler Ordusu'ndan ve hem de hasım olarak çarpıştığı Çin ve Kuzey Kore Ordusu'ndan muharebe teknikleri konusunda birçok şey görmüş ve tecrübe etmiştir. Diğer ülke askerleri ile birlikte hava, kara ve deniz unsurlarının katıldığı müşterek harekât, taarruz, savunma, düşmanla teması kesme ve geri çekilme, oyalama muharebeleri, cebri keşif, örtü, gizleme ve yakın muharebe, gerilla harbi, atış, tek er muharebe, gece muharebeleri, tank-piyade işbirliği, derin kar ve şiddetli soğuklarda muharebe, kuşatmadan kurtulma, kuşatmadaki birlikleri kurtarmak için kuşatma dışı birliklerle kuşatmadaki birlikler istikametinde taarruz, diğer dost birlikle birleşme, yeniden tertiplenme ve teşkilatlanma bunlar arasındadır. Öyle ki; iki Çin tümeninin sardığı kuşatmadan kurtulan üç manevra taburu kuvvetindeki Türk tugayı, taktik bütünlüğünü bozmadan çemberi yararak kurtulmasını bilmiştir. Kore muharebelerinin yaşandığı üç yıl boyunca bu kuşatılma ve kuşatmayı yarma durumu üç kez tekrarlanmıştır.[712]

Özellikle gece muharebeleri önemlidir. Türk askerleri muharebelerin başlangıcında bu konuda eğitim ve tecrübe eksikliğinden bazı hatalar yapmışlardır. Bu durum Bahtiyar Yalta'ya göre kayıpların nedenlerinden birini teşkil etmiştir.[713] Çünkü Çin Ordusu gece baskınlarını çokça yapmaktaydı. "Düşman hücum kuvvetleri

[710] Güvenç, **age**, Ed. Tuğtan, **age**, 88-89.

[711] "Kore'ye Gidecek Tercüman ve Hemşireler," **Son Posta**, 19 Ocak 1951, 1; "Tercüman Yedek Subaylarımız Dün Kore'ye Hareket Etti," **Yeni İstanbul**, 22 Ocak 1951, 1.

[712] Denizli, Kore Harbinde Şehitlerimiz, **age**, 266.

[713] **age**, 81; ayrıca bkz. Yalta, **age**, 737.

gece ve karanlıktan istifade etmeyi çok iyi biliyor ve bu hususta çok iyi eğitilmişlerdi.[714]

Kore'de Türk Ordusu'nda görev yapanlar, örnek aldıkları Amerikan modelini savaş ortamında gözlemleyip dersler çıkarmışlardır. Bunlardan; Amerikalıların hava gücünü taktik alanda kullanma becerisi gibi bazıları olumlu sayılırken, Amerikan tarzının kaçınılmaz sonucu olan yıkım, Türk subaylarına göre olumsuzluk taşıyordu.[715]

Hava gücünün kara harekâtını desteklemesi, Amerikalıların Türk askerine gösterdiği bir başka hususdu. Seçer bunu hatıratında:

> "Kara-Hava işbirliği konusunda Kore'ye gitmeden evvel hiçbir görgümüz yoktu. Kore'de bunun mükemmel bir şekilde uygulanması üzerimizde büyük etki bıraktı. Biz de uygulayarak öğrendik. Uçakları destek silahımızmış gibi kullandık."[716] diyerek belirtiyor, bu hususa "Hava ateş isteğinin topçu ateş isteği ile koordineli olması için bunların ikisinin bir merkezde (Ateş Destek Koordinasyon Merkezi) yapılmasının öneminin anlaşıldığını" ilave ediyordu.

Aynı konuda Atasu hatıratında;

> "Amerikalıların bize büyük faydası oldu. Uçaklarımız hedef tespiti için pike yaparak alçalıp ateş edecekleri zaman Amerikalı askerler boyunlarındaki renkli fularları sallıyorlar, uçaklar bizi pas geçiyor, yanlış ateşten bizi koruyorlardı. Fazla fularlarını bize de verdiler. Haberimiz olmayan bu uçakla haberleşmeyi bize de öğrettiler."[717] diyordu.

Doğaldır ki dost ve düşman orduları da Türk askerlerinden bir şeyler öğrenmekteydiler. "Çin orduları süngü muharebesini bilmiyorlardı"[718] ve bunu Türklerde görmekteydiler.

Türk Ordusu'nun Amerikalılara gösterdikleri de vardı: Havan ağır makineli tüfek gibi mürettebatla kullanılan silahları Amerikalılar araca bağlı olarak çekmekte, bu nedenle vadilere bağlı kalmakta ve zayiat vermekteydiler. Türk Ordusu Amerikalılara bu silahların parça parça mürettebatın sırtında sırtlara taşınabileceğini

---

[714] "Kızıllar İntihar Edercesine Birleşmiş Milletlere Saldırıyor," **Son Posta**, 3 Ocak 1951, 1; "Kızıllar Cenuba Doğru İlerliyor," **Akşam**, 5 Ocak 1951, 1.

[715] Serhat Güvenç, **age**, Ed. Tuğtan, **age**, 91.

[716] Seçer, **age**,306-307.

[717] Atasu, **age**, 19.

[718] Denizli, Kore Savaşı (1950-1953)…,**age**, 173.

gösterdi.[719] Ayrıca Amerikalı tabur ve alay komutanları tabur ve alaylarını vadi içinde açtıkları komuta yeri çadırlarından idare ederlerken, Türk Ordusu'ndaki muadilleri ve Tugay komutanı muharebeleri hakim bir yerden (Taktik Komuta Yeri) direkt olarak görüp, gözetleyip, sevk ve idare ediyorlar ve böylece ateş ve manevrayı etkin ve zamanında yapabiliyorlardı.[720] Dolayısıyla komuta yeri seçiminde de uygun arazinin belirlenmesini Türk Ordusu Amerikalılara göstermişti.

Birliklerin düşman için hazırladıkları bubi tuzaklarının döşedikleri mayınların plan ve krokilerinin yer değiştirirken o sahada kalacak diğer birliğe teslim edilmemesi nedeniyle can yakıldığı görüşmüş, bu konu eğitim planlarına dahil edilmiştir.[721]

Tedbirsizlik ve dikkatsizlik sonucu zayiatlar da verilmiştir. Meyve suyunu matbaa mürekkebi ile karıştırarak içen ve zehirlenen, gece nöbetinde şivesi bozuk Karadenizlinin, parolasını anlamadığı için ateş eden, yine gece nöbetinde genellikle beyaz elbise ile dolaşan Korelilerin, sabotaj için geldiğini zannederek beyaz çamaşırı ile tuvalete kalkan arkadaşlarına ateş eden, temizliğinde dikkatsizlik eden, yüzme bilmeden veya yüzülmeyecek yerde suya giren personel sebebiyle verilen zayiatlar, Türk Ordusu'nda komutanların emniyet için verdikleri talimatlara yenilerinin eklenmesini sağlamıştır.[722]

Türk Ordusu'nun Kore'de Korelilerden de öğrendikleri vardı. Türk kadınları her ne kadar istiklal Harbi'nde cephe gerisinde savaşa katılmışlarsa da, savaşa muharip olarak cephe de de katılabilirlerdi. Yalta hatıratında bununla ilgili olarak şöyle diyordu:

> "Ateş hattında kadınlar: Erlerin 'kadınlar ateş ediyor ne edelim komutanım!' sorusuna şaşmamak lazımdı kadına ateş etmek bize çok yabancı bir eylemdi. Kadınlar ateş ediyor ve hücuma kalkıyor Çinli erkekleri coşturuyordu."[723]

Türk Ordusu'nun NATO'ya girinceye kadar etkisinde kaldığı "Prusya/Alman Doktrini" ile yetişmiş Tugay Komutanı Tahsin Yazıcı ve Kore'de savaşan üst düzey

[719] Seçer, **age**, 308.

[720] **age**, 307.

[721] **age**, 292.

[722] **age**, 292.

[723] Yalta, **age**, 470.

komutanlar Kore'de bu doktrinle savaşarak başarı elde etmekteydiler. Türk ve Amerikan Askerleri arasında inisiyatif konusunda ayrı görüşler bulunmaktaydı.[724]

Kore'de Amerikan çalışma ve harp tarzıyla tanışma özellikle genç kuşak subayların Türk Ordusu'na hakim katı disiplin anlayışı ve itaat kültürünü sorgulamaya yöneltmiştir.[725]

Türk birlikleri gayri nizami harp olarak adlandırılan gerilla[726] harbini de Kore'de yapmak durumunda kalmışlardır.[727] Bu durum, müteakip dönemlerde bu harp şeklinin Türk Ordusu'nun eğitim programlarında önemli bir yer tutmasını sağlayacaktır.

Amerikan veya başka ülke Birleşmiş Milletler esir askerleri bireysel davranırken, Türk esirleri yardımlaşma içindedir. Ölüm yürüyüşünde gücü azalıp da yürüyemeyen ve yol kenarına çekilenler iki-üç kişi fırlayıp sırtlanırlardı. Hâlbuki onlar da hasta, yaralı ve yorgundur. "Bu nedenledir ki esir kamplarında ölen Türk olmamıştır."[728]

Zengin mönüye alışık olan Amerikan askerleri esaret kamplarında Çinlilerin verdiği kalorisiz sağlığa uygun olmayan ortamdaki yiyecekleri yiyemediğinden çok kayıp vermişlerdir. Oysa Türk esirlerinden esarette ölen yoktur. "Amerikalılar çok öldü orada. Bizi kurtaran kavuttu (kızartılmış arpa). Amerikalılar yemiyordu ama biz yiyorduk."[729]

Bu savaşta Kuzey Kore ve Çin Kuvvetlerinden oluşan Birleşik Komünist Ordusu Psikolojik Harp Üniteleri, ele geçirilen Birleşmiş Milletler Ordusu askerlerini komünizm safına geçirme amaçlı propaganda ve beyin yıkama metotları geliştirerek yoğun bir şekilde uygulamışlardır. Buna karşılık bu propagandadan etkilenen Türk esiri olmamıştır. Ancak Amerikalı esirlerin 2/3'ü şu veya bu şekilde düşmanla

[724] Çiftçi, **age**, 200, 201.

[725] Güvenç**, age,** Ed. Tuğtan**, age,** 92-93.

[726] Halkın arasına sızmış olarak, düşmana nazaran küçük ve zayıf kuvvetlerle, vur-kaç taktiğiyle uygulanan gayri nizami harptir. Gerillayı halktan ayırmak güçtür. Kore'de Çin ve Kuzey Koreliler tarafından Birleşmiş Milletler kuvvetlerine karşı uygulanmıştır. Bu muharebe türünün uygulanacağını öngören Yamut, Kore'ye gidecek piyade alayının Amerikalı Yarbay D'Eliscu ve onun eğittiği 40 Türk subayı ile Türkiye'de iken eğitilmesini sağlamıştır. bkz. Çiftçi, **age**,167.

[727] Denizli, Kore Harbinde Şehitlerimiz, **age**, 84.

[728] **age**, 147, 195.

[729] **age**, 258.

işbirliği yapmış, savaş sonunda 21 Amerikalı esir yapılan propagandalar sonucu komünizmi benimseyerek ülkelerine dönmeyi reddetmiştir.[730]

Bir komutanın personeline davranışının temelinde "Adalet" olmalıdır. Kore'de görev yapan personelin Türkiye'ye geri dönmesinde de bu prensip başta Yamut olmak üzere her seviyedeki komutanlar tarafından uygulanmıştır.[731]

Türk Tugayı İhtiyatta bulunduğu zamanlarda daima eğitimle meşgul olmuştu. Bu eğitim Amerikalı uzmanların katıldığı silah ve atış bilgileri ile tabur veya bölük ile yapılan muharebe atışları ve tatbikatlardır. Amerikan subaylarının Türk Tugayı hakkında aldığı notların bazılarında Türk Tugayı'nın üstün derece kazandığı görülmüştür. Özellikle Topçu Taburu başarıları ile sivrilmiş, Amerikan Tümeni birlikleriyle Türk Tugayı arasında zaman zaman yarışmalar cereyan etmiştir. Bu samimi çalışmalar iki millet ordusu personelinin birbirini daha yakından tanımalarına ve dostluklarına yol açmıştır.[732]

Genelkurmay Başkanlığı'nca Kore birliğimizi ziyaret etmek ve denetlemek üzere Genelkurmay 2. Başkanı Orgeneral Şahap Gürler başkanlığındaki bir askeri heyet Kore'ye gönderildi. Şüphesiz bu uygulamanın oradaki birliklere moral, Türkiye'deki birliklere ise bilgi aktarımı yönünden faydaları olacaktı.[733] 30-31 Aralık 1950 ve 9-10-11 Ocak 1951'de gerçekleşen bu ziyaretler, denetleme ve sonuçları rapor halinde genelkurmaya sunulmuştur. Gürler raporunu "bazı zorluk ve olumsuzluklara rağmen kendisine verilen her türlü görevi başarmasının huzuru ile memlekete döndüğünü" belirterek bitirmiştir.[734] Bu ziyaret Bahtiyar Yalta'ya göre Kunu-ri Muharebelerinde verilen büyük kayıplar ve komuta sürtüşmeleri nedeniyle suçlu aramak içindi. Generalin ziyaretinden sonra hiçbir şey değişmemiş, sıkıntılar

---

[730] **age**, 209, 210.

[731] **Kore Harbinde Türk Silahlı Kuvvetleri'nin Muharebeleri (1951-1953)**, (Ankara: Genelkurmay Basımevi,1975), 320.

[732] **age**, 363.

[733] "Kore'ye Bir Askeri Heyet Gidiyor. 5 kişiden müteşekkil kafile harbin cereyan tarzını inceleyecek," **Zafer**, 03 Ağustos 1951, 1.

[734] Çiftçi **age**, 235, 236; ayrıca bkz. "Şahap Gürler Şubat 1951'de "2. Cihan Harbi'nden evvel İspanya'da olduğu gibi, Kore de bir talimgâh halini almıştır. Buradan ne kadar çok subayımız geçirilirse, bir an evvel harp tecrübesi görmüş subay ve komutanlara kavuşmuş oluruz." şeklinde gözlemini dile getirmiştir," Serhat Güvenç, **age**, Ed. Tuğtan, **age**, 95.

devam etmiş, Kore'de bulunan askerlerden hiçbirisi bizim Türk askeri kadar dara düşmemişti.[735]

Türk ve Amerikalı general ve siyasileri kıyaslayan Yalta'ya göre Amerikan silahlı kuvvetlerinde normları yüksek generaller yetiştirilmişti. Generallerle diplomatların ve politikacılarla iş çevrelerinin oluşturdukları birliktelik ABD'nin yararına işliyordu. Siyasi ve askeri liderler ABD'nin geleceği için didiniyorlardı. Sivil asker ayrımı yok gibiydi, iyi kaynaşmışlardı. Amerikalı generallerin sorunları anında çözme şekli çok iyiydi. Onlar 'Soralım bir bakalım' sözcüklerini hiç kullanmıyorlardı.[736]

Kore Savaşı'ndan sonra birinci Kore Tugayı'nın 1 ve 2 numaralı personeli-Tugay Komutanı Tahsin Yazıcı ve Alay Komutanı Celal Dora-arasında, Kore'de başlayan anlaşmazlık[737] ve suçlamalar, mecliste, gazetelerde yayımlanan anılarında ve yazdıkları kitaplarda da devam etmiştir.[738]

Kore Tugayı'ndaki personel arasındaki çekememezlik Amerikalıların verdiği "Silver Star" madalyası tevcihinde de görülmektedir. Albay Celal Dora'ya göre taltif işleri birlik personelinin moralini artırıcı bir şey olması gerekirken Türk Tugayı'nda tam tersine, adaletsizlik duygusu uyandırmış ve moralleri bozmuştur. Tugayda tabip yüzbaşı olarak görev yapan Aydın Yazıcıoğlu da günlüğünde madalyaların hak etmeyen personele verildiği düşüncesinin birlik subayları nezdinde infiale neden olduğunu yazmıştır.[739]

Turhan Seçer'e göre moral bozan bir başka unsur personel atamalarındaydı:

> "Amerikalıların personel atamalarında; hizmetin önemi ve yeri, tehlikesi, yaşam şartları gibi faktörlere göre puan usulü uyguladıkları personel arasında atamalarda adaleti sağladıkları

[735] Yalta, **age**, 779-780.

[736] **age**, 781, 826.

[737] bkz."Kore tugayında teğmen rütbesiyle görev tapan Bahtiyar Yalta da Kunu-ri Muharebeleri ve geri çekilmeler adlı kitabının 149-150. sayfalarında tugay ve alay karargâhları arasında çekememezlik olduğu belirtilmektedir. Tugay ve alay karargâhlarına mensup subaylar arasında "Tankçı-Piyade", "Kurmay Subay-Sınıf Subayı" ayrımından kaynaklanan huzursuzluk, dedikodu ve hatta birbirlerini şikâyete varan nahoş bir ortam zuhur etmiştir," Çiftçi **age**, 181; ayrıca bkz."Celal Dora'ya göre Alayın lağvedilmesinde etkenler; disiplinin tesisi konusunda Tugay komutanı ile görüş ayrılıkları bulunması, Türk Tugayı'nın savaş içinde kazanabileceği şan ve şerefi Tahsin Yazıcı'nın şahsında toplaması arzusudur," Dora, **age**, 74.

[738] http://www.mared.org.tr/Icerik/celal-dora-1117, (Erişim Tarihi (09.11.2017).

[739] Çiftçi, **age**, 232.

görülmüş, ancak bu sistemin Türk Ordusu'nda uygulanamayışı, uygulanmaya çalışıldığında eleştiri konusu olduğu ve iltimas dedikodularının moral bozucu etki yaptığı tespit edilmiştir."[740]

Türk askeri Kore'de sadece alan savunması yapmadı. Acımasız savaşın anne-babasız bıraktığı Kore'li çocuklara da yardım elini uzattı. Savaş alanlarındaki kimsesiz çocukları Seul-Suwan'daki tugay karargâhında kurdukları bir çadırda toplayan Türk subayları, kimsesiz çocukların hem güvenliğini hem de bakımını üstlendi. Ancak kimsesiz Korelilerin sayısı 100'ü aşınca, karargâhın içindeki yıkık bir bina yeniden inşa edildi, okul ve yetimhaneye çevrildi. Kayıtlara 'Ankara Okulu ve Yetimhanesi' olarak geçen bu okulda çocukların günlük iaşelerinin yanı sıra eğitim de verildi. Her gün iki saat verilen Türkçe dersinden dolayı çocuklar Türkçe de öğrendi. 1953'teki ateşkesin ardından bir müddet daha eğitime devam eden Ankara Okulu, Türk askerlerinin çekilmesiyle kapandı.[741]

Kore Savaşı; ülke toprakları içerisinde yapılan tedip ve tenkil harekâtları dışında 1950'lere kadar hiçbir harp tecrübesi olmayan Türk Silahlı Kuvvetleri'ne muharebe tecrübeleri katmış olduğu yukarıda belirtilmişti. Bu savaş; Türk Silahlı Kuvvetleri'nin 1947 sonrasında yaklaşık yüz yıldır uyguladığı Prusya askeri sistemin terk edilerek Amerikan askeri sistemine geçiş sürecinde yapılmıştır. Her anlamda köklü bir yenilenme gerektirecek bu sürecin kısa sayılabilecek zaman sonrasında Kore'ye asker gönderilmesi; teşkilat, teçhizat ve doktrin hususlarında aksaklıklar ortaya çıkarmıştır. Amerikan Ordusu'nda belli bir alanda branşlaşma ve uzmanlaşma önde olduğundan, personele uzmanlık alanlarına göre görev verilmesinin, kendileri atandıkları görevlerde verimli hizmet vermesini sağlarken, askerlik mesleği üzerinde genel bilgileri Amerikalılardan yer yer daha iyi olan Türk subayları, belli bir alanda uzmanlaşmamış olduklarından verimleri düşmekteydi. Tugay Komutanı dâhil olmak üzere Tugay, alay, tabur ve bölük komutanlıklarına kurmay subaylar atanmamış, genç ve atak yüzbaşılar karargâhlarda evrak işleriyle vazifelendirilirken 40 yaşını aşmış bazı yüzbaşılar bölük komutanlıklarına atanmışlar, bu durum, subayların kurmaylık birikimlerinden ve enerjilerinden istifade edilememesine yol açmıştır.[742]

---

[740] Seçer, **age**, 293-294.

[741] http:// **ankaradanbak. blogspot. com.tr /2014 /05 /beyaz-devrimin-uniformal-kahramanı**. html, (Erişim Tarihi 13.10.2017).

[742] Çiftçi, **age**, 254.

Tugayın Amerikalıların verdiği takvime göre hazırlık ve eğitim için kısıtlı zamanının olması, teşkilat ve teçhizatlanmasında yeterli zamanının olamayışı, personel tamamlamasının geç yapılabilmesi, eğitimin savaşılacak coğrafyaya uygun olmayan arazilerde yapılmış olması, yabancı dil bilen subay ve tercüman azlığı, Amerikalılar ve Türk Tugayı'nın farklı nitelikteki silah araç ve gereci kullanması sebebiyle Türk Tugayı Kore'de sıkıntılar yaşamıştır.[743]

1947'de başlayan doktrin alanındaki değişiklik en önemli sıkıntıyı teşkil etmiştir. Kore'ye takım komutanı düzeyinde gönderilen 1947 mezunu teğmenler dışındaki subayların dönüşüme intibakları zor olmuştur. Bu teğmenler önce Prusya, sonra da okul bitmeden Amerikan ekolünde eğitim görmüşler, her iki ekolü de gözlemleme fırsatı bulmuşlardır. Taktik işaretlerden emirlerin yazılış biçimine kadar her konuda binbaşı ve yüzbaşılar işleyişe zorlanarak uyum sağlayabilirken, teğmenler çabuk biçimde uyum sağlamışlardır.[744]

Kore Savaşı, Türk askerine "Vatan" kavramının sadece topraktan ibaret olmadığını üzerindeki bitki örtüsü ve ağaçların da "Vatanın bir parçası" olduğunu ve önemsenmesi gerektiğini göstermiştir. Dora ve Yalta bununla ilgili olarak hatıratlarında:

> "Dondurucu soğukta etrafta bol miktarda orman olduğu halde hiç kimse (Koreliler) bir tek ağaca el uzatmamakta, pirinç saplarını yakarak ısınmakta idiler.[745] "Kore halkı ve bilhassa Kore köylüleri ağaca ormana çocuk bakar gibi bakıyorlar."[746] demekteydiler.

5.6. Türkiye'nin NATO'ya Üyeliği

2. Dünya Savaşı'nı müteakip Sovyetler Birliği'nin Avrupa'daki yayılmacı olan hareketleri, Batılı ülkelerin egemenliklerine doğrudan yönelen tehditler, Çekoslavakya'daki 1948 darbesi, 1948'de Batı Berlin'in Sovyetler Birliği tarafından

---

[743] **age**, 256; ayrıca bkz. "Lisan bilmemek yüzünden çekilen müşkülat sonuna kadar devam etmiş ve anlaşma zorluğu bizi tamiri mümkün olmayan hatlara düşürmüş, bazen lehimize sonuçlanacak çok müsait fırsatlar kaçırılmasına sebep olmuştur," Dora, **age**, 53.

[744] **age**, 256, 257; ayrıca bkz. "Birand'a göre Sistem 1950'den itibaren Amerikanlaşmışsa da temelinde hala Alman, hatta eski Prusya ekolü yatar: Anavatana katıksız bağlılık, katı bir disiplin, komutanlara gözü kapalı inanç ve itaat," Pekin, **age**, 223.

[745] Dora, **age,** 182

[746] Yalta, **age**, 778; ayrıca, bkz. "Korelilerin önemli bir özelliği de ağaca, ormana zarar vermemeleri," Seçer, **age,** 294.

abluka altına alınması gibi gelişmeler, Belçika, Fransa, Lüksemburg, Hollanda ve İngiltere'nin, ortak bir savunma sistemi kurmak **v**e güvenliklerine yönelik ideolojik, siyasi ve askeri tehditlere direnecek şekilde aralarındaki bağları kuvvetlendirmek amacıyla bir antlaşma imzalamalarına yol açtı. Mart 1948'de imzalanan Brüksel Antlaşmasıyla kurulan Batı Avrupa Savunma Örgütü, 2. Dünya Savaşı ertesinde Batı Avrupa'nın güvenliğinin yeniden yapılandırılması yönündeki ilk adımı teşkil etmiştir. Bu aynı zamanda, Kuzey Atlantik Antlaşmasının 1949'da imzalanmasına uzanan sürecin de ilk adımı olmuştur. Brüksel Antlaşması imzacıları, güvenlik garantilerine ve karşılıklı taahhütlere dayalı bir Kuzey Atlantik İttifakının ihdası amacıyla, ABD ve Kanada'yla müzakerelere başlamışlardır. Sürece Danimarka, İzlanda, İtalya, Norveç ve Portekiz de davet edilmişler ve neticede, NATO'yu kuran Kuzey Atlantik Antlaşması 12 ülke tarafından 4 Nisan 1949'da imzalanmıştır.[747] Bu organizasyondaki ülkelerin birine yapılmış saldırı hepsine birden yapılmış sayılacaktı ve tüm üye ülkeler bu saldırıya karşı koymayı taahhüt etmekteydiler.

NATO'nun kuruluşu ile Sovyetlerin Avrupa'daki yayılması durdurulmuştur. Sovyetler Birliği'nin 1940-1945 arasında Avrupa'da 450 bin kilometrekare toprağı ve 24 milyon nüfusu, 2. Dünya Savaşı sonrası 1945-1948 arasında ise 1 milyon kilometrekare toprağı ve 92 milyon nüfusu kontrolleri altına aldığı düşünüldüğünde NATO'nun önemi ortaya çıkmaktadır.[748]

Avrupa ve Asya'ya yönelik Sovyetler Birliği tehdidinden Türkiye de nasibini alıyordu. Bu tehdit öyle hissediliyordu ki Türk kamuoyunda en çok tartışılan konuların başında Sovyetler Birliği'ne karşı Türkiye'nin nasıl savunulacağı gelmekteydi. Hatta 1950 Nisanında Boğazların mayınlanması gündeme gelmiş, Türk dışişleri bakanı genel sekreteri Faik Zihni Akdur, bunun Montrö Sözleşmesinin ikinci maddesine göre Türkiye'den istenilen "geçiş serbestliği ve deniz trafiği" konusunda bir ihlal oluşturup oluşturmayacağını Amerikan Büyükelçisi George Wadsworth'dan araştırmasını istemişti. Bu konu 19 Ağustos 1950'de Başbakan Adnan Menderes,

---

[747] Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, http://www.**mfa.gov.tr/nato-tarihce.tr.mfa**, (Erişim Tarihi 3.8.2017); ayrıca bkz. "1947'lerde Sovyetler Birliği'nin Avrupa'da 200 tümeni varken Batı ülkeleri ordularının büyük kısmını terhis etmişlerdi ve ekonomik olarak da zayıftılar. 17 Mart 1948'de İngiltere, Fransa, Belçika, Hollanda ve Lüksemburg arasındaki "Brüksel Anlaşması" ile askeri birliktelik sağladılarsa da Amerika'nın o sırada içlerinde olmaması eksiklikti. Beş Avrupa ülkesinin Sovyet saldırısına karşı koyacak gücü yoktu. Bu eksiklik 4 Nisan 1949'da NATO'nun kurulmasıyla giderildi," Gönlübol ve diğerleri, **age**, 231-232.

[748] Fahir Armaoğlu, **20. Yüzyıl Siyasi Tarihi 1914-1995**, 22. Baskı, (İstanbul: Timaş Yayınları Nisan 2017), 404.

Dışişleri Bakanı Fuat Köprülü ve Genelkurmay Başkanı Yamut Amerikan Büyükelçisi Wadsworth ve Amerikalı generaller H.L. Mc. Bridge ve W.H. Arnold Amerikan askeri yardım Programını gözden geçirme konulu toplantıda da gündeme gelmişti.[749]

Rusların Kafkaslar ve İran sınırında birlik yığınağı yaptığı haberleri basında yer almaktaydı.[750] Bu tehditlerin basında yer alan boyutları ürkütücü seviyedeydi.[751]

Sovyet tehdidine karşı Amerikan güvenlik şemsiyesi altına girme isteği, Amerikan yardımlarının azalmasını önleme kaygısı, siyasal sistemdeki demokratikleşmenin güvenceye alınacağı düşüncesi zaten uzun süredir sürdürülen Batı'yla bütünleşme politikasıyla birleşince Türkiye için NATO'ya girmek ulaşılması gereken bir hedef olmuştu.[752]

Türk siyasetini oluşturanlar, Batının yardımı ve yatırımları karşılığında bir bedel ödemek zorunda olduklarını biliyor ve bunu kayıtsız şartsız ödemek istiyorlardı. Batıya katılmak için komşularını tedirgin etmeyi de göze alarak Batı'nın bölgedeki çıkarlarına hizmet etmek istiyorlardı. Batılı müttefikleriyle eşit muamele görmeyi umuyorlardı. Sağladığı psikolojik üstünlük duygusu bir yana NATO, Avrupalı üyelerinin yararlandıkları kadar tam ve mutlak bir statü ve güvenlik sağlayacak bir klüp olarak görülüyordu. Türkiye NATO'nun dışında kalması halinde ikinci kümeye düşecek ve ikinci dereceden savunma bölgesi olarak görülecekti.[753]

Türk devlet adamları Türkiye'nin NATO'ya girmesinin Türkiye'nin hakkı olduğunu düşünmekteydiler. 3. Cumhurbaşkanı Celal Bayar bu durumu;

---

[749] Geçikli, **age**, 50, 54.

[750] "Türkiye ve İran hudutlarında Ruslar 28 Tümen tahşit etmiş. Fransız gazetesinin verdiği bu haberi şehrimizdeki alakalı zevat teyit etmemişlerdir." "Eğer günlük Londra gazetesine inanılır ise bir müddetten beri Karadeniz-Hazar denizi arasında 25 Rus tümeninin yığılmış olduğu, bu kuvvetlerin 3 paraşüt tümeni ile takviye edildiği…," **Zafer**, 04 Mayıs 1949, 1; "Komünistler Kore'den Sonra Nerede Harekete Geçecekler," **Ulus**, 17 Ağustos 1950, 1; "Eski bir Sovyet casusuna göre Türkiye istiladan atom sayesinde kurtulmuştur. Sovyetlerin 1945'te Türkiye ve İran'ı işgale kalkışacak olduklarını…," **Zafer**, 21 Mayıs 1949 1; "Mümtaz Faik Fenik, "Yurdumuzdaki Sovyet Ajanları," **Zafer**, 17 Haziran 1949, 1; "Balkanlarda Yeni Rus Tahrikleri," **Zafer**, 22 Ağustos 1949, 1; "Bulgarlar Türk ve Yunan Hudutlarına Asker Yığıyor," **Son Posta**, 11 Eylül 1950, 1; "Sovyet Tahşidatı," **Ulus**, 16 Ekim 1950, 1.

[751] "Rusya'nın Bir Tecavüzü 3. Dünya Harbi'ni Başlatabilir," **Ulus**, 30 Mayıs 1950, 1;"Ruslar Silahlanmak İçin 1950'de 20 Milyar Dolar Ayırmışlar," **Ulus,** 09 Haziran 1950, 3.

[752] Akyaz, **age**, 48.

[753] Ahmad, **Modern Türkiye'nin Oluşumu**, **age**,144.

> "Halk iradesine dayanan demokratik bir devlettik. Demokrasi cephesinin bu devlete yerini vermesi bir zorunluluktu… Siyasi rotamızı çizdik ve Atlantik Paktı'na girmenin yeni teşebbüslerine başladık… Bazı insanlar Kore'ye asker göndermemizi, aynı politikanın iki parçası gibi gördüler… Muhakkaktır. Fakat Atlantik Paktına alınmamızı sağlamak için Kore'ye asker gönderdiğimiz düşüncesi yanlıştır. Kore'ye asker göndermemiz Birleşmiş Milletler idealine samimiyetle bağlı olduğumuzu ispat içindi. Atlantik Paktı'na girmek için hevesimiz olmasaydı da biz Türkiye olarak Kore'ye asker gönderirdik."[754]

şeklinde ifade etmekteydi.

Türkiye 2. Dünya Savaşı'ndan sonra bile silahaltında tuttuğu büyük miktardaki askerini terhis edemiyordu. Bu durum Türkiye'nin üretiminin düşmesine ekonomisinin kötüleşmesine ve kendisini güvende hissedememesine yol açmaktaydı. Türkiye NATO'ya Sovyet yayılmacılığına karşı kendi güvenliğini sağlamak amacıyla kuruluşundan itibaren girmek için çok uğraş verdi. Ancak Batı Avrupa ülkeleri öncelikle kendi güvenliklerini düşündüğünden ve Sovyetler Birliği'ni direkt olarak karşılarına almak istemediklerinden Türkiye'yi aralarına almak istemediler. Oysa ABD, Türkiye'nin NATO'ya girmesine yeşil ışık yakmaktaydı.[755] Ama Henüz değildi. Türkiye'nin kat etmesi gereken yollar, ödemesi gereken bedeller vardı. [756] Türkiye'nin NATO dışında olduğu ve Sovyetler Birliği'nin de Atom bombasına sahip olduğu o günlerde Amerikan Kara Ordusu kurmay başkanı Orgeneral Collins'in bir Türkiye ziyaretinde "Bir tecavüz karşısında Türkiye yalnız başına bırakılmayacaktır."[757] şeklinde verdiği demeç Türkiye için oldukça önemliydi.

Aslında İsmet Paşa 14 Mayıs genel seçimlerinden önce 11 Mayıs 1950'de Türkiye'nin NATO'ya alınması için müracaat etmiş, fakat İtalya haricinde diğer devletler ret ettiği için bir netice alınamamıştı. 25 Temmuz 1950'de Türkiye'nin Kore Savaşı'na katılmasından iki hafta sonra 11 Ağustos 1950'de DP Hükümeti NATO'ya girmek için başvurmuş ise de, onların müracaatı da ret edilmişti. Bu ret

---

[754] Saray, **age**, 97, 98; Bayar, **age**, 130.

[755] "Truman İnönü'ye gönderdiği mesajda diyor ki; Atlantik paktı Türkiye'nin de emniyetini artırmaktadır. İki Cumhuriyet insan hak ve hürriyetlerini imha eden kuvvetlere karşı set çekilmesi ve tecavüzkâr yayılmalara son verilmesi için müttehiden hareket etmek hususundaki azimlerini göstermişlerdir," **Zafer**, 12 Mayıs 1949, 1.

[756] "Atlantik paktı geri mi kalıyor? Amerikan kongresi dahili işlerle meşgul. Marshall planından % 20 eksilme yapılması için temayül var," **Zafer**, 02 Haziran 1949, 1; "Atlantik Paktı, Silah Yardımı Kongrede Gelecek İçtimaa Kalıyor," **Zafer**, 17 Haziran 1949, 1; "Kuzey Atlantik Paktına Alınmamamız Tecavüze Yol Açabilir," **Son Posta**, 7 Ağustos 1950, 1; "Türkiye'nin Atlantik Paktına Girmesi Dünya Sulhu İçin Zaruridir," **Son Posta**, 16 Ağustos 1950, 1.

[757] "Bir Tecavüz Karşısında Türkiye Yalnız Bırakılmayacaktır," **Ulus**, 28 Mart 1950, 1.

cevaplarından sonra Bayar, Türkiye'yi NATO'ya sokmak için inisiyatifi bizzat eline almıştır.[758]

Cumhurbaşkanı Bayar, NATO'ya giriş sürecinin her aşamasında aktif rol oynamıştır. ABD'nin Ankara Büyükelçisi Mc. Ghee'ye 11 Ocak 1951'de söylediği:

> "Türk Ordusu'nun iyi teçhiz edildiği zaman Türk askerinin mükemmel bir muhariptir. Marshall Planı ve Truman Doktrini kanalıyla bize yardım etmeye ordumuzu güçlendirmeye çağın donatım imkânları çizgisine getirmeye, savaş gücümüzü artırmaya çalışıyorsunuz. Dünya ikiye bölünmüş, bloklar yerini almışlar. Biz bu bloklardan birinin silah yardımını kabul etmişiz. Bu ne demektir? Mukabil bloğa karşı bizi hazırlıyorsunuz. Fakat kendisine karşı silahlandığımız blok bize müdahalede bulunursa verilmiş bir teminatımız yoktur. Memleketimi hem karşı bloğun husumetine maruz bırakmak, hem de birlikte hareket etmek istediğimiz bloğun teminatından mahrum olmak, Türkiye'nin razı olacağı bir durum değildir. Memleketimizin mukadderatını açıkta bırakamam."

sözlerinden Türkiye'nin 2. Dünya Savaşı'ndan sonra Truman Doktrini ve Marshall yardımları alarak ve Kore'ye Birleşmiş Milletlerin çağrısına uyup asker göndererek fiilen yöneldiği batının Türkiye'yi Sovyetlere karşı resmi güvenlik altına almasının zarureti belirtiliyordu.[759]

Batı ve kuzey Avrupa ülkelerinin Türkiye'yi aralarına almak istememesinin başka sebepleri de vardı: Bu ülkeler Türkiye'nin Ordusu'nun en son İstiklal Harbi'nde savaştığını, bir savunma organizasyonu olan NATO'ya girebilecek yeni savaş deneyiminden ve teknolojilerinden uzak olduğunu ve kendisine teslim edilecek NATO cephelerinde hüsrana uğrayacağını öne sürmekteydiler.[760] İngiltere Türkiye ve Yunanistan'ın güvenliğini ABD'nin üstüne yüklemesinin bu iki ülkenin korunması için yeterli olacağını düşünmekte ve ağırlığını Ortadoğu ve Mısır'a (Süveyş Kanalını elinde bulundurmaya) önem vermekteydi. İngiltere Türkiye'nin NATO yerine Ortadoğu'daki savunma sistemine dahil olmasını istemekteydi. Oysa Türkiye ABD'nin de etkin garantisi altında olan NATO'ya üye olmak istiyordu.

Senatör Haydar Tunçkanat "İkili Anlaşmaların İçyüzü" adlı kitabında 1939 İttifak Antlaşmasıyla İngiltere'nin uydusu olan Türkiye'nin NATO'ya ancak

---

[758] Saray, **age**, 99

[759] **age**, 106.

[760] Ünlüsoy, **age**, 151.

İngiltere'nin isteğiyle Ortadoğu'daki İngiliz çıkarını korumak için alındığı gerçeğini belirtiyordu.[761]

Ortadoğu'nun Güvenliği konusunda Türkiye'nin rol oynayacağı konusunda İngiltere'nin ikna edilmesinden sonra bir de Amerikalıların Yunanlılar konusunda ikna edilmesi gerekmiştir. Bayar:

> "İngiltere'nin Türkiye'nin Kuzey Atlantik Paktına alınmasına karşı olmadığı cevabından sonra Amerikalılar dışişleri bakanlığımızdan sordular: Siz NATO'ya gireceksiniz peki Yunanlılar ne olacak? Hiç tereddüt etmeden Yunanlılar da safımızda bulunabilir, daha kuvvetli oluruz. Böylece NATO'ya girmek için arada en ufak bir engel kalmıyordu. Amerikan hariciyesi de fazla düşünmedi. Yunanistan ile birlikte NATO'ya girdik."[762]

sözleriyle bunu ifade etmekteydi.

Yunanistan ile Türkiye'yi NATO'ya sokmak ABD, İngiltere ve Fransa'nın desteği önceden sağlandığı halde zor oldu. NATO'nun kuzeyli üyeleri kuzey Atlantik bölgesinin korunmasını garanti etmek için girmiş olduklarından Ortadoğu'da çıkabilecek savaşa bulaşmak istemediklerinden Türkiye ve Yunanistan'ın NATO'ya üyeliğine karşı çıkıyorlardı. Dokuz üye olumlu oy vermek üzere hazır beklerken İngiltere Türklerin üyeliğinin bedeli olarak savaş durumunda İngiltere liderliğinde bir Ortadoğu komutasına asker vermesi, Fransa ise Akdeniz Deniz Komutanlığı'na bir Fransız amiralin getirilmesi gibi ulusal avantajlar ileri sürdüler.[763]

Türkiye'nin NATO'ya üyelik ABD'nden aldığı ekonomik ve askeri yardımların devamı demekti. Türkiye kendi içinde de demokratikleşme ve liberalleşmeye devam etmeliydi ve bunun için Batı'nın tüm kuruluşları içinde yer almalıydı.

Türkiye NATO'ya girmek için ilk başvurusunu CHP döneminde 11 Mayıs 1950 tarihinde yaptı.[764] Türkiye'nin başvurusu reddedilmesine rağmen pakt adına Akdeniz'de yapılacak askeri planlamaya dahil edildi. Sovyetler Birliği'nin de 1949'da Atom silahını yapması ve bu silahın Kore Savaşı örneğinde görüldüğü gibi

---

[761] Özakıncı, **age**, 385

[762] Saray, **age**, 112; ayrıca bkz. Bayar, **age**, 134-135.

[763] Mc. Ghee, Türkçesi: Belkıs Çorakçı, **age**, 158.

[764] Faruk Sönmezoğlu, **Soğuk Savaş Döneminde Türk Dış Politikası (1945-1991),** (İstanbul: Der Yayınları, 2016), 35.

bölgesel savaşları önleyemeyeceğinin anlaşılması, Sovyetler Birliği'ne yapılacak hava saldırılarında Türk Hava üslerine olan ihtiyacın ortaya çıkması üzerine ABD'nin baskısıyla Türkiye üyeliğe kabul edilecektir. Aslında bu sebep, Türkiye'nin NATO'ya alınmasında Türk Ordusu'nun Kore'de gösterdiği savaş başarısının önündedir. Amerika'nın üsse ihtiyacı vardır, ama bir o kadar önemsenen diğer mesele üslerin coğrafi konumudur. Amerikan Ordu Bakanı kendi topraklarında veya yakınında hiçbir devletin üs edinmesini kabul etmeyeceklerini ve fakat düşman topraklarına yakın yerlerde üs istediklerini ifade etmektedir.[765] Bu açıklamadan da anlaşılmaktadır ki Türkiye ateş hattındaki ülkedir ve NATO'ya girmekle güvenlik şemsiyesinin altında olduğunu düşünürken, gerçekte kendisine yönelik mevcut Sovyet tehdidi, NATO ittifakına girmesi sebebiyle azalmak bir yana daha da artmakta, yanı başındaki düşman Sovyetlerin ilk hedefi haline gelmekte ve onun olası bir savaşta vuracağı ilk yerlerden olmaktaydı. Bu durum, ABD'ne düşmanın ateşini kendi topraklarına çok uzaktan karşılama imkânı vermekteydi. Türkiye'yi Sovyetler Birliği'ne karşı üsleri için NATO'ya aldıklarının Sovyetler de farkındadır.[766]

Nitekim Sovyetler Birliği'ne karşı savunma amacı için kurulan bu üsler, Sovyetler Birliği'nin saldırısına karşı değil, U-2 uçuşları ve Lübnan'a asker çıkarması gibi amaçlarla da kullanıldığından Türkiye ile Sovyetler Birliği arasında sorun doğuracaktır.[767]

15 Ekim 1951'de Türkiye ile Yunanistan'ın NATO'ya katılmasını sağlayan protokol 22 Ekim 1951'de yürürlüğe girdi. Protokol'ün 2. maddesinde üye ülkelerin toprakları zikredilirken "Taraflardan birinin Avrupa ve kuzey Amerika'daki ülkesine yahut Fransa'nın Cezayir vilayetine…" denilmektedir. Bu maddeye göre Türkiye ileriki yıllarda mazlum Cezayir yerine sömürgeci Fransa lehinde davranmıştır.[768]

Türk Ordusu'nun Kore'de gösterdiği kahramanlık, savaş yeteneği ve diyet olarak ödediği "Kan", NATO üyesi devletlere Türkiye'nin NATO'ya yük getirmek

[765] Aktaş, **age**, 48.

[766] **age**, 57.

[767] **age**, 48.

[768] Saray, **age**, 121.

bir yana, onların yükünü önemli bir miktarda alacağını gösterdi. Türkiye NATO'ya 18 Şubat 1952'de resmen girmiştir.[769]

Türkiye için NATO'ya üyelik güvenlik şemsiyesi altına girmekten öte anlamlar da ifade etmekteydi. Fuat Köprülü DP üçüncü büyük kongresinde yaptığı konuşmada bu durumu:

> "Memleketin ve milletin emniyetini sağlayacak böyle bir neticenin elde edilmesinden dolayı ne kadar memnun olsak yeridir. Atlantik Paktı demokrat milletlerin demokratik rejimlere sahip milletlerin muasır medeniyette aynı medeniyet seviyesine erişmiş milletlerin teşkil ettiği bir heyettir. Sadece askeri ve siyasi bir topluluk değil, bir medeniyet topluluğu, bir kültür topluluğu bir demokrat milletler topluluğudur." şeklinde belirtmekteydi.[770]

NATO planları gereği Türkiye'nin savunması münferiden yapılmayacak,[771] Türkiye NATO'nun güneydoğu kanadını savunacaktı ve bu kapsamda İzmir NATO Güneydoğu Karargâhı seçilmişti, ayrıca İzmir'de bir de Müttefik Taktik Hava Gücü Genel Karargâhı da kurulacak[772] ve İzmir güneydoğu Avrupa Kara Kuvvetleri Karargâhı olacaktı.[773] Türkiye ile NATO arasında askeri görüşmeler 13 Ekim 1952'de başladı.[774] Türkiye'nin NATO'ya dahil olmasından sonra 15 Mart 1953'de NATO'nun yeni bir komutanlığı "NATO Akdeniz Komutanlığı" Malta adasının Lascaris mevkiinde faaliyete geçti. Açılışında Türkiye de bulunmaktaydı.

Batı için Türkiye'nin NATO'ya alınması; Türkiye'nin stratejik önemi, Türk Ordusu'nun Kore'de gösterdiği kahramanlık, Türk Ordusu'nun gücüne dayanarak Ortadoğu'daki Amerikan ve İngiliz menfaatlerini sağlamak, yayılmacı siyasetinden vazgeçmeyen Sovyetler Birliği'ne karşı hem Türkiye'ye destek, hem de Türkiye'de kurulacak üsler vasıtasıyla Sovyetler Birliği'ne gözdağı vermek içindi.[775]

Türkiye NATO'nun güneydoğu kanadının savunmasına yüklü miktarda asker ile katılıyor ve Doğu bloğu ile sınırdaş olmanın ve Amerika'nın Sovyetler Birliği'ne

---

[769] Gönlübol ve diğerleri **age**, 243.

[770] Saray, **age**, 121.

[771] "Türkiye'nin Savunması Münferiden Yapılmayacak," **Zafer**, 15 Mayıs 1952, 1.

[772] "İzmir NATO Güneydoğu Karargâhı seçildi. Ayrıca İzmir'de bir de Müttefik Taktik Hava Gücü Genel Karargâhı da kurulacak," **Son Posta**, 1 Ağustos 1952, 1; ayrıca bkz. "İzmir'deki Güneydoğu Komutanlığı Karargâhı Önümüzdeki Perşembe günü Törenle Açılıyor," **Akşam**, 6 Eylül 1952, 1.

[773] "İzmir Güneydoğu Avrupa Kara Kuvvetleri Karargâhı Oluyor," **Zafer**, 20 Ağustos 1952, 1.

[774] "Askeri Görüşmeler Bugün Başlıyor," **Ulus**, 13 Ekim 1952, 1.

[775] Saray, **age**, 141.

ilişkin heyula denilebilecek abartılı silahlı kuvvet istihbaratının histerisiyle azımsanmayacak seviyede bütçesinin yarısına varan miktarda askeri harcamalar yapıyordu.[776] NATO'nun savunma yükünün ağırlığını hisseden Türkiye'ye teselli olarak NATO Genel karargâhında NATO emrindeki Türk askerlerinin Türkiye dışına çıkarılmayacağı ve sadece Türkiye'yi savunacağı bildiriliyordu.[777] Oysa Türkiye NATO'nun düşmanı Sovyetler Birliği'nin sınır komşusuydu ve NATO üyesi olarak NATO-Doğu bloku sınırlarının % 37'sini savunmaktaydı.[778] Bununla birlikte Amerikan Kara Ordusu Kurmay Başkanı, hava kuvvetleri başta olmak üzere NATO'nun takviye edilmesi gerektiğini belirtiyordu.[779] Ancak NATO'nun Türkiye'ye tahsis ettiği miktar 184 milyon dolardı.[780]

Gerek ABD başta olmak üzere batı ve gerekse Türkiye, Türkiye'nin NATO'ya girmesi konusunda muhakkak ki fayda-maliyet analizi yapmışlardır. Amerikan yardım kurulu başkanı General Arnold'a göre "ABD Türkiye'de harcadığı her dolara karşı üç dolarlık güvenlik sağlamaktadır. Yine Büyükelçi Suat Hayri Ürgüplü'nün ifadesiyle "Türk askeri 136 dolara, Amerikan askeri ise 5500 dolara mal olmaktaydı.[781]

Türkiye'nin NATO üyeliğinin daha ilk yıldönümünde 1953'de bir İngiliz gazetesinin (The Times), Türkiye'nin NATO'ya katkısını konusunda "Deniz harekâtı bakımından ele alındığında küçük bir donanmaya sahip olmasına rağmen, Türkiye'nin stratejik önem sahip boğazlar üzerindeki denetimi değerini artırmaktadır. Kara harekâtı açısından katkı potansiyeli daha yüksektir. Türkiye büyük sayıda askeri silahaltında tutmaktadır ve büyük bir orduya sahiptir. Bu ordunun % 95'i NATO'ya tahsis edilmiştir. Hava kuvvetleri jet uçakları ile donatılmıştır ve temelde

---

[776] "Köprülü NATO konseyinin dikkatini çekti: Türkiye lehine hususi bir çaba sarf edilmelidir. Papagos da Türkiye, Yunanistan ve Yugoslavya'nın hür dünyanın ileri bir kalesini teşkil ettiklerini söyledi. Türkiye milli savunma gayretlerini artırıp bütçesinin yarısını askeri masraflara tahsisi ederken, Fransa kısıntılar yapmak gayretini artırdı," **Son Posta**, 19 Aralık 1952, 1; ayrıca bkz. "27 Eylül 1952 tarihinde Türkiye'nin NATO emrine 16 tümenlik bir kuvvet vermesi kararlaştırılmış ve NATO'ya tahsis olunan tümenler teşkilât değişikliğine uğrayarak, her zaman tam mevcutla savaşa hazır bulundurulmaları sağlanmıştır," Akkaya, **age**, 247.

[777] "Türk Askeri Yalnız Türkiye'yi Savunacak," **Son Posta**, 10 Mayıs 1953, 1; ayrıca bkz. "Harp Vukuunda NATO Emrindeki Türk Kuvveti, Türkiye'den Harice Çıkarılmayacak," **Akşam**, 10 Mayıs 1953, 1.

[778] Gümüş, **age**, 54.

[779] "Nato Kuvvetleri Takviye Edilmelidir," **Zafer**, 10 Haziran 1953, 1.

[780] "Nato 184 Milyon Tahsis Etti," **Zafer**, 19 Şubat 1954, 1.

[781] Aktaş, **age**, 54.

kara kuvvetlerinin harekâtını desteklemekle görevlidir. Bir savaş çıktığında Türkiye'nin hava harekâtına asıl katkısı, hava üslerinin müttefik karşı taarruzlarını desteklemekte kullanılacak olmasıdır." Buna göre Türk Ordusu'nun gücü silah araç gereç ve teknik bakımdan değil, asker sayısının çokluğundan ileri gelmektedir ve Türk Silahlı Kuvvetleri NATO'ya bu yönüyle, Türkiye ise coğrafi konumunu müttefiklere kullandırmasının sağlayacağı avantaj ile katkı sunabilmektedir.[782]

Soğuk Savaş'ın erken dönemi olan 1947-1959 arasında askeri güç bir anlamda personel, silah araç ve gereç miktarı açısından büyüklükle ifade ediliyordu. Yani tümen sayısı. Türkiye'nin insan sayısı ağırlıklı da olsa tümen sayısının NATO'da ABD'nden sonra ikinci sırada olması nedeniyle Türk Silahlı Kuvvetleri'nin NATO'ya nitelikten çok nicelik yönünden büyük bir katkı sunmuş olduğu söylenebilir.[783]

Nitekim 2. Dünya Savaşı'ndan çıkmış Avrupa'nın Türkiye'nin savunmasına ayırabileceği kuvvet bulunmuyordu. Batı Avrupa ülkelerinin toplam tümen sayısı 22 iken Türkiye'nin kötü donanımlı ve zayıf eğitimli de olsa 22 Tümeni bulunmaktaydı. Yani bir Sovyet saldırısında NATO'dan Türkiye'ye birlik anlamında destek gelmeyecek, Türkiye kendi yağıyla kavrulacaktı.[784]

Dikkat edilmesi gereken bir husus da ülkeler arasında eşdeğer seviyedeki birliklerin aynı güçte olmadığıdır. Türkiye'deki Amerikan Askeri Yardım Heyeti Türk birliklerinin muharebe gücünü değerlendirirken bir Türk piyade tümeninin zayıf eğitimli bir Amerikan piyade alayı muharebe grubuna, bir Türk zırhlı tugayının ise takviyeli bir Amerikan tank taburuna denk geldiği sonucuna varmıştır. Özetle 1950'lerde Türk askeri birlikleri Amerikalı muadillerinin üçte biri kuvvetinde kabul ediliyordu. Ayrıca Amerikan askeri yetkililer Türkiye'nin Batının güvenliğine yararlarını sayarken Türk askerini eğitme ve donatmanın diğer müttefiklere göre maliyetinin ucuzluğunu belirtiyorlardı. Türk askerinin yıllık maliyeti 500 dolardı ve bu rakam bir ABD askerinin 1/10'una denk gelmekteydi.[785]

---

[782] Serhat Güvenç, **NATO'da 60 Yıl, Türkiye'nin Transatlantik Güvenliğe Katkıları**, (İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları,2013), 2.

[783] **age**, 6.

[784] **age**, 11.

[785] **age**, 11, 12.

NATO (ABD) tarafından Sovyetler Birliği'ni çevreleyen zincirdeki bir halka olan Türkiye'ye biçilen rol, Sovyetlerin Akdeniz'e ve Ortadoğu'ya inerek Süveyş Kanalı'na saldırmasını önlemek ya da en azından yavaşlatabilmek, büyük miktardaki Sovyet tümenlerinin ABD stratejik hava kuvvetleriyle vurulması için topraklarını kullandırmaktı. Çünkü ABD, NATO aleyhine olan kuvvet dengesizliğini uzun menzilli B-29 Bombardıman uçaklarıyla telafi etmeyi planlıyordu. Sovyetler Birliği'nin derinliklerini vurabilmesi için bu uçakların Türkiye'ye konuşlanması gerekmekteydi. Türk Ordusu'nun görevi ise Sovyet Ordusu'nun taarruzunu sınırlarından itibaren nispeten zayıf kuvvetlerle oyalama muharebeleri yaparak 180 gün süre ile göğüslemek, yumuşatmak ve yavaşlatmak, Toros ve Zagros dağları hattına çekilerek Sovyetleri durdurmak ve Torosların güneyinde (İskenderun cebinde) müttefiklerin (ABD'nin) yardımını beklemekti. Bu plan İngilizlerin 1948'de hazırladıkları "Sandown" isimli plana dayanmaktaydı. Bu plan ABD ve Batı çıkarlarına uygundu fakat Türkiye'nin çıkarlarına uygun değildi. Çünkü ABD ve İngilizler için Torosların güneyi stratejik bombardıman uçaklarının üslenmesi için çok uygundu. Buradan kalkan bu uçaklar Sovyetler Birliği'nin derinliklerini vurup dönebileceklerdi.[786] Ayrıca Türkiye Moskova'yı hedef alacak taarruzlarda av himayesi sağlayabilir, Sovyetler Birliği'nin Karadeniz Filosunu Karadeniz'e hapsedebilir, hatta sınırlı da olsa Sovyetler Birliği'nin kara topraklarını hedef alan bir kara taarruzu gerçekleştirebilirdi.[787]

Sovyetler Birliği'nin derinliklerinin vurulabilmesi maksadıyla Adana'da İncirlik üssü kurulacaktı. Türk Kara Ordusu Sovyetler Birliği'ni Toroslar ve Zagroslar hattında durdurmuş iken Ortadoğu emniyete alınmış olacaktı. Ancak Türkiye'nin yarısı da Sovyet işgali altına girmiş olacaktı. ABD için Türkiye'nin toprak kaybetmiş olmasının bir önemi yoktu. Birleşmiş Milletler gücü adı altında Kore'de yapılan harekâtta savunulan 150 millik hat göz önüne alındığında, 1.780 mil uzunluğundaki bu dağ geçitlerinin oluşturduğu hattın savunmasının ne kadar zor

[786] **age**, 9, 13; bkz. "Türkiye NATO'nun güney en ucunda ve yeşil kuşağın en batı noktasında yer alıyordu," Kongar, **age**, 185; ayrıca bkz. "Osmanlı Ordusu'nun Prusya/Alman savaş stratejisinden etkilenerek 1. Dünya Savaşı'nda uygulamaya çalıştığı ve jeopolitik nedenlerle merkezden çevreye doğru yayılmacı stratejisi terk edilerek yerine olası bir saldırıyı sınırlarda büyük birliklerle karşılama esasına dayalı bir savunma stratejisi benimsendi," Akyaz, **age**, 35.

[787] bkz. Güvenç, **age**, Ed. Paker ve Akça, **age**, 261.

olduğu açıkça ortaya çıkmaktaydı ve Türkiye'nin mutlaka müttefikleri tarafından takviye edilmesi ve desteklenmesi gerekmekteydi.[788]

Amerikan planlarında Türkiye'nin doğusu için öngörülen bu planlama, Türkiye'nin batısı için de aynıydı. Planlar o denli Amerikan çıkarlarına ve harp tarzına uygundu ki boğazların Türk denetiminde kalmasını sağlamaktan ziyade Sovyetler Birliği'nin eline geçmemiş olmasını sağlamak amacını taşıyordu. ABD kurmaylarının kaygısı Türklerin boğazları savunma çabasına girmesiydi ki bu onlara göre beyhude bir çaba olurdu. Aslında hat savunması Almanların Polonya'yı işgal ettiği 1939'da geçerliliğini yitirmişti. Ancak Türk birliklerinin konuşlanma ve silah durumuyla başka türlü savunma yapabilmesi, bu planları inceleyen Amerikalı uzmanlarca da olası görülmemiştir.[789]

Türkiye'nin Doğu ve Batı'sında aynı tür planın uygulanmasının bir bakıma askeri gerekliliğin sonucu olduğunu söylemek lazımdır. Sovyet tümenleri motorize idi. Yani piyadelerinin bir kısmı da tankçıları gibi zırhlı muharebe araçlarında idi. Bu durum Sovyet tümenlerinin Türk tümenlerine nazaran yüksek hareket kabiliyetli olmasına yol açıyordu. Ayrıca Sovyet taktiği gereği taarruzda her bakımdan (Silah sayısı, asker sayısı, ateş gücü vb.) bire üçten de fazla üstünlük öngörüldüğünden düşmanı karşılayacak bir Türk tümeninin karşısında kendisinden kat kat üstün bir Sovyet kolordusu bulunacaktı ki bu durumda askeri taktik gereği savunma değil, ancak "Oyalama muharebeleri yaparak geri çekilme" türü muharebe yapılabilirdi. Türk Ordusu'nun yaya piyadesinin çokluğu fakat buna karşılık hareket kabiliyetinin azlığı, araziye çakılı kalınması esasına dayanan bir savunma türü uygulayabilmesine imkân vermekteydi. Bu plan 2. Dünya Savaşı esnasında da böyleydi. Gerek doğudan Sovyetler Birliği'nin, gerekse Trakya'dan Almanların yapabileceği muhtemel taarruza karşı, Türk Ordusu'nun uygulayacağı strateji ve taktik; büyük miktarda insan gücüne dayalı piyade birlikleriyle düşmanı sınırlardan başlayarak yıpratarak savunma yapmayı öngörmekteydi. Nitekim 1950 yılı Aralık ayında Ankara'da Türk ve Amerikan askeri yetkililerin yapmış olduğu toplantıda Yamut, olası bir saldırıda Türkiye'nin Trakya bölgesinde vereceği savaşın zaman kazanmaya yönelik olacağını, Doğu'da yapılacak muharebelerde Kuzeydeki dağları savunarak güneye

[788] Akkaya, **age**, 224.

[789] bkz. Güvenç, **age**, Ed. Paker ve Akça, **age**, 276.

doğru çekilme ortamında oyalama taktiği ile düşmana azami kayıplar verdirilmeye çalışılacağını ifade etmiştir.[790]

NATO 1949 yılı değerlendirmelerine göre yapılan ve Türkiye'nin NATO'ya üyeliğinin ilk yıllarında geçerli olan stratejik plana göre; Stratejik hava harekâtı sorumluluğu ABD'de olacak, ABD ve İngiltere açık deniz harekâtı sorumluluğunu üslenecek, Türkiye'nin de bulunduğu diğer üye ülkeler kara da taktik hava harekâtı ve kara harekâtının sorumluluğunu yürütecek, üye ülkelerin deniz kuvvetleri kıyı ve liman savunması görevlerine odaklanacaktı. 1957'ye ilişkin bir değerlendirmede NATO kuvvet hedefleri olarak Türkiye'nin 23 civarında tümenden oluşan bir kara kuvvetleri, 64 muharip gemiden oluşan bir deniz kuvvetleri., 21 filodan oluşan bir hava kuvvetlerine sahip Türk Silahlı Kuvvetleri öngörülmekteydi ve aynı belgeye göre Türkiye'nin katkısı, kaybı durumunda ortaya çıkması muhtemel güvensizlik ya da tehdit artışı olarak ölçülüyordu.[791] Bu belgeden de anlaşılacağı üzere NATO'ya (ABD'ne) göre Türkiye'nin çarpan kuvveti, modernize olmuş ordusu değil, coğrafi konumuydu ve Türkiye'nin kaybı halinde NATO'ya tehdit artışı olacaktı.

Türkiye'nin Batı'ya ve ABD'ne katkısının salt NATO üyeliği ile olduğu da söylenemez. Türkiye'nin 1955'de Irak, İran, İngiltere ve Türkiye'nin imzaladığı Bağdat Paktı da hür dünya ittifaklarının bir zincirinin parçasıydı ve Türkiye Transatlantik ve Ortadoğu ayaklarını birleştiren bu zincirin de bir halka konumundaydı.[792]

Hükümet, NATO'ya girdikten sonra, Türk Silahlı Kuvvetleri'nin hava kuvvetleri, deniz kuvvetleri dahil, (eğitim birlikleri hariç) tamamını NATO emrine verdi. Böylece Sovyetler Birliği'nin saldırısına karşı NATO'nun kanadı altına sığınan Türkiye, kendini güvence altına aldığını varsayarak, "NATO versin, NATO donatsın" ya da "Amerikan yardımından isteyelim" gibi düşüncelerle, Türk Silahlı Kuvvetleri'ne ulusal bütçeden her yıl ayrılan ödeneklerin kısılmasına gidilmiştir. Böylece silahlı kuvvetler donatımsız bırakılmış ve savaşa hazırlık durumu NATO standartlarının çok altında kalmıştır.[793]

---

[790] Akkaya, **age**, 163.

[791] Serhat Güvenç, **NATO'da 60 Yıl, Türkiye'nin Transatlantik Güvenliğe Katkıları**, **age**, 14.

[792] **age**, 9,13.

[793] Cengiz, **age**, 53.

Türkiye'nin NATO'ya girmesini müteakip, Amerikalılara yargı bağışıklığı sağlamak suretiyle, Türkiye Amerika'ya Osmanlı İmparatorluğu döneminin kapitülasyonlarını hatırlatan bir ödün vermişti.[794]

Uluslararası Anlaşmalarda imzalanan anlaşmanın orijinal metnini saklayacak devlet ve anlaşmanın dili, o anlaşmada egemen olan devleti ifade etmesi bakımından önemlidir. NATO Anlaşmasının 14. maddesinde "İngilizce ve Fransızca çevirileri eşit düzeyde güvenilir olan bu antlaşma metni ABD Hükümeti arşivlerinde saklanacaktır. Antlaşmanın resmi onaylı fotokopileri ise antlaşmanın diğer imzacı devletlerine iletilecektir." hükmü bulunmaktadır.[795]

NATO üyeliğinin (Batı kulübüne üyeliğinin) Türk Silahlı Kuvvetleri'ne birçok etkileri olmuştur:

Türk Silahlı Kuvvetleri diğer NATO milletlerin ordularıyla birlikte tatbikatlara başlamıştı.[796] Bu durum onun muharebe yeteneğini artıran bir faktör olmuştu.

Türkiye'nin NATO'ya girişi; Batı'nın kendilerini eşit olarak kabul etmesi, Türkiye'nin NATO müttefikleriyle ve özellikle ABD ile ilişkilerinin genişlemesi, ABD askeri yardımının kurumsallaşması ve yardımın daha uzun vadeli temellere bağlanması anlamlarına gelmekteydi.[797]

Bununla birlikte Ümit Özdağ'a göre Türkiye'nin Batı dünyasının ve bu dünyanın lideri konumundaki ABD'nin yanında yer alışı eşit güçler arasındaki bir ittifak şeklinde gerçekleşmemiştir. Geri kalmış fakir bir ülkenin büyük bir güçle ittifaka girmesinin doğal sonucu olarak ülke savunmasının stratejisi, ordunun yapısı, savunma kurumları, büyük gücün istekleri doğrultusunda şekillendirilmiştir. Bu ilişki daha ziyade ABD'nin savunma anlayışı içinde bulunulması şeklinde sonuçlanmıştır.[798]

---

[794] **age**, 86.

[795] Özbakır, **age**, 79.

[796] Bölügiray, **age**, 267.

[797] Mc. Ghee, Türkçesi: Belkıs Çorakçı, **age**, 163.

[798] Özdağ, **age**, 163; ayrıca bkz. "Başlangıçta tüm üyeler eşit statü içerisindeyken sonraları Türkiye'ye mahalle bekçisi rolü biçilmiş, eşitlik kavramı "Bütün üyeler eşittir ancak bazıları daha eşittir" şekline bürünmüştür," Metin Toker, **NATO 25 Yaşında, Tamam mı Devam mı?** (Yayın Yeri Yok: Türkiye Atlantik Anlaşması Derneği Yayınları, Yayın Yılı Yok).

Orhan Erkanlı'ya göre NATO'ya girdikten sonra Türk Silahlı Kuvvetleri NATO askeri stratejisini gerçekleştirmek maksadına uygun olarak reorganize edilmiş teşkilatı, kuruluşu, silah ve malzemesi, eğitim usulleri, sevk ve idare prensipleri Türkiye'yi NATO'nun ileri karakolu telakki eden bir askeri görüşe göre düzenlenmiştir. Milli Birlik Komitesi'nin üyesi Muzaffer Karan da bu durumu:

> "Türkiye gerektiği zaman Amerikan çıkarları için feda edilebilecek bir ileri karakol manzarası arzetmektedir." diye ifade etmiştir.

Nitekim 1950'ler süresince genç subay heyetinin siyasallaşmasında bu düşüncenin de payı bulunmaktadır.[799]

General Kenan Esengin'e göre de NATO'ya girişle birlikte DP yöneticileri tarihi geleneklere ve ordunun onuruna ters düşen tavizler vermiş, yabancılara denetim hakkı tanımış, emir ve komuta zincirinde rütbe ve kıdem gözetmeden onlara bir üstünlük tanımıştır. Bu durum, silahlı kuvvetlerde yeniden politikaya karışma ve iktidarı yıkma fikrini güçlendiriyordu.[800]

Amerikalı subaylardan oluşan heyetler Türk Ordusu'nun birlik ve karargâhlarını denetlemiş ve kontrol etmişlerdir. Bunun olumlu yanı Türk subaylarının Amerikalılardan denetleme usulünü ve üst makamlara çekinmeden ve ısrarla problemlerin iletilmesini öğrenmesiydi. Yamak hatıratında bu konu ile ilgili olarak şöyle yazıyordu:

> "Bir Amerikan heyetinin Kolordu Topçu Alayı'nı görüp denetleyeceğine dair bir emir aldık. Amerikalıların kolordudan, hatta kara Kuvvetleri Karargâhından bilgi alarak gelebileceklerini, personeli sayarak ve sorarak hesabını isteyebilecekleri… Amerikalılar gruplar halinde ve görev taksimi yapmış olarak alaya dağıldılar. Personel subayı yoklamalar almak alayın personelini tanımak dahil tüm personel konularını not alıyor, başlarındaki albay silahlar, toplar ve traktörlerle ilgileniyor ve onları inceliyordu. Alayımız adeta elimizden kaymış, biz hiçbir şeye müessir olamaz duruma düşmüştük. Amerikalılar bizim o zaman alışkın olduğumuz gibi komutanın etrafında toplanıp komutanın denetlemesine katılmıyor, herkes kendi konusunu denetlemek üzere alay içine dağılarak görev yapıyordu. Yayınladıkları denetleme raporunda "Kolordu Topçu Alayı bugünkü malzemesi ve durumuyla kendisine verilecek bir muharebe görevini yapabilecek durumda değildir" diyor ve bu sonucun personelin eğitiminden değil, sahip olduğu silah, malzeme ve araçla yanlış

[799] Akyaz, **age**, 50-51.

[800] **age**, 51.

teşkilatlanmasından ileri geldiğini ifade ediyor ve yeni bir kuruluş, kadro ve modernize edilmiş malzeme ile toplardan faydalanılabileceği belirtiliyordu. Yıl 1949-1950 idi. Alayı görmeye iki Amerikalı subay geldi. Kendilerini önce araç parkına götürdüm. İlk sözleri: "Bu araç mezarlığının sizinle ilgisi ne ve burada nasıl toplandı? Bu durumu üst makama arz ettiniz mi? Oldu. Sonra iki ayda bir bu raporu güncelleştirerek yenile dediler."[801]

Türk Silahlı Kuvvetleri personelinin müttefik orduların bir parçası olarak savaştığı Kore Savaşı'nda ve Türkiye'nin NATO'ya üyeliği sonucu uluslararası organizasyonlarda yer almasıyla ortaya çıkan İngilizce dil eksikliğinin giderilmesi için adımlar atılmaya başlanmıştır. Evren anılarında bu konuda şunları yazıyordu:

"1952 Haziran ayı ortasında Genelkurmay Eğitim Şubesi'nde vazifeye başladım. Bu tarihten sonra dört sene müddetle bu şubede binbaşı rütbesiyle manevra ve tatbikatlarla kurmay tezlerine, NATO'nun eğitimle ilgili konularına, yurt dışına gideceklerin işlerine bakan kısımda kısım amiri olarak çalıştım… NATO'ya yeni girmiştik… Okul lisanım Fransızca idi. Gelen dokümanlar ve mesajlar daha çok İngilizce idi. O tarihte lisan bilen subaylar hele İngilizce bilenler parmakla gösterilecek kadar azdı. NATO'nun Napoli ve Paris'deki karargâhlarına tayin edilen subaylar lisan bilmeden gönderilmişlerdi. Orada iki sene zarfında öğrenirler denmişti. Genelkurmaya çuvallar dolusu yazı ve kitap gelmişti. Tercüme edilmeden işlem yapılması mümkün değildi. Sık sık filan tarih, filan sayılı yazıya cevap alınamadı diye NATO'dan mesaj alıyor fakat o söylenen yazıyı bulamıyorduk. Aradan aylar geçtikten sonra bir gün tercüme edilmiş olarak önümüze geliyordu. Onlar da kolej mezunu olup doğru dürüst İngilizce bilmediklerinden yaptıkları tercümeleri anlamak için ayrıca tercüme yapmak gerekiyordu. Lisan bilen subay noksanlığı yüzünden NATO ittifakının sağladığı yaralardan uzun süre istifade edemediğimiz gibi alınan birçok karar da Türkiye'nin aleyhine olmuştur. Bizim Napoli ve Paris karargâhlarında lisan bilen subayımız birkaç kişi olmasına karşın Yunanlıların gönderdikleri subayların hepsi lisan biliyor ve bu yüzden de önemli postları onlar yürütüyordu. NATO karargâhlarındaki bizim subaylar önlerinde İngilizce ders kitapları sabahtan akşama kadar lisan öğrenmeye çalışıyorlardı. Okulda dahi İngilizce dersi görmemiş bir kişinin orada öğreneceği lisan ne olabilirse, işte o kadar oluyordu."[802]

NATO dolayısıyla yurt dışı görevler ve dil konusu Türk Silahlı Kuvvetleri'nin gündemine girmişti. Yurt dışına gönderilecek personelin seçiminde dil kriteri önemi olmalıydı. Ayrıca sadece bu personel değil yüksek komuta kademesi de dil bilmeliydi. Çünkü yabancı ülkelere Türk Silahlı Kuvvetleri askeri heyetleri gitmeye, yabancı ülkelerden de askeri heyetler gelmeye başlamıştı. Ayrıca NATO

[801] Yamak, **age**, 84-86, 133.

[802] Evren, **age**, 92.

karargâhları ile Genelkurmay Karargâhı arasında da yazışmalar başlamıştı. Evren anılarında şunları yazıyordu:

> "Fransızcanın geçerli olmadığı anlaşılmaya başlandı. Ankara'da Amerikalılar tarafından İngilizce kurslar açılmış orduda da buna paralel kurslar faaliyete geçirilmişti. Dış görev alabilmek için lisan muhakkak lazımdı. İlk gidenler lisan bilmeden gitmişlerdi ama sakıncası anlaşılmıştı. Bundan böyle lisan imtihanında başarılı olmayanlar dış göreve gönderilmeyecekti. O tarihe kadar orduda kim lisan biliyor ve ne derecede biliyor buna ait bir bilgi de yoktu. Dış ülkelere kurs veya staj için giden subayların işlemlerine ben bakıyordum. Hangi esasa göre gönderecektim. Araya birçok iltimas[803] giriyor, tanıdığı olan gidiyor fakat daha iyi lisan bilip de kimsesi olmayanlar gidemiyordu. Bunu düzeltmek gerekiyordu. Ordu içinde lisan bilen subayları tespit için bir lisan imtihanı yapılmasını teklif ettim. Kabul ettiler. Ankara'da İngilizce lisan imtihanı yapıldı. Böylece her subayın lisan bilme derecesi notla belirlendi. Her subayda İngilizce öğrenme merakı başlamıştı. İyi bir şeydi, fakat işini gücünü bırakıp görev esnasında dahi İngilizce çalışanlar az değildi. Bu da iyi bir durum yaratmıyordu… Komuta kademesinin hiçbirisi İngilizce bilmiyordu. Hatta Fransızca da bilmiyordu. Bu durum elbette acı idi. Görevimin gereği Napoli'de yapılan NATO manevra ve tatbikatları planlama toplantılarına, eğitim toplantılarına gidiyordum. Bu toplantılar ve diğer subayların ve komutanların gittikleri toplantıların hepsi tercümeli oluyordu. Götürdüğümüz tercümanların İngilizceleri kuvvetli olmadığından ve konuya da hakim bulunmadıklarından çok sıkıntı çekiyorduk. Orada çalışan subaylarımız da İngilizce bilmediklerinden onlardan da istifade edemiyor, velhasıl bin bir müşkülat içerisinde meseleleri halletmeye çalışıyorduk."[804]

İltimas konusunu Albay Celal Dora hatıratında şöyle ifade etmekteydi:

---

[803] İltimas probleminin Türk Silahlı Kuvvetleri'nde sadece Yamut'un Genelkurmay Başkanlığı döneminde değil, öncesinde de var olduğu ve sonrasında da devam ettiği anlaşılmaktadır. bkz. "Refik Şevket İnce'nin Milli Savunma Bakanlığı'na getirilmesinin asıl sebebi, bu bakanlık işlerinde yapılacak yeniliklerde, tanınmış bir sivilin tarafsız görüşünü ve kararını vasıta kılmaktı. Böylece içimizdeki bazı askerlerin bir kısım şahsi ve hissi isteklerinin önüne geçilmiş olacaktı. Fakat heyhat Refik Şevket İnce Milli Savunma Bakanlığı koltuğuna oturur oturmaz, o zamana kadar bilmediğimiz bir yanını gösterdi. O, hareket adamı olmaktan, hatta haksızlık ve hataları, iltimasların izlerini silemeyecek kadar bile uzaktı. Refik Şevket İnce'nin Bayar ve Menderes ile ayrılıkları böyle başladı," Ağaoğlu, **Arkadaşım Menderes-İpin Gölgesindeki Günler**, **age**, 75; bkz. "Öyle anlaşılıyordu ki torpil isteme alışkanlığı Albay Tulga'yı çok bezdirmişti… Ne yazık ki, kimi işler aracısız, yani torpilsiz yürümüyor, sorunlar çözülmüyor ve aracının en etkilisi ise tanıdık yüksek makamdaki kişiler oluyordu. Torpilin bazen de olmayacak bir şeyi yaptıran, ya da olacak bir şeyi yaptırmayan olağanüstü bir güç olduğunu da biliyordum," Bölügiray, **age,** 55; bkz. "Akademiye 72 gelmiştik. 63 kişi ikinci sınıfa geçti. 9 Kişi refüze oldu. Ne yazık ki Cumhurbaşkanı Celal Bayar'ın emriyle ikinci sınıfa geçmiş kabul edildiler ve sonra da kurmay oldular. Hatta bunlardan biri orgeneralliğe dek yükselecekti. Adalet ve eşitlik ancak böyle karalarla yok edilirdi," Bölügiray, **age**, 68; ayrıca bkz. "Dil okulu sınavlarına çalışmaya başladım. Ankara'da görevli bu arkadaşlarım, önceden sınav sorularını öğrenmişler, ona göre çalışmış olarak sınava giriyorlardı. Soruları bana da açıklamaktan çekinmemişlerdi. Ancak bu açıklamanın bana bir yararı olamazdı. Üç gün süren sınavda boşuna ter döktüğüme yanarak ve lisan öğrenmek için umudum da kırılmış ve askeri yönetime (27 Mayıs 1960'dan sonrası) güvenim sarsılmış bir durumda İskenderun'a döndüm. Torpil bu yönetim döneminde de aynen sürüyordu," Bölügiray, **age**, 111.

[804] Evren, **age**, 93.

> "(Kore'den) Ankara'ya döndüğüm zaman Genelkurmay Başkanı Orgeneral Nuri Yamut'u ziyaret ettim. Beni makamlarında kabul buyuran Orgeneral alnımdan öperek gazamı tebrik etmiş ve oturunca ilk söz olarak "Kore'deki bütün muharebelerinizi takip ettim. Türk milletine ve Türk Ordusu'na yüksek şeref kazandırdınız. Sizi tebrik ederim" dedikten sonra parmağını yumulmuş ve büzülmüş olan dudağına götürerek "kol kırılır yen içinde kalır. Biz her şeyi biliyoruz. Kendinizi Kore'de geçmiş hadiselerin dedikodularına kaptırmamanızı rica ederim." demiş ve "Harp Okulu Kumandanlığına tayinimin münevver genç askerler üzerinde çok faydalı olacağını söylemişlerdi…10 Aralık 1951'de Harp Okulu'ndaki Alay Komutanlığı vazifesine başladım. Henüz 14 gün gibi çok kısa bir zaman geçmişti. Ben okul kumandanlığına tayin edileceğimi beklerken 24 Aralık 1951'de tepeden inme bir emri vaki ile Kurmay Albay Remzi Hasdal İsimli bir zatın Harp Okulu Kumandanlığına ve benim de piyade dairesi 3. Şube Başkanlığı'na tayin edildiğim haberi beni müteessir etti. Bu tayinde Genelkurmay Başkanı Yamut'un dahi mukavemet edemeyeceği siyasi bir kaynağın tesiri ile olduğuna hükmetmiştim." şeklinde ifade etmektedir.[805]

Siyasetin ordu içerisindeki atamalara etkisi de iltimas gibi bir başka hastalıktı. Siyaset ordu atamalarına karışmayı normal buluyordu. DP döneminde DP'li bir bucak, ilçe, il başkanının iktidar partisinin tepkisini çekecek bir davranış içinde olduğunu düşündüğü Jandarma komutanına, hatta kimi zaman garnizon komutanına "Komutan komutan! Ayağını denk al, yoksa seni buradan attırırım" diye tehdit ettiği ve isterse gerçekten de atanmasını sağladığı söyleniyordu. Orduda partizanca atamalar ve terfilerin yapılması, devlet çarkı gibi orduyu da laçkalaştırmaktaydı.[806]

Türk Silahlı Kuvvetleri'ne empoze yurt dışından da gelmekteydi. Oğuz bu konuda şunları yazmaktaydı.

> "1951'de Kara Harp Akademisi'nde öğrenime başladım. Yeni statüye göre Bizi bir yıl için Akademiye almışlar. Eskiden üç yıl okunur üç yıllık kıdeme ek olarak bir de tez kıdemi alınır, böylece kurmay olanlar kendi sınıflarından dört yıl ilerisine geçmiş olurlardı. Bir önceki yıl akademi giriş sınavları yapılmadı… Sınıf okullarında tekâmül kursu görmüş olanlardan isteyenler Amerikalıların isteği doğrultusunda sınıf okullarında usulen sınavdan geçirilerek akademiye alındılar. Bizler gibi ilk hakkında sınav kazanıp akademiye zorunlu hizmet nedeniyle alınmamış olanlar da tekâmül kurslarından alınanlarla birlikte akademide

[805] Dora, **age**, 495.

[806] "O dönemde Genelkurmay Başkanlığı Milli Savunma Bakanlığı'na bağlıydı. Bütün yurt dışı geçici ve daimi görev atamalarında belli bir kademenin üstündeki subay atmaları bakanlığın onayı veya atamasıyla gerçekleşirdi. Genelkurmay o günkü görünüşüyle yetkisiz, kuvvet komutanlıkları ise hem yetkisiz, hem de etkisiz komutanlıklardı," Bölügiray, **age**, 148.

öğrenime başlıyordu ki bu adaletsizliğin yansımasıydı. Mademki Amerika öyle istiyordu, bu işlem doğru (!) olmalıydı."[807]

Aynı dönemde Genelkurmay Karargâhı'nda çalışan bir başka genç subay Talat Aydemir de hatıratını yayımladığı kitabının "Ordunun üst kademesi hakkında ilk izlenimler" başlıklı bölümünde şöyle demekteydi:

"Memleketin istikbalini tayin edecek bu en büyük karargâhın çalışma tarzını gözümde büyütüyordum. Lakin vazifem icabı bu karargâhta bu ruhu anlayan çok az insana tesadüf ettim. Bir aralık vekâletler arası çalışmalara katıldım. Burada en seçkin insanlarla temas ettim. Hiçbirisi memleket gayesi ile çalışmıyorlardı. Herkes günlük işlerini mecburiyet tahtında bitirip kendi hayatını istikbalde nasıl tanzim edeceğini planlamakla meşguldü… Kendi kendime karar verdim. Bu memleketin gidişatı gidişat değildir. Bir münevver olarak, bir kurmay subay olarak, ilk önce ordu dahilinde düşüncelerime yakın düşünen arkadaşlarla işbirliği yaparak iktidarda bulunan partinin Türk Ordusu'nu ihmal ederek düşürdüğü bu kötü durumdan kurtarma çarelerinin neler olabileceğini ve ne şekilde hareket edilirse bu vaziyete bir son verilebileceğini planlamaya başladım. Sene 1954. Bu karargâhtaki kurmay subayların hepsi Akademi tahsillerini eski sistemle ikmal etmişlerdi. Harp Akademilerinin vermiş olduğu baskı altından kurtulamamışlardı. Çünkü o mektep öyle bir yerdir ki, inandığın fikirlerini savunmana hiç imkân vermez. O baskı altında yetişen subaylar hayatta inisiyatiflerini kaybederler. Daima "evet efendimci" olurlar. Hakikatleri haykırmak istedikleri halde yapamazlar. Daima boyun eğerler. İçlerinden bu halet-i ruhiyeden, sıyrılıp çıkan çok azlarını kahraman olarak gösterirler."[808]

Talat Aydemir de kurmay subayları eski ve yeni diye ayırıyor bir başka eleştiri konusu olarak da çekememezliği öne sürüyordu. Aydemir hatıratında şöyle diyordu:

"İlk Harp Akademisi tahsilini, yani birinci sınıfını 1949-1950 senesinde eski Harp Akademisi sistemine göre baskı altında okuyarak bitirdim. Kurmay subay yardımcısı olarak mezun oldum. İkinci defa yine harp akademisinin ikinci sınıfına imtihanla girdim. 1953-1954 ders yılında Akademi'de okurken artık o senelerdeki baskı izlerinin yavaş yavaş silinmekte olduğunu gördüm. O zaman şuna inandım. Artık bundan sonra yetişecek kurmay subaylara daha çok inanabilirdim ve onlarla işbirliği yapabileceğimiz takdirde ordunun kalkınmasını sağlayabilirdik. İşte Erkan-ı Harbiye-i Umumiye Riyaseti'nde vazife gördüğüm 1954 senesinde yeni sisteme göre Harp Akademileri'nden mezun olmuş çalışan, benden başka hiçbir kurmay subay yoktu. İki denizci kurmay subay müstesna… O zaman eski sistemde yetişmiş kurmay subaylarda şöyle bir zihniyet vardı: Harp Akademilerinden mezun olanları

[807] Oğuz, **age**, 255.

[808] Aydemir, **age**, 18.

hiç bir surette bu gibi büyük karargâhlara sokmayalım ve vazife vermeyelim. Bu zihniyet tamamıyla şuradan geliyordu:

1. Erkan-ı Harbiye Riyaseti'nde ne kadar az kurmay subay bulunursa orada bulunan kurmay subaylar harici daimi veya geçici bir görevle gitmek şansına o nispette fazla sahiptirler.
2. İstedikleri her yere kendilerini kolaylıkla tayin ettirebiliyorlardı.

3. En mühimi yeni sistemde yetişen kurmay subayların yanında bilgi bakımından zayıf durumda kalmalarıydı. Çünkü yetişen kurmay subaylar Amerikan doktrinine göre yetiştirilmişti. Halen Türk Ordusu NATO devletleri orduları içerisinde vazife alıyordu. Hazırlanan bütün planlar yeni usullere göre yapılıyordu. Eski Alman doktrinleri yerine Amerikan doktrinleri konmuştu. Bunları anlayan eski sistemde yetişmiş kurmay subaylardan ancak tekâmül kursu görmüş, doktrin kursu görmüş olanlar veya kendini bu sisteme intibak ettirmeye çalışmış olan kurmay subaylar orduda muvaffak olabiliyorlardı ise de bunların miktarı o senelerde çok azdı. Ekserisi zaten çeşitli okullarda öğretmenlik yapıyorlardı. İşte bu düşüncelerin tahtı neticesinde yeni yetişen kurmay subayları çekemiyorlardı. Hele mevcudun az olması kendi statülerini uzun müddet muhafaza edebilmeleri için Amerikan sistemini baltalayarak, beş sene müddetle bu orduya kurmay subay mezun ettirmemişlerdi. Fakat şahsi menfaatlerin bu orduya ne kadar kötülükler tevhit ettiğini bilemiyorlar, ileriyi göremiyorlardı. İşte, sebeplerini açıkladığım gibi yeni yetişen kurmay subaylara daha çok güveniyor, onlarda fikirlerime uygun arkadaşlar bulacağıma kani oluyordum… Bu ordunun gidişatının düzeltilmesi için hepimiz elbirliği ile çalışacaktık."[809]

Aksaklıklar başka alanlarda da oluyordu. Oğuz:

"Bizi bir yıllık öğrenim sonunda "kurmay yardımcısı" titriyle mezun ediyorlardı… Öğrenim müdürlüğüne giderek mezuniyet derecemi sordum. Üçüncü olduğumu söylediler. Diplomamı aldığımda altıncı sıraya yerleştirilmiş olduğumu gördüm."[810] şeklinde bunu belirtiyordu.

Sinan Meydan'a göre, Türkiye'nin NATO'ya üye olmasıyla birlikte Türk Silahlı Kuvvetleri NATO buyruğuna verildi. Menderes Türkiye'si güvenliğini kayıtsız şartsız işbirliği içinde NATO'ya bağladı. Böylece Atatürk'ün "tam bağımsızlık" anlayışı bırakıldı. 1. Dünya Savaşı günlerinde Enver Paşa Atatürk'ün bütün itirazlarına rağmen orduyu Almanlara teslim etmişti. Şimdi de Menderes orduyu NATO'ya teslim ediyordu.[811]

---

[809] **age**, 19.

[810] Oğuz, **age**, 259.

[811] Sinan Meydan, "Türkiye'nin Gönüllü Bağımlılığı NATO," **Sözcü**, 27 Kasım 2017, 2.; ayrıca bkz, "Esasen 30.05 1949 tarihli Milli Savunma Bakanlığı'nın Kuruluş ve Görevlerine dair Kanun" un kabulü ile Türk Silahlı Kuvvetlerinin rejim içindeki siyasal ağırlığı bir kurum olarak kesin şekilde ortadan kaldırılmasıyla birlikte ABD ve Batı sisteminde yer alınması amaçlanarak Milli Savunma anlayışında milli-bağımsızlıkçı düşünceden uzaklaşılmıştı," Özdağ, **age**, 145.

Feroz Ahmad'a göre Türkiye NATO'ya üye olduktan sonra tüm dış politika seçeneklerinden vazgeçerek örgüte tamamen bağlı hale geldi. Atatürk'ün bir daha Türkiye ve Rusya'nın asla düşman olmamasını isteme siyaseti de tıpkı Türkiye'nin artık Ortadoğu'nun bir parçası olmadığı yönündeki Kemalist jeostrateji düşüncesi gibi terk edildi.[812] Mehmet Saray'a göre ise NATO, Balkan ve Ortadoğu Paktları Atatürk'ün takip ettiği siyasete de Milli menfaatlerine uymaktaydı, Türkiye Ordusu'nu modernize edebilmek için büyük mali külfeti ABD başta olmak üzere batılı dostları üzerine yükledi, Türkiye'nin Batı ülkeleri ile ilişkileri gelişti, ekonomisini, demokrasisini ve ordusunun modernizasyonunu geliştirmede kazançlar elde etti.[813]

Türkiye'nin aşırı derecede NATO'ya (ABD'ne) ve askeri yardımlara bağımlılığı; ilk yıllarda olmasa da 1964 yılından itibaren başta ABD olmak üzere Batı ile ilişkilerde devamlı bir düşüş kaydedilmesine, ilişkililerin bozulmasına, bu bağlılığın siyaset adamlarında ve sorumlu makamlardaki askerlerde her vesile ile açığa vurulacak kadar ön düşünce haline gelmesine yol açmıştır.[814]

Dünyanın en eski ordularından biri olan Türk Silahlı Kuvvetleri'nin modernizasyonu, geç Osmanlı döneminde olduğu gibi ithal ikamesine dayanmaktaydı. Türk Ordusu; silah, araç, gereç, teçhizat, kıyafet, taktik ve teknik tüm hususlarda "yerli ve Milli" olmaktan uzaktı ve zamanın güçlü ordusu olan ABD'den ithal ve kopya edilmekteydi.

ABD Dışişleri Bakanlığı petrol danışmanı M.W Thornburg'un "Türkiye Nasıl Yükselir?" ismli raporunda "Türkiye'nin ağır sanayi kurmasına gerek yoktur, Türkiye'de uçak makine, motor projeleri ve imalatları iptal olunmalıdır" deniyordu ve bu rapor doğrultusunda erken Cumhuriyet döneminde; 1925'de kurulan ve adı 1932'de "Kayseri Tayyre Fabrikası" olarak değişen Tayyare ve Motor Türk Anonim Şirketi (TOMTAŞ), 1926'da uçakların onarımı için kurulan Eskişehir'deki "Tayyare Fabrikası" ve Etimesgut Uçak Fabrikaları gibi fabrikaların bir kısmı 1952'de Makine Kimya Endüstrisi'ne devredildi diğer bir kısmı da traktör montaj fabrikasına dönüştürüldü. İşadamı Nuri Demirağ gibi özel sektör çabaları da yok edildi. Arazileri

[812] Ahmad, **age**, 112.

[813] Saray, **age**, 148-150.

[814] Orkunt, **age**, 7.

de istimlak edildi. 1947-1955 yılları arasında Amerika Birleşik Devletleri'nden 1905 uçak alındı ve bunun 850 adedi 2. Dünya Savaşı'nda kullandığı F-84 idi.[815]

Türkiye'nin askeri harcamaları milli gelirine oranla pek çok NATO ülkesinden fazlaydı. Bu harcamalar 1950'de 248 milyon dolar iken 1953'de 381 milyon dolara yükselmişti.[816]

Türkiye NATO'ya katıldığında ordusu için daha fazla kaynak aktarmakla kalmadı aynı zamanda ordunun kaderi de önemli ölçüde değişti. Subaylar yeni teknoloji ve savaş yöntemleriyle karşılaşırlarken, aynı zamanda ideolojik olarak da bölgesel sınırlı vatanseverliğin yerine soğuk savaşın komünizm karşıtlığını koyarak daha kozmopolit oldular. Hayat tarzı kendi ülkelerindekilerden çok farklı olan diğer NATO ülkelerine eğitim için gönderildiler. Yeni bir dünya görüşü ve Türkiye'de reform yapma isteği edindiler. Politize olarak çevrelerindeki siyasal çekişmeden rahatsızlık duymaya başladılar. NATO üyeliği subaylar arasındaki ayrımı hem siyasal hem de teknolojik açıdan derinleştirdi.[817]

Türkiye NATO'ya girişi ve ordusunun modernizasyonu ile ABD'nin nükleer şemsiyesi altına girmekle asker sayısını ve ordusunun masrafını azaltabilecekken bunu yapmadı. Fransa NATO emrindeki tümen sayısını beşe indirmişken, Türkiye 20'de tutmaya devam etti ve komutanların dokuza indirme teklifleri sıcak karşılanmadı. Türkiye'ye büyük bir orduyu beslettiren ve Ortadoğu'daki menfaatlerini korumada bu ordunun varlığından faydalanan NATO müttefiklerimiz, Türkiye'ye daha fazla ekonomik yardım vermeyi esirgemiş, Türkiye NATO hükümlülükleri çerçevesinde kuruluşuna izin verdiği askeri üslerden dolayı başta Sovyetler Birliği olmak üzere komşu ülkelerin tenkit ve eleştirilerine maruz kalmış, Sovyetler Birliği'nin Türkiye'yi yıpratabilmek için Türkiye'deki komünist ve bölücü faaliyetleri desteklemesine neden olmuştur.[818]

NATO üyeliği; Türkiye'yi savunma ve güvenlik konularında atalete sürüklemiş, Savunma sanayisinin gelişimine engel olmuş, silah, araç ve gereç hususunda başta ABD olmak üzere NATO ülkelerine el açar duruma getirmiştir. Bu

[815] Soner Yalçın, **"**Atatürk'ün İran'a Hediyesi, Bağımsızlıktan Ödün," **Sözcü**, 09.01.2018, 10.

[816] Ahmad, **age**, 122.

[817] **age**, 122.

[818] Saray, **age**, 148-150.

durum, 2. Dünya Harbi esnasında Ortadoğu'dan sorumlu Amerikan Dışişleri Bakan Yardımcılığını ve uzun yıllar Türkiye'de ABD büyükelçiliği görevini yapan ve Türkiye'nin NATO'ya girmesinde samimi ve büyük gayretler göstermiş olan Mc. Ghee'nin yazdığı "ABD-Türkiye NATO-Ortadoğu" adlı kitabında şu tespitlerinden de anlaşılmaktadır:

> "Peki, Türkler Amerika ve Batıyla tutarlı politikalarının sürdürmelerinde etkili olabilecek ne gibi bir beklenti içerisindedirler? Türklerin beklentileri mantıklı ve yerine getirilebilir şeyler midir? Bir kere Türkiye karşı karşıya bulunduğu benzersiz durum ve sunabileceği eşsiz katkılar nedeniyle ABD'nden, Avrupa'dan ve NATO'dan özel muamele beklemektedir. Türkiye, dünyanın çok tehlikeli bölgesinde bulunmaktadır ve bunun bilincindedir. Türkiye yüzyıllardan beri Rusların sürekli tehditleriyle karşı karşıya kalmıştır hala da öyledir. Batı ittifakına katılmakla, NATO cephesini güçlendirmeye, Sovyetlerin doğu Akdeniz'e ve Ortadoğu'ya girmesini engellemeye çok büyük katkılarda bulunmuştur. Bu çabaların ve girilen risklerin bir ödülü olarak, Türkler kendilerini silah ve eğitim konusunda yardım edilmesini istemektedirler. Türkiye, NATO konseylerinde önemli karalar alınırken, kendi askeri gücü oranında sesinin duyulmasını beklemektedir."[819]

Eğer Sovyetler Birliği 1925 anlaşmasını feshederek Türkiye'den arazi ve üs istememiş olmasaydı, Türkiye'nin NATO'ya girmesi büyük bir ihtimalle düşünülemezdi. Sovyetler Birliği bu politikaları ile Türkiye'yi istemediği bir rahata ve başka türlü elde edemeyeceği bir garantiye kavuşturmuşlardı.[820]

Türkiye NATO üyeliğinden sonra Balkanlar ve Ortadoğu Başta olmak üzere Batı yörüngesinde politikalar geliştirmeye başlamıştır. Nitekim Dışişleri Bakanı Fuat Köprülü şu açıklamayı yapmıştır. "Ortadoğu savunmasının gerek stratejik gerek ekonomik bakımlardan Avrupa'nın korunması için zorunlu olduğuna inanıyoruz. Bu nedenle, Türkiye Atlantik Paktına katılınca Ortadoğu'da üzerine düşen rolü etkin biçimde yerine getirmek ve gerekli tedbirleri almak için ilgili ülkelerle derhal müzakereye hazır olacaktır."[821]

Sovyetler Birliği tehdidinin rahatsızlığını NATO'ya girdikten sonra giderdiğini düşünen Türkiye Atatürk'ün de dış politikasına uygun olarak Balkanlarda ve Ortadoğu'da paktlar kurma yoluna gitti. Bunun için aktif rol aldı. Balkan paktı için Yunanistan ve Yugoslavya arasındaki, İtalya ve Yunanistan arasındaki, İtalya ve

[819] **age**, 177, 178.

[820] Aktaş, **age**, 48.

[821] Saray, **age**, 141.

Yugoslavya arasındaki sorunları Amerika ile birlikte giderdi ve önce 28 Şubat 1953'de Ankara'da Yunanistan-Yugoslavya ve Türkiye arasında "Dostluk ve İşbirliği Anlaşması[822] sonra 9 Ağustos 1954'de Bled'de Balkan Paktı kuruldu.[823] Böylece 28 Şubat 1953'de Ankara'da Dostluk ve İşbirliği Anlaşması 9 Ağustos 1954'de Bled Anlaşmasıyla remi bir ittifaka dönüşmüştür.[824]

Türkiye Ortadoğu'da da aynı şekilde davrandı. Ancak Ortadoğu'nun Osmanlı İmparatorluğu'ndan kopuşuna başlıca neden olan İngiltere'nin bu ülkelerde Türkiye aleyhtarı fikirleri yayması, Türkiye'nin işgalci olduğunu okul kitaplarına yazdırması nedeniyle bu ülkelerde Türkiye aleyhtarı bir nesil yetişmişti. Ortadoğu ülkelerine göre Türkiye Ortadoğu ülkelerine sırt çevirmişti, onları küçük görmekteydi ve Batının ajanı olarak hareket etmekte, İsrail'in Birleşmiş Milletler üyeliğine başvurusunu desteklemekteydi. Bu nedenlerle Araplar, Türkiye yerine Nasır önderliğinde Mısır ile bir Arap Birliği kurmayı desteklediler. Türkiye ancak Irak ile 24 Şubat 1955'te Bağdat Paktı imzalayabildi. Pakta sırasıyla 5 Nisan 1955'te İngiltere, 23 Eylül 1955'te Pakistan, 3 Kasım 1955'te İran katıldı. ABD pakta girmemekle birlikte askeri ve teknik yardım yapmaya devam edeceğini açıkladı.[825]

Türkiye Şubat 1952'de NATO'ya girmesine izin verildiğinde "Mümkün olan her yerde Batı davasının savunucusu" olarak davranmaya başladı. 28 Şubat 1953'de Atina ve Belgrad'la Ankara Antlaşmasını imzalayarak Balkanlarda Yugoslavya'yı Batı'ya bağlamaya çalıştı. Batı emperyalizmine karşı mücadele eden Arap dünyasında emperyalist güçlerin yanında yer aldı. Mısır'da Britanya'yı, Kuzey Afrika'da Fransa'yı destekledi. İran'da Başbakan Musaddık ile Anglo-Petrol Şirketi arasındaki mücadelede petrol şirketine yakın davrandı. Kısacası Türkiye, bu bölgelerdeki milletler tarafından, yeni İttifaklar sistemiyle Batı hâkimiyetini korumaya çalışan, Batı'nın özel memuru olarak görülmesine yol açacak politikalara yöneldi.[826]

---

[822] "Bu antlaşma bir ittifak antlaşması değildi. Sadece üç devleti birbirine yaklaştıran ve işbirliğini öngören bir belge idi," Harun Bodur, **Kronolojik 20. Yüzyıl Siyasi Tarihi**, 2. Baskı, (İstanbul: Yeditepe Yayınları, 2013), 539.

[823] Saray, **age**, 144.

[824] Mehmet Gönlübol, A. Haluk Ülman, A. Suat Bilge, Duygu Sezer, **age**, 248-249, 252.

[825] Saray, **age**, 145.

[826] Ahmad, **Modern Türkiye'nin Oluşumu**, **age**,144

1945 sonrası başlayan ve 1950'lerde devam eden Batı'ya yöneliş salt güvenlik kaygılarıyla başlamış olsa da Türkiye'nin tüm iç dinamikleri açısından bir "tercih" idi. O dönemden itibaren Türkiye tüm kurum ve kuruluşlarını ABD ekseninde düzenlemiştir. O yıllarda kurulan Ortadoğu Teknik Üniversitesi ve Erzurum Atatürk Üniversitesi, Amerikan Üniversiteleri temel alınarak kurulmuştu. Türkiye 1952'de sadece NATO'ya üye olmamış, Milli Eğitiminden Üniversitelerine, Türk Silahlı Kuvvetleri'nden İşçi Sendikalarına, tarımından ulaştırmasına (Demiryolu yerine karayollarına önem verilmiş) her anlamda Amerikanlaşmıştır. Türkiye'nin bakanlıklarının iki tanesinin başında "Milli" kelimesi bulunmaktadır. Bunlar: Milli Savunma Bakanlığı ve Milli Eğitim Bakanlığıdır. Ancak bunların işleyişi de milli olmaktan uzaklaşmıştır. Türkiye her kurumu ile batıya eklemlenme çabası kapsamında 2. Dünya Savaşı sonrası dönemin uluslararası ekonomik rejimin belirlenmesi amacıyla oluşturulan Bretton Woods Konferansına katılmış bu konferansta kurulmaları kararlaştırılan yeni Uluslararası Para Fonu (İnternational Money Fund), ve uluslararası İmar ve Kalkınma Bankası, kısaca Dünya Bankası (Bank İnternational for Reconstruction and Developpement), Avrupa Ekonomik İşbirliği Teşkilatı (OECD)'ye üye olmuştur. Türkiye'nin NATO'ya üye olması sadece güvenlik için değil, aynı zamanda demokratik ve liberal ekonomik sistemi korumak amacıyla gerçekleşmiştir.[827]

NATO üyeliği Türkiye'de sivil-asker ilişkilerinin daha demokratik bir zemine oturtulmasına birincil ve direkt olarak katkı sağlamıştır. Ancak Türkiye'ye NATO üyesi olarak yaşadığı askeri müdahalelerin hiç birinde yaptırım uygulanmamıştır. Benzer bir şekilde örgüt, hiçbir zaman Silahlı Kuvvetlerin vesayet ve veto yetkileri ile siyasi otonomisini kınamamış ve Türkiye'ye baskı yapmamıştır.[828]

5.7. Nükleer Silahlar

Nükleer silahlar ilk olarak 2. Dünya Savaşı'nın sonunda 1945 Eylülü'nde Amerika Birleşik Devletleri'nin, Almanya'nın teslim olmasından sonra Japonya'nın teslim olma sürecini hızlandırmak için Hiroşima ve Nagazaki kentlerine atmasıyla

[827] Erdoğan, **age**, 33; ayrıca bkz. "Türkiye Batı ile ittifak kurduğu takdirde çok ihtiyaç duyulan yardımın gelmesi kolaylaşacaktı. Yani Türkiye'nin NATO'ya üye olma kararının güvenlik endişelerinden olduğu kadar ekonomik nedenlerden de kaynaklanmaktadır," Oral Sander, Ed. Melek Fırat, **age,** 223.

[828] Gürsoy, **age**, 3,4.

dünya gündemine geldi. Kitle imha silahlarının en dehşetlisi olan bu silahların kullanılmasıyla her iki Japon kentinde on binlerce sivil dahil insan hayatını kaybetti ve onlardan daha fazlası da on yıllar sürecek radyasyon etkisine maruz kalarak daha sonra sakat kaldı ye da hayatını kaybetti. Gerçekten de silahlar amacına ulaşmış ve Japonya hemen teslim olmuştu. 1949 yılına kadar ABD'nin tekelinde olan nükleer silahlar 1949'da Sovyetler Birliği'nin de atom bombasını yaptığını açıklamasıyla[829] ve gerçekleştirdiği denemeyle iki kutup arasında "dehşet dengesi" kuruldu. O tarihten itibaren bu iki kutup arasında çıkabilecek "sıcak" bir savaşta kazananın olmayacağı ve tüm dünyanın yok olacağı durum ortaya çıkacağından, bu tarihten sonra bu iki kutup arasındaki savaşlar "vekâlet kuvvetleri" ile olmuştur. Kore bunun bir örneğidir. Sovyetler Birliği'nin ve Çin'in Kuzey Kore'nin arkasında olmalarına ve Çin'in bizzat kuvvetler "Çin Halk Gönüllüleri" göndermelerine rağmen savaş resmi olarak Kuzey Kore ve Birleşmiş Milletler kuvvetleri arasında olmuş ve elinde bu silahı olan iki taraf da bu silahları kullanmamışlardır. Günümüze kadar da elinde bu silahları bulunduran ülkeler sıcak çatışmalarda dahi bu silahları kullanmamışlardır.

ABD ile Sovyetler Birliği arasındaki nükleer silah yarışında Sovyetlere cevabı 1 Kasım 1952'de ilk hidrojen bombasını patlatarak verdi. Sovyetler de buna, 12 Ağustos 1953'de kendi hidrojen bombasını patlatarak cevap verdi. 1955 yılı geldiğinde, ABD'nin elinde 5000, Sovyetler Birliği'nin elinde ise 1000 kadar nükleer bomba bulunmaktaydı. Aradan geçen zaman içinde, İngiltere ve Fransa başta olmak üzere, ABD'nin kendi müttefikleri de atom bombası yapmaya başlamışlardı. Sıra yavaş yavaş diğer devletlere geliyordu. ABD'nin çabaları, diğer devletlerin de aynı silaha sahip olmalarını önleyememişti.[830]

Yamut'un Genelkurmay Başkanı olduğu dönemde bu silahların sağladığı "Dehşet dengesi" kurulmuş vaziyetteydi. Gerçi nükleer silahlara dayalı caydırıcılık 1950'lerin ikinci yarısından itibaren gündeme gelmişti. Ancak ABD, komutası kendisinde olmak üzere Türkiye ve Yunanistan'a taktik seviyede atom silahları vermeyi planlamaktaydı.[831] 1949-1953 döneminde nükleer güç açısından ABD'nin

[829] "Sovyet Rusya Atoma Sahip Olduğunu Resmen Bildirdi," **Zafer**, 12 Kasım 1949, 1.

[830] Bağlan, **age**, 59.

[831] "Amerika Türkiye'ye Atom silahları verecek. Amiral Carney İstanbul'da yapılan toplantıda Türk ve Yunan Genelkurmay Başkanlarına teminat verdi," **Son Posta**, 15 Mayıs 1953, 1.

Sovyetler Birliği'ne taktik düzeyde bir üstünlüğü söz konusudur. Bu yıllarda gerek ABD'nin ve gerekse Sovyetler Birliği'nin birbirlerinin topraklarını doğrudan vurabilecek uzun menzilli gönderme araçları bulunmuyordu.[832] Dolayısıyla o yıllarda coğrafi olarak Sovyetler Birliği'ne yakın olan bölgeler (bu arada Türkiye) ABD için çok cazip yerlerdi. ABD Sovyetler Birliği topraklarını bu bölgelerden doğrudan vurma imkânı kazanırken, Sovyetler Birliği ABD topraklarını direk olarak vuramayacaktı. Bu durum Türkiye'nin NATO'ya alınmasında başlıca etkenlerden olmuştur.

Sovyetler Birliği'nin atomik ve nükleer kabiliyetlerini kıymetlendirme çerçevesinde Türkiye'nin NATO için coğrafi konumu "Emlak değeri" daha da arttı. Çünkü Türkiye'nin Sovyetler Birliği'ne komşu olması, onun Sovyetler Birliği'nin bu kapasitesini izleme imkânını (radar ve erken ihbar sistemleri) artırıyor ve reaksiyon süresini (nükleer silahlar) kısaltıyordu. Bu çerçevede Türkiye topraklarında kurulacak askeri üslere ilişkin düzenlemeler 1954 yılında yapıldı, ABD üs ve tesislerinin (16 adet) yapımı 1950'lerin ikinci yarısında tamamlanmıştı. Bunlardan sadece dördü NATO ile bağlantılı, diğerleri ise kamuoyundan gizli tutulduğu üzere Türk-ABD ikili anlaşmaları çerçevesinde kurulmuştu. Nitekim Batı'nın soğuk savaşta topladığı istihbaratın % 20'si ile % 25'i arası Türkiye'deki istihbarat ve erken uyarı tesislerinden edilmiştir. Ayrıca Türkiye 1959'dan itibaren ABD'nin nükleer silahlarına ev sahipliği yapmaya başlayacaktı.[833]

Türkiye'ye, komutası ABD'nde olmak üzere, Atom Silahlarının yerleştirilmesi konusunda, Yamut'un görüşlerine dair elimizde bir belge bulunmamaktadır.

[832] Faruk Sönmezoğlu, **2. Dünya Savaşı'ndan Günümüze Türk Dış Politikası**, **age**, 49.

[833] Güvenç, NATO'da …**age**, 19.

6. ORGENERAL MEHMET NURİ YAMUT'UN-DEMOKRAT PARTİ İLE İLİŞKİLERİ, TÜRK SİLAHLI KUVVETLERİ'NDEN İSTİFASI VE SİYASETE GİRİŞİ

6.1. Emekliliği, Milletvekili Adaylığı ve 2 Mayıs 1954 Seçimleri

Yamut, Genelkurmay Başkanlığı süresinin son yılında sağlık sorunları yaşamaktaydı. Amerika ile Türkiye'nin ilişkileri o denli yakındı ki Genelkurmay Başkanlığı'nın son zamanlarında (1953 sonlarında) yakalandığı rahatsızlığı dolayısıyla Amerika'ya tedavi için Amerika'nın tahsis ettiği özel uçakla ailesi ile beraber gitmişti.[834] Torunu Haldun Şahingiray sözlü tarih çalışmamızda bu konuda şunları söylemekteydi:

> "1954 başlarında tansiyon düşmesi baş dönmesi şikâyetleri vardı. Beyne giden damar daralması teşhisi kondu. Amerika'ya Amerikan askeri uçağı ile ailece Washington'a gittik. Dedeme tedaviler yapıldı geri döndük."[835]

Bu esnada Türkiye seçim havasına girmişti. Seçimlerin yapılmasına birkaç ay vardı. 2 Mayıs 1954'de seçim yapılacaktı. Demokrat Parti yükselişinin zirvesindedir. DP bir önceki seçime nazaran oy oranını % 3,4 oranında artıracak, bu seçimleri ezici çoğunlukla kazanacaktı.[836] Bu seçimlerde DP oyların % 57'sini, CHP oyların % 36'sını alacak[837] seçimlerin ardından Adnan Menderes başbakan olarak hükümeti kuracaktı.

Yamut, 6 Haziran 1950'de atandığı dört yıllık Genelkurmay Başkanlığı görevinden, Genelkurmay Başkanlığı süresinin bitmesine yaklaşık 4,5 ay kala 10 Nisan 1954'de (2 Mayıs 1954 seçimlerinden yaklaşık üç hafta önce) kendi isteği ile

---

[834] bkz. Ek – 14.

[835] Şahingiray İle Yapılan Sözlü Tarih Görüşmesi.

[836] Karpat, **Kısa Türkiye Tarihi 1800-2012**, **age**, 171.

[837] Sina Akşin, **Kısa Türkiye Tarihi**, (İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2007). 251.

emekli oldu.[838] Bu seçimlerde Yamut, DP'den 10. Dönem İstanbul Milletvekili olarak TBMM'ye girdi.[839] Bu konuya İlişkin TBMM Eski Başkanı Hüsamettin Cindoruk sözlü tarih çalışmasında şöyle söylemekteydi:

> "DP'de şöyle bir gelenek var. Eski Genelkurmay Başkanlarını milletvekili yapıyorlar. DP dönemindeki beş Genelkurmay Başkanından ilk dördü milletvekili yapılmıştır. DP'nin o geleneği sürdü. Yani Genelkurmay Başkanlarını milletvekili yapma geleneği. Adnan Menderes'in bir vefa örneğidir diye düşünüyorum. Genelkurmay Başkanları işsiz kalmasınlar, yalnız kalmasınlar, orduevlerinde kendi hatıralarıyla baş başa kalmasınlar ve onlardan meclis faydalansın diye milletvekili yaptığı anlaşılıyor."[840]

Yamut siyasete atılmaya pek de hevesli değildi. 1950-1954 arasında Genelkurmay Başkanı olarak DP Hükümetiyle uyum içerisinde çalışması[841] Cumhurbaşkanı Celal Bayar ve Adana Menderes'in dikkatini çekmişti; bu isimler kendisi ile siyasette de beraber olmak istiyorlardı. Bu yönde kendisine telkin ve talepte bulunuyorlardı. Dedesinin siyasete girmesi konusunda torunu Haldun Şahingiray, sözlü tarih görüşmesinde şunları söylemekteydi:

> "Dedem döndükten sonra "çok hareketli yaşantım olamayacak. Benim bu çok meşakkatli işten ayrılmamda yarar var" diyerek Genelkurmay Başkanlığı'nı zamanından kısa bir süre önce bıraktı. Kore'ye asker gönderme kararında DP ve Adnan Menderes ile dengeli bir düşünce yapısına sahip olduğu için Bayar'ın ve Menderes'in güvendiği bir insandı. Bu durum dedemin öncesi ve sonrasındakiler bir yıl vs. kısa süre Genelkurmay Başkanlığı yaparlarken dedemin dört yıl Genelkurmay Başkanlığı yapmasından da bellidir. Dedemle çalışmaya devam etmek istediler. Askerlikten ayrıldıktan sonra DP'den aday olması için ona Bayar ve Menderes teklif getirdiler. Büyükbabam "Ben asker adamım siyasetten anlamam. Ben savaşmış adamım dedi." Etrafından da çok baskı olduğundan 1954'de milletvekili olarak seçildi. 1957'de de (öyle)."[842]

---

[838] Aslında Yamut'un yaş haddinden emekliliği 1952'de gündeme gelmişti. Ancak hükümetle uyumlu çalışması Genelkurmay Başkanlığı süresinin uzatılmasına yol açmıştır. bkz. "Yüksek Komuta Heyetinde Değişiklikler Yapılıyor. Halen Genelkurmay Başkanı Orgeneral Nuri Yamut Yaş Haddinden dolayı emekliye ayrılıyor," **Yeni İstanbul**, 27 Temmuz 1952,1; **http://www .biyografya. com/biyografi/10782** (Erişim Tarihi 15.04.2018); "DP Aday Listesi Son Şeklini Alıyor. Orgeneral Nuri Yamut, DP Merkez Adayları Arasında," **Akşam**, 8 Nisan 1954, 1; "DP Listesi Kat'i Şeklini Aldı. Nuri Yamut İstanbul listesinde yer alacak," **Akşam**, 12 Nisan 1954, 1; ayrıca bkz. "Nuri Yamut Emekliye Ayrıldı," **Akşam**, 13 Nisan 1954, 1.

[839] bkz. Ek – 4.

[840] Cindoruk İle Yapılan Sözlü Tarih Görüşmesi.

[841] bkz. Ek – 12, Ek – 13.

[842] Şahingiray İle Yapılan Sözlü Tarih Görüşmesi.

Yamut, milletvekilliği döneminde de özverili çalışmalarına devam etmiştir. Bu dönemde ailesi İstanbul'da ikamet etmesine rağmen meclis faaliyetlerini aksatmamak için sık sık İstanbul'dan Ankara'ya gidip gelmiştir. Torunu Şahingiray şunları söylemekteydi:

> "Milletvekilliği sırasında İstanbul-Ankara arasında sık sık gidip geliyor. Bir gün banyoda ayağı kayıyor, düşüyor ve kalçasını kırıyor. Hangi tarafı bilemiyorum. Ve aile doktorumuz Hüsnü Öztürk belinden itibaren bir bacağını ayak parmaklarının ucuna kadar alçıya alıyor. Üç ay alçıda kalıyor. Yatakta dümdüz yatıyor. Anneannem hemşirelik kursu almış. Bu bilgileri kocasında tatbik ediyor. Tek bir yara açtırmadan ona baktı. Çevirdi pudraladı. Benimle satranç ve kızmabirader oynuyordu. Çocukla da çocuk olmayı bilirdi. Ankara'ya gidemiyor. Bir ay da koltuk değnekleri ile dolaştı."[843]

50'li yılların başlarında Kore Savaşı'nın getirdiği ekonomik olanaklar köylüyü rahatlamıştı. Zaten DP iktidara geldiğinde savaş yıllarının sağladığı önemli döviz rezervine sahip Merkez Bankası bulmuştu. Savaş sonrası yükselen tarım ürünleri ihracatından doğan getiri de azımsanmayacak kadar çoktu. Döviz rezervleri, büyüyen ihracat gelirleri dış yardımlar ve borç olanakları sonucunda tüketim malları ithalatı artmıştı. Alım gücü yükselen kesimler o güne değin sahip olamadıkları beyaz eşya ürünlerini alma olanağına kavuştular.[844]

Doğrudan yabancı sermaye yatırımlarını çekmek üzere 1954 yılında yabancı sermayeye getirilen kar, sermaye transferleri ve saha kısıtlamalarının kaldırıldığı epeyce liberal bir yabancı sermaye teşvik kanunu çıkarıldı. Yine aynı kapsamda 1954'deki kanun Petrol Kanunu değiştirildi. Bu kanunla içinde TPAO'nun da olduğu 12 yabancı şirkete petrol arama ve çıkarma izni verilecek ve 1957'deki düzenlemeyle Amerika Birleşik Devletleri firmalarının kazançlarını dolara çevirebilme imkânı getirildi.[845]

DP için 1954 sonrası dönemde ekonomi 1950-1954 arasındaki gibi iyi olmayacak işler ters gitmeye başlayacaktı. Seçimlerden sonra birçoğu siyaset amaçlı yatırımlar, dağıtılan krediler enflasyona, döviz darboğazına, mal kıtlığına yol açtı. ABD'nden 300 milyon dolarlık kredi bile alınamadı. Milli Korunma Kanunu'nu polis ve mahkeme önlemlerine başvuruldu. Üniversiteler ve yargıçlar üzerinde baskı

[843] Şahingiray İle Yapılan Sözlü Tarih Görüşmesi.

[844] Apuhan, **age**, 111.

[845] Kaynar, **age**, 47.

kuruldu, tasfiyeler yapıldı. Ayrıca muhalefete de baskılar ve cezai önlemler uygulandı.[846] 1953 ve sonrasında tarımda önceki dönemlere göre büyüme hızlarına erişilemedi. DP dış siyasette Kıbrıs, Ortadoğu, Mısır'da Süveyş Kanalı, Irak'ta darbe, Suriye ile yaşanan gerginlikler vb. sorunlarla boğuşmak zorundaydı. Bu terslikler karşısında oluşan muhalefetin basının, yargının ve üniversitelerin tepkilerini güçle bastırmaya çalışması DP için sonun başlangıcı olacaktı.

1955'lerde birçoğu siyaset amaçlı iktisadi planlama dışı rastgele yapılan yatırımlar dağıtılan krediler enflasyona, döviz darboğazına, mal kıtlığına yol açmıştı. Milli Korunma Kanunun polis ve mahkeme önlemlerine başvuruluyor, üniversite ve yargı üzerinde baskı kuruluyor ve tasfiyeler yapılıyor, gazetecilere ağır hapis ve para cezaları getiriliyor, muhalefet Cumhuriyet Halk Partili Kasım Gülek'in bir günlük hapsedilmesi örneğinde olduğu gibi sudan sebeplerle baskı altına alınıyordu.[847]

6.2. 27 Ekim 1957 Seçimleri

Bu seçimler CHP'nin yükselişi ile sonuçlandı. Ekonomik sıkıntılar, siyasi kavga ve çekişmeler, DP'deki bölünme ve 7 yıllık bir iktidarın doğal sonucu olan yıpranma, seçim sonuçlarını DP aleyhine etkiledi. Ama DP en yüksek oyu alan partiydi ve yine iktidara gelmişti.[848]

DP oyların % 43'ünü alarak 419 mebusluk, buna karşılık CHP oyların % 40,3'ünü alarak 173 mebusluk kazanmıştır.[849] Bu seçimlerden DP yine birinci parti olarak çıkmakla birlikte oy oranı bir önceki seçime nazaran % 9,8 olarak düşmüştür. Adnan Menderes yine başbakandır. Bu seçimlerde de Yamut DP'den 11. Dönem İstanbul milletvekili olarak TBMM'ye girmiştir.[850] Yamut ile birlikte asker kökenli; eski Hava Kuvvetleri Komutanı Fevzi Uçaner, eski Deniz Kuvvetleri Komutanı Sadık Altıncan ve Ordu Komutanlarından Nurettin Aknoz da bu seçimlerde DP milletvekili olarak meclise girmişlerdir.[851]

---

[846] Akşin, **Kısa Türkiye Tarihi**, **age**, 251.

[847] **age**, 251.

[848] Apuhan, **age**, 127-128.

[849] Karpat, **age**, 172.

[850] bkz. Ek-4.

[851] Apuhan, **age**, 129.

Milletvekili Yamut, bu dönemde de mütevazı çalışmalarını devam ettirmiştir. Torunu Haldun Şahingiray sözlü tarih görüşmesinde;

> "Bundan 5 ay önce Galatasaray Lisesinde yapılan bir toplantıda Aykut Eker (Haldun Beyin Galatasaray Lisesinden arkadaşı)"zamanın Milli Eğitim Bakanı ile birlikte karar verildi." Bu lise için iki sınıfı az diyerek Galatasaray lisesinde sınıf sayısının dolayısıyla öğrenci sayısının artırılmasında yara var. 58'li yıllar ben 58'de girdim. Milletvekilliği döneminde Yamut vesile olmuş. 50. yıl mezuniyet törenimizde söylemişti. Bunu ben yeni öğrendim. Dedem gizli kahraman olmuş."[852] şeklinde bunun bir örneğini ifade ediyordu.

Bu arada DP baskı politikalarını sürdürmektedir. Dönemin tanınmış yazarları hapse atılıyor, "hükümetin manevi şahsiyeti aleyhine yayın yapan gazetecilerin bu iddialarını ispat hakkını" savunan DP, milletvekillerinin dokunulmazlıkları kaldırılıyor, 1958'den sonra "Vatan Cephesi" kuruluyor ve bu cepheye dahil olanların veya olmayan ve fakat olmuş gibi gösterilenlerin isimleri her gün radyodan okunuyordu. Ayrıca ekonomik sıkıntılar artarak devam etmekteydi. 1958 iktisadi bunalımın çözümsüzlüğü karşısında Türk hükümeti İMF ve Dünya Bankası'nın dayatmalarını kabul etmek zorunda kaldı. İstikrar önlemleri alındı dolar 2,80'den 9 Türk lirasına çıkarıldı. Enflasyonu dizginleyebilmek için kamu ürünlerine zam yapıldı. 1958 güzünden itibaren DP iktidarı daha şiddetli bir baskı dönemi başlattı.[853]

Milletvekili Yamut'un gerek 10. ve gerekse 11. dönem milletvekili olarak meclis çalışmalarında çok fazla öne çıkmadığı, soru önergesi, kanun teklifi vb. vermediği meclis tutanaklarından anlaşılmaktadır. Bu konuda Hüsamettin Cindoruk şunları söylemiştir:

> "Milletvekili Yamut DP'de faal bir adam değildi. 400 milletvekilinden biriydi DP'nin. Böyle özel meslek sahipleri, rütbeli kişiler daha çok komisyonlarda görev yaparlar. İfade verirler konuşurlar, teklifler yaparlar, meclis kürsüsüne fazla çıkmazlar. Ben onun meclis kürsüsüne çıktığını hatırlamıyorum."[854]

Yamut, rahatsızlığı dolayısıyla Amerika'daki tedavisi süresince meclis çalışmalarına uzak kalmıştır.[855]

---

[852] Şahingiray İle Yapılan Sözlü Tarih Görüşmesi.

[853] Akşin, **Kısa Türkiye Tarihi, age**, 251.

"Milletvekili Yamut'un Demokrat Partinin baskı politikalarına karşı görüşlerini belirten bir belge bulunamamıştır."

[854] Cindoruk İle Yapılan Sözlü Tarih Görüşmesi.

[855] bkz. Ek-14.

6.3. 1957 Seçimlerinden Yassıada'ya

27 Mayıs 1960 darbesi; toplumda ve askerde DP'nin demokrasiden uzaklaştığı kanaati, başbakan Menderes'in iktidara gelir gelmez kendisine muhalif olabileceğini değerlendirdiği yüksek kademe askerleri emekliye sevk ederek orduyu kontrol altında tuttuğunu düşünmesi ve daha sonra ordu ile ilgilenmemesi, bu esnada ordu içerisinde maaş, terfii ve yüksek kademelerdeki eski nesil subaylar ile genç subaylar arasındaki görüş farklılıkları ve bu nedenlerle bir kısım küçük rütbeli subayların huzursuzluğu ve cuntalar oluşturması, ordunun ülke yönetimindeki etkisinin azaldığı düşüncesi gibi nedenlerdir.

Gerçekten de Ümit Özdağ'ın belirttiği gibi "1923-1938 arası dönem ordunun bizzat kendisini özdeşleştirdiği iktidarın emrinde bizzat siyasal yaşama müdahale eden bir güç olarak tanımlamış (askersiz militarizm), 1927-1938 arası dönemi de Türk Silahlı Kuvvetleri'nin iç düzenlemeler yönelerek rejimin aktif koruyucu gücü olarak etkili olduğu bir dönem" olmuştur.[856] Ayrıca Türk Silahlı Kuvvetleri'ne (özellikle bazı Türk Silahlı Kuvvetleri personeline) ayrıcalık sağlayan çıkarlar da darbe nedenleri arasında sayılabilir.

Her ne kadar "yıldırım Harbi"[857] stratejisini Türk Ordusu süvarileri vasıtasıyla İstiklal Harbinde Büyük Taarruzda uyguladıysa da, dünya bu stratejinin yeni versiyonunu 2. Dünya Savaşı'nda Almanların zırhlı ve motorize birliklerle uyguladığına, hat savunması yapan düşmana bu birliklerin ateş ve hareket kabiliyetini süratle kullanarak yan ve gerilerden kuşattığına ve Polonya Ordusu'nun bu taktikle 15 gün içerisinde imha ve esir edilişine tanık olmuştu. Devir bu şekilde birlikler ve taktikler devriydi ve Türk Ordusu zırhlı ve motorize olmaktan çok uzaktı. İşte bu nedenle genç subaylar savaşın başlarında Almanların tarihi düşman Sovyetleri bu şekilde yenmelerini ve Moskova önlerine dayanmalarını hayranlıkla izliyor, Türk Ordusu'nun çağın gerisinde kalmışlığının sorumlusu olarak ordunun yüksek kademesini görüyorlardı.[858]

---

[856] Güder, **age**, 3.

[857] Almanların 2. Dünya Savaşı'nda uygulamış olduğu bu doktrinin esasını, süratli ve darbe tesiri yüksek zırhlı birlikler ile Topçu ve hava gücü oluşturmaktadır. Bu doktrin, sürat ve yüksek ateş gücü ile 1. Dünya Savaşı'ndaki mevzi harplerine başvurmayı sınırlandırmıştır.

[858] Güder, **age**, 14.

14 Mayıs 1950'de başlayan DP iktidarı 27 Mayıs 1960 askeri darbesi ile sona erdi. Bu tarih aralığında Yamut önce Genelkurmay Başkanı ve sonra iki dönem milletvekili yani asker ve siyaset adamı olarak görev yapmış, kendisinin yazgısı DP'ye bağlı olarak başlamış, gelişmiş ve sonlanmıştır.

DP hükümetinin 27 Mayıs 1960 İhtilali ile sonlanmasında ordu içeresindeki cunta oluşumlarının büyük etkisi vardır. Cuntaların oluşum süreci Yamut'un Genelkurmay Başkanı olduğu DP iktidarının ilk yıllarına (1951) dayanmaktadır. Ancak örgüt düzeyinde kurulmaları Yamut'un Genelkurmay Başkanlığı'ndan sonradır (1954) İlki Yüzbaşı Orhan Kabibay ve Yüzbaşı Dündar Seyhan tarafından 1954'de Tuzla uçaksavar okulunda, yine aynı dönemde Kurmay Binbaşı Sadi Koçaş tarafından kurulan örgüt üçüncüsü ise Kurmay Binbaşı Talat Aydemir tarafından Ankara'da kurulan örgüttür.[859]

14 Mayıs 1950 seçimlerinden zaferle çıkan DP iktidarının devrilmesine yönelik yapılanmaların olduğunu bizzat Başbakan Adnan Menderes dile getirmiştir. İktidara gelir gelmez DP'nin Arapça ezan yasağını kaldırması, Adnan Menderes'in 1954 sonrasında söylediği "Ben bu orduyu yedek subaylarla da yönetirim. Kravatlı şövalyelerin burunlarını kıracağım" açıklamaları, iktidarın gerici hareketlere prim vereceği düşüncesi, cuntaların oluşumuna neden olabilmiştir.[860] Menderes tarafından söylendiği iddia edilen bu cümlesi ile birlikte aynı Menderes'in:

> "Yarı askerim. Yedi yıl subaylık yaptım. Askerliği, subayları bana öğretmeyin. Ordunun her şeyini, dertlerini, acılarını bilirim!"[861]

şeklinde konuşması onun orduya karşı olmadığının da bir göstergesi olarak değerlendirilebilir. Cindoruk sözlü tarih görüşmesinde bu konuda şunları söylemiştir:

> "Bu arada bir şeyi düzeltmek istiyorum. Adnan Menderes'in "Ben orduyu yedek subaylarla idare ederim" şeklinde sözü olduğu söylenir. Duruşmada kendisine bu soruldu. Ve cevabı gayet kesin. "Böyle bir şey söylemedim. Ben de yedek subaylık yaptım. İstiklal madalyasını taşıyan bir yedek subayım. Yedek subaylarla ordunun idare edilmeyeceğini biliyorum. Bu, siyasi rakiplerim tarafından bana atılmış iftiradır . O bakımdan ordu ile Menderes arasında bir ihtilaf olduğunu düşünmüyorum."[862]

---

[859] Güder, **age**, 51, 52.

[860] Pınarbaşı, **age**, 51.

[861] Ağaoğlu, **Arkadaşım Menderes-İpin Gölgesindeki Günler, age**, 24.

[862] Cindoruk İle Yapılan Sözlü Tarih Görüşmesi.

Cunta oluşumlarının ortaya çıkmasına neden olan diğer bir faktör; Seyfi Kurtbek'in ve ordunun modernleştirilmesi konusunda onun gibi düşünen genç subayların çözüm önerilerinin dikkate alınmaması, Menderes'in yüksek komuta heyetine güvenmesi, genç subayların başka arayışlar içerisine girmeleri olarak görülebilir. Aslında 1960 ihtilaline giden süreçte ordunun yüksek kademesi ile hükümet arasında bir problem bulunmamaktaydı. Demokratlar generalleri öyle başarıyla yanlarına çekmişlerdi ki alt rütbeli subaylar gizli planlarına katılacak tek bir general bulmakta bile zorlandılar. 1950'lerde Türk Silahlı Kuvvetleri rütbe ve ekonomik durum açısından bölünmüştü.[863] Bu konuda Cindoruk şöyle demiştir:

> "Ben DP içinde de görev yaptım. Benim gördüğüm DP-Ordu ilişkileri normal bürokratik ilişkiler gibiydi. Tayinlerde terfilerde Genelkurmay Başkanları kuvvet komutanları ile ordu komutanları değişiminde bir ihtilaf çıktığını hatırlamıyorum. Sadece 58 senesinde Cemal Yıldırım diye bir albayın bir cunta hareketi oldu dokuz subay hareketi. Orada yargılama yapıldı. Bu yargılamada Samet Kuşçu diye bir muhbir yarbayı mahkûm ettiler. Cemal Yıldırım ve arkadaşları beraat ettiler. Onlar CHP'ne girdiler. Hatta Cemal Yıldırım CHP'nin parti meclisine girdi. Onun dışında kalkışma veya isyan hareketi hatırlamıyorum. DP döneminde böyle bir hareket yaşanmadı. Sadece dokuz subay hareketi. Ama o dokuz subay hareketinin de Milli Birlik Komitesi üyelerinin nüvesi olduğu yolunda tarihi bir takım belgeler var. Bayar da bunu söylüyordu cezaevinden çıktıktan sonra. Muhbiri yani darbeyi ihbar edeni biz mahkûm ettik, darbe yapmak isteyenleri beraat ettirdik. Yani Bayar 27 Mayısı hak ettik demeye getiriyordu. Hatta Talat Aydemir filan da var hareketin içinde."[864]

Askeri personelin ekonomik şartları 1930-1940'lı yıllarda toplumun çok da ilerisinde olmamakla birlikte o dönemlerde genç bir subay olan Kenan Evren ise anılarında bu konuda şöyle yazmaktaydı:

> "Hayatta en tatlı günlerim ne zaman oldu? Hiç tereddütsüz cevap verebiliyorum: Topçu okulunda geçen bir buçuk yıllık süre... 57 lira maaş alır… Elimde 30 lira civarında para kalırdı. Bu para ile İstanbul'un en pahalı eğlence yerlerine gider, eğlenebilirdik… İçkili ve şarkılı gazinolarda en önde masa ayırtabilir, masrafımız 2,5 lirayı geçmezdi. Garsona verilen 25 kuruş bahşiş iyi bahşişti. Her hafta mutlaka bir eğlence yerine giderdik."[865]

Ancak bu durum gittikçe kötüleşmiş ve 1950'li yıllarda askeri personel ekonomik açıdan sıkıntılar yaşamaya başlamışlardı.

---

[863] Ahmad, **age**, 122.

[864] Cindoruk İle Yapılan Sözlü Tarih Görüşmesi.

[865] Evren, **age**, 54.

Subaylar arasındaki rahatsızlık 1950'lerin ortasından başlayarak artan enflasyon, siyasi istikrarsızlık, kentlerdeki genel memnuniyetsizlik havası üzerine kurulmuştu. Genelde alt ve orta sınıftan olduklarından, iktidar partisinin serbest piyasa felsefesinin tehdidi altındaki sınıflarının şikâyetlerini paylaşıyorlar, Türk toplumuna kimliğini kazandıran ahlak ve geleneksel değerlerin eriyişine üzülüyorlardı. 1960 cuntasının radikal üyelerinden Orhan Erkanlı'ya göre; iktidar milletin haklarını çiğnemişti, Türk Silahlı Kuvvetleri'nin her vesileyle gururu kırılmış, asil miras olan üniforma onu taşıyanları utandıracak hale getirilmişti.[866]

Ayrıca 1950-1960 arası dönemde sivil otoritenin Türk Silahlı Kuvvetleri üzerinde vesayeti, alt rütbedeki askeri personel üzerinde olumsuz etki bırakıyordu. Demiroğlu ve Cin bunu:

> "Menderes zamanında Türk Silahlı Kuvvetleri ile ilişkilerde siviller hakimdi. Milli Savunma Bakanı Türk Silahlı Kuvvetleri'nde etkiliydi. Genelkurmay Başkanı Orgeneral Rüştü Erdelhun Milli Savunma Bakanı geldiğinde aşağıya iner karşılardı. Bu bizim gücümüze giderdi."[867] şeklinde belirtiyorlardı.

Söz konusu vesayet terfi ve tayinlerde bile bulunmaktaydı. Demiroğlu ve Cin bunu şu sözlerle dile getiriyorlardı.:

> "Sivil iktidarın orduya girişi terfilerde olsun tayinlerde olsun siviller kendi adamlarını getirmeleri. Ordunun eski prestijini kaybetmesi."[868] "1950'den sonra-DP zamanında-müttefiklerin tasvip ettiği komutanlar geçti başa. Hâlbuki Daha değerli insanlar vardı bana göre bunlar ekarte oldu. DP'nin zamanında kabul demeyeceğim değişiklikler komuta heyetinde."[869]

Boşalan 21 milletvekilliği için seçim yapılma ihtimaline karşı İnönü tarafından yapılan Trakya ve Egedeki gezilerinde İnönü'ye saldırılar olması, olaylar CHP'nin suçlanmasına ve bunun akabinde "Tahkikat Komisyonunun" kurulmasına neden oldu. Ancak bu komisyonun art niyetli çalışmaları süreci daha da hızlandırdı. Ankara ve İstanbul'da hükümete karşı gösteriler yapıldı. Buna karşı hükümet sıkıyönetim ilan etti. Her türlü gösteri haber ve yürüyüşün yapılmasını yasakladı. 2 Mayıs 1960'da Ankara Kızılay 5. ayın 5'inde saat 5'de (555K) muhaliflerin

[866] Ahmad, **age**, 122.

[867] Demiroğlu İle Yapılan Sözlü Tarih Görüşmesi.

[868] Demiroğlu İle Yapılan Sözlü Tarih Görüşmesi.

[869] Cin İle Yapılan Sözlü Tarih Görüşmesi.

düzenlediği gösteriler yatışmamış ve Başbakan'ın alandan uzaklaştırılmasını gerektirecek kadar vahim bir hal almıştı. Ordu da sokaktaki kamplaşmadan rahatsızdı. Tahkikat komisyonunun 1960 ihtilaline giden sürecin katalizörü olduğu söylenebilir. Cindoruk bununla ilgili olarak:

> "Tahkikat encümeni olmasaydı 27 Mayıs olur muydu diye düşünebiliriz. Bir üstat var anayasa profesörü. Yassıada duruşmaları sırasında müşterek savunma hazırladığımız arkadaşlar beni mütalaasını almak üzere Ali Fuat Başgil'e gönderdiler. İstişare için gittiğimde bana dedi ki "Bir meclisin bir siyasi parti ile ilgili komisyon kurması olağandır kurabilir. Ama o komisyona salahiyet kanunu ile verilen salahiyetlerin demokrasi ile ilgisi yoktur. Salahiyet kanunu olmasaydı 27 Mayıs olmazdı."[870] demekteydi.

Tahkikat komisyonu kurulmasının darbeye giden süreci hızlandırdığı fikrine ordu içerisinden de katılanlar bulunmaktadır. Demiroğlu bu konuda şunları söylemekteydi:

> "60 ihtilalini yapanlar benim arkadaşlarımdı. Onları tanırım hepsi iyi çocuklardı. Ben şube müdürüydüm. Memleketsever Atatürkçü İnsanlardı. Ben onlara şunu söyledim. Bana bir vazife verirseniz ben hazırım. Ancak siz tabu olan bir şeyi yıkıyorsunuz. Ordu kendi hükümetini deviriyor. Korkarım bu ilerde bazı asker sergüzeştilere de kötü örnek olacaktır. Ama darbe gerekliydi DP'nin CHP'lilere Yaptıkları. Tahkikat komisyonları falan."[871]

1960'a gelindiğinde DP iktidarı iyice yıpranmıştı. 1950 seçimlerinde aldığı ve 1954 seçimlerinde yükselttiği % 50'nin üzerindeki oy oranı, erken yapılan seçimlerde % 50'nin altına düşmüştü. Ufukta görülen seçimlerde büyük bir olasılıkla iktidardan düşecekti. Çünkü DP demokrasiyi geliştirmek yerine, tek parti rejimini taklit ederek onu yozlaştırdı, temel hak ve özgürlüklere dayalı demokrasiyi çoğunluğun diktatörlüğüne çevirmişti.[872]

Sonuç olarak, 29 Ekim 1923'de Kurulan Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nde 36 yılın sonuna doğru seçimle gelmiş bir yönetim, 27 Mayıs 1960'da Türk Silahlı Kuvvetleri'nden 38 subayın kurduğu bir ihtilal komitesi tarafından devrilmiş, cumhuriyet tarihimizin bu ilk ihtilali ile birlikte TBMM feshedilmiş, içinde milletvekili Yamut'un da bulunduğu DP kadrosu tümüyle tutuklanmıştır.

---

[870] Cindoruk İle Yapılan Sözlü Tarih Görüşmesi.

[871] Demiroğlu İle Yapılan Sözlü Tarih Görüşmesi.

[872] Kongar, **age**, 190, 196.

6.4. Mehmet Nuri Yamut'un Tutuklanması ve Vefatı

Darbenin akabinde Yamut da diğer DP'liler gibi tutuklanma, sorgulanma, hapse atılma, hakaretler altında insanlık dışı muamelelere tabi tutulmuş, kendisi ve ailesi ağır kederlere ve acılara maruz kalmıştır. Basında ve çeşitli kaynaklarda bu konuda çeşitli görüşler ifade edilmektedir. Mesela Star Gazetesindeki makalesinde Aziz Üstel'in ifadelerine burada yer vermek isabetli olacaktır:

> "Genelkurmay eski başkanı İlker Başbuğ tutuklandı. Rahmeti Rüştü Erdelhun Genelkurmay Başkanıyken rütbeleri söküldü, er olarak yargılanıp idama mahkûm edildi Yassıada'da. Peki, ya 1950-54 yılları arasında Genelkurmay Başkanlığı yapan emekli Orgeneral M. Nuri Yamut'u nasıl unuttum? Kusura bakmasın bendenizi uyaran onlarca okurum. Efendim, 27 Mayıs darbesi olmuş, üstünden birkaç gün geçmişti. Ankara, Emek Mahallesi'nde bir apartmanın önünde duran cemseden bir subay, bir astsubay üç beş de er iner. Paşanın dairesinin kapısını yumruklarlar. Paşa elinde asası, yakasında İstiklal Madalyası, kapıyı açar. Subay haykırır: Hırsızlar! Vatanı sattınız! Tutukluyoruz! Nuri Paşa'nın yanıtı gelir: Ben Çanakkale gazisiyim. Atatürk'ün silah arkadaşıyım. İstiklal savaşı gazisi, eski Genelkurmay Başkanıyım! Bana hakaret edemezsin! O saat subayın tokadı Nuri Paşa'nın suratında patlar; astsubay da arkasına basar tekmeyi. Paşa düşer, gözlüğü kırılır, merdivenden yuvarlanır. Askerler kan revan içindeki genelkurmay eski başkanını yerden kaldırır, sürükleyerek götürür. Ve bir daha kimse Nuri Paşa'dan haber alamaz! Yargılandığı Yassıada'da "Ansızın ölür bir gün." İddialara göre Nuri Paşa'ya "Öldürüp kıyma makinelerine cesetlerini attığınız öğrencilerin adlarını ver!" diye bağırıp dururlar. Nuri Paşa, bu sorunun yanıtını veremez çünkü ne öldürülen öğrenci vardır ne de kıyma makinasına atılan! Tabi yanıt gelmeyince dayak, işkence, hakaret başlar ve sürer. Ta ki 71 yaşındaki genelkurmay eski başkanı son nefesini verinceye değin."[873]

Tüm DP'liler gibi milletvekili Yamut da tutuklanıp 1952'den beri Deniz Kuvvetleri'nin bir eğitim üssü olarak kullanılan Yassıada'ya sevk edilmiştir.[874]

Tutuklanma ve sevki konusunda internette[875] dolaşan bilgilerin bir kısmına ilişkin torununun açıklamaları bu bilgilerin yanlış olduğu yönündedir. Torunu Şahingiray şunları aktarmıştır:

---

[873] Aziz Üstel, **Mehmet Nuri Yamut'un Ölümü Araştırılmalıdır**, http://www .ufukturu.net/ haberler/13178/mehmetnuri yamutun olumu arastirilmalidir. 12.1.2012, (Erişim Tarihi 14.12.2016). **Çanakkale'nin kahraman komutanı Nuri Yamut Paşa'nın hazin öyküsü Belgeseli,** https://www.youtube.com/watch?v=YgFbnPADWDE, (Erişim Tarihi 14.12.2016).

[874] Ağaoğlu, **Marmara'da Bir Ada**, **age**, 2.

[875] **http:// www. ufukturu. Net / haberler / 13178** / **mehmet-nuri-yamutun-olumu-arastirilmalidir** (Erişim Tarihi 14.12.2016); http:// ankaradanbak.blogspot.com.tr/2014/05/**beyaz-devrimin-uniformal-kahraman**. html ;http: //www. İnternethaber.com/ **genelkurmay -baskanini- dovduler-**

> "1960 ihtilalinde Ankara'da gözaltına alınırken elinde asası olduğu halde evin içinde dolaşırken tekme tokat dövüldüğü şeklinde İnternette yazılar var. Bu yanlış bir bilgidir. Eşi Cavidan Yamut'un ifadesi, askerlerin kaba kuvvet kullanmadan, itme kakma merdivenden yuvarlama olmadan insan gibi içeri girip çok kibar bir şekilde davranarak "sizi almaya geldik" diyerek onu götürdüğü, onun asası elinde dolaşmadığı şeklindedir. Ben "Çanakkale gazisiyim Genelkurmay Başkanıyım" diye bağırdığı yazılmaktadır. Bunlar doğru değildir. Kendisi aristokrat bir aileye mensup ve İstanbul beyefendisi olduğundan askerler dahil kimseye bağırdığını hiçbir zaman duymadım."[876]

Cindoruk ise bu konuda şöyle demiştir:

> "Zannediyorum Yamut Yassıada'ya getirilirken biraz hırpalanma olduğu anlaşılıyor. İki yerde hırpalanmış. Bir harp Okulu'da bir de uçakla getirildikleri Yeşilköy'de meydan hava alanında."[877]

Darbeden 20 gün sonra Milli Birlik Komitesi'nin 1 Numaralı Kanunun 6. Maddesindeki "Sakıt Reisicumhur ile Başvekil ve vekilleri ve eski iktidar mebuslarını ve bunların suçlarına iştirak edenleri yargılamak üzere bir yüksek adalet divanı kurulur" hükmüne istinaden Yassıada'da kurulan Yüksek Adalet Divanına sevk edilen ve orada yargılananlar arasında milletvekili Yamut da bulunmaktaydı. Ancak rahatsızlığı dolayısıyla Yassıada süreci revir-hastane arasında devam etti ve Yassıada duruşmaları esnasında ölümü üzerine hakkındaki kamu davası düştü.[878]

Yamut'un Yassıada duruşmalarına ilişkin durumunu, kendisi Yassıada duruşmalarının avukatı olan Cindoruk sözlü tarih görüşmesinde:

> "Yamut tedaviye cevap vermediği için duruşmalara katılamadı. Yamut'un duruşmalara getirilmemesinin sebebi doktor raporları ile büyük bir ihtimalle oradaki revirde kalmıştır."[879]

şeklinde belirtmiştir.

Bu nedenle kendisine isnat edilen suçtan ceza almış değildi. Yamut'a isnat edilen suç hakkında Cindoruk:

395886h. htm, (Erişim Tarihi 14.12.2016); http://www. **sabah. com. Tr /Yazarlar/donat**/2007/01/14/ **Eski_ Genelkurmay_Baskani_na_Tokat;** http:// (Erişim Tarihi 14.12.2016), www.**yeniasir. com.tr /politika**/2010/12/19/27mayis_bir_ tertipti; http://www.**aksam.com.tr/yazarla**r/**27-mayis-darbesinin bilinmeyen kurbanlari**-c2/haber-520362, (Erişim Tarihi 14.12.2016).

[876] Şahingiray İle Yapılan Sözlü Tarih Görüşmesi.

[877] Cindoruk İle Yapılan Sözlü Tarih Görüşmesi.

[878] http://www.a**nsiklopedi.biz/biyografi/nuri-yamut-kimdir**, (Erişim Tarihi 19.12.2017).

[879] Cindoruk İle Yapılan Sözlü Tarih Görüşmesi.

> "Bütün Milletvekillerine ne suçlama yapılmışsa Yamut Paşa'mıza da aynı suçlama yapılmıştır. 146. maddenin değiştirilmiş üçüncü fıkrası. Yani Anayasayı Tebdil, Tayir ve İlga suçlaması eski tabirle. Şimdiye tercüme edersek Anayasayı zorla değiştirmek, farklı hale getirmek ortadan kaldırmak. Yani sivil darbe yapmak diyelim. Ona da nasıl katılmışlar? Oy vererek katılmışlar. Parlamentoda verdikleri oylarla ve karşı çıkılarak murakabe yapmayarak bu suçu işledikleri söyleniyor. İddianamede Yamut hakkındaki düşünce de budur."[880]

demiş, hakkındaki mahkeme kararına ilişkin ise;

> "Yamut'un savunmasını hatırlamıyorum. Avukatı da yoktu. Son savunmada da ismi gözükmüyordu. Sonra da hatırladığım kadarıyla Mart ayında vefat etti 61'in. Duruşmalar devam ederken vefat etmişti. O nedenle de hakkındaki dava nihai kararla düşürüldü."[881]

şeklinde konuşmuştur.

Gerçekte isnat edilen suçun karşılığı ceza idam idi. Fakat hukuk üzerinde vesayet o dönemde egemen güç Milli Birlik Komitesi'nde idi ve Milli Birlik Komitesi yargılananların bir kısmını "Fer-i fail" durumuna sokmuştu. Cindoruk bu konuda şunları söylemiştir:

> "Aslında 146. maddenin 1. fıkrası vardı. O fıkraya göre herkesi idama mahkûm etmeleri gerekiyordu. Onu hafiflettiler. Milli Birlik Komitesi bir değişiklik yaptı. Fer'i fail yani ikinci derecede failler için hafifletti cezayı. Ve beş yıldan başlayan 15 yıla kadar varan hapis cezası koydu. Onların arasına katmışlardı Nuri Paşayı. Yamut vefat ettiği için karar 15 Eylül 1961'deverildi. Yamut Paşa ondan altı ay evvel vefat etmişti. Mart ayında vefat etmişti. Vefat eden sanıklar hakkındaki dava düştü. Onun için ceza almadı. Alamadı. Daha doğrusu karar duruşmasına erişemedi. Onun içinde ifade verdiğini hatırlamıyorum. Duruşmalara hiç çıkmadı ifade vermedi. Bildiğim, hatırladığım kadarıyla duruşmalara hiç katılmayan beş-altı milletvekilinden biridir."[882]

Yassıada'da sadece Yamut değil, DP üyesi olan İstiklal Savaşı ve Kore Savaşı gazisi emekli subay ve generaller ile görevdeki 10. Genelkurmay Başkanı Orgeneral Rüştü Erdelhun da Yassıada'da aynı hücreleri paylaşmışlardır.

---

[880] Cindoruk İle Yapılan Sözlü Tarih Görüşmesi.

[881] Cindoruk İle Yapılan Sözlü Tarih Görüşmesi.

[882] Cindoruk İle Yapılan Sözlü Tarih Görüşmesi, ayrıca bkz. Ağaoğlu, **Marmara'da Bir Ada**, **age**, 11.

Yassıada'da duruşmalar 14 Ekim 1960 günü başlamış 15 Eylül 1961'de sona ermiştir. Bu sürede 203 oturum yapılmış, 19 dosya ele alınmış, 529 sanık, 1063 tanık dinlenmiştir.[883]

Yargılamalar esnasında, yabancı gözlemcilerin de tespitlerine göre, yargıçlar sanıklara hiç de sempati beslememiş, savunma haklarını engelleyecek şekilde sanık avukatlarına kısıtlamalar konulmuş, duruşmaların devam ettiği günlerde adaya gidebilmek imkânsız derecede zora sokulmuş, bunun için askeri yönetimden izin almak ve bu yönetimin koyduğu kurallara harfiyen uymak gerekmiş, duruşmalarda sanıklara dikkatle bakmak, işaretleşmek, karşılıklı konuşmak, bakışmak ve el kol hareketleri yapmak yasaklanmış, bu kurala uymayanlar en ağır şekilde cezalandırılmış, şahitlik yapma sanıkların aleyhinde konuşmak şartına bağlanmıştır.[884]

Tutukluluk süreci tutuklular için çok ağırdı. "Yassıada komutanı Albay Tarık Güryay hemen her gün koğuşları gezer,.. Daha önce herhangi bir davranışından dolayı takıldığı sanık varsa, onu kıstırır, dolabını arar,, karyolası dağınıksa onu bahane eder, sonunda söyleyeceğini söyler. Etrafta bir ürküntü, sanıklarda bir eziklik bırakır giderdi.[885] Mahkûmlar ailelerine 50 kelimeyi geçmeyen klişe mektuplar yazabilirlerdi."[886]

Duruşmalar Başol'un aynı sözleri ile başlıyordu: "Sanıklar getirildiler. Bağlı olmayarak yerlerine alındılar... Arkasından hastalıkları yüzünden getirilmeyenlere ait Garnizon Komutanlığı'nın mektubu ile raporlar okunuyordu. "Nuri Yamut, Yümmü Üresin, Hüsnü Yaman" hemen hepsi kalp hastası idi. Bu sürekli olarak getirilmeyenlerden birinin ismi bir duruşma başında artık son defa, fakat ölümünü bildiren rapor okunarak geçiriyordu. O zaman Egesel ayağa kalkıyor, öldüğü anlaşılan…diyerekhakkındaki davanın düşmesini istiyordu.[887]

Gazete, dergi ve radyo gibi araç ve gereçler kullanılarak sanıklara "Düşük" vb. sıfatlar kullanılarak çeşitli hakaretler yapılmaktaydı. *Akis Dergisi'nde* yer alan

[883] Atiye Demiroğlu, **27 Mayıs 1960 İhtilali ve Demokrat Parti'nin tasfiyesi**, Sosyoteknik, Y1, C1, Mayıs 2011, 20 (Erişim Tarihi 23.11.2016).

[884] **age**, 20.

[885] **age**, 21.

[886] Ağaoğlu, **Marmara'da Bir Ada**, **age**, 9.

[887] **age**, 32.

yazıda Hasan Polatkan'ın eşinin iki çocuğu ile birlikte adaya gidişi hikâye tadında tasvir ediliyordu:

> "Düşük aileleri için her şey haftanın ortasındaki Çarşamba günü saat 9.45'de başladı. O gün takvimler 21 Aralık 1960'ı göstermekteydi. Dolmabahçe rıhtımından kalkan meşhur ve emektar Fenerbahçe vapuru 29 düşük ailesini Yassıada'ya götürüyordu. O gün Fenerbahçe-personel hariç-tam 99 yolcu ile hareket etti. Bu yolculardan 50'si düşük avukatlarıydı. Geriye kalanı düşük aileleri teşkil ediyordu. Böylece tam 204 gün sonra düşükler aileleri ve çocuklarıyla görüşme imkânı buldular."[888]

Yassıada mahkemesi boyunca devlet radyosunda her akşam "Yassıada Saati" adıyla bir hakaret ve aşağılayıcı sözlerin yer aldığı propaganda programı yayınlanmıştı.[889]

Darbe ve Yassıada süreci, tutuklu ve aileleri için on yıllar sürecek travmaya yol açmıştır. Yamut'un torunu Şahingiray şunları söylemekteydi:

> "İhtilal bizim için kötü bir hatıra. Ailece Yassıada'lı olduk. Teşvikiye'deki evimize 5-6 asker girdi. Ne arandığını sorduk. Kaçan insan arıyorlardı. Yassıada'ya mektup yazmak da bir sorun idi. İstediğiniz her şeyi yazamazdınız. İhtilal zamanında araçlar bagaj kapağı açık seyretmek zorundaydı. Çünkü İnsan kaçırılabilir düşüncesiyle. Yassıada'dan gelen haberlerde 'er mektubu görülmüştür' damgalı hal ve hatır soran klişe yazılı cevaplar geliyordu. Kayınpederim Annem ve babam uğradığı haksızlığın onu (Yamut'u) kahrettiğini söylüyordu. Önceden bir hastalığı olmayan dedemin bu kahırlar neticesinde orada (Yassıada'da) hastalandığını (akciğer kanseri) ifade etmekteydiler. Kasımpaşa Deniz Hastanesi'ne nakledildi. Kapısında iki nöbetçi asker sürekli bekliyordu. Beni çok severdi. Torunu ile birlikte görüşmesine bile müsaade etmezlerdi. Babamın denizci olması ve onun tanıdığı yüksek rütbeli doktorlar sayesinde bir defasında babam beni oraya götürebildi. Ailemiz ve ben içeri alınmadık. 'Merhaba' demek bile yasaktı. O sırada arkamdan biri beni içeri doğru itti. Ben kendimi büyükbabam ile karşı karşıya buldum. Büyükbabamı tanıyamadım. 30-40 kg. kalmış, iskelet gibi, boynunda mor şişlikler ellerinde boynunda morarmış gibi şişlikler var, yoruma açık. Kalıplı bir adamdı. Nasılsın diyebildim. İyiyim dedi ve karşılıklı ağladık. Asker beni geri çekti. Bu onu son görüşüm idi."[890]

İhtilalcilerin yaşlı, hasta veya vefat etmişlere bile davranışlarının ağır olduğu konusunda genel bir kanı bulunmaktadır. Cindoruk bu konuda şunları söylemekteydi:

---

[888] Demiroğlu, **age**, 21, 22.

[889] Emine Gürsoy Naskali, **Yassıada Zabıtları XII**, (İstanbul: Kültür ve Turizm Bakanlığı Kitabevi, 2014), 4.

[890] Şahingiray İle Yapılan Sözlü Tarih Görüşmesi.

"Yaşlılar zor günler geçirdiler kimi tedavi oldu. Yassıada'da ölenlerin cenazelerini o zaman çok disiplini bir şekilde saklayarak gömdüler. Mesela Lütfi Kırdar'ın cenazesinde olaylar vs. çıktı. Onun için gizli de vermiş olabilirler cenazeyi."[891]

Yamut Yassıada'da vakur duruş sergilemiştir:

"Şimdi belki de Yassıada'da hiç olgun iyi karakterli, dürüst kimseler yok muydu diyeceksiniz. Hemen söyleyeyim: Vardı ama azdı. Ve bunların başında Nuri Yamut geliyordu. Adada bulunduğu süre içinde olgun kişiliğini, bütün küçüklüklerin üstünde tutmuş olan bu emekli orgeneralin herkese saygı telkin eden bir yanı vardı. Susan bir insan değil susan bir kayaydı sanki. Bir gün hastalanınca, onu hemen hastaneye göndermek istedim. Belki inanmayacaksınız bütün tutukluların can attıkları böyle bir daveti kabul etmedi. "Burada bana yeter derecede bakılmaktadır. Sizden ve arkadaşlardan çok memnunum. Beni adadan göndermeyiniz" dedi. Ben gitmesi için bir hayli ısrar ettim neticede kabul etti. Kendisini motora bindirdiğim zaman beni yanaklarımdan öperken ağlıyordu. Yazık ki, bu efendi insanı son görüşüm olmuştu."[892]

Yamut, 9 Mart 1961'den beri yatmakta olduğu Kasımpaşa Deniz Hastanesi'nde 5 Haziran 1961'de saat 18.30'da akciğer kanseri nedeniyle vefat etti.[893]

Dua için gelen bir grup hoca Nuri Bey'in hayattayken oruç tutup tutmadığını sorar, tutmadığı her yıl için, bir mendil içine para konup verilmesini isterler. İslam'da yeri olmayan böyle bir uygulama aileyi şaşırtır. Hocalar ardından mendile sarılmış paraları "Sen bu günahı yükleniyor musun?" diyerek birbirlerine atmaya başlarlar. Yamut'un damadı Tarık Şahingiray sonunda dayanamayarak mendili havada kapar ve "Ben yükleniyorum" diyerek hocaları kapı dışarı eder. Hocaların "Sen yüklenemezsin ancak biz yüklenebiliriz" demesi de bir şeyi değiştirmez.[894]

Yamut, Yassıada duruşmaları esnasında vefat eden 7 sanıktan birisidir.[895] İhtilalciler bu "Demokrasi şehitlerinin" naaşına karşı bile acımasızdır. Torunu Şahingiray dedesinin cenazesine ilişkin şunları söylemekteydi:

---

[891] Cindoruk İle Yapılan Sözlü Tarih Görüşmesi.

[892] bkz. Ek – 35.

[893] "Sabık Milletvekili Yamut Vefat Etti," **Hürriyet**, 6 Haziran 1961, 1.

[894] Aktaş-G Yayın Grubu, **age**, 40.

[895] Demiroğlu, **age**, 24.

> "Dedem, 5 Haziran 1961'de vefat etti. Cenazesi bile sıkıntılıydı. Çünkü sıkıyönetim tarafından cenazeye aileden ancak iki kişinin katılabileceği söylendi. Nedeni açıklanmadı. Yassıada'da bir kere mahkemeye çıkabilmiş, oda yoklama ve suçu yüzüne okunmuş, suçu da neydi bilmiyorum. Zincirlikuyu'da babamın ve anneannemim ve annemin katılabildiği bir törenle alelacele bulunan yere defnedildi. Daha sonra yine babamın MİT elemanı olması hasebiyle dostlarının yardımıyla aynı mezarlıktaki alınan aile mezarlığındaki şimdiki yerine defnedildi. Bu nakil bile sıkıntılı olmuş."[896]

Bu acımasızlık sonraki dönemlerde dahi sürmüştür. 12 Eylül 1980 Askeri Yönetimi zamanında Atatürk'ün en yakın silah arkadaşlarından İstiklal Harbi komutanlarını ve kahramanlarını Ankara'da, yine Atatürk'ün kurduğu Atatürk Orman Çiftliği alanı içerisinde tesis edilecek bir mezarlığa (Devlet Mezarlığı'na)nakli gerçekleştirilirken; Balkan Harbi, 1. Dünya Harbi, İstiklal Harbi ve genç Türkiye Cumhuriyeti'nin İç Güvenlik Harekâtı gazisi, Kara Kuvvetleri Komutanlığı'nın kurucusu, birinci Kara Kuvvetleri Komutanı ve Türk Silahlı Kuvvetleri'nin 6. Genelkurmay Başkanı, TBMM'nin 10. ve 11. Dönem Milletvekili Yamut'un mezarının nakli düşünülmemiştir. Torunu Şahingiray şöyle diyordu:

> "Dedemin mezarının Ankara'daki devlet mezarlığına taşınması teklif bile edilmedi. Sebebini bilemiyorum. Mahkemelerin sonucunda beraat kararı verildi. Teklif etselerdi de anneannem kabul etmezdi. Anneannem kırgın idi."[897]

Yassıada da mahkeme kararlarıyla idam edilenler malumdur; ancak bunların yanı sıra, darbeye verilen başka "kurbanlar" da olduğunu söylemek mümkündür. M. Nuri Yamut; Lütfi Kırdar, Yusuf Salman, Lütfi Şaylan, Gazi Yiğitbaşı, Yümnü Üresin ve Kenan Yılmaz ile birlikte "Anayasa davası" nda yargılanırken, Yassıada mahkemeleri sırasında vefat' edenler arasında bulunmaktaydı.[898] Bunlara ilaveten Konya eski valisi Cemil Keleşoğlu'nun da Yassıada'da intihar ettiği açıklanmıştır ki bu açıklama da şüphelidir. Tıpkı 27 Mayıs darbesinin üçüncü günü ölen İçişleri Bakanı Namık Gedik için yapılan intihar etti açıklaması gibi. Bunları da hesaba katarsak darbecilerin ölümüne yol açtığı mazlum demokratların toplamı 11 kişiyi bulmaktadır.[899]

---

[896] Şahingiray İle Yapılan Sözlü Tarih Görüşmesi;ayrıca EK-22.

[897] Şahingiray İle Yapılan Sözlü Tarih Görüşmesi.

[898] Markar Eseyan, **27 Mayıs darbesinin bilinmeyen kurbanları**, 30 Mayıs 2016, http:// **www aksam.com.tr/yazarlar/ 27- mayis- darbesinin- bilinmeyen- kurbanlari-** c2/haber-520362, (Erişim Tarihi, 21.11.2016).

[899] http://www.f**aiktunay.com.tr/tr**/a**dnan-menderes-ve-darbeler**/, (Erişim Tarihi, 20.11.2016).

7. SONUÇ

2. Dünya Savaşı'ndan sonra başlayan "Soğuk Savaş" yıllarında dünya ve Türkiye; siyasi, askeri, ekonomik, sosyal, kültürel vb. birçok anlamda değişim ve dönüşüm yaşamıştır. Türk Silahlı Kuvvetleri de bu değişim ve dönüşümden nasibini fazlasıyla almıştır. Üstelik bu değişim ve dönüşüm çok keskin ve derin olmuştur. Bu çalışmada, 1950-1954 yılları arasındaki bu dönemde-Yamut'un Genelkurmay Başkanlığı esnasında-Türk Silahlı Kuvvetleri'nin değişim ve dönüşümü incelenmeye çalışılmıştır.

Türkiye, 2. Dünya Savaşı'nın sonlarında başlayan ve 1946'dan sonra da devam eden Sovyetler Birliği'nin tehditlerinin ardından önce Truman doktrini, müteakiben Amerikan sanayiine pazar açma amacını taşıyan Marshall Yardımı ve ABD'nin yardımları ile ABD'nin uydusu haline gelmeye başladı. Bu süreç Türkiye'nin 11 Mart 1947'de IMF'ye, 14 Şubat 1947'de de Dünya Bankası'na üye olması ile perçinlendi. Aslında CHP iktidarının sonlarında başlayan ve 1950'li yıllarda olanca hızıyla süren bu süreç aynı zamanda Türk Silahlı Kuvvetleri'nin modernleşme çabalarının yoğun yaşandığı ve genelde Türkiye'nin özelde ise Türk Silahlı Kuvvetlerinin ABD ekseninde şekillenmeye başladığı yıllar oldu.

Yurt dışında bu gelişmeler olurken yurt içinde de 1944-1950 yılları arasında asker sivil kesim arasındaki soğukluk, tek parti iktidarının biriktirdiği bıkkınlık ordu içerisinde de ayrışmalara sebep olmuş, ordu CHP ve Demokrat Parti yanlıları olarak ayrışmış, 1950 seçimleri sonucunda CHP yanlıları CHP'ne seçimi kaybettiği halde iktidarı bırakmamasını söylerken, DP yanlıları bunun tersini savunmuşlardır. Bu ayrışmada ordunun bir kısmı İstiklal Harbi'ne katılmış genellikle yüksek kademesinin CHP, alt rütbeli personelinin ise DP taraftarı olduğu söylenebilir. Alt rütbeli subaylar ordunun geri kalmışlığının faturasını yüksek kademedeki personele ve İnönü hükümetine kesiyorlardı ve İnönü'nün 2. Dünya Savaşı'nda yanlış politika izlediğini düşünüyorlardı.

14 Mayıs 1950 seçimlerinin ardından bir kısım üst rütbeli ordu personelinin İnönü'yü ziyaret ederek iktidarını bırakmamasını salık vermeleri, çiçeği burnunda Başbakan Adnan Menderes'in orduya karşı huzursuzluk duymasına ve iktidara gelir gelmez yaptığı icralardan birinin de orduda tasfiyeler olmasına neden olmuştur.

6 Haziran 1950 yılında gerçekleşen bu tasfiyelerin gerekçesi, her ne kadar görünürde "Ordunun Gençleştirilmesi" gösterilse de gerçekte tasfiyeler; ordu içerisinde hizipler mücadelesi ve bu mücadele sonucunda bir tarafın tasfiyesidir. Tasfiyeler sonucunda ordu gençleştirilmemiştir. Bu tasfiyeler sonucunda Yamut, Genelkurmay Başkanlığı'na getirilmiştir. Bu durumdan kendisinin kazanan hizip içerisinde olduğu sonucu çıkarmak mümkündür.

Osmanlı İmparatorluğu'ndan ve askeriyesinden, Türkiye Cumhuriyeti devletine ve askeriyesine intikal eden, alt rütbelerde iken geç Osmanlı, orta ve üst rütbelerde iken Türkiye Cumhuriyeti'ne hizmet etmiş Türk Ordusu'nun en büyük rütbesine ulaşmış, DP içerisinde siyaset yapmış asker ve siyaset adamı Yamut'un dünya görüşü önemlidir. Kendisinin demokrat kişiliği, Genelkurmay Başkanlığını yürüttüğü sırada, askerlerin siyasete karışmamasında önemli etken olmuştur.

Yamut, kendisinden önceki Genelkurmay Başkanlarının çizdiği profilden değişik bir anlayış getirmiş, Türk Silahlı Kuvvetleri'ni dışa dönük, anayasal çerçeve içerinde hükümetin emrinde, demokrasiye saygılı bir Genelkurmay Başkanı olarak yönetmiş, Türk Silahlı Kuvvetleri'nin çağı yakalaması için mücadele etmiştir. Kendisinin Genelkurmay Başkanlığına getirilmesinde onun bu özeliklerinin de Menderes tarafından dikkate alındığı kanısına varılabilir. Kendisi Genelkurmay Başkanlığı döneminde askeri ve sivil yabancı erkân ile iyi ilişkiler geliştirmeye önem vermiştir. Yurt içerisinde ise futbol başta olmak üzere spora ve sporun yaratacağı birleştirici motivasyona katkısını iyi değerlendirmiş, ordu takımlarının birbirleri ile ve sivil kulüpler ile yapacağı müsabakalara bizzat katılmış ve sporu her zaman desteklemiştir.

Yamut'un; önceki askerlik safahatında olduğu gibi Genelkurmay Başkanlığı esnasında da personelinin moral ve motivasyonuna önem veren demokratik bir yönetim şeklini benimsediği, en zor anlarda bile astlarına güven veren bir komutanlık sergilediği görülmektedir.

Bununla birlikte her yönetici/komutan gibi Yamut da mahiyetindekiler tarafından eleştirilmekten nasibini almıştır. Yamut'un; bir komutan olarak kararlarını astlarından gelen teklifler karşısında değiştirmesi (aslında bu özelliği olumlu anlamda da değerlendirilebilir), Kore Türk Tugayına yapılan atamalarda kurmay subayların azlığı ve bunların muayyen periyotlarla değiştirilmemesi, kendisinin Genelkurmay Başkanlığı öncesinde de var olan toptancı sistemin devamı olarak Kore Savaşı'ndan dönen personelin bir üst rütbeye çıkarılmaması, iltimas probleminin kendisinin Genelkurmay Başkanlığı öncesinde olduğu gibi devam etmesi (Sonrasında da devam edecektir.), subay ve astsubayların ekonomik durumlarındaki olumsuzluklara çözüm bulunamamış olması, siyasilerin Türk Silahlı Kuvvetleri personelinin atamalarına veya zorunlu emekli edilmelerine/tasfiyelerine etki etmemesi, Türk Silahlı Kuvvetleri bünyesinde Kara Kuvvetlerine önem vermesi, vb. gibi hususlar da eleştirildiği görülmektedir. Bu eleştirilerin bir kısmının orta ve alt rütbelerdeki yeni kuşak subaylardan gelmesinin, o dönemde silahlı kuvvetlerde var olan eski-yeni kuşak çatışmasının bir uzantısı olduğu söylenebilir.

Öte yandan Yamut'un Amerikalıların telkiniyle Harp Akademileri'ndeki öğretim süresinin 1950 yılında bir seneye indirilmesi yanlışından 1953-1954 Öğretim Yılı'nda dönmesi, onun 'kararlarında sabit görüşlü, katı bir komutan' değil 'kararlarını revize edebilen esnek bir komutan' olduğunu göstermektedir.

Yamut'un DP iktidarına yönelik ordu içerisindeki oluşumlardan haberinin olup olmadığı konusunda bilgi olmamakla birlikte yukarıda açıkladığımız kişisel özelliklerini ve kendisinin Genelkurmay Başkanlığı dönemindeki icraatlarını dikkate aldığımızda haberinin olmadığı söylenebilir.

Yamut, Genelkurmay Başkanlığı'na atanmasını müteakip kendisini olağanüstü iç ve dış ziyaret trafiğinde bulmuş, ABD ile yapılmış askeri anlaşmalar gereği birçok NATO komutanının Türkiye'yi ziyareti ve kendisinin NATO vb. kuruluşlara olan ziyaretlerinde yanında Cumhurbaşkanı ve hükümet temsilcileri bulunsun veya bulunmasın Türkiye'yi temsil etmiş, bu ülkelerin asker ve devlet adamları ile temaslarda bulunmuştur.

Osmanlı İmparatorluğu'ndan beri süregelen ve Türkiye Cumhuriyeti'nde imkânlar nispetinde devam eden Türk Ordusu'nun modernleşme, değişim ve dönüşüm süreci; 2. Dünya Savaşı sonrasında özellikle 1947'den sonra artmış,

1950'ler Türk Ordusu'nda bu sürecin ivme ile devam ettiği dönem olmuştur. Bu dönem; Türk Silahlı Kuvvetleri için tıpkı 1928 harf devriminde Türkiye'nin yaşadığı büyük kırılma gibi keskin bir dönem olmuştur. Yamut, tüm bu süreçlerin içerisinde çeşitli rütbelerde bulunmuş, Sürecin ivme kazandığı dönemde Türk Ordusu'nun Genelkurmay Başkanlığı'nı yapmıştır. Bu süreçte nasıl ki 1880'lerde Prusya ekolüne geçilir, dönemin güçlü ordusu olan Alman Ordusu örnek alınır ve silahlar da ağırlıklı olarak bu ülkeden temin edilirken, 1947'den sonra Almanya'nın yerini Amerika almış, teşkilatlanma ve doktrinde Amerikan Ordusu örnek alınarak "Amerikan Ekolüne" geçilmiş, silahlar da ağırlıklı olarak Amerika'dan temin edilmiştir.

Bu dönüşüm gerçekleşirken, Türk Ordusu'ndaki "Prusya ekolü" ve "Prusya disiplini" tamamen bırakılmamış, her iki ekolün etkisi Türk Silahlı Kuvvetleri'nde günümüze kadar sürmüştür.

Türk Silahlı Kuvvetleri'ndeki bu dönüşümün sancıları; dönüşümün ilk yılları olması nedeniyle, Yamut'un Genelkurmay Başkanlığı esnasında oldukça yoğun yaşanmıştır. Türkiye'nin NATO gibi uluslararası bir savunma organizasyonuna katılması nedeniyle 'dil sorunu' başta olmak üzere yeni taktik, teknik, silah araç gereçlere uyum, Kore Savaşı örneğinde olduğu gibi müttefik ordular ile ortak harekât icra etme konularında yaşanan sancılar bunlar arasındadır.

Yamut'un Genelkurmay Başkanlığı döneminde 2. Dünya Savaşı'yla modern bir savaşın gereklerinden yoksun olduğu ortaya çıkan ve bu savaştan sonra 1947 Truman Doktrini ve 1948 Marshall yardımlarıyla başlayan Türk Silahlı Kuvvetleri'nin modernleşme süreci, 1952'de NATO'ya giriş ve bu tarihten sonra bir kısmı Yamut'un Genelkurmay Başkanlığı sonrasında gerçekleşen ABD ile yapılan ikili anlaşmalarla tüm hızıyla devam etmiş, Türk Silahlı Kuvvetleri; insan miktarı çok, emek yoğun güç yerine modern silah araç ve gereçlerle sayıca az ancak muharebe gücü yüksek bir silahlı güç haline getirilmeye başlanmıştır.

Bununla birlikte Türk Silahlı Kuvvetleri'nin modernleşmesi çabaları öncülü gerileme dönemi Osmanlı İmparatorluğu Ordusu'nun modernleştirilmesi çabalarında olduğu gibi dönemin süper gücüne dayanmak şeklinde olmuştur. Bu nedenle Amerikan yardımları; Türk Ordusu'nda sözlü tarih çalışmasını yaptığımız dönemin askeri personelinin de teyit ettiği bazı paradokslar yaratmıştır. Buna göre; dayanılan en büyük dış kaynak ABD olmuş, yardımla

gelen silah araç gereç ve malzemeye adaptasyon problemi ortaya çıkmış, zimmet mülahazasıyla, Alman eski silah araç ve gereçleri de bir kenara bırakılamamış, ABD'nin verdiği silah araç ve gereçlerin ikinci el olması nedeniyle bunlara yapılan bakım ve onarım maliyeti yükselmiş deyim yerindeyse astarı yüzünden pahalı hale gelmiş, o dönemin askerlerinin ifadesine göre Amerikalılar yardım adı altında kendi çöplüklerini temizlemiş, yerli silah sanayimizin gelişmesi önlenmiştir. Türkiye'nin kendi üretebileceği en basit silah, araç ve malzemenin dahi yardım olarak alınması Türkiye'yi atalete sürüklemiştir. Ayrıca Amerikan yardım kurulundan görevlendirilen ABD'li bazı subayların Türkiye'nin müstemleke bir devletmişçesine varan Türk askeri personeline olumsuz davranışları ve iki ülkenin kültür ve anane farklılığından doğan nedenlerle iki ülke askerleri arasında sürtüşmeler de meydana gelebilmiş, Türk Silahlı Kuvvetleri'ndeki subaylar arasında eski kuşak-yeni kuşak ayrımını ortaya çıkmış, yardım kapsamında Amerikan eğitimiyle Amerika ve Türkiye'de yetişen ve genellikle yeni kuşak Türk kurmay subaylarının önemli bir kısmı Amerikan hayranı olmuştur. Bu subayların bir kısmının yüzbaşı-albay rütbeleri arasında 1960 ihtilalini, orgeneral rütbesinde 1980 ihtilalini gerçekleştirmiş oldukları dikkate alındığında bunun sonuçlarının Türkiye'nin siyasi hayatına olumsuz etkileri görülebilir.

ABD'ye dayanmanın ve alınan Amerikan yardımlarının Türk Ordusu'nun modernleşmesine katkısı olmuştur. Ancak dışarıdan gelen modernizasyon; iç modernizasyonla desteklenemediği için statik bir düzlemde kalmıştır. Sözlü tarih çalışmasını yaptığımız dönemin askerleri iç dinamiklerle yeterince desteklenememesinden dolayı bu yardımlardan istenilen düzeyde verim alınamadığından yakınmaktadırlar. Dışarıdan gelen modernizasyon Türk Ordusu tarafından iç modernizasyon ile desteklenebilseydi amaçlanan verim daha çok ve daha kısa sürede gerçekleşebilirdi.

Yamut'un Genelkurmay Başkanlığı döneminde Türkiye siyasi bir kazanç için Kore Savaşı'nda "kan bedeli" ödemiştir. Türkiye ile Yunanistan'ın ödediği bedel ve her iki ülkenin aynı anda NATO üyeliğini elde etmesi karşılaştırıldığında bu ifade tam karşılığını bulabilir. Ömrünün büyük bir kısmı savaşlarda geçmiş bir komutan olan ve savaşın acılarını bilen Yamut'un bu savaşa birlik göndermeye taraftar

olmadığı, ancak siyasi karar alıcılarına direnmediği de anlaşılmaktadır. Bu durum onun demokrasiye sarsılmaz bir inançla bağlılığının sonucudur.

Kore Savaşı'nın da Türk Silahlı Kuvvetleri'ne etkileri olmuştur. Her şeyden evvel İstiklal Harbi'nden beri erken Cumhuriyet döneminde ayaklanmaları bastırma dışında savaşmamış Türk Silahlı Kuvvetleri; Kore'de modern harp ve müttefik kuvvetlerle müşterek harekât icra etme deneyimini yaşamış, bu harpte dost ve düşmandan (Amerikalılar, Çinliler ve Koreliler) elde ettiği muharebe, muharebe destek ve muharebe hizmet destek konularında kendisini geliştirmeye başlamış, bu durum, onun modernleşme sürecini hızlandırmış, savaş kabiliyetini artırmıştır.

Siyasi açıdan bakıldığında ise Sovyetler Birliği'nin Türkiye'yi tehdidi ve Türkiye'den talepleri, Kore savaşı ve ardından gelen NATO'ya üyelik, Sovyetler Birliği'nin 5 Mart 1953'de Stalin'in ölümünden sonra Türkiye'ye yönelik talep ve tehditlerinden vazgeçtiklerini açıklamalarına rağmen Türkiye'nin o yıllardan itibaren takip ettiği politikasının günümüze kadar süren sonuçları olmuştur. Bekasını ve geleceğini Batı'da gören Türkiye, kendi çıkarlarının aleyhine de olsa Batı'nın yanında yer almış ve Batı'ya yaslanmış, Cezayir ve Mısır bunalımlarında Fransa ve İngiltere'nin yanında yer almış, İsrail'i ilk tanıyan ülkelerden olmuş, bu durum Türkiye'nin uluslararası alanda milli bir duruş sergilemekten uzak davranmasına ve bağımsız politika üretememesine yol açmıştır. 2000'li yıllara kadar Türkiye-Sovyetler Birliği ilişkileri, Türkiye'nin ABD eksenindeki dış politikası nedeniyle de gergin bir düzlemde seyretmiştir.

Türkiye'nin Batı bloğu içinde yer alma çabasını sadece Sovyet tehdidine bağlamak da doğru değildir. Türkiye Cumhuriyetinin kuruluşunda belirlenen "Çağdaş Uygarlık Seviyesine Ulaşmak" hedefinin de bu noktada önemi büyüktür.

1930 da başlayan ve Yamut'un Genelkurmay Başkanlığı süresinin sonuna kadar devam eden sürede, Türk-Yunan ilişkileri deyim yerindeyse balayı seviyesinde olmuştur. Atatürk-Venizelos ilişkileri ile başlayan bu balayı kesintisiz olarak Kıbrıs meselesinin ortaya çıktığı 1954'e kadar sürmüştür. Venizelos daha 10 sene önce savaştığı Atatürk'ü Nobel Barış Ödülüne aday göstermiş, iki ülke 1934'de kurdukları Balkan Antantına üye olmuş, iki ülke de İtalyan saldırı tehlikesine maruz kalmış, Yunanistan 1939 Erzincan depreminde Türkiye'ye yardım etmiş, Türkiye İtalyan saldırısına ve Almanların işgaline uğrayan Yunanistan'a her türlü insani yardımı

yapmış, İki ülke de; 2. Dünya Savaşı'nın ardından Sovyet tehdidine maruz kalmış ve Truman Doktrini ve Marshall Planıyla ABD'nden yardım almış, iki Kore'ye asker göndermiş, NATO'ya aynı gün üye olmuşlar, Balkanlarda Batı Bloğunda yer almış ve ABD ekseninde politika gütmüştür. Bu bakımdan Yamut'un Genelkurmay Başkanlığı döneminde Türk-Yunan askeri ilişkileri ortak tatbikat yapacak ve birbirlerini ziyaret edecek kadar tarihinin en sıcak dönemini yaşamıştır.

Bu sıcaklık öylesineydi ve Türkiye için Batı kulübü içerisinde kalmak o kadar önemliydi ki Türkiye hakkı olmasına rağmen, 1947 Paris Antlaşmasıyla İtalyan İşgali altındaki on iki adanın Yunanistan'a verilmesine ses çıkarmamış, NATO'ya üyelikten sonra Harp Planlarını bile NATO'ya (ABD'ne) göre düzenlemiştir.

Türkiye'nin ABD ve Batı yanlısı politikaları Sovyetler, Araplar ve üçüncü dünya ülkelerinde "ABD uydusu" devlet olarak tanımlanmasına yol açmıştır. Batı'ya yöneliş ve NATO'nun ileri karakolu olma rolü; Türkiye'nin komşularıyla ve Müslüman ülkeler ile olan ilişkilerini zedelemiş, bazılarıyla koparmış, Amerika'ya olan bağımlılığını artırmış ve gittikçe de artırmasına neden olmuştur.

Aslında tüm bunlara rağmen Türkiye'nin 2. Dünya Savaşı sonrası ortaya çıkan dünya düzeni ile o dönem içinde bulunduğu şartlarında Türkiye'nin ulusal çıkarlarına uygun bağımsız bir dış politika izleyebilecek şekilde siyasi, askeri ve ekonomik bir güce sahip olmadığı tezi şüphelidir. O dönemlerden başlamak üzere yakın zamana kadar siyasi, askeri ve ekonomik karar alıcılar dünya ve Türkiye'yi soğuk savaş koşullarına göre okumuşlar, Batı oluşturdukları ile tüm siyasi, ekonomik ve askeri organizasyonlarda "Tam Bağımsızlık" yerine "Karşılıklı Bağımlılık" ilkesini tercih etmişler, ancak bu ilişkiler giderek "Tek Taraflı Bağımlığa dönüşmüş ve Türkiye'nin bekasını devam ettirebilmek için Batı'ya dayanması, Batı'nın Türkiye üzerindeki vesayetine sebep olmuştur.

Şüphesiz ki başta Yamut olmak üzere dönemin asker/sivil yönetici kadrolarının vatansever olmadığını söylemek mümkün değildir. Onlar o şartlarda kendilerince mümkün olanın en iyisini yapmışlardır. Ancak; doğru ve gerçek farklı olgulardır. Dönemin elitleri ve halkı, güvenlik endişelerinin etkisiyle, doğru olduğuna inandıkları ve kolaycılığa yöneldikleri için Osmanlı İmparatorluğu'nun gerileme dönemlerinde olduğu gibi güçlüye yaslanarak 'taşıma suyla değirmen döndürmeye' çalışmışlar, 'elden gelen öğün olmamış, o da vaktinde gelmemiştir.'

Gerçek ise; yaslanılan devletlerin Türkiye'ye 'Balık Tutmayı öğretmek' yerine 'aç kalmayacak kadar balık vermesi,' Türkiye Cumhuriyeti'nin yardım almaya başladığı 2. Dünya Savaşı'nın ardından uluslararası arenada yüzde yüz tam bağımsız olamaması ve Türkiye'nin kendisine yapılan yardımların diyetini farklı şekillerde ödemesidir.

Yamut'un hayatı ve askerlik safahatına bakıldığında geç Osmanlının en modern ve kozmopolit kenti Selanik'de doğup imparatorluğun gayri Müslim unsurlarının ayrılıkçı ortamında milliyetçi söylemlerin etkisiyle yetiştiği askeri okullarda, 2. Meşrutiyet, Osmanlının yıkılışı ve Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşuna rastlayan gençlik yıllarında 10 yıl süren sırasıyla Balkan, 1. Dünya ve Kurtuluş Savaşları'nda ve Türkiye Cumhuriyeti'ne karşı düzenlenen ayaklanmaları bastırma harekâtlarında ülkesinin kurtuluşu, bağımsızlığı ve bekası için mücadele ettiği görülmektedir.

Ordu-Siyaset ilişkilerine bakımından, Yamut'un Genelkurmay Başkanlığı döneminde Türk Silahlı Kuvvetleri'ni siyasetin dışında ve bulunması gereken anayasal çizgide tuttuğu, ordunun bu dönemde tamamen asli görevi ile uğraştığı anlaşılmaktadır. Bu; kendisinin demokrat, yasalara ve kurallara saygılı kişiliğinin de doğal sonucudur. 1950'lerin gazete, dergi vb. yazılarına bakıldığında siyasetle ilgili konulara kendisi başta olmak üzere Türk Silahlı Kuvvetleri yüksek komuta kademesinin hiç değinmemesi de bunu göstermektedir.

Yamut; gayri nizami harp dahil, muharebenin her çeşidini yaşamış, rütbelerinin önemli kısmını muharebe meydanlarında gösterdiği başarılar nedeniyle almış, bulunduğu makamlara hak ederek gelmiştir. Her rütbesinde birbirinden farklı görevleri (Kıta subaylığı, komutanlık, karargâh subaylığı, Türkiye'nin ve Türk Silahlı Kuvvetleri'nin yabancı subaylar karşısında temsili), başarı ile icra etmiş, çok yönlü, kendisinin de kolordu komutanıyken tarif ettiği gibi ahlaklı ve maddiyata önem vermeyen Türk subayı olmuştur.

ABD'nin her istediğini yapan bir Türkiye ve Türk Ordusu algısının tersine Yamut'un Genelkurmay Başkanlığı esnasında Amerikan Yardım Kurulunun her görüş ve önerisinin dikkate alınmadığı da görülmektedir. Amerikan Askeri Yardım Kurulunun Acemi er eğitim birliği kurulması, TMK değişiklikleri gibi isteklerinin ancak Yamut'un Genelkurmay Başkanlığı sonrasında gerçekleşebilmesi, kendisinin

Türk Silahlı Kuvvetleri için doğru olduğuna inandığı hususlarda direnç gösterdiğini ortaya koymaktadır. Yamut, ABD yardım heyetlerinin Türk Silahlı Kuvvetleri'nin modernleşmesi çabalarına yol vermiş olmakla birlikte, bilhassa Amerikalıların yardım adı altında Türk Silahlı Kuvvetleri'nin iç işlerine müdahale etmesini doğru bulmamış, onlara karşı teslimiyetçi olmamıştır. Ancak Kore'ye asker gönderme kararı örneğinde olduğu gibi kendisi bu kararı desteklememesine rağmen hükümetin emirlerine demokrasiye inancı gereği karşı gelmemiştir.

Yamut, Türkiye Cumhuriyeti'nin ve Türk Silahlı Kuvvetleri'nin her bakımdan keskin değişim, dönüşüm, modernleşme ve evrilim yaşadığı 2. Dünya Savaşı'ndan sonra başlayan soğuk savaş yılları esnasında tüm bunlara önce Türk Silahlı Kuvvetleri'nin yüksek komuta kademesindeki, müteakiben Türk Silahlı Kuvvetleri'nin en tepesindeki kişi olarak, daha sonra iktidardaki DP'nin milletvekili olarak hizmet etmiştir. Ancak kendisinin 27 Mayıs darbesinin rüzgârlarıyla savrulmuş hayatı, 1960 ihtilalinden sonra Yassıada yargılamaları esnasında Kasımpaşa Deniz Hastanesi'nde hazin bir şekilde sonlanmıştır. Onun hayatının incelenmesi tarihin o dönemine, resmi tarih söyleminin dışında gerçek bir perspektif sunacaktır.

II. Abdülhamid döneminde Harbiye'ye giren, Osmanlı İmparatorluğu'nun yıkılış ve Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşuna tanıklık eden, 1912 Balkan Harbi'nden 1922 İstiklal Harbi'nin sonuna kadar yaklaşık 10 yılını muharebe meydanlarında geçiren Balkan Savaşı'nda kendisinden kaynaklanmayan sebeple esir düşen, 1. Dünya Savaşı'nda Çanakkale'den Türkiye'nin doğusuna ve Irak'a cepheden cepheye koşan yaralanan, gazi olan, İstiklal Harbi'nin neredeyse tüm muharebelerine katılan, İstiklal Harbi sonrası Türkiye'nin güneydoğusundaki Nasturi Ayaklanması'nın bastırılmasında görev alan, Türk Kara Kuvvetleri Komutanlığı'nı kuran ve Türkiye'nin İlk Kara Kuvvetleri Komutanı olan, mesleğinde en yüksek rütbeye (Genelkurmay Başkanlığına) kadar yükselen, Genelkurmay Başkanlığı esnasında Türk Silahlı Kuvvetleri'nin her bakımdan gelişim ve modernleşmesini sürdüren, Türk Silahlı Kuvvetleri'nin Kore Harbi'ndeki görevlerini başarı ile yapmasında payı olan, Türkiye'nin NATO'ya girmesi ile birlikte Türk Silahlı Kuvvetleri'nin NATO'ya entegrasyonu sürecinin başlangıç safhalarının gerçekleştirilmesinde etkin rolü olan, 1954-1960 arasında milletvekilliği yapan, Türk Silahlı Kuvvetleri içindeki küçük rütbedeki cuntaların

Türk Silahlı Kuvvetleri yüksek kademesine ve siyasete darbesiyle hayatı hazin bir şekilde Yassıada Mahkemeleri esnasında sonlanan, Türkiye Cumhuriyeti tarihinde Genelkurmay Başkanlığı makamına ulaşmış yargılanan ilk emekli asker olan ve 1960 darbesinde muvazzaf 10. Genelkurmay Başkanı Rüştü Erdelhun ile birlikte yargılanan Yamut'un vatanına, milletine ve Türk Silahlı Kuvvetleri'ne yaptığı hizmetler tarihin tozlu raflarında bırakılmamalı, ismi tarih kitaplarında yerini almalı ve hizmetleri gelecek kuşaklara aktarılmalıdır.

KAYNAKÇA

1. BİRİNCİL KAYNAKLAR

A. MECLİS TUTANAKLARI

Türkiye Büyük Millet Meclisi Tutanak Dergisi.

B. BAŞBAKANLIK CUMHURİYET ARŞİVLERİ

BCA 30-11-1-0/107-35-6.

BCA 30-11-1-1-0/114-21-12.

BCA 30-11-0/129-10-5.

BCA 30-11-1-0/177-24-4.

BCA 30-18-1-2/109.

BCA 30-18-1-2/113-28-13.

BCA 30-18-1-2/114-51-3.

BCA 30-18-1-2/130-70-3.

C. SÜRELİ YAYINLAR

Akademik Bakış Dergisi.

Akbaba Dergisi.

Akşam Gazetesi.

Ayın Tarihi Dergisi.

Bilge Adamlar Stratejik Araştırmalar dergisi.

Cumhuriyet Araştırmaları Dergisi

Cumhuriyet Gazetesi.

Kartallar Dergisi.

Hürriyet Gazetesi.

La Turquie Moderne Dergisi.

Milliyet Gazetesi.

Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi
Sosyoteknik Dergisi.
Son Posta Gazetesi.
Sözcü Gazetesi.
Tarih ve Toplum Dergisi
Ulus Gazetesi.
Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi.
Yeni İstanbul Gazetesi,
Zafer Gazetesi.

Ç. SÖZLÜ TARİH

Aydınel, Sıtkı. Baba Adı Ali, 1928 İzmir Doğumlu, Ankara, 9 Haziran 2017, (Emekli Tümgeneral).

Celkan, Kamil. Baba Adı Abdullah, Hicri 1339 doğumlu, Urla-İzmir, 29 Eylül 2017, (Müstafi Yüzbaşı, 1942 Harbiye Mezunu).

Cin, M. Talat. Baba Adı Şükrü, 1923 İstanbul Doğumlu, Ankara, 14 Kasım 2017, (Emekli Binbaşı, 1944 Harbiye Mezunu).

Cindoruk, Hüsamettin. Baba Adı Vasfi, 1933 İzmir Doğumlu, İstanbul, 12 Ekim 2017, (TBMM Eski Başkanı, Yassıada duruşmalarının avukatı).

Coşkuner, Kemal. Baba adı Ömer, 1931 Doğumlu, Ankara, 14 Kasım 2017 (Emekli Genaral, 1953 Harbiye Mezunu).

Çağlayan, Ali Rıza. Baba Adı İsmail Hakkı, 1927 Kırşehir Doğumlu, Ankara, 9 Haziran 2017 (Emekli Bakım Albay).

Demiroğlu, Memduh Tarık. Baba Adı Sabri, 1915 Kastamonu Doğumlu, Ankara, 20 Kasım 2017 (Emekli Albay).

Eken, Yaşar. Mehmet Şükrü, 1930 İstanbul Doğumlu, Ankara, 14 Haziran 2017, (Emekli Başçavuş, 1951 Astsubay Okulu mezunu).

Giray, Cevat. Baba Adı Naci 1924 İstanbul Doğumlu, Ankara, 01 Aralık 2017, (Emekli General, 1943 Harbiye Mezunu).

Göker, Selahattin. Baba adı Fazıl, 1928 Kars Doğumlu, Ankara, 25 Kasım 2017 (Emekli Subay, 1951 Harbiye Mezunu).

Sonnur, Kadri. Baba Osman,1938 Kütahya Doğumlu, Ankara, 9 Haziran 2017 (Emekli Hava Pilot Tümgeneral).

Şahingiray, Haldun. Baba Adı Tarık, 1947 İstanbul Doğumlu, İstanbul 11 Ağustos 2017 (Orgeneral M. Nuri Yamut'un Torunu).

2. İKİNCİL KAYNAKLAR

A. KİTAP, TEZ VE MAKALELER

Açа, Mustafa. **Oğuznamecilik Geleneği ve Andalıp Oğuznamesi,** Konya: Köymen Yayınları, 2013.

Ağaoğlu, Samet. **Arkadaşım Menderes-İpin Gölgesindeki Günler**, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2011.

Ağaoğlu, Samet. **Marmara'da Bir Ada**, Yayın Yılı Yok, Yayın Tarihi Yok.

Ahmad, Feroz. **Modern Türkiye'nin Oluşumu**, 15. Basım, İstanbul: Kaynak Yayınları, 2016.

Ahmad, Feroz. **Kimlik Peşinde Türkiye**, Çev. Sedat Cem Karadeli, 5. Baskı, İstanbul: İstanbul Bilgi Ünüversitesi Yayınları, 2014.

Ahmad, Feroz. **Demokrasi Sürecinde Türkiye 1945-1980**, 5. Baskı, İstanbul: Hil Yayın, 2015.

Akkaya, Bülent. "Demokrat Parti Dönemi Türkiye'nin İç Güvenliği". Doktora Tezi.Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2010.

Akkaya, Erdal. "Türk Ordusu'ndaki Stratejik ve Doktriner Değişiklikler (1923-1960)". Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü, 2006.

Aktaş, R. Melih. "1950-1960 Demokrat Parti dönemi Türk-Sovyet İlişkilerinde Amerikan Faktörü". Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1998.

Aktaş, Cem G, Yayın Grubu. **Kabuğundan Taşan Adam: Nirun Şahingiray,** İstanbul: Haramidere Türk Eğitim Gönüllüleri Vakfı, 2011.

Akşin, Sina. **Kısa Türkiye Tarihi**, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2007.

Akşin, Sina. Ed. Cemil Koçak ve diğ., **Siyasal Tarih (1950-1960), Yakınçağ Türkiye Tarihi 1 (1908-1980)**, İstanbul: Milliyet Doğan Gazetecilik, Yayın Yılı Yok.

Akyaz, Doğan. **Askeri Müdahalelerin Orduya Etkisi**, İstanbul: İletişim Yayınları, 2002.

Alkan, Ö Mehmet. **Osmanlı'dan Günümüze Darbeler**, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2017.

Alpar, İhsan Ali. **Kahraman Türk Silahlı Kuvvetleri'mizde 55 Yıl 11 Ay**, Yayın Yılı Yok, Yayın Tarihi Yok.

Atabay, Mithat, **20. Yüzyılda Türkiye ve Balkanlar (Savaş, Barış, Göç ve Dramın Tarihi)**, İstanbul: Kriter Yayınevi, 2012.

Apuhan, Recep Şükrü. **27 Mayıs'tan Yassıada Mahkemelerine Menderes, Resmi Tarihi Değiştirecek Belgeler**, İstanbul: Timaş Yayınları, 2010.

Arcayürek, Cüneyt. **Demokrasinin İlk Yılları**, (Yayın Yeri Yok: Bilgi Yayınevi, Yayın Yılı Yok.

Arcayürek, Cüneyt. **Derin Devlet 1950-2007**, 6. Baskı, (İstanbul: Detay Yayıncılık, 2007).

Armaoğlu, Fahir. **20. Yüzyıl Siyasi Tarihi 1914-1995**, 22. Baskı, İstanbul: Timaş Yayınları, 2017.

Armaoğlu, Fahir. **20. Yüzyıl Siyasi Tarihi 1914-1980**, Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1986).

Aslan, Mahmut. "ABD'nin 2. Dünya Savaşı Sonrası Uyguladığı Dış Politikasının Türkiye'ye Etkileri (1945-1952)". Yüksek Lisans Tezi. Ufuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2014.

Atasu, Ahmet. **Kore Harbi Hatıraları,** Yayın Yeri Yok, Yayın Yılı Yok.

Atatürk, M. Kemal. **Nutuk**, 30. Basım, İstanbul: Alfa Yayınları, 2013.

Avcıoğlu, Doğan. **Türkiye'nin Düzeni (Dünü-Bugünü-Yarını)**, Ankara: Bilgi Yayınevi, 1969.

Aydemir, Talat. **Hatıratım**, 2. Baskı, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları 2017.

Aydoğan, Metin. **Bitmeyen Oyun (Türkiye'yi Bekleyen Tehlikeler)**, 38. Baskı, İzmir: Umut Yayınları, Yayın Yılı Yok.

Bağcı, Hüseyin. **Türk Dış Politikasında 1950'li Yıllar**, Yayın Yeri Yok: ODTÜ Yayıncılık, 2014.

Balcı, Ali. **Türkiye Dış Politikası**, İstanbul: Alfa Yayınları, 2007.

Bağlan, Ayhan. "1950-1960 Dönemi Türkiye-ABD İlişkileri". Yüksek Lisans Tezi. Ufuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2014 .

Baş, Ramazan. "II. Dünya Savaşı Yıllarında ve Sonrasında Türk-Yunan İlişkilerinde Dostluk Örnekleri (1939-1954) ". Yüksek Lisans Tezi. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2015.

Baş, Arda. "Ortadoğu Krizleri ve Türkiye (1950–1958)". Yüksek Lisans Tezi. Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2006.

Başbuğ, İlker. **Osmanlı'dan Cumhuriyete Güç Odaklarının Mücadelesi**, İstanbul: Kırmızı Kedi, 2018.

Başgil, Ali Fuad. **27 Mayıs İhtilali ve Sebepleri**, 7. Basım, İstanbul: Yağmur Yayınları, 2017.

Baykent, Tuğrul. 2. Dünya Savaşı Sonrası Dönemde Kara Kuvvetleri Muhabere Sınıfındaki Gelişmeler, **Altıncı Askeri Tarih Semineri Bildirileri, 2. Dünya Harbi ve Türkiye İstanbul, 20-22 Ekim 1997**, Ankara: Genelkurmay Basımevi, 1999.

Bayar, Celal. **Başvekilim Adnan Menderes**, Ed, İsmet Bozdağ, İstanbul: Baha Matbaası, Yayın Yılı Yok.

Bayramoğlu, Ali. "Türkiye Siyasi Sisteminde Ordunun Rolü, Devlet Geleneği, Geleceğe Dair Genel Bir Çerçeve." Ed. Nihal Boztekin, **Türkiye Siyasetinde Ordunun Rolü**, (İstanbul: Heinrich Böll Stiftung Derneği Türkiye Temsilciliği, 2010), 12-13.

Baysal, Reyhan. "1950-1960 Türkiye'de Demokrat Parti Dönemi Güvenlik Politikaları". Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, 2007.

Belen Fahri, **Nereden Geliyoruz Nereye Gidiyoruz**, (Ankara: Yayım Yeri Yok, 1956).

Benhür, Çağatay. "Stalin Dönemi Türk-Rus İlişkileri (1924-1953)". Doktora Tezi. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2008.

Best Antony, Jussi M. Hanhimaki, Joseph A. Moiolo, Kirsten E. Schulz. **20. Yüzyılın Uluslararası Tarihi,** Çev. Taciser Ulaş Belge, 2. Baskı, Ankara: Siyasal Kitabevi, 2015.

Bodur, Harun. **Kronolojik 20. Yüzyıl Siyasi Tarihi**, 2. Baskı, İstanbul: Yeditepe Yayınları 2013.

Bögün, Hasan. **ABD ve AB Belgeleriyle Türk Ordusu**, İstanbul: Kaynak Yayınları, 2007

Bölügiray, Nevzat. **Geçmişten Geleceğe Anılar**, İstanbul: Tekin Yayınları, 2009.

Burçak, Rıfkı Salim. **Moskova Görüşmeleri ve Dış Politikamız Üzerindeki Tesirleri**, Ankara: Gazi Üniversitesi Yayınları, 1983.

Cengız, Recep. "NATO'ya giriş Sürecinde Türk-Amerikan İlişkileri ve Amerikan Askeri Yardımlarının Türk Silahlı Kuvvetleri'ne Etkisi", Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2009.

Cıla, Mehmet Sait. "II. Dünya Savaşı sonrası Türkiye-ABD İlişkileri". Yüksek Lisans Tezi. Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2014.

Çavdar, Tevfik. **Türkiye'nin Demokrasi Tarihi**, 5. Baskı, Ankara: İmge Kitabevi Yayınları, 2013.

Çaylak, Adem Ed. Seyit Ali Avcu. **Osmanlı'dan Günümüze Türkiye'nin Siyasi Tarihi**, Ankara: Savaş Yayınevi, 2017.

Çiftçi, Erhan. **Şark Cephesinden Kore'ye Bir Türk Generali Tahsin Yazıcı'nın Askerlik Serüveni**, İstanbul: Dergâh Yayınları 2015.

Çomak, Hasret. **Dünya Jeopolitiğinde Türkiye**, İstanbul: Hiperlink Yayınları, 2011.

Demirel, Ahmet. **İsmet İnönü, Defterler 1919-1973**, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2016.

Denizli, Ali. **Kore Savaşı (1950-1953**)…, Ankara: Pelikan Tıp ve Teknik Kitapçılık, 2015.

Denizli, Ali. **Kore Harbinde Şehitlerimiz,** Ankara: Turhan Kitabevi, 2010.

Denizli, Ali. **Kore Savaşı Belgeler ve Harp Fotoğrafları Albümü,** Yayın Yeri Yok, Yayın YılıYok.

Denizli, Ali. **Kore Savaşı (1950-1953),…** Ankara: Kalkan Matbaası, 2015).

Deringil, Selim. **Denge Oyunu İkinci Dünya Savaşı'nda Türkiye'nin Dış Politikası**, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 1994.

Dikerdem, Mahmut. **Hariciye Çarkı**, İstanbul: Cem Yayınevi, 1989.

Dokuyan, Sabit. "1945-1950 Yılları Arasında Türkiye". Doktora Tezi. Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2013.

Dokuyan Sabit, "2. Dünya Savaşı Sonrasında Sovyetler Birliği'nin Türkiye'den İstekleri", **Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi**, Yıl 9, Sayı 18, (Güz 2013).

Dora, Celal. **Kore Savaşında Türkler (1950-1951)**, İstanbul: İsmail Akgün Matbaası, 1963.

Ekinci, Necdet. **2. Dünya Savaşı'ndan Sonra Türkiye'de Çok Partili Geçişte Dış Etkenler**, İstanbul: Toplumsal Dönüşüm Yayınları, 1997.

Elmas, Ahmet. "Kore Savaşında Türk Ordusu". Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, 2004.

Erdoğan, Zeki. "1950-1960 Döneminde Türkiye'de İzlenen İktisat Politikalarının Analizi". Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2008.

Erendıl, Muzaffer. **Topçuluk Tarihi**, Ankara: Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, 1988.

Erendil, Muzaffer. **Dünden Bu güne Mehter**, Ankara: Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, 1992.

Erendor, Metin. **Ötüken'den Ankara'ya Türk Ordusu Tarihi**, İstanbul: Bilgeoğuz Yayınları, 2015.

Erkanlı, Orhan.**Anılar Sorunlar Sorumlular**,(İstanbul: Baha Matbaası, 1972.

Erkilet, Hüsnü Emir. **2. Cihan Harbi ve Türkiye**, İstanbul: Kenan Matbaası, 1945.

Eroğul, Cem. **Demokrat Parti Tarihi ve İdeolojisi**, İstanbul: Yordam Kitap, 2014.

Eseyan Markar, **"27 Mayıs darbesinin bilinmeyen kurbanları",** 30 Mayıs 2016, **http://www.aksam.com.tr/yazarlar/27-mayis-darbesinin-bilinmeyen-kurbanlari-c2/haber-520362**.

Evren, Kenan. **Kenan Evren'in Anıları,** 1. Kitap, Yayın Yeri Yok: Milliyet Yayınları, 1990.

Geçikli, Recep Murat. **Menderes Hükümetleri Dönemi Türkiye-ABD İlişkileri (1950-1960)**, İstanbul: İstiklal Yayınları, 2016.

Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı. **Ateşkesin 60. Yıldönümünde Kore Savaşı/Korean War On The 60'Th Anniversary Of Armistice**, Ankara: Genelkurmay Basımevi, 2016.

Gönlübol Mehmet, A. Haluk Ülmen, A. Suat Bilge, Duygu Sezer. **Olaylarla Türk Dış Politikası (1919-1995) 1945-1965 Dönemi,** 10. Baskı, Ankara: Siyasal Yayınları Dağıtım, 2014.

Gönlübol Mehmet, A. Haluk Ülman, A. Suat Bilge, Duygu Sezer. **Olaylarla Türk Dış Politikası Cilt 1 (1919-1973 (1945-1965 Dönemi)**, 4. Baskı, Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Yayın Yılı Yok.

Görgülü, İsmet. **On Yıllık Harbin Kadrosu 1912-1922**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1993.

Güder, Suat. "10. Genelkurmay Başkanı Rüştü Erdelhun'un Hayatı ve Genelkurmay Başkanlığı döneminde Ordu Siyaset İlişkileri," Yüksek Lisans Tezi. Turgut Özal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2014.

Güler, Uğur. "Türkiye'de Siyasal Bir Aktör Olarak Ordu," Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, 2006.

Gülen, Nejat. **Şanlı Bahriye, Türk Bahriyesinin İki Yüz Yıllık Şanlı Tarihçesi 1773-1973**, İstanbul: Kastaş Yayınları, Yasyın Yılı Yok.

Gümüş, Muharrem. "1950-1960 Arası Türk Dış Politikası". Yüksek Lisans Tezi. Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2006.

Gürsoy, Yaprak. **Türkiye'de Sivil Asker İlişkilerinin Dönüşümü**, Ed. Mustafa Aydın, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitersi Yayınları, 2012.

Güvenç, Serhat. **NATO'da 60 Yıl, Türkiye'nin Transatlantik Güvenliğe Katkıları**, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2013.

Güvenç Serhat, **Kore Savaşı ve Türk Ordusu'nun Dönüşümü**, Ed. Mehmet Ali Tuğtan, Kore Uzak Savaşın Askerleri, (İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2013.

Hale, William. **Türkiye'de Ordu ve Siyaset,** Çev. Ahmet Fethi, İstanbul: Alfa Yayınları, 2014.

Harp Akademileri Yıllığı 142. Yıl, 1948-1990, İstanbul: Harp Akademileri Yayınları, Yayın Yılı Yok).

Işık Hüseyin Murat 1921 ve 1924 Anayasal Düzenlemeleri Bağlamında Askeri Bürokrasinin Devlet Teşkilatı İçindeki Yeri", https://www.youtube.com/watch?v=ldvvLgGhYu4, 7, 8.

İlhan, Metin. **2. Dünya Savaşı'nda ve Dünya Siyasetinde Önemli Bir Kilometre Taşı: Yalta Konferansı ve Türkiye'ye Yansımaları**, Ed. Ercan Karakoç, 1. Baskı, İstanbul: Ofis Yayın Matbaacılık, 2015

Kara, Hayati. "Türk Kara Kuvvetlerinde Önemli Değişim ve Gelişmeler (1950-2000)". Yüksek Lisans Tezi. Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2007.

Karabekir Kazım. **İstiklal Harbimiz**, Sadeleştiren Faruk Özerengin, 2. Basım İstanbul: Merk Yayınları, 1988.

Karpat, H. Kemal. **Türk Dış Politikası Tarihi**, 3. Baskı, İstanbul: Timaş Yayınları, 2017.

Karpat, H. Kemal. **Osmanlı'dan Günümüze Asker ve Siyaset**, 2. Baskı, İstanbul: Timaş Yayınları, 2015.

Kepir, Aytaç. "Ordu Dergisi (Silahlı Kuvvetler Dergisi) (1950-1981)". Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü, 2012.

Kışlalı, Ahmet Taner. **Siyasal Çatışma ve Uzlaşma**, 2. Baskı Ankara: İmge Kitabevi, 1993.

Kocabaş, Süleyman. **Darbelerin Zararları ve Darbeler Tarihimiz 1876-2016,** Kayseri: Mutlu Basın Yayın, 2016.

Koçak, Cemil. **Türkiye'de İki Partili Siyasal Sistemin Kuruluş Yılları (1945-1950) CHP İktidarının Sonu,** Cilt 6, İstanbul: İletişim Yayınları, 2017.

Koçak, Cemil. **Demokrat Parti Karşısında CHP, Bir Muhalefetin Analizi**, İstanbul: Timaş Yayınları, 2017.

Koçak, Cemil. **Türkiye'de İki Partili Siyasal Sistemin Kuruluş Yılları 1945-1950, İktidar ve Demokratlar**, Cilt 2, İstanbul: İletişim Yayınları, 2012.

Koçak, Cemil. **Türkiye'de İki Partili Siyasi Sistemin Kuruluş Yılları Rejim Krizi**, Cilt 3 İstanbul: İletişim Yayınları, 2013.

Kongar, Emre. **Tarihimizle Yüzleşmek**, 64. Basım, İstanbul: Remzi Kitabevi, 2006.

Koca, Bayram. **Ellili Yıllarda Merkez Sağ: Demokrat Parti'nin Özgürlük İle İstismar Arasındaki Dini Politikaları**, Ed. Mete Kaan Kaynar, Türkiye'nin 1950'li Yılları, İstanbul: İletişim Yayınları, 2015.

Kocatürk, Kenan. **Bir Subayın Anıları 1909-1999 Bitmemiş Senfoni**, İstanbul: Kastaş Yayınları, 1999.

Kore Harbinde Türk Silahlı Kuvvetleri'nin Muharebeleri (1951-1853), Ankara: Genelkurmay Basımevi, 1975.

Köse, Hulusi. "2. Dünya Savaşı Sonrası Türkiye Amerika İlişkileri (1945-50)". Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, 2010.

Maman, Kamil. **Tek Parti Devrinden 27 Mayıs İhtilaline Demokratlar DP'nin Kurucusu Anlatıyor Refik Koraltan,** İstanbul: Timaş Yayınları, 2013.

MC. Ghee, George. Türkçesi: Belkıs Çorakçı, **ABD-Türkiye-NATO-Ortadoğu**, Ankara: Bilgi Yayınevi, 1992.

Meydan, Sinan. **Atatürk İle Allah Arasında**, İstanbul: İnkılap Kitabevi Yayınları, 2015.

Mumcu, Uğur. **Kâzım Karabekir Anlatıyor**, 5. Baskı, İstanbul: Tekin Yayınevi, 1990.

Naskali, Emine Gürsoy. **Yassıada Zabıtları XII**, İstanbul: Kültür ve Turizm Bakanlığı Kitabevi, 2014.

Oğuz, İsmail Hakkı. **Ağla Yüreğim**, İstanbul: Gita Yayınları, 2007.

Oran, Baskın. **Türk Dış Politikası Cilt 1: 1919-1980**, 21. Baskı, İstanbul: İletişim Yayınları, 2016.

Ordu, Mehmet Kürşat. "Amerikan Kamuoyunda Kore Harbi". Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü, 2008.

Orkunt, Sezai. **Türkiye- ABD Askeri İlişkileri**, Yayın Yeri Yok: Milliyet Yayınları, 1978.

Özakıncı, Cengiz. **Türkiye'nin Siyasi İntiharı Yeni Osmanlı Tuzağı**, 29. Basım. Yayın Teri Yok: Basım Yeri Yok, Yayın Yılı Yok.

Özateş, H. Hakan. "Türk Basınında Kore Savaşı" (1950-1952)". Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2010.

Özbakır, Kemal. "TBMM Tutanaklarına Göre 1950–1960 Döneminde Türkiye'nin Dış İlişkileri". Yüksek Lisans Tezi. Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2014.

Özdağ, Ümit. **Atatürk ve İnönü Dönemlerinde Ordu-Siyaset İlişkisi**, İstanbul: Bilgeoguz Yayınları, 2006.

Özdağ, Ümit. **Menderes Döneminde Ordu-Siyaset İlişkileri ve 27 Mayıs İhtilali**, İstanbul: Boyut Yayıncılık, 1997.

Özdemir, Hikmet. **Türkiye Cumhuriyeti'nde Rejim ve Asker İlişkisi Üzerine Bir İnceleme**, İstanbul: İz Yayıncılık, 1995.

Özel, Mehmet. **2000'li Yıllara Girerken Türk Ordusu**, Ankara: Ankara Ticaret Odası Türkiye Cumhuriyeti Kültür Bakanlığı'nın Katkılarıyla, 2000.

Özgürel Avni, Osmanlı'dan Cumhuriyete İktidar Oyunu, 1. Baskı, İstanbul: İletişim Yayınları, 2009.

Özlü Hüsnü, "2. Dünya Savaşı'nda İngiliz Heyetleriyle yapılan Görüşmeler ve İngiltere'den Alınan Askeri Yardımların Sonuçları", **http://dergipark.gov.tr/download/article-file/26214**.

Özkan, Gencer, Ed. Evren Balta, Burç Beşgül. **Türkiye ve Rusya Arasında Değişen Dinamikler Kuşku İle Komşuluk**, İstanbul: İşletişim Yayınları 2017.

Öymen, Altan. **Öfkeli Yıllar**, 11. Baskı, İstanbul: Doğan Egmont Yayıncılık 2014.

Paker Evren Balta, Ed. İsmet Akça. **Türkiye'de Ordu, Devlet ve Güvenlik Siyaseti,** İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2010.

Pekin, İsmail Hakkı. **Asker ve Siyaset, Osmanlı'dan Günümüze Asker-Siyaset İlişkileri**, Ankara: Kaynak Yayınları, 2017.

Pınarbaşı, Mahmut. "Milli Savunma Bakanlığı 1920-1950)" Yüksek Lisans Tezi. Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2007.

Sander, Oral, **Siyasi Tarih 1918-1994**, 27. Baskı, Ankara: İmge Kitabevi Yayınları, 2017.

Sander, Oral. Ed. Melek Fırat, **Türkiye'nin Dış Politikası**, Ankara: İmge Kitabevi Yayınları,1998.

Saray, Mehmet. **Sovyet Tehdidi Karşısında Türkiye'nin NATO'ya girişi**, Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, 2000.

Seçer, Turhan. **Kore Savaşının Bilinmeyen Yönleri**, 2. Baskı, İstanbul: Toplumsal Dönüşüm Yayınları, 2014.

Seferoğlu, Şükrü Kaya, Adnan Müderrisoğlu. **Türk Devletleri Tarihi (Etnolojik Bir Deneme)**, (Ankara: Azerbaycan Kültür Derneği Yayınları, 1986).

Selek, Sabahattin. **İsmet İnönü Hatıralar**, Ankara: Bilgi Yayınevi, 2014.

Soysal, İsmail. **Türkiye'nin Uluslararası Siyasal Bağıtları Cilt II (1945-1990) Kesim A (Çok Taraflı Bağıtlar)**, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1991.

Sönmezoğlu, Faruk. **Soğuk Savaş Döneminde Türk Dış Politikası (1945-1991)**, İstanbul: Der Yayınları, 2016.

Şen, Serdar. **Cumhuriyet Kültürünün Oluşum Sürecinde Bir İdeolojik Aygıt Olarak Silahlı Kuvvetler ve Modernizm**, Yayın Teri Yok: Nokta Kitap, Yayın Yılı Yok.

Şüküroğlu, Veysel Karani. "1945-1960 Soğuk Savaş Dönemi Türk-Amerikan İlişkileri ve Ortadoğu'ya Yansıması".Yüksek Lisans Tezi.Ufuk Üniversitesi Sosyal bilimler Enstitüsü, 2008.

Tören, Tolga. **Yeniden Yapılanan Dünya Ekonomisinde Marshall Planı ve Türkiye Uygulaması**, Yayın Yeri Yok: Sosyal Araştırmalar Vakfı, Yayın Yılı Yok.

Türkiye'de Ordu Devlet ve Güvenlik Siyaseti, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2010.

Tekeli, İlhan / Selim İlkin. **Dış Siyaseti ve Askeri Stratejileriyle 2. Dünya Savaşı Türkiye'si**, 2. Baskı, İstanbul: İletişim Yayınları, 2014.

Tacan, Necati. **Tanzimat ve Ordu**, İstanbul: Maarif Matbaası, 1940.

Tekeli, İlhan, Selim İlkin. **Dış Siyaseti ve Askeri Stratejileriyle 2. Dünya Savaşı Türkiye'si**, Yayın Yeri Yok: İletişim Yayınları, Yayın Yılı Yok.

Terzioğlu, Said Arif. **Türk Ordusu**, Basım Yeri Yok: Yayınevi Yok, Basım Yılı Yok.

Toker, Metin. **Demokrat Parti'nin Altın Yılları 1950-1954**, Ankara: Bilgi Yayınevi, 1991.

Toker, Metin, **NATO 25 Yaşında, Tamam mı Devam mı?,** Yayın Yeri Yok: Türkiye Atlantik Anlaşması Derneği Yayınları, Yayın Yılı Yok.

Toker, Metin. **Türkiye Üzerinde 1945 Kâbusu**, Ankara: Akis Yayınları, 1971.

Tunçkanat, Haydar. **İkili Anlaşmaların İçyüzü**, Ankara: Ekim Yayınları, 1970.

Uçarol, Rıfat. **Siyasi Tarih (1789-1994), 4.b**, İstanbul: Filiz Kitabevi, 1995.

Uluçakar, Mustafa. "Türkiye'de Sivil-Asker İlişkileri ve Ordunun Demokratik Kontrolü," Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, 2013.

Ünal Yenal, **Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Araştırmaları**, Ankara: Gece Kitaplığı, 2017.

Ünlüsoy, Süleyman. "İkinci Dünya Savaşı Sonrasında Gerginleşen Türkiye-Sovyetler Birliği İlişkilerinin Türk Kamuoyundaki Tepkileri, (1945-1952)". Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, 2001.

Veinstein, Gilles. **Selanik 1850-1918**, Çev. Cüneyt Akalın, İstanbul: İletişim Yayınları, 2014.

Yalçın, Soner. **Efendi (Beyaz Türklerin Büyük Sırrı**), 57. Baskı, İstanbul: Doğan Kitapçılık, 2005.

Yaldır, A. Aysun. "Askeri Müzik Topluluğu Mehter, Geleneksel Kıyafet ve Müzik Enstrümanlarının Plastik Açıdan Seramik Sanat Objelerine Dönüşümü". Yüksek Lisans Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü, 2009.

Yalta, Bahtiyar. **Kunu-ri Muharebeleri ve Geri Çekilmeler**, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2005.

Yalta, Bahtiyar. **Kunu-ri Muharebeleri ve Geri Çekilmeler**, Yayın Yeri Yok: Tarih Kurumu Yayınları, Yayın Yılı Yok.

Yamak, Kemal. **Gölgede Kalan İzler ve Gölgeleşen Bizler**, 3. Baskı, İstanbul: Doğan Kitapçılık, 2006.

Yazarı Yok, **Harp Akademileri Tarihçesi (Özet)**, (İstanbul: Harp Akademileri Basımevi, 1966), 6.

Yazarı Yok, **Kara Kuvvetleri Dergisi**, İstanbul: Kara Kuvvetleri Komutanlığı Basımevi, 1957.

Yazarı Yok, **Kore Savaşı Uzak Savaşın Askerleri**, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, Yayın Yılı Yok.

Yazıcı, Tahsin. **Birinci Türk Tugayında Kore Hatıralarım**, İstanbul: Ülkü Basımevi, 1963.

Yetkin, Çetin. **Karşı Devrim 1945-1950**, Yayın Yeri Yok: Otopsi Yayınları, Yayın Yılı Yok.

Yıldırım, Oktay. **Astsubay Hakkında Her Şey**, İstanbul: Kaynak Yayınları, 2016.

Yılmaz, Metin. "Marshall Yardımı ve Türk Silahlı Kuvvetleri". Yüksek Lisans Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, 2000.

Zürcher, Erik Jan. **Modernleşen Türkiye'nin Tarihi**, Çev. Yasemin Saner, İstanbul: İletişim Yayınları, 2015.

B. İNTERNET

Armağan, Mustafa. m.armagan@zaman.com.tr http://twitter.com/mustafarmagan

http://tr.yenisehir.wikia.com/wiki/ Mehmet_ Nuri_Yamut.

Işık, Hüseyin Murat."1921 ve 1924 Anayasal Düzenlemeleri Bağlamında Askeri Bürokrasinin Devlet Teşkilatı İçindeki Yeri."

https://www.youtube.com/watch?v=ldvvLgGhYu4.

https://ipfs.io/ipfs/Qme2sLfe9ZMdiuWsEtajWMDzx6B7VbjzpSC2V

https://www.msb.gov.tr/Bakanlar

https://stratejikistihbarat.files.worDemokrat Partiress.com.

http://www.dunyabulteni.net/tarihten-olaylar/115088/Amerika BirleşikDevletlerinin-turkiyeye -etkisi-ve-marshall-plani..

http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/42/476/5519.pdf.

http://www.Türk Silahlı Kuvvetleri.tr/Türk Silahlı KuvvetleriHakkinda/NuriYamut.

www.Türk Silahlı Kuvvetleri.tr./Türk Silahlı Kuvvetleri Hakkında Tarihçe.

http://www.kkk.Türk Silahlı Kuvvetleri.tr/Komutanlarimiz/ Komutanlarimiz.aspx.

http://catab.kulturturizm.gov.tr/TR,129467/nuri-yamutaniti. html.

http://www.atlasdergisi.com/arsiv/kitaplar/canakkalegezirehberi/ 28/101/1.

http://www.canakkaleabidelertur.com/blog/item/347-nuri yamut anıt ve-sehitligi.

http: // www. çanakkale sehitlik.net/ ataturk-anzakanneleri mektuplari. html.

https://global.tBirleşmişMilletlerm.gov.tr/docs/secimsonuclari/secim3 _tr., TBMM Ad Defteri, Dönem VIII.

http://www.ysk.gov.tr/ysk/faces/HaberDetay?training_id.

http://www.hurriyet.com.tr/demokrat-partinin-balans-ayari-6 Haziran-1950-darbesi-6056703.

http://www.ozelkuvvetler.com/etiket/ozel-birliklerin-tarihcesi

www.mehterantakimi.com./blog-detay/mehter-takimi-kuruluşu ve tarihi.

http://www.sessiztarih.net/2013/12/mehteran-nedir.html

http://www. shazinem. net/ genel- askeri- konular /55225 - osmanli askeri -bandosu-mehteran-tarihi-ve-bilinmeyenleri.html.

http://muharipgaziler.org.tr/kore-savasi/.

http://www.mared.org.tr/Icerik/celal-dora-1117.

Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, http://www. mfa. gov.tr/nato-tarihce.tr.mfa.

http://www.ufukturu.net/haberler/13178/mehmetnuri yamutun olumu arastirilmalidir.

Çanakkale'nin kahraman komutanı Nuri Yamut Paşa'nın hazin öyküsü Belgeseli,

https://www.youtube.com/watch?v=YgFbnPADWDE.

http://www. ufukturu. net / haberler / 13178 / mehmet - nuri yamutun olumu-arastirilmalidir.

http://ankaradanbak.blogspot.com.tr/2014/05/beyaz-devrimin uniformalı-kahraman. html.

http://www.internethaber.com/genelkurmay-baskaninidovduler 395886h.htm.

http://www.sabah.com.tr/Yazarlar/donat/2007/01/14/Eski Genelkurmay_Baskanina_ Tokat

http://www.yeniasir.com.tr/politika/2010/12/19/27 _mayis_bir_tertipti

http://www.aksam.com.tr/yazarlar/27mayisdarbesininbilinmeyen-kurbanlari-c2/haber-520362.

http://www.ansiklopedi.biz/biyografi/nuri-yamut-kimdir.

http://www.faiktunay.com.tr/tr/adnan-menderes-ve-darbeler/.

http://dergipark.gov.tr/download/article-file/289162.

http://isamveri.org/pdfdrg/D03265/2010_2/2010_2_Unaly.pdf.

https://cografyabilim.wordpress.com/tag/kenar-kusak-teorisi/.

https://www.turkcebilgi.com/harp_akademileri.

https://msu.edu.tr/sayfadetay?SayfaId=48&ParentMenuId=32.

Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, http://www. mfa. gov.tr/nato-tarihce.tr.mfa.

http://www.kimkimdir.net.tr/kisiler/hamza-gurguc

https://acikders.ankara.edu.tr/pluginfile.php/37308/mod_resource/content/0/Uzun_H._1919_1950_Yillari_Arasinda_Turki.pdf Uzun Hakan, “1919-1950 Yılları Arasında Türkiye-Yunanistan İlişkileri”, Gazi Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi, Cilt 5, Sayı 2, (2004).

http://www.mit.gov.tr/mustesarlar.html

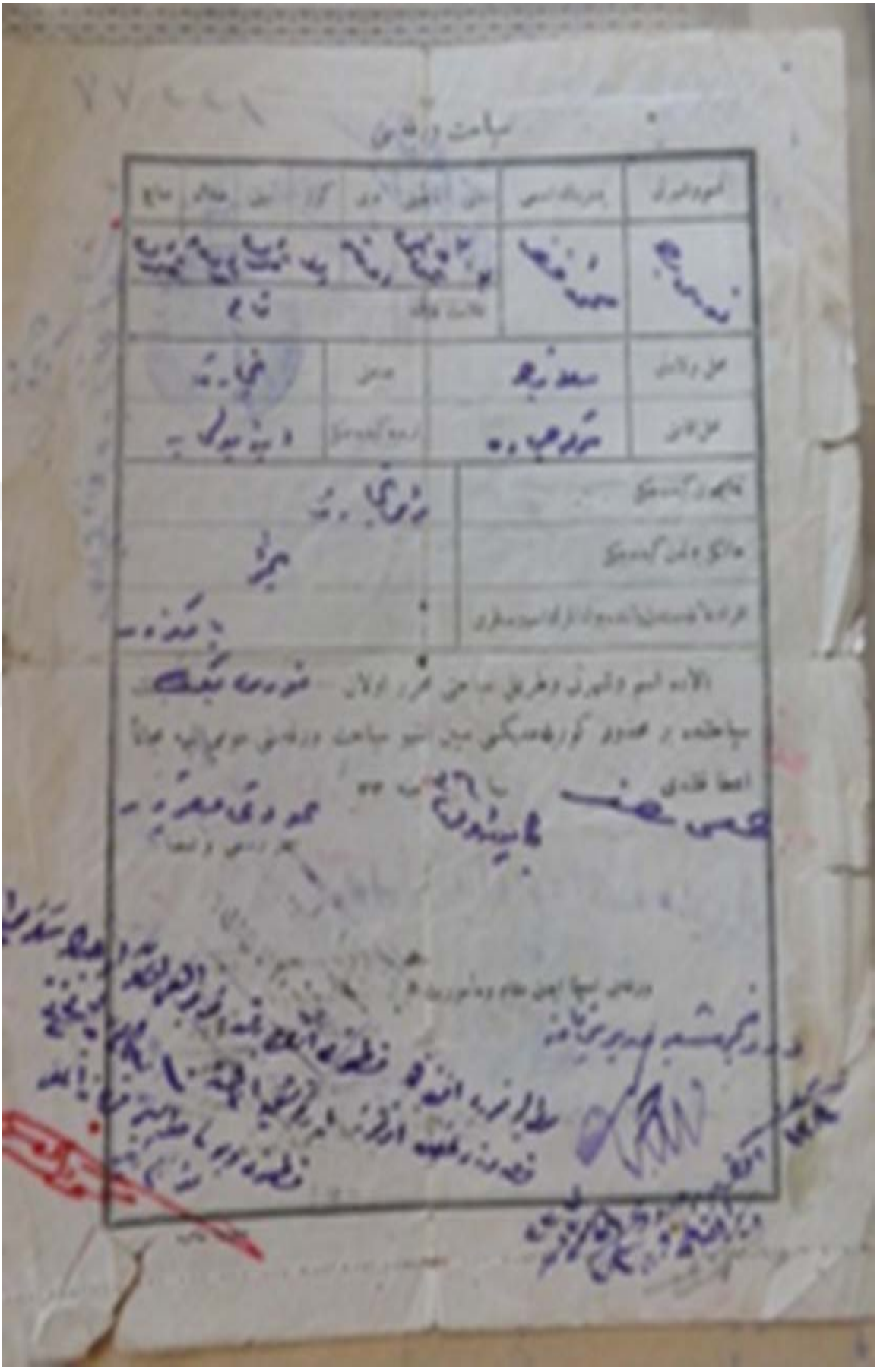
http://www.kkk.tsk.tr/EgitimOgretim/SinifOkullari.aspx. 41

EKLER

Ek 1. Nüfus/Seyahat Belgesi

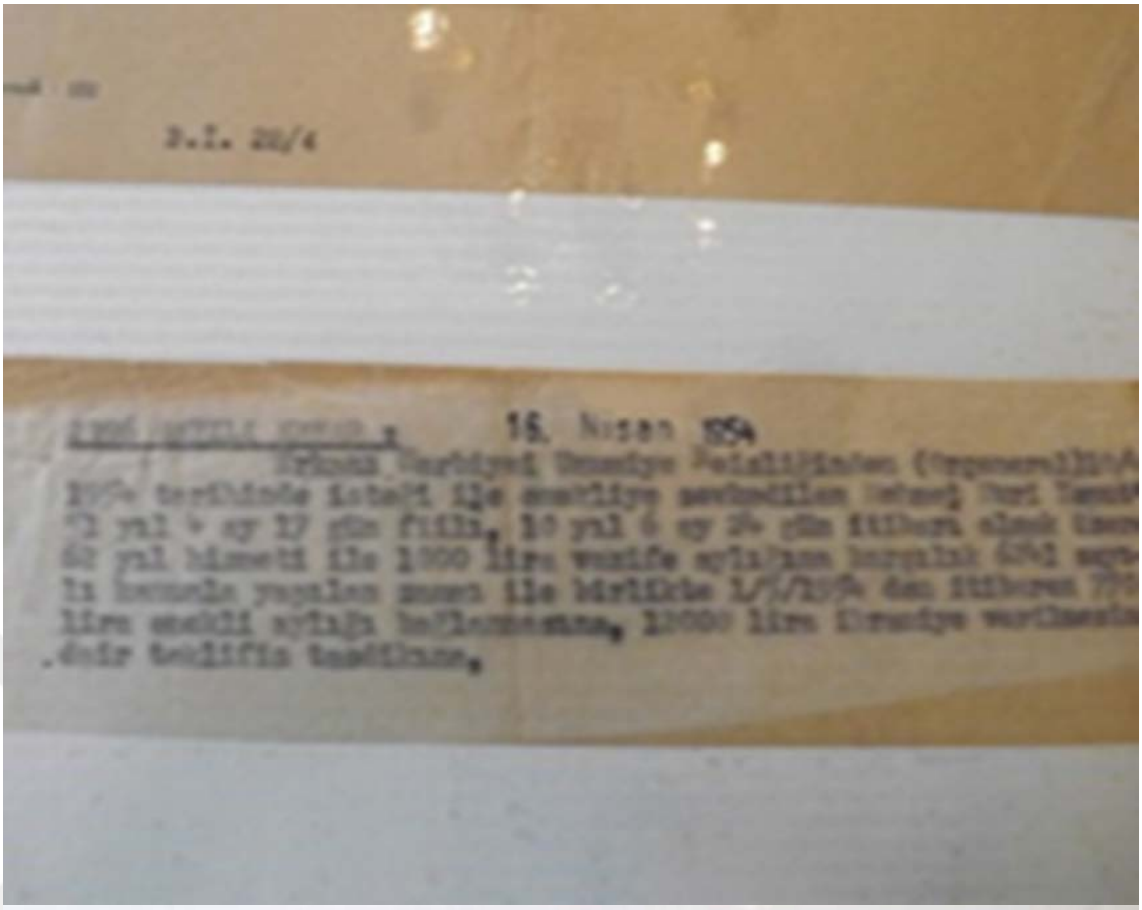
Ek 1. Nüfus/Seyahat Belgesi (Arkası)

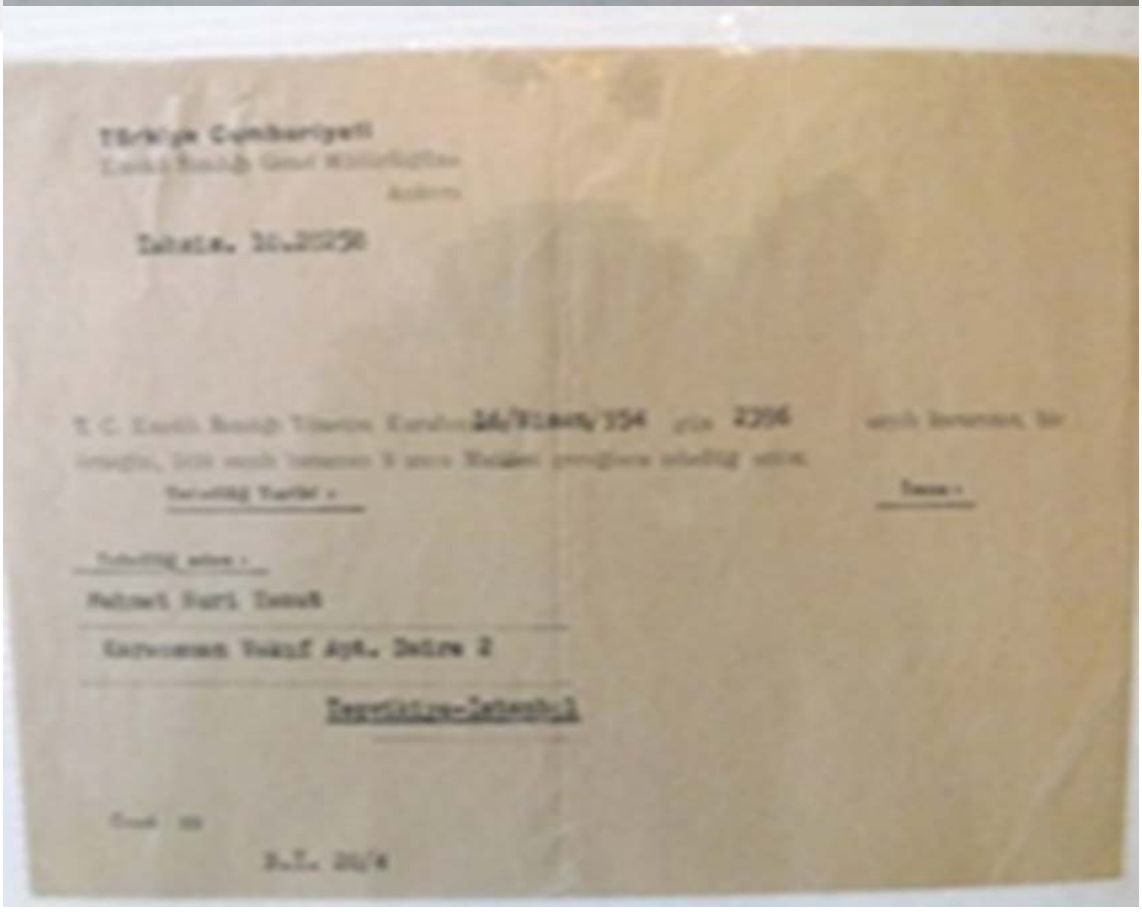
Ek 2. Harp Okulu Öğrencisi Yamut

Ek 3. Yamut'un Emeklilik Belgeleri

16 Nisan 1954

Türkiye Cumhuriyeti

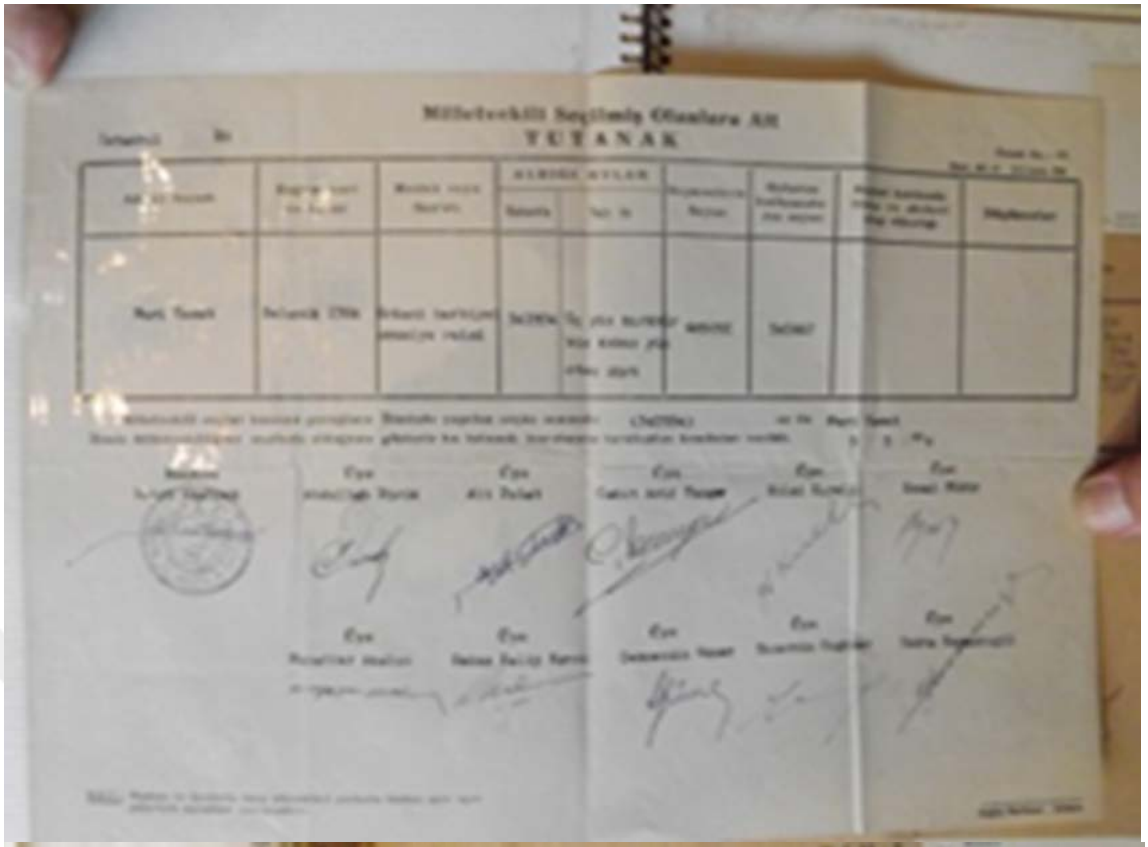
Tahsis. 30.2.1954

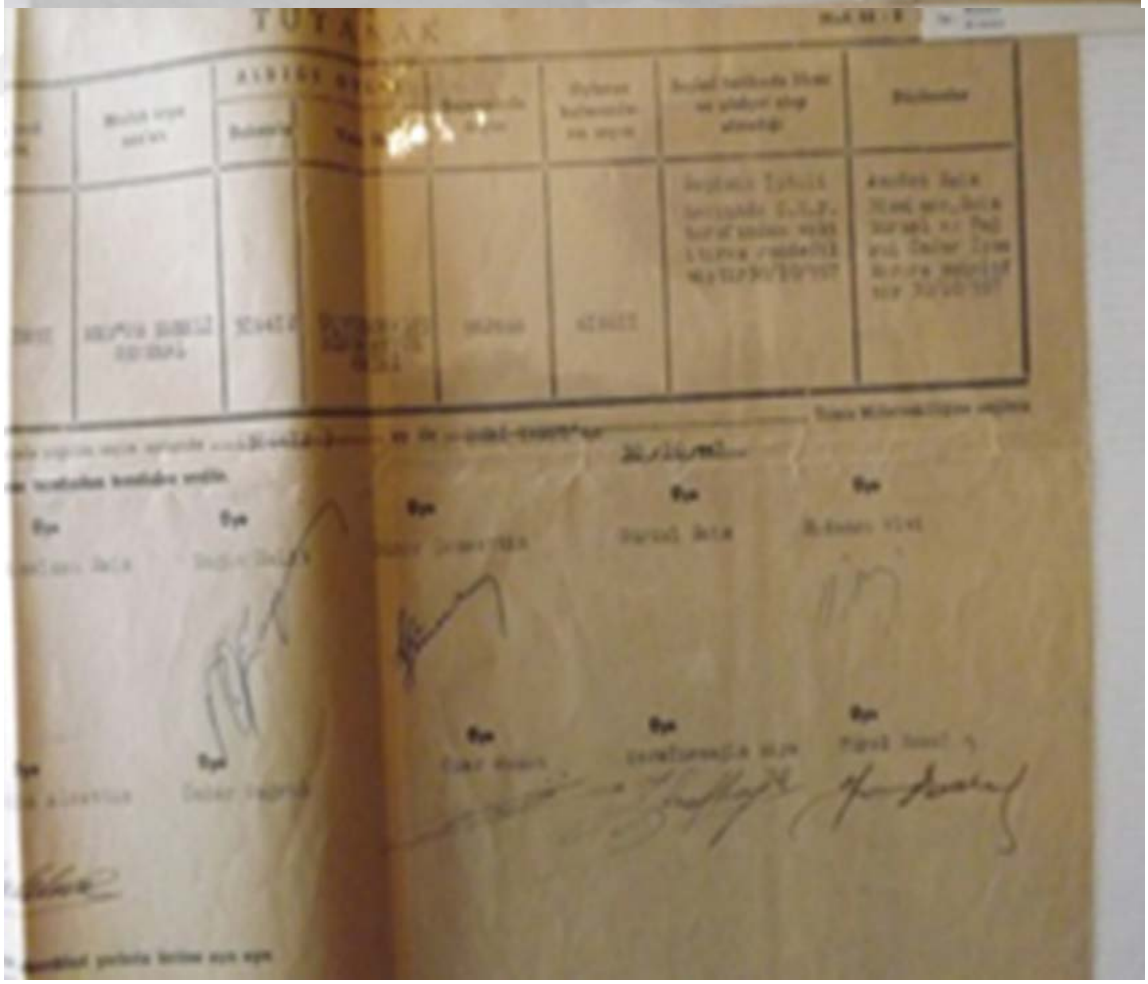
Mehmet Nuri Yamut

Kayseri Vakıf Apt. Daire 2

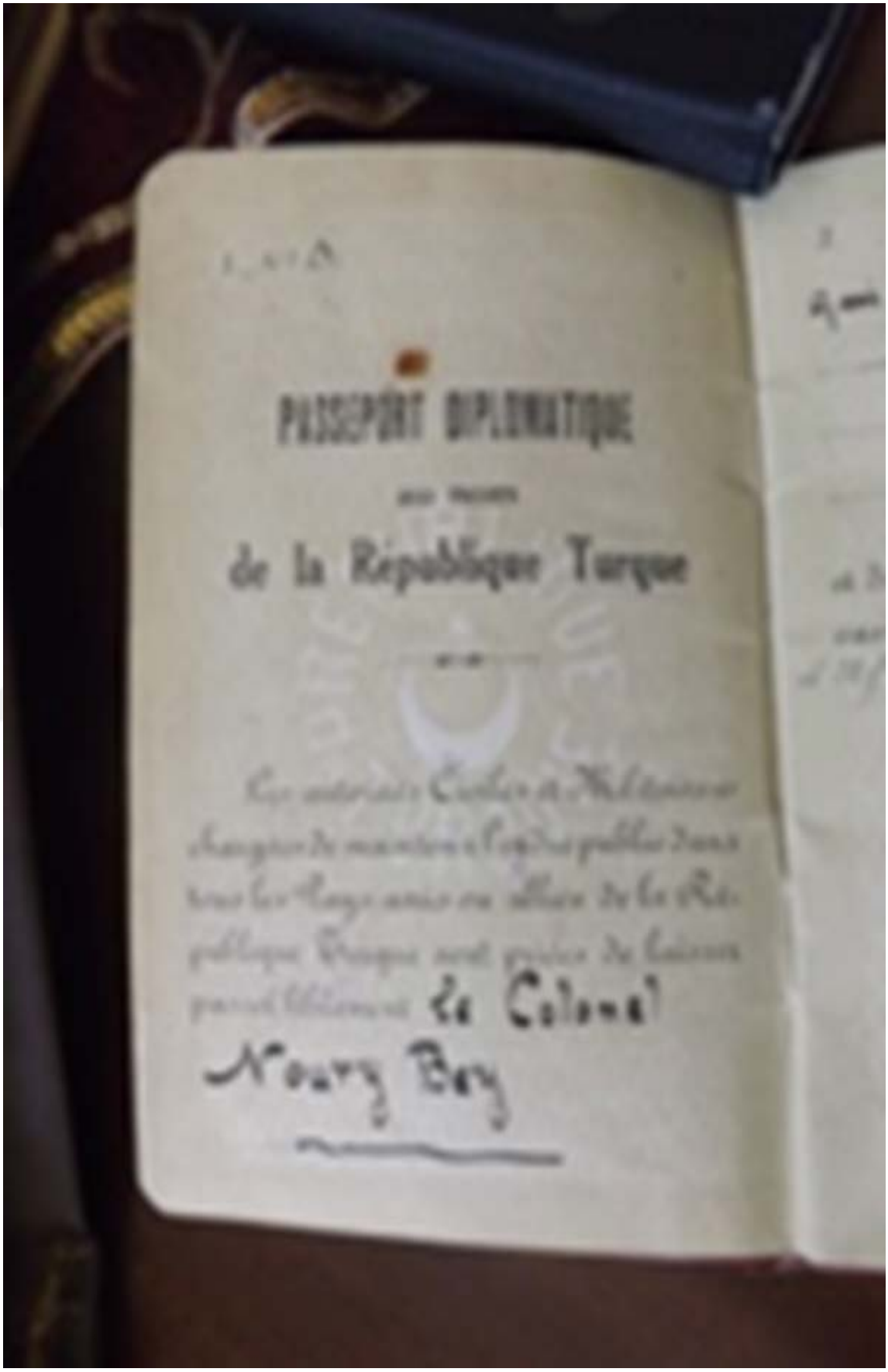
Beyoğlu-İstanbul

Ek 4. TBMM Milletvekili Yamut

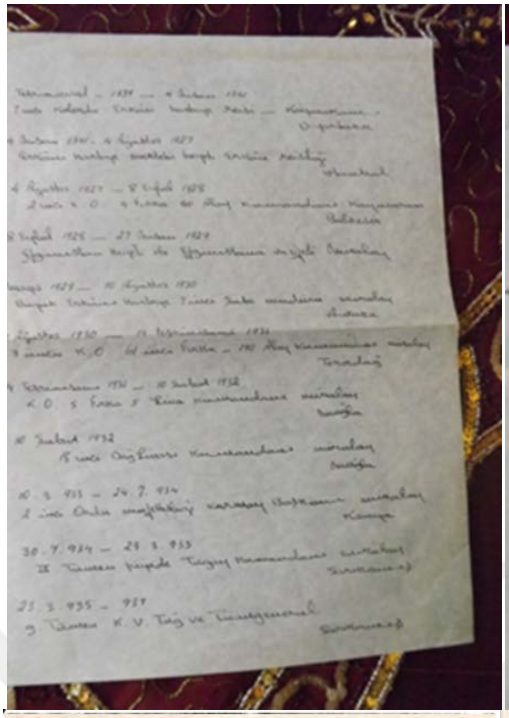
Ek 5. Yamut'un Diplomatik Pasaportu

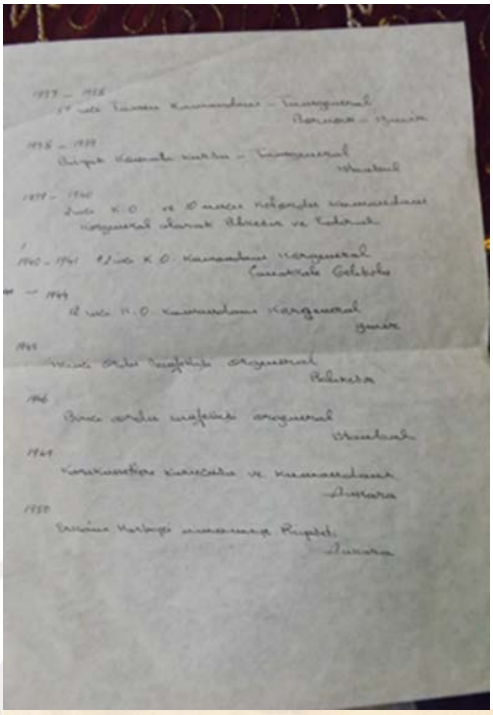

Ek 6. Yamut'un İstiklal Harbi Madalyası Resim ve Beratı

Ek 7. Yamut'un Askerlik Safahatı

Orgeneral Nuri Yamut

(Kuvvamiharbiyei Umumiye Naibi)

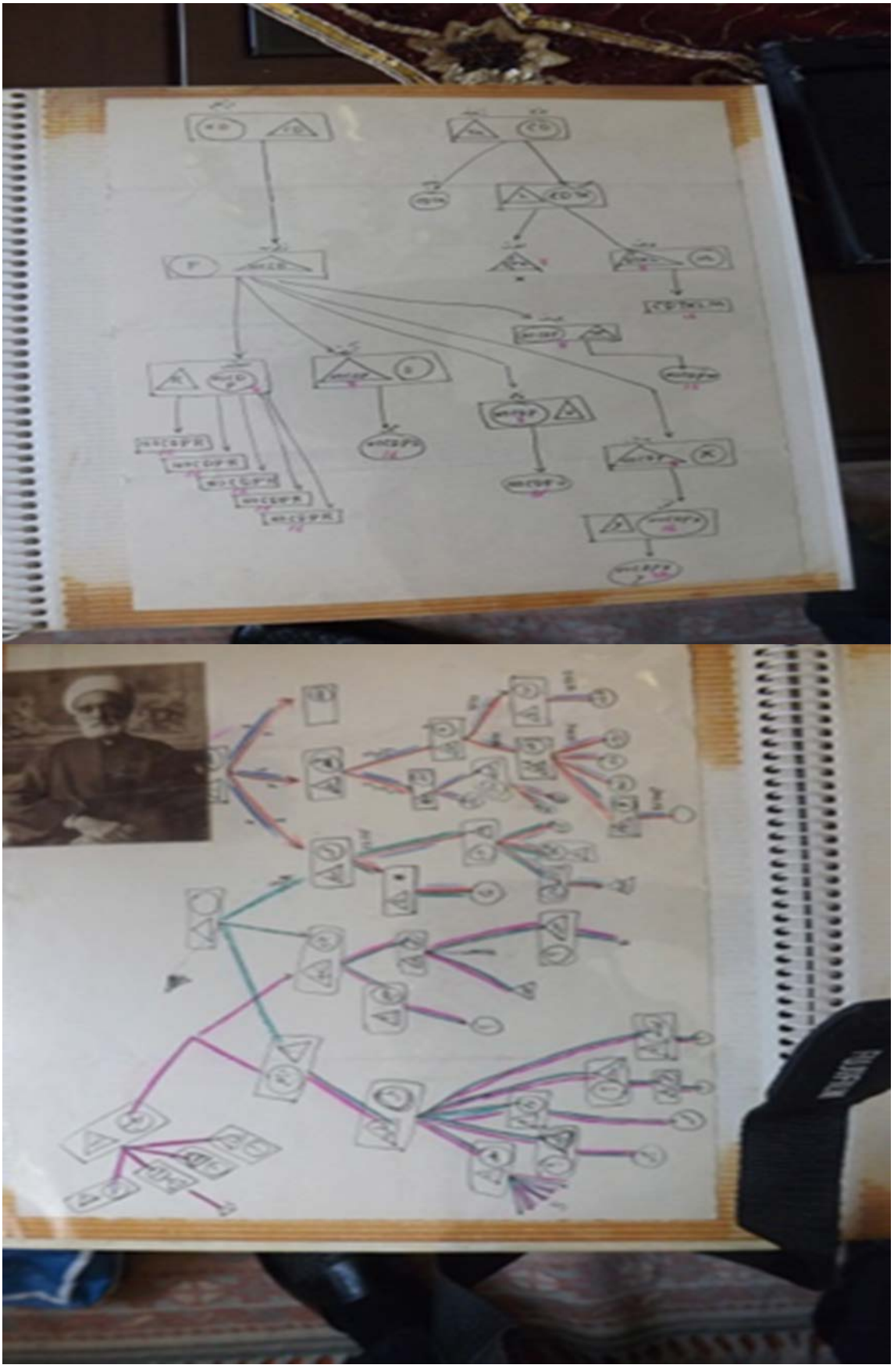
1886 yılında Selanikte doğan Orgeneral Nuri Yamut, 1905 tarihinde Manastır Harp Okulunu birincilik ile Okulu Bitirmiş ve Teğmen olarak Ordu'ya katılmıştır.

İlk kıtası Selânikte 17 nci Süvari Taburu 1 nci ve 2 nci Bölüklerine takım Komutanlığıdır.

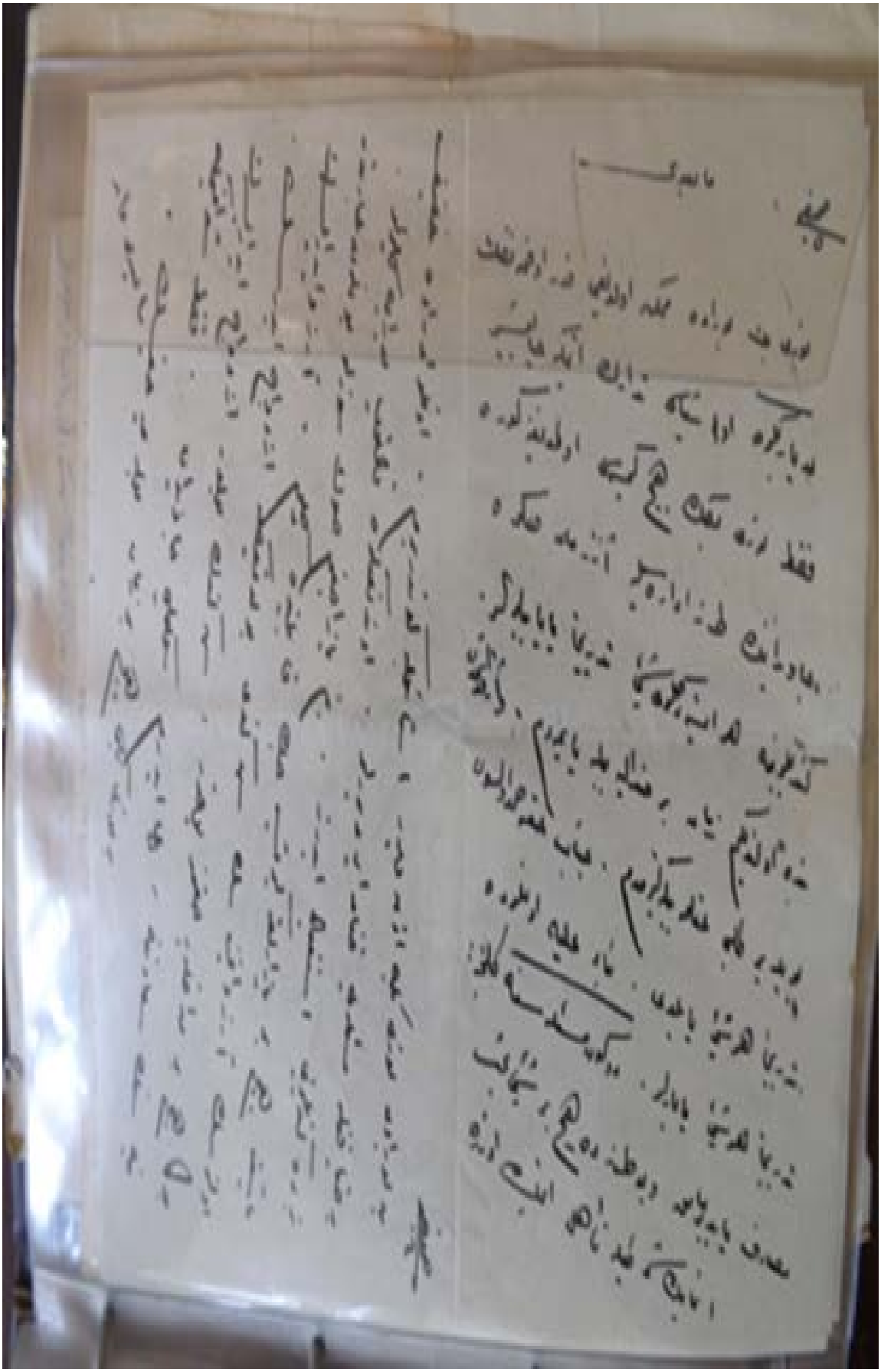
1909 yılında İstanbulda çıkan 31 mart Hadisesi Üzerine tabura ile İstanbula gelerek 1911 yılına kadar burada kalmış ve 14-Ekim-1911 de Üsteğmen olarak Manastırdaki 50 nci piyade alayı 3 ncü Bölüğe tayin olunmuştur.

1912 yılında başlayan Balkan harbinde Kosanova muharebelerine katılmış, sırada hastalanarak Manastır hastahanesine sevkedilmiş ve müteakiben Manastırın kuşatılı dolayısıyle esir olarak Sırbistana gönderilmiştir. Sağlık ay esaretten kurtulmasını müteakip 14-Ağustos-1913 de esaretten yurda dönerek Bilecikdeki müretteb VIII nci Kolordu'ya tayin olunuş ,burada Harp Akademisine girerek birinci sınıfı okuduktan sonra Birinci Dünya Savaşının çıkması dolayısıyle 01-Temmuz-1914 de İzmirde Yüzbaşı Erkanı Harbiyeliğine tayin edilmiştir. ve bu Yüzbaşılık ayı ayrı gruplarda ,Yedi ay Yarbaşılıkla

Ek 8. Yamut'un Soy Ağacı

Ek 9. Yamut'un Kendi El Yazısı İle Tuttuğu Notlar

Ek 10. Yamut'un El Defteri

Ek 11. Yamut'un Askerlik Hayatına İlişkin Fotoğraflar

Ek 12. Yamut Cumhurbaşkanı Celal Bayar İle

Ek 13. Yamut Başbakan Adnan Menderes İle

Ek 14 Yamut'un Hastalandığında Amerika'da Tedavisi Esnası Resimler

Ek 15. Yamut'a Liyakat Madalyası Tevcihine İlişkin Resimler

Ek 16. Yamut’un Paris Ziyaretine İlişkin Resim

Ek 17. Yamut'un Paris Ziyaretine İlişkin Resimler

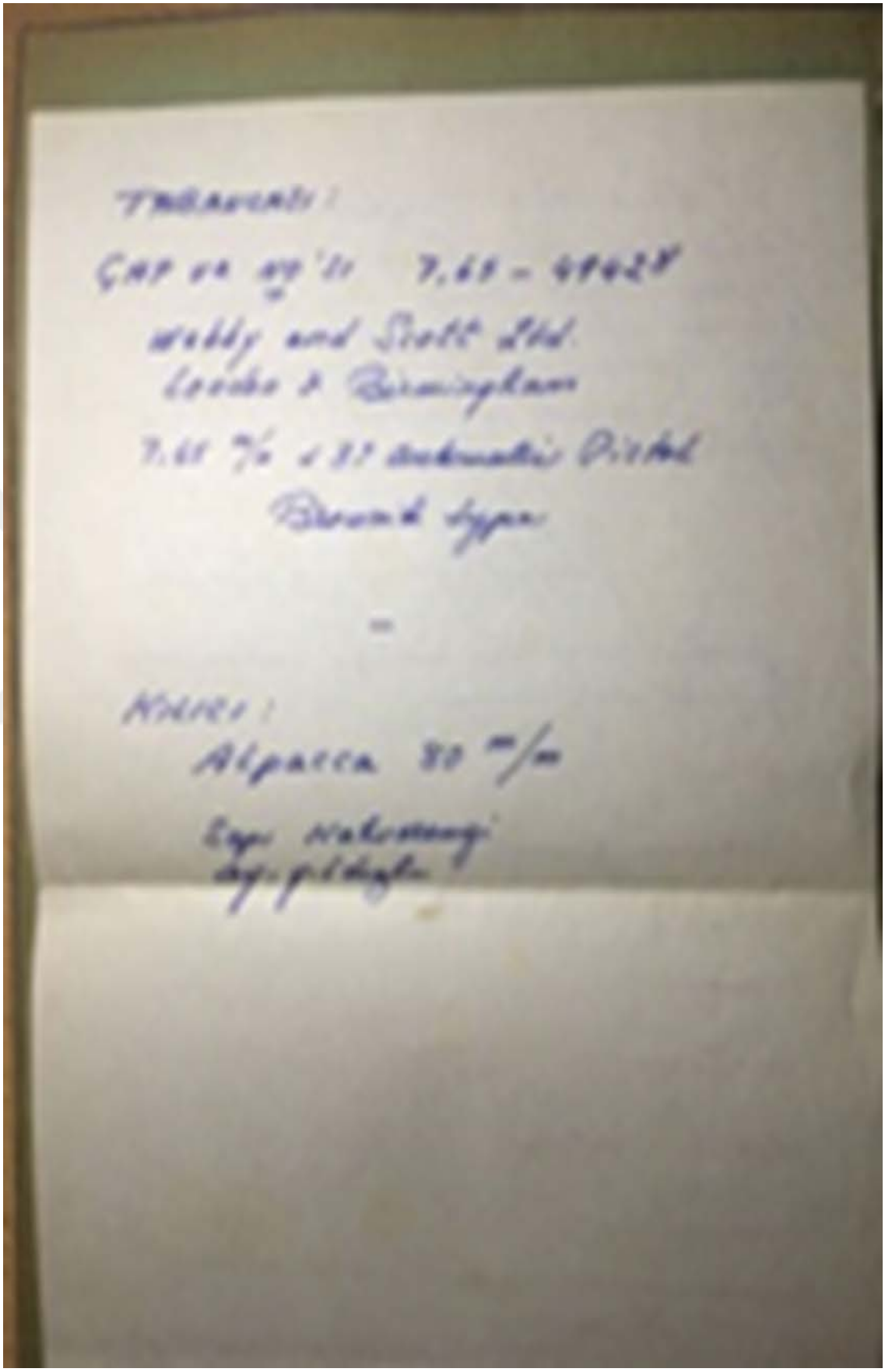

ral. N. Yamut'un Napoli ziyaretine ait ilk resim

Ek 18. Yamut'un Tercüme-i Hal Defteri

Ek 19. Yamut'un Zati Tabancası ve Kılıcına Ait Bilgiler

Ek 20. Yamut'un Diğer Madalyalarına Ait Resimler

Ek 21. Yamut'un Yunanistan Gezisine Dair Resimler

Ek 22. Yamut'un Vefatına Dair Resimler

Ek 23. Yamut'un İstanbul Zincirlikuyu Mezarlığındaki Kabri

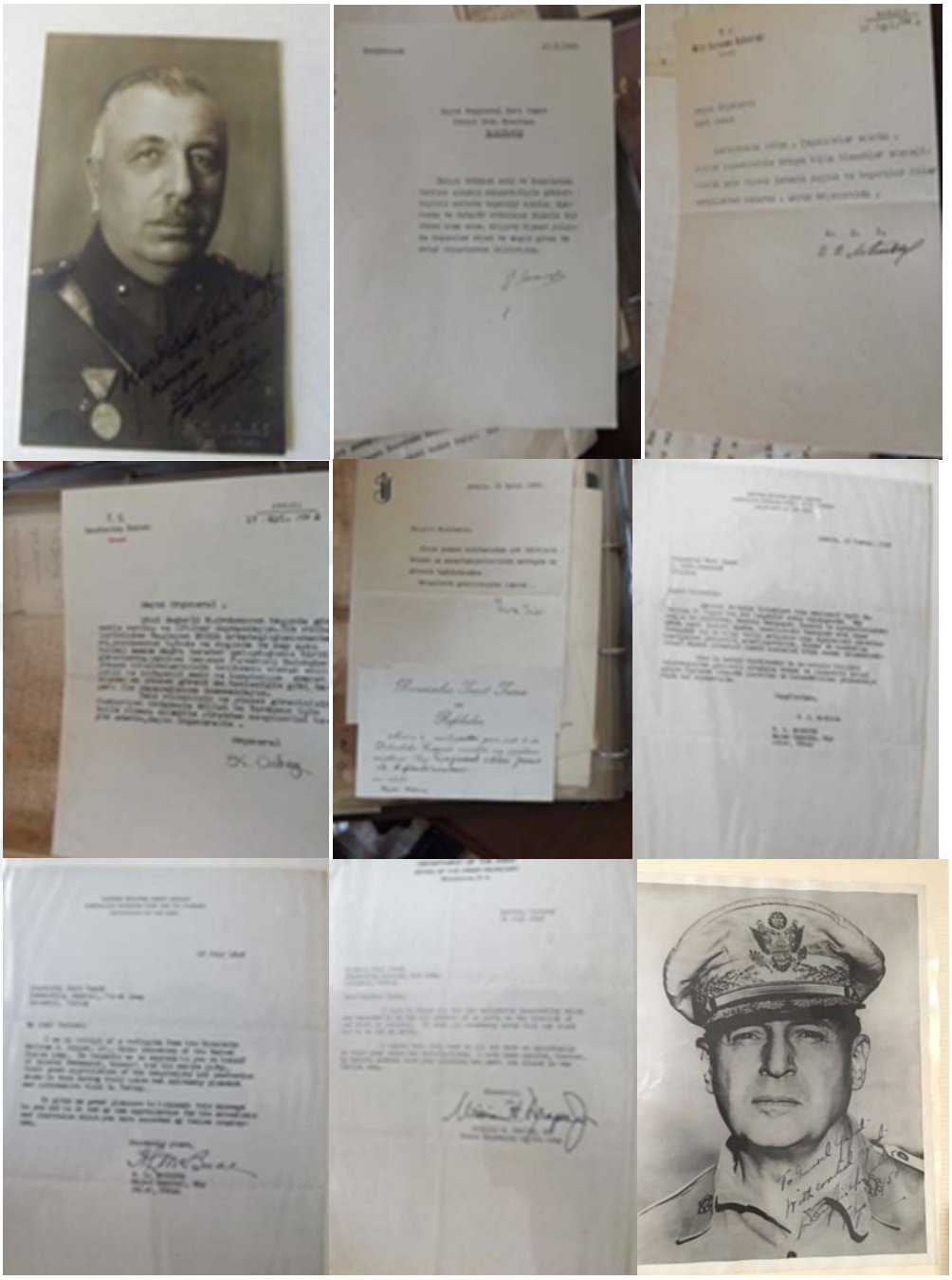
Ek 24. Yamut Atatürk'ün Sandukası Başında

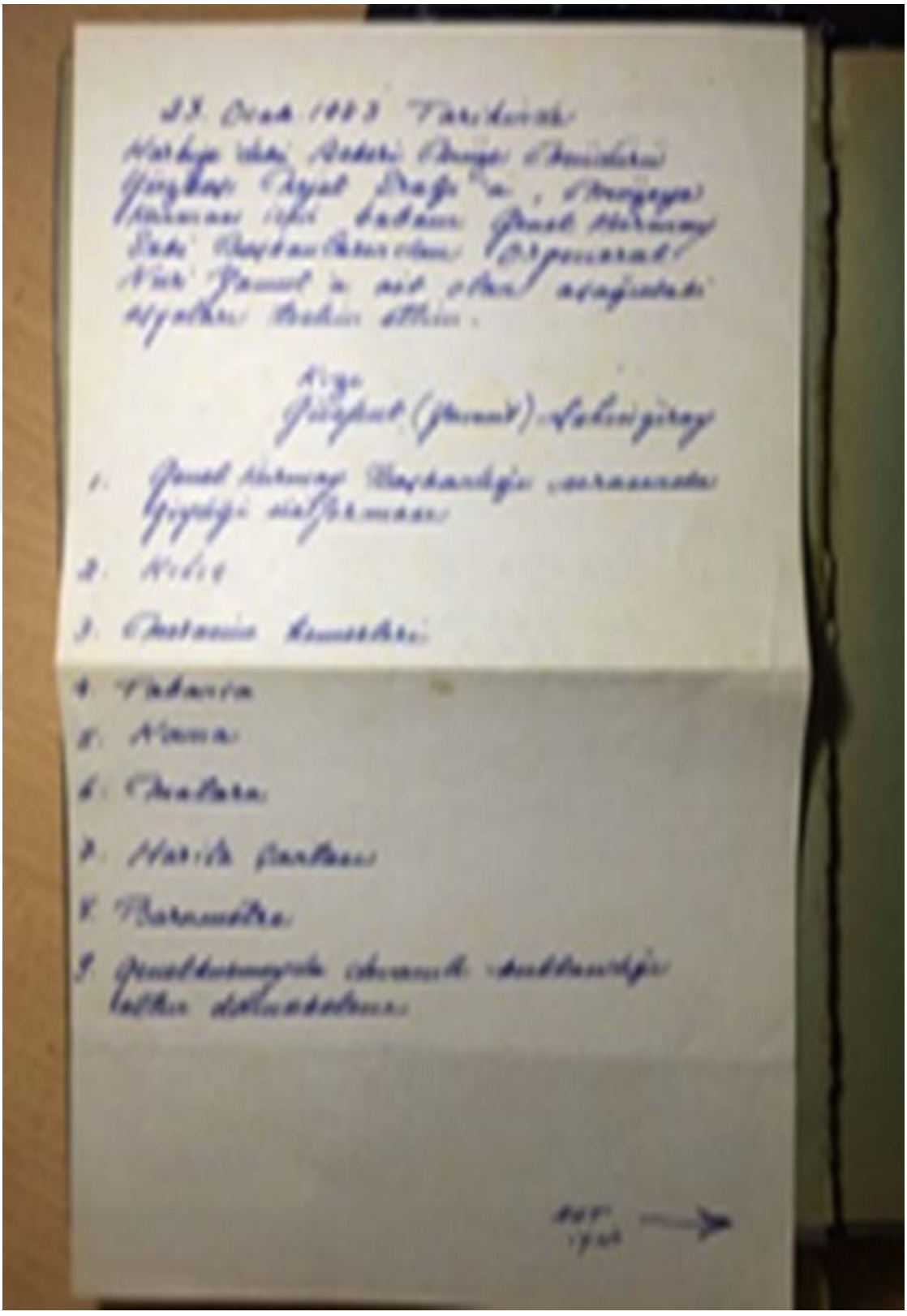
Ek 25. Yamut Sümerbank Halkapınar Fabrikası Temel Atma Töreninde

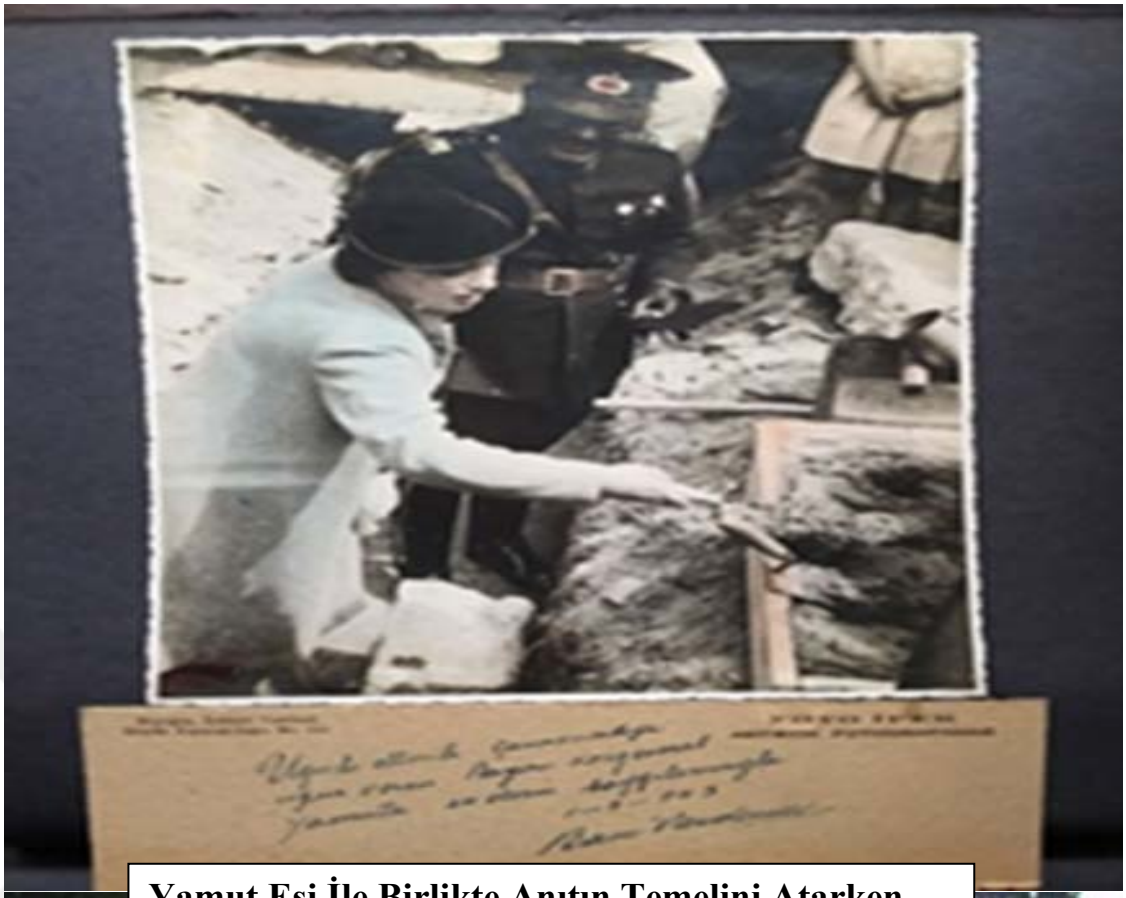
Ek 26. Yamut'a Yazılmış Tebrik Yazıları

Ek 27. Kızı Güsfent Şahingiray'ın Babası Yamut'a Ait Eşyaları Harbiye Müzesine Teslim Ettiğine Dair Belge

Ek 28 Çanakkale Nuri Yamut Anıtı'na İlişkin Resimler

Yamut Eşi İle Birlikte Anıtın Temelini Atarken

Ek 29 Yamut'un Aile Fotoğrafları

Ek 30. Yamut Kartallar Spor Gazetesii Kapak Resminde

Ek 31. Balo Gazetesi

Ek 32. Yamut'a Ait Pul Koleksiyonu

Ek 33. Yamut'a Ait Harbiye Müzesi'nin Genelkurmay Başkanları Köşesinde Sergilenen Eşyalar

Ek 34.Yamut'un Kore Türk Tugayına İlişkin Resimleri

Ek 35. Yamut'a İlişkin Gazete Kupürü

müş kediye dönmüştü. Bizim kadroda verdiğimiz ilk ve son fire Necati olduğu gibi, Yassıada'da benden dayak yiyen ilk ve son tutuklu da böylece Bumin oldu..

TANIDIĞIM İYİ ADAMLAR

Şimdi belkide, Yassıada'da üç olgun, iyi karekterli, dürüst kimseler yok muydu diyeceksiniz. Hemen soyliyeyim: Vardı, ama azdı. Ve bunların başında rahmetli Nuri Yamut geliyordu. Adada bulunduğu süre içinde olgun kişiliğini, bütün küçüklüklerin üstünde tutmuş olan bu emekli orgeneralin herkese saygı telkin eden bir yanı vardı Susan bir insan değil susan bir kayaydı sanki. Bir gün hastalanınca, onu hemen hastaneye göndermek istedim. Belki inanmayacaksınız, bütün tutukluların can attıkları, böyle bir daveti kabul etmedi.

— "Burada bana yeter derecede bakılmaktadır.. Sizden ve arkadaşlardan çok memnunum. Beni adadan göndermeyiniz" dedi. Ben gitmesi için bir hayli ısrar ettim neticede kabul etti. Ve kendisini motora bindirdiğim zaman, beni yanaklarımdan öperken ağlıyordu. Yazık ki, bu efendi insanı son görüşüm o olmuştu.

Yassıada'da üzerimde iyi tesir bırakan insanlar arasında, Şemi Ergin'i, Ethem Menderes'i, Agâh Erozan'ı, Fahrettin Kerim'i, Osman Kavrakoğlu'nu, Kâzım Küfrevi'yi, Fahri Ulaş'ı, Hacopulos'u, Mahmut Koloğlu'nu, Hikmet Bayur'u, Atıf Akın'ı, Faruk Nafiz Çamlıbel'i ve Kemal Aygün'ü gösterebilirim.

Bunlar arasında, Şemi Ergin'den, Ethem Menderes'ten ve daha başkalarından ileride bahsedeceğim

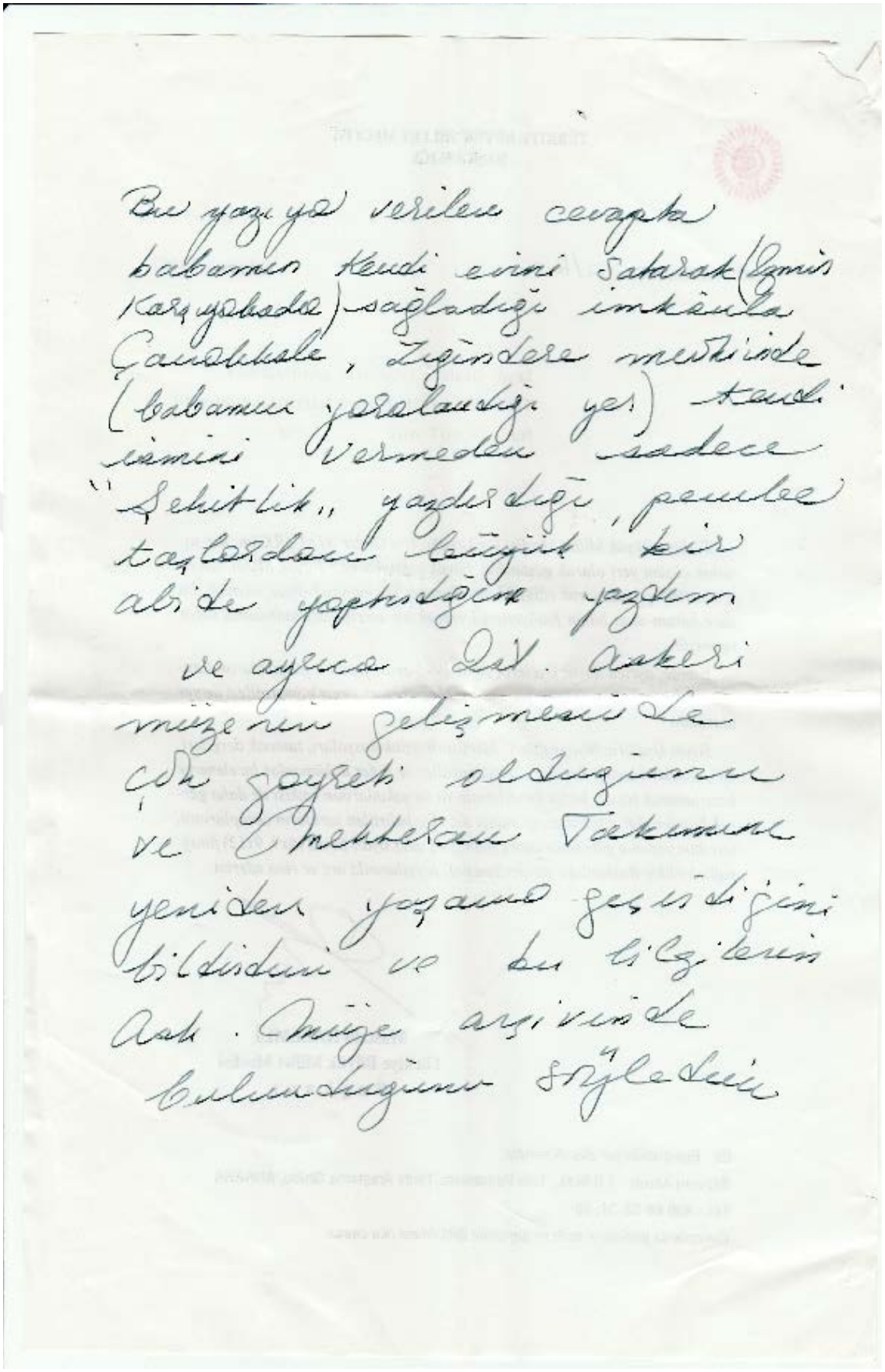
Bir gün Erozan'la samimi bir hava içinde konuşurken, bana karşı duyduğu yakınlığı ve saygıyı şu şekilde ifade etmişti:

— "Zaten burada senden gördüğümüz yakın ilgiye, hepimiz her zaman minnettarız. Eğer bizim gerek sana karşı, gerek birbirimize, gerek idareci arkadaşlara karşı hatalı davranışlarımız karşısında gösterdiğin sertçe müdahaleler olmasaydı, burada henimiz birbirimize girerdik. Kısmet olurda bir gün hürriyetime kavuşabilirsem, yapmayı görev bildiğim şeylerden biri, başımıza senin gibi tatlı - sert bir idareciyi seçmekte gösterdiği isabet ve basiretten ötürü, Gürsel Paşayı samimiyetle tebrik etmektir. Tanrı seni aziz etsin Kumandan. Senin yerinde bir başkası hepimizi kırabilecek kimbilir neler yapabilirdi."

Şimdi Yassıada tutuklularından, üzerime sonradan nice sayısız iftiralar yağdırmış, bulunanlara karşılık, uzun ömürlü olmasını dilediğim, iyi yürekli ve doğru sözlü Agâh Erozan, çok şükür hayatta bulunmaktadır. O bunları inkâr etmedikçe, ötekilere ne düşeceğinin tayinini sizlere bırakıyorum

Adada ayni güveni Osman Kavrakoğlu'na karşı duymuşumdur. Ötekiler gibi onun da siyasi hayatı beni zerre kadar ilgilendirmemiştir. Fakat Erozan'ın olduğu gibi, onun da Yassıada'daki hayatı ağırbaşlılık, efendilik ve dürüstlük içinde geçmiştir.

Ek 36. Yamutu'un Kızının TBMM Başkanlığına Yazdığı Yazı

Bu yazıya verilen cevapta babamın kendi evini satarak (İzmir Karşıyaka'da) sağladığı imkânla Çanakkale, Zığındere mevkiinde (babamın yaralandığı yer) kendi isimini vermeden sadece "Şehitlik" yazdırdığı, pembe taşlardan basit bir abide yaptırdığını yazdım ve ayrıca 2. Ordu askeri müzesinin seslenmesiyle çok sayıda olduğumuzu ve Mehmetçik Vakfının yeniden yapılanma geçirdiğini bildirdim ve bu bilgilerin ardından müze arşivinde bulunduğunu söyledim.

Ek 37. Yamut'un Torunundan Elde Edilen Yamut'a Ait Biyografi

ORGENERAL NURİ YAMUT

(Erkânı Harbiyei Umumiye Reisi)

1894 yılında Selânikte doğan Orgeneral Nuri Yamut, 1905 tarihinde Manastır Harb Okuluna girerek 1908 de okulu bitirmiş ve teğmen olarak orduya katılmıştır.

İlk kıtası Selânikte 17. Nişancı Taburu 1. ve 2. Bölükleri Takım Kumandanlığıdır.

1909 yılında İstanbulda çıkan 31 Mart hâdisesi üzerine taburu ile İstanbula gelerek 1911 yılına kadar burada kalmış ve 14 ekim 911 de Üsteğmen olarak Manastırdaki 50. Piyade Alayı 3. Bölüğe tâyin olmuştur.

1912 yılında başlayan Balkan Harbinde Komamova muharebelerine katıldığı sırada hastalanarak Manastır hastahânesine sevk edilmiş ve burada iken Manastırın işgali dolayısiyle esir olarak Sırbistan'a sevk edilmiştir. Sekiz ay esarette kaldıktan sonra da 19 Ağs. 1913 de esaretten yurda dönerek Edirnedeki mürettep VIII inci Kolorduya tâyin olmuş, buradan da Harb Akademisine girerek birinci sınıfı okuduktan sonra Birinci Dünya Savaşının çıkması dolayısiyle 21 Temmuz 1914 de İşkodra Tümeni Kurmay mülhaklığına atanmıştır ve bu tümenle dört ay Asya Gurupunda, yedi ay Çanakkalede Zığındere muharebelerine katılan Orgeneral Yamut, gösterdiği yüksek muvaffakiyet dolayısiyle bir sene harb kıdemi ve bir harb madalyası ile taltif edilmiştir.

1916 yılı Mayıs ayında tümeni ile Kafkas cephesine gelerek Ognot bölgesinde ve aynı senenin Aralık ayında da Çabakçurdaki inci Kolordu Harekât Şubesinde vazife görmüştür ve bu esnada (Çabakçur-Muş) muharebelerine bilfiil katılmıştır.

1916 yılı temmuz ayında Ruslarla yapılan muhabede Gönük Boğazında 124 üncü Alay üncü Tabur ve 70 inci Alay IV üncü Taburdan geri çekilen bir kısım eratla iki makineli tüfekten mürekkep müfrezenin muvakkaten kumandasını üzerine alarak gösterdiği yararlıktan dolayı kendisi dokuz ay harb kıdemi ile taltif edilmiş ve 1 Mart 1917 den muteber olmak üzere Yüzbaşılığa yükselmiştir.

1917 yılı Ağustosunda Irak 6 ncı Ordu XVIII inci Kolordu Harekât Birinci Şubesine atanmış, 17 Haz. 1918 tarihine kadar burada vazife görmüştür. Bu müddet içinde Cebelühamreyn muharebesine katılmış ve buradaki üstün muvaffakiyetinden dolayı 11 Nisan 1918 de bir muharebe gümüş liyakat madalyası ile ve 11 Ekim 1918 de de Almas Demir Salıp nişanıyle taltif edilmiştir.

22 Haz. 1918 tarihinden itibaren 14 üncü Tümen Kurmay Başkanlığı vekâletini yapmış ve 8 Mart 1919 da da eknik kalın tahsilini tamamlamak üzere Harb Akademisine gitmiş, tahsilini ikmalden sonra 8 Ocak 1921 den itibaren de Harb Tarihi Şubesinde vazife görmüştür.

2 Şub. 1921 de İstiklâl Harbi dolayısiyle İnebolu yoliyle Anadoluya kaçarak Kocaeli Harekât Şubesine memur edilmiştir.

1 Mart 1921 de, Orgeneral Yamut, Binbaşılığa yükselerek II İnönü muharebesinde topçu ile takviyeli iki piyade alayına bilfiil kumanda etmiştir. Bundan sonra 15 Mayıs 1921 de 7 nci tümenle (Nasuhçal, Eskişehir). 28 Ağustos 1921 de Sakarya muharebelerine katılmış ve bu muharebede Çatalkaya mevkiinde yaralanmıştır ve kendini muharebe gümüş imtiyaz ve bilâhara İstiklâl Madalyasiyle taltif edilmiştir.

İzmir taarruzunda fevkalâdeden 31 Ağustos 1922 de Yarbaylığa yükselen Orgeneral Yamut, bundan sonra sırasiyle şu vazifelerde bulunmuştur:

Adana, Bergama, Balıkesir bölgelerinde 7 nci tümen kurmay görevinde.

1923 yılında 7 nci kolordu Kurmay Başkan vekâletinde ve bu sırada 1924 Nasturi harekâtında.

1928 de Albay olarak Erkânıharbiye 7 nci Şube Müdürlüğünde.

1929. 1931 yıllarında Tekirdağ 61 inci Tümen 190 ıncı Alay Kumandanlığında.

1931,1932 yıllarında Konyada 5 inci tümende,

1932,1933 yıllarında Muğlada XVIII inci Dağ Tugay Kumandanlığında ve 2 nci Ordu Kurmay Başkanlığında,

1935 1937 yıllarında 9 uncu tümen kumandan vekâletinde,

1937: yılında Tümgeneral olarak İzmir 57 nci Tümen Kumandanlığında.

1938,1944 yıllarında evvelâ 2 nci Kolordu Kumandan Vekâletinde bilâhara Korgeneral olarak Kolordu Kumandanlığında Balıkesir ve Gelibolu.

1944 yılında İzmirde XII nci Kolordu Kumandanlığında.

1945:1948 yıllarında Orgeneral olarak Balıkesir 2 nci Ordu ve İstanbul 1 inci Ordu Kumandanlıklarında.

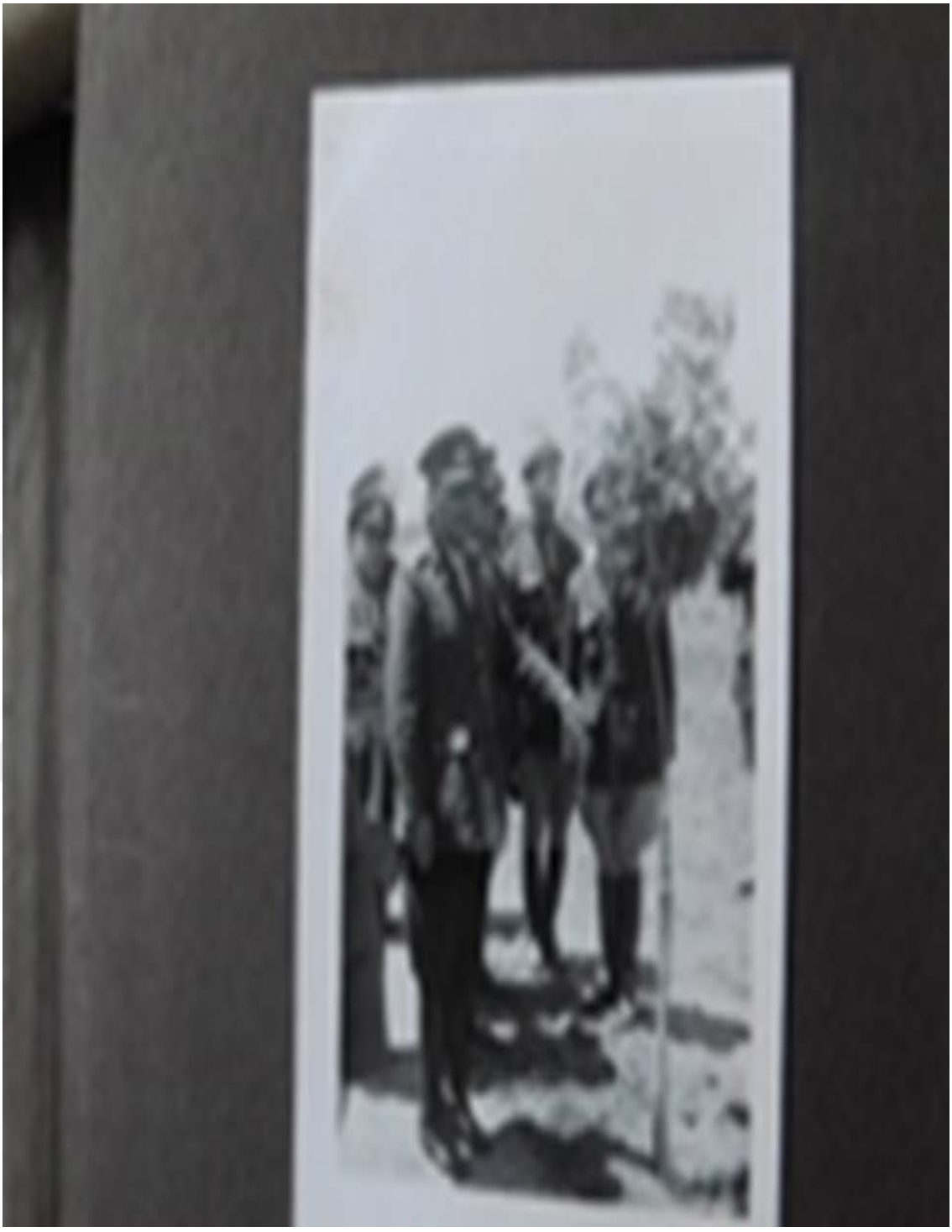
1949 yılında Kara Kuvvetleri Kumandanlığı yapmış ve 1950 yılından itibaren Erkânıharbiyei umumiye Reisliği vazifesini yapmaktadır.

Orgeneral Nuri Yamut'un Erkânıharbiyei Umumiye Reisliği sırasında 21 Ağustos 1950 tarihinden Temmuz 1951 tarihine kadar Amerikalılarla olan işbirliği ve diğer bütün hususlar üzerinde fevkalâde hizmetlerin yapılmasında gösterdiği üstün liyakatten dolayı Amerika Birleşik Devletleri Başkanı tarafından liyakat nişaniyle taltif edilmiştir.

YÜKSELME TARİHLERİ

19 Ağs. 1908 de Teğmen
14 Kas. 1911 de Üsteğmen
1 Aral. 1916 da Yüzbaşı
1 Mrt. 1921 de Binbaşı
30 Ağs. 1922 de Yarbay
30 Ağs. 1928 de Albay
30 Ağs. 1935 de Tuğgeneral
30 Ağs. 1936 da Tümgeneral
30 Ağs. 1939 da Korgeneral
30 Ağs. 1945 de Orgeneral

Ek 38. Yamut'un Ağaçlandırma Faaliyetini Gösteren Resim

ÖZGEÇMİŞ

1965 Yılı'nda İzmir'de doğdum. İlk ve orta öğrenimimi İzmir'de tamamladıktan sonra 1984 Yılı'nda Işıklar Askeri Lisesi (Bursa)'nden, 1988 Yılı'nda Kara Harp Okulu (Ankara) 'ndan, 1989 Yılı'nda Piyade Okulu (İstanbul)'ndan mezun oldum. Türk Kara Kuvvetleri'nin çeşitli birlik ve karargâhlarında görev yaptıktan sonra 2016 Yılı'nda Albay rütbesindeyken kendi isteğimle emekli oldum. Evliyim. Gizem ve Fatih Emre isimlerinde iki çocuk babasıyım. Fransızca bilmekteyim.